

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ویژه‌نامه بزرگداشت علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری • سال یازدهم • آذر ماه ۹۶ • شماره ۱۳۴

مدیرمسئول :

حمید صابر فرزام

سردبیر :

حمیدرضا یونسی

مدیر اجرایی :

محمد حاتمی

دبیر تحریریه :

مریم جویدراوی

مدیر هنری :

علیرضا عبادی

عکس :

زینب روستایی، حسن آقا محمدی

سیدمدیار شجاعی‌فر، مناصیافی‌زاده،

زهره عویدی، مهناز دژبان، امین نظری

علی محمدی، محمد محمد علی پور

محمد جواد فرمانی

ویراستار :

مینا حیدری

همکاران این شماره :

سمیه دولنجانی، عفت حبشی، ابوالفضل کردی‌زاده و محمد پارسائیان

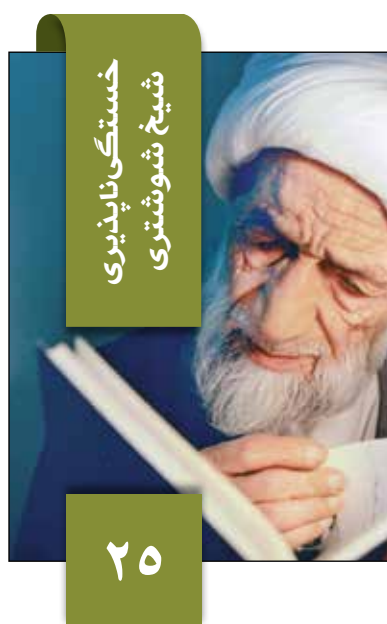
با تشکر از :

حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحسن شفیعی، سیدعلیرضا علوی

محمدامین صالحی‌نژاد، محمد مهدی آقا کوچک، مرتضی افقه، محمدحسن افقه، محسن افقه

فهرست

۱۰	علامه ایاز سرزمین شوشتر
۱۴	مخاطب خاص؛ زبانی خاص
۱۸	دین شناسی دین باور
۲۰	شخصیتی بی‌ریا و دلسوز
۲۲	وصال شیخ به محبوب
۲۴	ارتباط علامه با قرآن
۲۶	تحقیق در آثار اهل بیت (ع)
۲۸	لهجه تندی که در مقام جسارت نیامد
۳۲	قاموس الرجال؛ موسس علم رجال
۳۶	معرفی یک اثر زنده
۴۰	خستگی ناپذیری شیخ شوشتری
۴۲	بکر و تازه، مانند آثار شیخ شوشتری
۴۴	مرکزی فرهنگی و دینی برای مردم
۴۸	حواشی مصحف؛ ثمره انس و الفت با قرآن
۵۲	فعالیت های جهاد گونه شیخ
۵۶	کسب علم علامه در محضر بزرگان
۵۸	«بهج الصباغه» و خلافت موعود نهبج البلاغه
۶۰	نقدی از جنس اخباری گری
۶۴	علامه ای که مردم دار بود
۶۸	زاهدی وارسته
۷۰	علاقه ای که دست و پاگیر شد
۷۲	اجتهاد در ۱۶ سالگی
۷۶	ناگفته هایی از جنس ارادت
۷۸	قاموس الرجال، آیت الله خویی را از تالیف کتاب مشابه منصرف کرد
۸۰	۵۰ سال کار تحقیقی درباره علم رجال
۸۲	کنگره بزرگداشت علامه

۲۸

۶۰

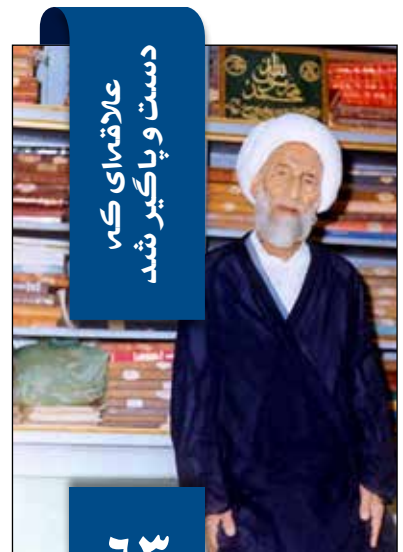
۸۰

۱۰

۳۶

دست و پاگیر شد
علاقه‌های کن

۶۶

نگاهی گذرا به زندگی زاهد

۱۲۹۰ ه.ش

به همراه دایی و والده به شوشتر بازگشت.

۱۲۸۸ ه.ش

به مکتب رفت و آنجا قرآن خواندن و نوشتن را فرا گرفت.

۱۲۸۱ ه.ش

علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری فرزند شیخ محمد کاظم شوشتری، در نجف متولد شد.

۱۳۲۱ ه.ش

پس از سقوط رضاشاه به ایران بازگشت و در شوشتر ساکن شد.

۱۳۲۰ ه.ش

اجازه روایت از حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی گرفت.

۱۳۱۹ ه.ش

بنای تالیف قاموس الرجال ریخته شد؛ تالیف این کتاب ۴۰ سال طول کشید.

۱۳۷۳ ه.ش

کنگره عظیم گرامیداشت مقام شیخ شوشتری برگزار شد.

۱۳۷۱ ه.ش

کتاب قاموس الرجال به عنوان کتاب سال شناخته شد.

۱۳۶۳ ه.ش

چاپ اول کتاب البدائع از سوی انتشارات صدوق.

۱۳۸۷ ه.ش

چاپ اول کتاب توحید در نهج البلاغه از سوی مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم ترجمه سید علی محمد موسوی جزایری.

۱۳۸۵ ه.ش

چاپ اول کتاب ترجمه و شرح موضوعی نهج البلاغه پیرامون رستخیز و وظیفه بندگی تالیف علامه شوشتری ترجمه حجت الاسلام سید علی محمد موسوی جزایری.

۱۳۸۴ ه.ش

چاپ اول حواشی مصحف تالیف علامه شیخ شوشتری، ترجمه و تحقیق بهراد جعفری.

ویژه نامه

بزرگداشت علامه شیخ محمد تقی شوشتری

دانه علامه شیخ شوشتری

۱۳۰۹ ه.ش

تالیف رساله فی تواریخ النبی
والآن.

۱۳۱۴ ه.ش

پس از چهار سال نوشتن حاشیه
متن لمعه و شرح لمعه به پایان
رسید. هم زمان بابی حجایی در
ایران بامر حوم آقاسید باقر
حکیم از شوشتر به عراق
مهاجرت کرد. تالیف کتاب
عظیم «النجعه فی شرح المعه»
صورت گرفت.

۱۳۱۷ ه.ش

رساله فی سهو النبی به چاپ
رسید.

۱۳۲۸ ه.ش

کتاب الاربعون حدیثا تالیف شد و
جلد اول الاخبار الدخیله تکمیل
و چاپ شد. کتاب قضا
امیر المومنین علی بن
ابیطالب در نجف چاپ
شد.

۱۳۴۸ ه.ش

چاپ اول کتاب بهج الصباغه فی
شرح نهج البلاغه در شش هزار و
۷۲۰ صفحه به چاپ رسید.

۱۳۵۱ ه.ش

کتاب آیات بینات برای اولین بار
چاپ شد.

۱۳۷۴ ه.ش

۱۲۹ اردیبهشت ماه شمسی دعوت
حق را بیک گفت و در شوشتر به
خاک سپرده شد.

۱۳۹۲ ه.ش

چاپ اول کتاب نخستین ها -
ترجمه کتاب الاوائل علامه ترجمه
محمدرضامولایی.

سخن نخست

استان خوزستان به عنوان دروازه ورود تشیع به ایران در طول تاریخ پرافتخار خویش چهره‌های علمی برجسته‌ای را به جهان اسلام معرفی کرده است. چهره‌هایی که حضور پربرکتشان در مدارس و حوزه‌های علمیه استان خوزستان نشر آثار ارزشمند و فاخری را به دنبال داشته و شاگردان برجسته‌ای را در دامان خویش تربیت کرده‌اند.

ارادت اهالی خوزستان به اهل بیت عصمت و طهارت (ع) در ادوار مختلف زبان زد عام و خاص بوده و هست و این ارادت یکی از برکات همت والا و حضور این علما و مبلغان دینی است.

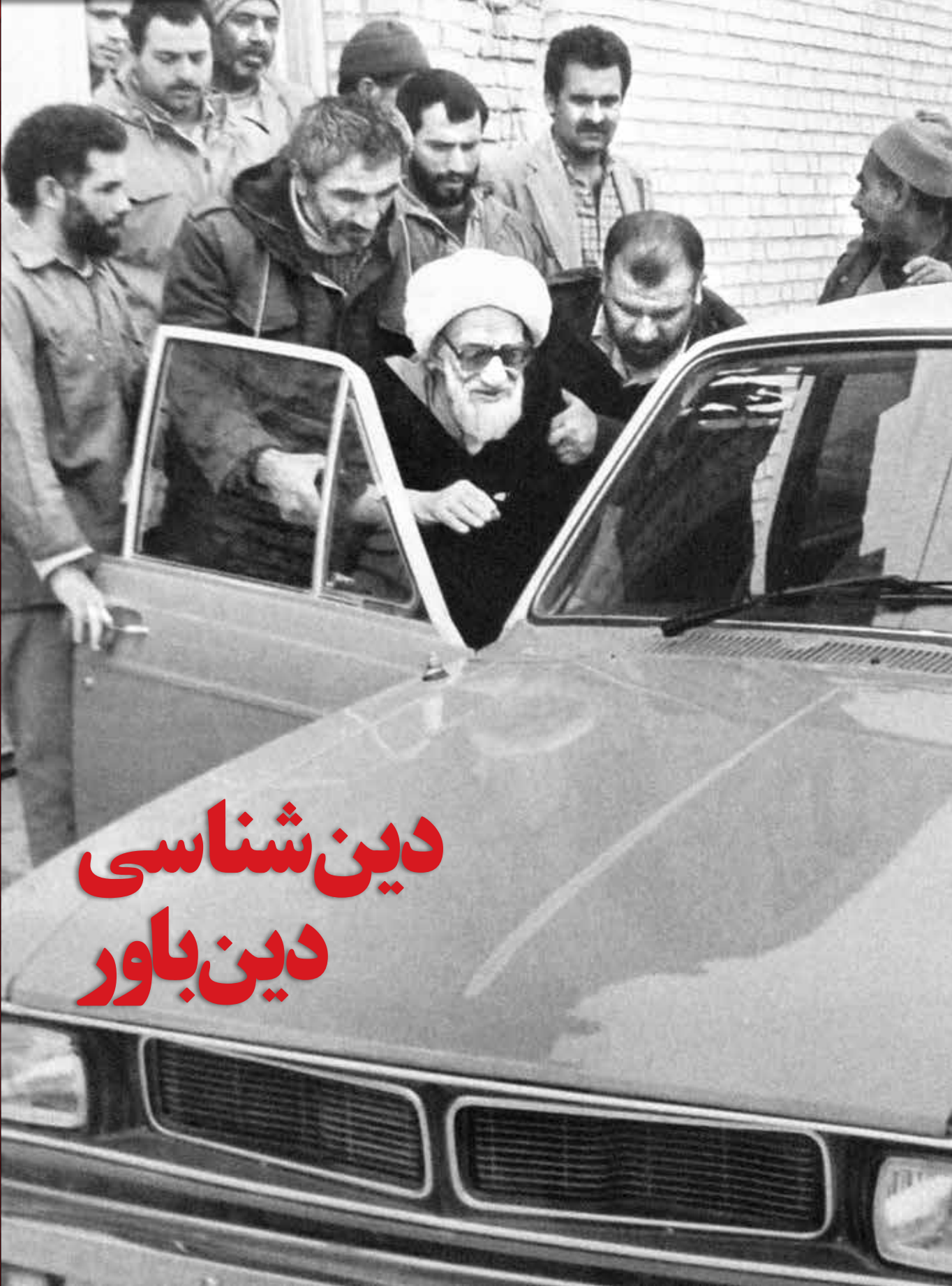
هر زمان سخنی از علما و فقهای استان خوزستان و خدمات ارزنده آنان به دین مبین اسلام به میان می‌آید بی شک نام علامه حاج محمدتقی شیخ شوشتری (ره) از جمله اسامی است که به نیکی از ایشان یاد می‌شود. این عالم جلیل‌القدر از ویژگی‌های برجسته فراوانی برخوردار بود. انس با قرآن کریم، تحقیق و پژوهش با رویکردی متفاوت و عمیق در علم رجال و ساده زیستی مثال زدنی از جمله ویژگی‌های این محقق فقیه به شمار می‌روند.

تالیف اثر ماندگار و بی‌بدیل قاموس الرجال و بیش از ۵۰ کتاب ارزشمند از ایشان چهره‌ای ماندگار در حوزه‌های علمی داخل و خارج کشور به یادگار گذاشته است. خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) شعبه استان خوزستان به عنوان نخستین شعبه این خبرگزاری در کشور در صدد برآمده است تا با انتشار نخستین ویژه‌نامه رایحه در شرح احوال و آثار یکی از علمای استان خوزستان، علاوه بر تجلیل از این عالم وارسته، گامی به منظور آشنایی بیشتر با این علامه بزرگوار بردارد.

بر خود لازم می‌دانم از همکاران سازمان فعالیت‌های قرآنی، خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، معاونت فرهنگی سازمان جهاددانشگاهی استان خوزستان، خبرنگاران و عکاسان ایکنای خوزستان و به ویژه خواهر گرامی سرکار خانم مریم جویدراوی که در تهیه این ویژه‌نامه تلاش‌های ارزشمندی را به کار گرفتند قدردانی نمایم. همچنین از همراهی و راهنمایی‌های علمای عظام، اندیشمندان و خانواده محترم علامه (ره) سپاسگزارم و امیدوارم در با همت همکارانم در سازمان جهاددانشگاهی خوزستان بزرگان دیگری از خطه عالم پرور خوزستان را در ویژه‌نامه‌های آتی رایحه معرفی نمایم. ان‌شاءالله

ویژہ نامہ

بیست و چہارمین
جشنِ نوارہ
کتاب سال دانشجویی

دین شناسی دین باور

زندگینامه علامه شیخ ممدتقی شوشتری :

کوشش‌های شبانه‌روزی و مجاهدت‌های فوق‌العاده و مراجعه به کتابخانه‌های بزرگ و بهره‌گیری از محضر اساتید عالی‌قدر به دست آورده بودند، در صورت آثاری گران‌مایه به جهان علم و ادب و عالم اسلام عرضه داشتند که در نوع خود کم‌نظیر بلکه بی‌نظیر و بسیار پراهمیت‌اند.

سال تولد محقق شوشتری (۱۳۲۰ ق) سال پر حادثه‌ای برای حوزه نجف بود؛ از میان آن حوادث، وفات محدث نوری، درست در همان سال جالب توجه است؛ جالب‌تر اینکه، هم محدث نوری و هم محقق شوشتری، هر دو بزرگ‌ترین رجال شناس عصر خویش شمرده می‌شوند؛ شاید خداوند سبحان نمی‌خواست آسمان علم را جالب با غرب آفتاب نور، بی‌خورشید بماند.

رجعت به شوشتر و علم‌اندوزی در این دیار

محقق همچنان در حوزه نجف بود تا این که در سال ۱۳۲۱ شمسی (۱۳۶۰ ق) پس از آن که، رضاشاه از سر بر قدرت به زیر کشیده شد، به شهرش شوشتر مراجعت کرد و تا واپسین روزهای عمرش در آن دیار ماند، تا آنجا که در سایه‌سار سعی و کوشش‌های شبانه‌روزی او، نام شوشتر بر سر زبان‌ها افتاد و گذشته درخشان خود را که روزی به دارالمومنین شهرت

سخن گفتن از بزرگان دینی گرچه در قالب کلمات و جملات امر ساده‌ای است، اما توجه به اصل موضوع و اینکه چگونه می‌توان همیشه و در همه اعصار یاد بزرگان را گرمی داشت، مقوله‌ای است که باید همیشه به آن پرداخت؛ یکی از این بزرگان علامه جلیل‌القدر حاج محمدتقی شیخ شوشتری است که عمر گرانبار خویش را صرف فراگیری علوم دینی و تألیف کتب عظیمی کرد.

حجاب، جلای وطن کرده به عتبات مهاجرت کردند و در حوزه‌های علمیه نجف و کربلا به کسب علوم و معارف اسلامی ادامه دادند؛ در عتبات با مرحوم شیخ آقابزرگ تهرانی انس و همکاری علمی داشتند و در سال ۱۳۲۱ هجری شمسی پس از سقوط رضاشاه به ایران بازگشته، در شوشتر ساکن شدند و به انجام وظایف روحانی خود پرداختند و علاوه بر تدریس علوم اسلامی و ارشاد مردم، به تحقیقات و تتبعات خود ادامه دادند و آنچه را بر اثر

علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری، فرزند شیخ محمد کاظم، فرزند شیخ محمدعلی، فرزند آیت‌الله شیخ جعفر شوشتری، در سال ۱۳۲۰ م. ق (۱۲۸۱ خورشیدی) در نجف اشرف متولد شدند و در سن ۷ سالگی خانواده ایشان به شوشتر بازگشتند.

جلای وطن و مخالفت با کشف حجاب

ایشان در سال ۱۳۱۴ شمسی، به علت مخالفت با کشف

علامه‌ای از سرزمین شوشتر

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

کفت و گو

فقیهی برجسته

وواعظی نافذالکلمه

ایشان مرحوم آیت‌الله محمدعلی شیخ از علمای بنام استان و شوشتر بودند که پدر شیخ محمد کاظم بودند؛ آیت‌الله شیخ محمد کاظم نیز از علمای مبارز شوشتر بوده‌اند که در مسئله حجاب و بدعت رضاشاه با او در افتاد و رضاشاه ایشان را به بروجرد تبعید کرد و تا از بین رفتن رضاشاه در بروجرد ماند و بعدها به شوشتر برگشت؛ شیخ محمد کاظم نیز پدر مرحوم شیخ محمدتقی بوده است.

مرحوم حاج شیخ جعفر شوشتری یکی از فقه‌های برجسته و واعظان نافذالکلمه عصر خود بوده است که آثار فقهی و یادگارهای مرتبط با وعظ‌ها، اندرزها و منابر او تا عصر حاضر در دسترس دانشمندان و هم خطیبان منبر حسینی (ع)

جداعالی مرحوم شیخ محمدتقی، مرحوم حاج شیخ جعفر از شخصیت‌های معروف بودند و یک ویژگی بی‌نظیری داشتند که به مقام فقاہت و مرجعیت نائل آمده بودند و رساله چاپ‌شده معروفی داشتند؛ ایشان منبرهای وعظ بی‌نظیری داشته‌اند که در چندین جلد مواظ شیخ جعفر به چاپ رسیده است. مرحوم حاج شیخ جعفر در سال ۱۳۰۳ قمری از دنیا رفتند؛ فرزند

« علامه شیخ شوشتری در بیانی فرموده‌اند: نویسنده‌گی برای من همانند طبع شعر برای شعراست؛ دست به قلم که می‌شوم، به لطف خدا مطالب سرازمی شود. »

داشت، دوباره باز یافت؛ چنانکه هر دانشمندی که به زیارت او در شوشتر توفیق می‌یافت، جهانی جمیل و عالمی پر صفرا در آن دیار می‌دید.

شرح حال علامه از نگاه آقا بزرگ تهرانی

مرحوم علامه شیخ آقابزرگ تهرانی شرح حال ایشان را چنین نقل می‌کنند:

«هُوَ الشَّيْخُ مُحَمَّدُ تَقِيُّ بْنِ الشَّيْخِ كَاطِمِ بْنِ الشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَلِيِّ بْنِ الشَّيْخِ جَعْفَرِ التُّسْتَرِيِّ الشَّهِيرِ عَالِمٍ مُصَنِّفٍ بَارِعٍ وُلِدَ فِي الرَّجَفِ سَنَةَ ١٣٢١ وَ نَشَأَ بِهَا عَلِيُّ حُبِّ الْعِلْمِ وَالْفَضِيلَةِ اللَّذِينَ وَرَثَهُمَا عَنِ آبَائِهِ وَ عَنِ جَدِّهِ الْأَعْلَى الشَّيْخِ جَعْفَرِ الْغَنِيِّ عَنِ الْوَصْفِ الْأَتِيِّ ذِكْرُهُ، فَاشْتَغَلَ عَلَى الْأَعْلَامِ الْأَفْضَلِ مُجَدِّدًا حَتَّى بَرَعَ وَصَنَّفَ»

کسب علم در محضر بزرگان

مقدمات و سطح را نزد اساتیدی چون مرحوم سید حسین نوری، سید محمدعلی امام و سید علی اصغر

حکیم گذراندند؛ پس از آن با استفاده از کلاس درس اساتیدی چون آیت‌الله محمدتقی شیخ‌الاسلام و آیت‌الله سید مهدی آل طیب و پدر خود، به درجه اجتهاد رسیدند. علامه شیخ شوشتری با توجه به نبوغ و ذکاوت فراوانی که داشتند، ابتدای کتاب‌های درسی را نزد استاد می‌خواندند و بقیه را با مطالعه خود، به پایان می‌بردند. علامه شیخ شوشتری در بیانی فرموده‌اند: نویسنده‌گی برای من همانند طبع شعر برای شعراست؛ دست به قلم که می‌شوم، به لطف خدا مطالب سرازمی شود؛ آنچه مسلم است اینکه مرحوم علامه بیشترین زحمت درس‌ها را خودشان متحمل شده‌اند و اساتیدی که نام آن‌ها ذکر خواهد شد، افرادی هستند که آن بزرگوار به‌منظور رفع اشکال به آنان مراجعه کرده‌است. علامه در شرح زندگی خود می‌گوید: «محل تولد بنده نجف است، والدین مادرم اهل کرمان بودند که در نجف ساکن و مجاور شده بودند و مادر بنده در نجف متولد شد؛ پدرم در نجف نزد آقا سید محمد کاظم یزدی و آخوند ملا کاظم خراسانی، مشغول تحصیل بود؛ همان‌جا بود که با والد‌ام ازدواج کرد؛ ایشان بعد از خاتمه تحصیلاتشان با اجازه اجتهادی که از آقا سید کاظم و آخوند ملا کاظم داشتند، به شوشتر آمدند، بنده

بعدها از مرگ والد‌ام نزد چند تن از آقایان مثل آقا سید

به برورد تبعید شده بود؛ شیخ محمد کاظم پدر شیخ محمدتقی شوشتری است و مرحوم دکتر محمدعلی شیخ نیز فرزند مرحوم شیخ محمدتقی است؛ خانواده شیخ جعفر همواره بیت علم، دین، فقهات و روحانیت بوده‌است و شخصیت برجسته‌ای در تمام زمینه‌ها و جامعه اسلامی و فرهنگی تحویل داده‌اند؛ شیخ جعفر علاوه بر ریاست روحانی و تدریس علوم دینی، در انجام خدمات عمومی و اجتماعی نیز اهتمام کامل داشته‌است؛ تالیفات شیخ جعفر همیشه ادوار تاریخی شهره بودند از جمله منج‌الرشاد یا مجمع‌الرسائل، مبادی الاصول، الخصایص الحسینیة، اصول دین یا الحدائق فی اصول الدین، فواید المشاهد، مجالس المواعظ، مجالس البکاء، شصت مجلس و سی مجلس.

قرار دارد و مورد استفاده و استشهاد بوده‌است.

علامه شیخ جعفر اهل شوشتر بوده‌است؛ شیخ جعفر یکی از ابر مردان فقاهاست و علم است که بی سروصدا، آرام و به‌دور از هر گونه شهرت طلبی کار خود را در خدمت فقاهاست مذهب انجام داد؛ شیخ جعفر در یابی از علوم آل محمد (ص) در سینه‌اش موج می‌زد و خود کوهی از معارف الهی بود؛ شیخ جعفر شوشتری دارای فرزند بزرگ و خلف صالحی فقیه و مجتهدی به نام شیخ محمدعلی بود؛ شیخ محمدعلی دارای سه فرزند عالم و بزرگوار بوده به نام‌های شیخ محمد کاظم، شیخ محمد جواد و شیخ مرتضی که شیخ محمد کاظم در زمان رضاشاه پهلوی در اثر مخالفت با کشف حجاب و دیگر مظالم پهلوی مدت‌ها

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

حسین نوری و آقا سید مهدی آل طیب که از شاگردان پدرم بودند و آقا سید علی اصغر حکیم و مرحوم والد مشغول درس خواندن شدم تا وقتی که به جایی رسیدم که از هر کتابی همان ابتدایش که شروع مطلب بود، آن‌ها می‌گفتند و بقیه‌اش را من خودم با مطالعه به آخر می‌بردم؛ بیشتر کتاب‌ها را هم با مطالعه خودم گذراندم؛ من «ألفیه» را پیش یک آقای می‌خواندم، یک روز که رفته بودم برای درس دو قلم از آن قلم‌های شیشه‌ای به طور هدیه به ایشان دادم؛ بعد ایشان دو سه شعر به من درس داد؛ من گفتم این کم است؛ خیلی هم کم است؛ می‌خواستم بیشتر درس بدهد؛ ایشان تغییر کرد؛ من هم اوقاتم تلخ شد؛ الفیه‌ای داشتم، کوچک بود و پاشیده، پرت کردم لب سرداب، جایی که او نشسته بود همه‌اش ورق ورق شد؛ ایشان رفت و همه آن‌ها را جمع کرد و قلم‌های شیشه‌ای را هم که هدیه داده بودم به من داد و از خانه بیرونم کرد.

خاطره

اجازه‌نامه علامه شوشتری از علامه شیخ آقابزرگ (رضوان الله علیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَعَلَى آلِهِ الْمُعْصومِينَ
أَللَّهُ مَنَّ الْيَوْمَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.
و بعد؛ چون شیخ عالم والا مرتبه شیخ محمدتقی حفید آیت‌الله حاج شیخ جعفر شوشتری معروف - طاب ثراه - از من اجازه نقل حدیث خواست؛ به او اجازه دادم که هر چه روایتش صحیح و از مشایخ برجسته‌ای که در این اسناد نامشان به قلم آمده

آغاز تالیف کتابی عظیم

بعدا شروع کردم به نوشتن شرحی بر لمعه و شرحش را به‌طور حاشیه‌نویسی که از مجلد آخرش معلوم می‌شود؛ در این صفحه نوشته‌ام «وَقَدْ وَقَعْتُ الْفِرَاقَ مِنْ هَذِهِ التَّلْعِيقَةِ فِي غُرَّةِ شَهْرِ رَبِيعِ الثَّانِي مِنْ سَنَةِ ۱۳۵۴ ق.»
بنده از حاشیه‌ای که بر لمعه و شرح لمعه نوشتم، فراغت یافتم و همان‌طور که نوشته‌ام حاشیه بر لمعه در حدود چهار سال طول کشید؛ دیگر اینکه آن وقت مصادف بود بای حبیبی در ایران؛ روزی که داشتند این‌جا زن‌ها را با طبل و علم کشف حجاب می‌کردند، بنده با مرحوم آقا سید باقر حکیم از شوشتر به عراق رفتم؛ کتاب‌هایم همه همراهم بود و وقتی رفتم سوار قطار بصره به عزم کربلا شویم، کسی که من را برده بود، کتاب‌ها را گذاشته بود تا نزدیک حرکت قطار بیاورد که قطار در شرف حرکت باشد و مامورین فرصت تفتیش نداشته باشند، ولی این کتاب‌ها جاماند و من خیلی ناراحت شدم؛ اما بعد از چند وقت ایشان آن‌ها را به نجف فرستاد؛ بنده دیگر تا سنه ۶۰ قمری در نجف بودم؛ تقریباً حدود شش سال؛ اول ۶۰ مراجعت کردم به شوشتر که مصادف بود با موقعی که پهلوی را بیرون کرده بودند؛ ۶۰ شکست (سال ۶۰ سپری شد) و دیگر بنده در شوشتر بودم؛ در عتبات که بودم این قاموس الرجال را در دو جلد نوشتم، یعنی در عرض آن پنج، شش سال که آنجا رفتم، ساکن کربلا شدیم؛ رجال مامقانی را ملاحظه کردم، دیدم خیلی کم‌وزیاد دارد و خیلی در هم است؛ ابتدا در حاشیه ابتدا خود کتاب رجال مامقانی - که سه جلد نیم ورقی است - مطالبی نوشتم و بر دم نزد آقای حاج شیخ آقابزرگ تهرانی که آن موقع الذریعه را می‌نوشت، گفتم: کتاب مرا هم ببینید؛ گفتم خوب است ولی چون در حاشیه نوشته‌ای کتاب حساب نمی‌شود؛ باید مستقل بنویسی و من هم مستقل نوشتم؛ آن روز مرحوم آقا سید محمدهادی میلانی هم در کربلا پهلوی آقا شیخ آقابزرگ بودند؛ بعدها به ایران که آمدم، یک سفر به

مشهد مشرف شدم و ایشان را دیدم؛ گفتند آن روز که تو آمدی پیش شیخ آقابزرگ و کتابت را نشان دادی، من آنجا بودم؛ نشانی که داد یادم آمد و گفتم بله، درست است؛ من آن روز متوجه شمانبوم.

قاموس الرجال و علم آموزی رجالی

علامه شیخ شوشتری، این عالم وارسته در ادامه می‌فرماید: قاموس الرجال را در دو مجلد نوشتم؛ بعد چهار مجلد شد، سپس آقای طباطبایی - که دخترزاده همان آقای سید محمدکاظم یزدی و متصدی کتابخانه بود - به من نوشت که شنیده‌ام شما گفته‌اید این رجال مامقانی کم‌وزیاد دارد، خوب است که برای من بفرستید؛ من هم دو مجلد داشتم برایش فرستادم که گفت خوب است بگذارید برای کتابخانه مدرسه.

بعدا مرتباً بر مطالبش اضافه کردم و تعلیقه نوشتم؛ بعد شرح لمعه را دیدم که مدار کی را نقل کرده اما نگفته که این مدرک مثلاً در چه کتابی است؟ یا در چه جایی است؟ چه عدد حدیثی است؟ درست است یا درست نیست؟ این‌ها هیچ معلوم نبود؛ من هم به همین دلیل تصمیم گرفتم خود بر لمعه شرح بنویسم؛ با در نظر گرفتن مطالب شرح سابق و از خود کتبی که وسایل الشیعه نقل کرده، مانند کافی و تهذیب و من لا یحضر و استبصار و کتب دیگر؛ وافی فقط کتب اربعه را نقل کرده اما وسایل همه کتاب‌ها را، ولی معین نمی‌کند که مثلاً فلان حدیث در چه بابی است یا چه عدد حدیثی است؟ به همین دلیل بنده مشغول شدم به نوشتن التلخیص در شرح لمعه که در آن اخبار را از روی خود اصل کتب اربعه و غیر کتب اربعه نقل کردم؛ بعد عدد باب را و اینکه مثلاً این حدیث در کتاب طهارت است؟ زکات است؟ جهاد است؟ دیات است؟ کجاست؟ در چه کتابی است؟ و چه عدد حدیثی است؟ آن را چه کسی نقل کرده است؟ همه این مسائل را مشخص کردم، به طوری که تقریباً فقه تازه‌ای شده است؛ در حین کار با اشکالات و ناهماهنگی‌هایی در کتاب‌های وسایل، من لا یحضر، تهذیب و استبصار روبرو شدم

و غیر ایشان به همه طرق و شیوه آنان نقل کند از ایشان - که نیکی‌های مستدام باد - امیدوارم مراد حیات و ممات از دعا فراموش نکنند، آن (اجازه) را حاج آقابزرگ تهرانی به رشته تحریر کشید. (۱۹ محرم الحرام ۱۳۶۹)

در این میان بعضی از بزرگان و دانشوران، اجازات روایتی از محضر محقق شوشتری کسب کرده‌اند.

۱- آیت‌الله العظمی سید شهاب‌الدین مرعشی نجفی (قدس سره)

۲- آیت‌الله رضا استادی از مدرسین محترم حوزه علمیه قم

۳- استاد قیس آل قیس، نویسنده دایره‌المعارف «الایرانیون والادب العربی» و...

۴- دکتر سید کمال حاج سیدجوادی

صلاه و تالباس مصلی رسیده‌ام.

که مرا به تألیف الأخبار الدخيلة واداشت، این بود که الأخبار الدخيلة را از همان زمان شروع کردم، به این معنا که در این اخبار دقت کرده و ذکر کردم که مثلا این خبر نادرست است و یا آن خبر محرف نقل شده و درستش این است و الأخبار الدخيلة را به این سبک نوشتم که چند مجلد شد، تا سالی که برای اولین بار به مکه مشرف شدم؛ آن سال که مشرف شدم هیچ خیال حج و حرف حج هم نبود، یک مرتبه موسم حج گفتند که دولت اجازه داده، آن وقت بنده تصمیم گرفتم مشرف بشوم؛ چند نفر از آقایان هم بودند که وقتی شنیدند من خیال حج دارم، آن‌ها گفتند که ما هم با شما می‌آییم؛ این بود که مسوده‌های شرح لعمه را با خود بردم؛ از قضا قسمت متاجر را همراه برده بودم. و زمانی که از مناسک حج فارغ شدم، در مکه شروع کردم به نوشتن التَّجَعُّه فِي شَرْحِ اللَّعْمَةِ حتی در مراجعت، در هواپیما هم مشغول بودم؛ اینجا هم نوشته‌ام: «كَتَبْتُ هَذِهِ الصَّفْحَةَ فِي الطَّائِرَةِ مِنْ جُدَّةِ إِلِي عَبَادَانَ ۲۸ ذِي الْحِجَّةِ ۱۳۷۸» از آن وقت دیگر مشغول بودم که حالا متاجر - که مبیضه‌اش تمام است - فرستادم برای چاپ؛ بعد شروع کردم به طهارت و

نظر علامه قدس سره راجع به «جامع الرواة»

ایشان راجع به کتاب مذکور می‌فرماید: دیدم رجال مامقانی کم‌وزیاد دارد، اشتباه دارد؛ چند کتاب را هم آن وقت گرفته بودم، یکی جامع الرواة اردبیلی که در کتاب‌های شیخ عبدالحسین تهرانی در مکتبه حاج شیخ احمد بود؛ می‌رفتم از آنجا می‌گرفتم ولی یک کسی آن‌ها را برد و دیگر نداشتیم؛ رفته نجف مسجد هندی‌ها پیش آقا شیخ احمد که یک فرد مقدسی بود؛ او آن کتاب را داشت ولی نداد.

از جامع الرواة خیلی استفاده بردم؛ مولف می‌گوید بیست سال زحمت کشیده‌ام و هر کسی را از کتب اربعه عنوان می‌کند، می‌گوید راوی و مروی عنه کیست؛ تا به حال هیچ کس مثل او زحمت نکشیده است؛ من کار به اجتهادش ندارم؛ یک جا گری می‌بیند که راوی و مروی عنه یکی است می‌گوید که اصلشان یکی است؛ برای مثال می‌گوید: ۶۰ نفر بوده‌اند که این ۶۰ نفر همه از زراره و زراره هم از حضرت صادق (ع) یا از حضرت باقر (ع) نقل کرده است؛ یک اجتهاداتی این طوری دارد ولی انصافاً در

این جامع الرواة خیلی زحمت کشیده است. حالا همه‌اش می‌نویسند که فلان کتاب، فلان صفحه، این سبک خیلی غلط است؛ برای اینکه اولاً می‌بینی یکی آن کتاب را ندارد و نسخه خطی دارد، اما اگر باب را داشته باشد و بگوید این خبر در چه کتابی در چه بابی است، اگر چه باب مفصل باشد، انسان می‌داند که به هر حال در همین باب است و پیدا می‌کند، اما وقتی که هیچ چیز دستش نباشد، چطور واز کجا پیدا بکند؟ یا آنکه آقای حاج شیخ عبدالرحیم ربانی شیرازی - که تعلیقه بر وسائل نوشته - خدا رحمتش کند - خیلی هم زحمت کشیده، اما اولاً حواله می‌دهد به کافی قدیم که هر کسی ندارد - ولی من دارم - طبع حاج شیخ فضل‌الله نوری که دارش زدند - یا در من لایحضر حواله می‌دهد به یک کتابی که چاپ لکنه‌و است که این وجود عنقار می‌ماند و من هر چه گشتم، نتوانستم در عراق و حجاز و ایران آن را پیدا کنم، هنوز هم به دستم نرسیده است.

خوب اگر بگویند صفحه چند، با این چاپ‌های جدید که تطبیق نمی‌کند؛ خیلی هم بازحمت پیدا می‌شود؛ مقصود این که من لایحضرش این طور است و تهذیب هم همین طور؛ یعنی حواله به چاپ‌های خاصی می‌دهند؛ البته خیلی زحمت کشیده‌اند ولی کتاب‌های نادری است و هیچ پیدا نمی‌شوند؛ خدا رحمت کند همه آن‌ها را، زحمت‌های زیادی کشیده‌اند، البته اگر زحمت‌های آن‌ها نبود، انسان نمی‌توانست کارهای دیگری بکند.

علامه شیخ شوشتری در ادامه و در شرح حال خود می‌گویند: در عتبات که بودیم کفران نعمت زیاد می‌شد، در مساجد و جاهای دیگر نان و چیزهای دیگر می‌ریختند، من هم گاهی از آن نان به منزل می‌بردم و دیگران نمی‌خریدم و با پول نان کتاب می‌خریدم. این عالم وارسته ضمن تدریس علوم اسلامی به تحقیقات خود ادامه دادند؛ طی ۹۶ سال عمر پربرکت خویش آثار متعددی به جهان علم و ادب عرضه داشتند.

۵- آیت‌الله سید جمال‌الدین دین‌پرور

۶- حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمد حسن آل‌غفور

۷- استاد محمد علی جاودان

۸- استاد آقا شیخ غلام‌زاعرفانیان

اجازه علامه محقق شیخ محمد تقی شیخ شوشتری (قدس سره)

به مر حوم آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی قدس سره

باسمه تعالی

با تقدیم تحیت خالصانه و درودهای فراوان خود به بقیه السلف و ملجأ معاصران و

نمونه صالحان پیشین آیت‌الله حاج شیخ محمد تقی دامست بر کات

و بعد دعاگوی بسیار علاقه‌مند به گردآوری طرق حدیث و اجازات هستم و اجازاتی که دارم بالغ بر دویست است؛ فزونی در این باب را دوست می‌دارم؛ از این روی از شما در نقل روایت‌هایی از مشایخ گرامی خویش که برای بنای اسلام پای بست‌هایی بشمارند، اجازه می‌خواهم؛ بنابراین امیدوارم در ارسال آن شتاب ورزید؛ زیرا اجازاتم در شرف طبع است؛ پیوسته در خدمات دینی و علمی موید باشید و سلام بهترین پایان بخش به شمار است. عید خادم اهل بیت (ع) سید ابوالمعالی شهاب‌الدین الحسينی المرعشی النجفی، خدا در همه حال با او باد. قم مقدس به امید تسریع.

۱۱ ذی‌الحجه ۱۴۰۸ شماره اجازه دادم. (محمد تقی شیخ)

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

رویکرد شیخ شوشتری در تالیفات فقهی؛

مخاطب خاص؛ زبانی خاص

علامه شیخ شوشتری علاوه بر کتب فقهی و رجال و حدیث، کتب جنبی داشتند که آن‌ها را می‌توان به زبان فارسی ترجمه کرد اما کتب فقهی به علت تخصصی بودن باید با همان زبان عربی خوانده شوند؛ مرحوم دکتر محمدعلی شیخ فرزند علامه محمدتقی شیخ شوشتری درباره این قبیل کتب معتقد بودند اعتبار گفتار به گوینده و ناقل آن است؛ پدر من شرح حال افراد را تحلیل کرده و آن‌هایی که فعالیت داشته‌اند ولو اینکه مخدوش بوده و ایراد داشته نیز در این کتاب معرفی کرده‌اند؛ همچنین افرادی که در علم رجال فقط یک حدیث داشتند نیز معرفی شده‌اند؛ تحریریه رایحه در این ارتباط گفت و گو با فرزند علامه داشته است که مشروح آن را در زیر می‌خوانید.

● مختصری درباره تالیفات علامه بفرمایید.

کتاب قاموس الرجال که در ۱۴ جلد توسط پدرم تالیف شده معروف‌ترین کتاب تالیف شده در زمینه رجال‌شناسی است؛ درباره این قبیل کتب باید گفت اعتبار گفتار به گوینده و ناقل آن است؛ پدر من شرح حال افراد را تحلیل کرده است و آن‌هایی که فعالیت داشته‌اند ولو اینکه مخدوش بوده و ایراد داشته نیز در این کتاب معرفی کرده است؛ همچنین افرادی که در علم رجال فقط یک حدیث داشتند نیز معرفی شده‌اند؛ علامه با مطالعه کتب مختلف از جمله تاریخ بغداد به علائمی برخورد کرده که به سندیت برخی احادیث و گویندگان آن‌ها واقف شده است و گمشدگان رجال مشخص و معرفی شده‌اند؛ از آنجایی که راویان حدیث، احادیث را به نام حسن، ضعیف، ثقة معرفی کرده‌اند، ارزش گفتار افراد معرفی شده است؛ در این کتاب ۱۴ جلدی نیز افراد معرفی شده‌اند؛ کتاب دیگری که توسط علامه شیخ شوشتری تالیف شده درباره نهج البلاغه است؛ این کتاب به صورت موضوعی تفسیر شده و چاپ دوم آن در ۱۴ جلد توسط آیت‌الله دین‌پرور و انتشارات امیرکبیر به چاپ رسیده است؛ در این میان افرادی را یاد می‌رساند که در این کتاب پدرم به هزینه خودشان تجدید چاپ شود.

● توضیح بیشتری درباره دیگر کتب علامه بفرمایید.

عالمان شیعه چهار کتاب دارند که مستند است و همیشه در صحت حدیث به کار می‌روند؛ علامه شیخ شوشتری به این کتاب‌ها ایراداتی گرفته و در کتاب الاخبار الدخیله گنجانده که در چهار جلد چاپ شده است؛ شیخ با احترام به نویسندگان این چهار کتاب، اشکالاتی را که در این کتب وجود دارد، مطرح می‌کند.

آن زمان که علامه شیخ اقدام به چاپ کتاب کرد هم‌زمان با آیت‌الله خویی بود و آیت‌الله خویی نسبت به طلابی که به اخبار الدخیله معترض بودند فرمودند ایرادات را باید پذیرفت؛ کتاب دیگر آیات بینات فی حقیقه بعض المنامات است که به دو ترجمه فارسی چاپ شده است و در نام‌های متفاوتی چاپ شدند؛ کتاب دیگر البدایع است که نوآوری‌ها را جمع‌آوری کرده‌اند؛ کتاب الاوائل نیز که به چندین چاپ رسیده است و قیص آل قیص چاپ مجدد کتاب را به عهده داشت؛ کتاب فقهی علامه النجعه فی شرح اللمعه نیز در ۱۱ جلد به چاپ رسیده است؛ شیخ طوسی تالیفی در ۱۱ جلد درباره علم فقه به نام النجعه داشته‌اند که طلاب به تحصیل آن می‌پردازند؛ شرح این کتاب را نیز شهید ثانی نگاشته است؛ علامه شیخ شوشتری ایرادات فراوانی به این

« **شیخ طوسی تالیفی در ۱۱ جلد درباره علم فقه به نام النجعه داشته‌اند که طلاب به تحصیل آن می‌پردازند؛ شرح این کتاب را نیز شهید ثانی نگاشته است؛ علامه شیخ شوشتری ایرادات فراوانی به این کتاب گرفته و در النجعه فی شرح اللعمه به چاپ رسیده است؛ همچنین بحث‌هایی که امام جعفر صادق (ع) داشته‌اند و المفضل آن‌ها را گردآوری کرده و در کتاب بحار الانوار آمده است، توسط علامه شیخ شوشتری به نام توحید مفضل به صورت جداگانه و با چاپ مقدمه‌ای گردآوری شده است.**

کتاب گرفته و در النجعه فی شرح اللعمه به چاپ رسیده است؛ همچنین بحث‌هایی که امام جعفر صادق (ع) داشته‌اند و المفضل آن‌ها را گردآوری کرده و در کتاب بحار الانوار آمده است، توسط علامه شیخ شوشتری به نام توحید مفضل به صورت جداگانه و با چاپ مقدمه‌ای گردآوری شده است.

● **چرا علامه شیخ شوشتری کتب خود را به زبان عربی نگاشته‌اند.**

این به دلیل این بوده که زبان علمی آن زمان عربی بوده است؛ همان‌گونه که در این زمان زبان علمی انگلیسی است و تالیفات به زبان انگلیسی است؛ با زبان عربی می‌توان حکم الهی را استخراج و ارائه کرد؛ مقتضای زمان بود که این کتب به زبان عربی نگاشته شود؛ بعضی از کتب وقتی نگاشته می‌شود به این صورت هستند که ما متوقع نیستیم به زبان دیگری ترجمه شوند و همه افراد به آن کتب آشنایی داشته باشند بلکه خواصی هستند که فقط آن‌ها از آن کتب باخبر هستند و با آن ارتباط برقرار می‌کنند؛ نباید متوقع باشیم کتب تخصصی و فنی برخی از علما برای همه آشنا باشد بلکه افراد باید با همان زبان اصلی کتاب ارتباط برقرار کنند و نسبت به مطالعه آن‌ها اقدام کنند؛ برخی از کتب فقهی باید به زبان عربی باشد که افراد بتوانند نسبت به خواندن بقیه کتب راغب باشند؛ مثلاً کتاب قاموس الرجال اگر به زبان غیر عربی ترجمه شود نمی‌تواند در مورد همان زمینه تخصصی کتاب آشنایی پیدا کند؛ البته برخی از کتب می‌توانند به زبان غیر عربی ترجمه شود مانند الاوائل و البدائع که اگر ترجمه شوند، خواندن آن‌ها برای افراد شیرین است اما کتبی مانند قاموس الرجال باید با زبان عربی خوانده شوند؛ علامه شیخ علاوه بر کتب فقهی و رجال و حدیث، کتب جنبی داشتند که آن‌ها را می‌توان به زبان فارسی ترجمه کرد اما کتب فقهی باید با همان زبان عربی خوانده شوند و خواندن آن‌ها با زبان عربی خالی از لطف نیست.

● **چرا علامه شیخ بیشتر به تحقیق علاقه‌مند بودند.**

علامه تمایل داشتند که همیشه در حال نوشتن و ارائه مطالب خود باشند؛ تا زمانی که بیدار بود فعالیت می‌کردند و دست از نوشتن بر نمی‌داشت؛ علامه یک قرآنی خطی داشت که همیشه برای قرائت از آن استفاده می‌کردند؛ تلاوت قرآنش بیشتر از این کتاب بود و تمایل داشتند تفسیری درباره قرآن کریم داشته باشد؛ ولی برای اینکه زمینه‌ای برای تفسیر قرآن کریم فراهم کنند، حاشیه‌نویسی قرآن را برای تفسیر قرآن کریم انتخاب می‌کرد؛ البته این تفسیر ناقص بود.

● **وصیت علامه شیخ شوشتری به جنابعالی درباره کتابخانه چه بوده است.**

علامه در زمان حیات به من گفتند کتابخانه شخصیشان باید وقف آستان قدس رضوی شود و چنانچه آستان قدس قبول کردند در این محل کتابخانه‌ای احداث شود و کتب در آنجا مستقر شود و مورد استفاده عموم قرار گیرد؛ در غیر این صورت کتب به آستان قدس منتقل شوند؛ آستان قدس این موضوع را قبول کرد و کتابخانه هم‌اکنون زیر نظر آستان فعالیت می‌کند؛ در کتابخانه علامه شیخ شوشتری حدود ۳۰ هزار کتاب وجود دارد؛ فرستاده آستان قدس رضوی بازدید از کتابخانه شخصی و منزل شیخ داشت و کتابخانه به این شکل درآمد؛ کتاب‌های به‌روز در این کتابخانه لحاظ شده است و آستان قدس رضوی کتبی را نیز ارسال می‌کنند؛ من نیز چند خانه به کتابخانه متصل کردم و اقدام به وسعت و گسترش کتابخانه کردم.

● **زندگی شخصی علامه شوشتری چگونه بوده است.**

این شخصیت جلیل‌القدر زندگی ساده‌ای داشتند و سعی می‌کردند پذیرای مردم باشند و پاسخگوی آن‌ها باشند؛ شیخ معتقد بودند فقط رضایت خالق را جلب کنند و کاری به مخلوق نداشته‌اند؛ شیخ زندگی ساده‌ای داشت و توجهی به افراد نداشت؛ بیشتر با مردم ضعیف و عادی دمخور بود و مرادو داشتند؛ زندگی پدر من الگویی بود که دیگران می‌توانند به آن توجه کنند؛ علامه شیخ حتی در مورد رجال گمنام نیز تحقیق کرده است و درباره اشخاص تحقیقات زیادی کرده و افراد را از گمنامی خارج کرده‌اند و این همه در کتاب قاموس الرجال آمده است؛ علامه انسان بی‌ریا و بی‌تکلفی بود که علاقه داشت زندگی ساده‌ای داشته باشد که الگوی واقعی افراد ساده‌زیست است؛ از ویژگی‌های علامه شیخ شوشتری، خلوص و بی‌تکلفی در زندگی و ساده‌زیستی فوق‌العاده بود؛ در تمام امور خود جز به خالق یکتا به هیچ‌کس تکیه نداشتند

« **از ویژگی‌های علامه شیخ شوشتری، خلوص و بی‌تکلفی در زندگی و ساده‌زیستی**

فوق‌العاده بود؛ در تمام امور خود جز به خالق یکتا به هیچ‌کس تکیه نداشتند و در طریق کسب رضای او از هیچ معضل و مشکلی نمی‌هراسیدند؛ بارها از ایشان شنیدم که می‌فرمود: از هیچ کس جز از خدای متعال مسالتي نداشتیم؛ والد معظم در تمام عمر از وجوه شرعیه استفاده نکردند و گذران زندگی بسیار ساده ایشان از هدایایی بود که پس از اجرای صیغه عقد ازدواج، مردم آن دیار تقدیم می‌داشتند، زیرا مردم آن خطه علاوه بر ثبت ازدواج خود به اجرا صیغه عقد توسط ایشان علاقه‌مند بودند و گاهی هم معاملات میان خود را با مکتوب معظم‌له میمنت می‌بخشیدند و وجهی راه‌اندازی کردند.

و در طریق کسب رضای او از هیچ معضل و مشکلی نمی‌هراسیدند؛ بارها از ایشان شنیدم که می‌فرمود: از هیچ کس جز از خدای متعال مسالتي نداشتیم؛ والد معظم در تمام عمر از وجوه شرعیه استفاده نکردند و گذران زندگی بسیار ساده ایشان از هدایایی بود که پس از اجرای صیغه عقد ازدواج، مردم آن دیار تقدیم می‌داشتند، زیرا مردم آن خطه علاوه بر ثبت ازدواج خود به اجرا صیغه عقد توسط ایشان علاقه‌مند بودند و گاهی هم معاملات میان خود را با مکتوب معظم‌له میمنت می‌بخشیدند و وجهی راه‌اندازی کردند.

همچنین مرحوم دکتر محمدعلی شیخ، در فرازی دیگر در خصوص جایگاه علمی و دینی پدر بزرگوارشان بدین منوال روایتی داشته‌اند. والد معظم در امر تدریس، مطالعه، تحقیق بی‌نهایت کوشا و ساعی بودند و تا لحظه بیداری از کتاب جدا نمی‌شدند و به حدی به پژوهش علاقه‌مند بودند که گذشت زمان را فراموش می‌کردند؛ برای به دست آوردن کتبی که بدان نیاز داشتند نهایت کوشش را به کار می‌گرفتند و گاهی صفحات افتاده از یک کتاب را با دست‌نویسی تکمیل می‌کردند و اگر نسخه‌ای کمیاب بود، در کتابخانه‌ای که آن نسخه را داشت، ساعت‌ها می‌نشستند و آن را استنساخ می‌کردند.

در انجام تکالیف شرعیه سعی وافر داشتند، فرائض که به جای خود، به انجام مستحبات سخت پای‌بند و مقید بودند نماز شبشان ترک نمی‌شد و تا هنگامی که توان جسمی داشتند، در غیر ماه مبارک رمضان، ایام البیض (اول و وسط و آخر هرماه)، را روزه می‌گرفتند. بسیار کم‌خوراک بودند، به یاد دارم یکی از ارادتمندان به مزاح به ایشان می‌گفت: خوب است شما همیشه مهمان من باشید، زیرا چندان غذایی نمی‌خورید. زندگی ما بسیار ساده بلکه سخت بود، زیرا ایشان از وجوه شرعیه چیزی بر نمی‌داشت، بلکه گاهی کسی چیزی به ایشان هدیه می‌کرد و یا آشنایان که عقد ازدواجی داشتند، سردفتر ازدواج را نزد ایشان می‌آوردند تا ایشان ایجاب صیغه عقد ازدواج را انجام دهند، و شیرینی یا احيانا وجهی هدیه می‌کردند که گذران زندگی ما از همان بود.

یکی از مامومان نماز جماعت ایشان که وارث طبقه اول نداشت، در وصیت خود از ثلث ترکه‌اش خانه‌ای را به

علاقه بی‌مدومصر به علم

علامه شیخ شوشتری از همان ابتدای کودکی به دلیل علاقه وافری که به علم و دانش داشتند وارد عرصه فراگیری معارف دینی شدند؛ اولین استاد علامه، پدرشان بود؛ هم‌زمان با وقوع مسئله کشف حجاب راهی نجف شد و در آنجا تحصیل علوم دینی را ادامه دادند.

بر اساس تالیفاتی که از علامه شیخ به‌جامانده می‌توان گفت، ایشان بی‌حد و حصر به بحث علم و ارائه دانش علاقه داشتند؛ مطالعه، تحقیق و بررسی ایشان زباز بوده است، به طوری که همیشه با کتاب به خواب می‌رفتند و کتاب یار جدانشدنی علامه شیخ شوشتری به شمار می‌آمد؛ علامه در اتاقی به مطالعه می‌پرداختند که کسی مزاحمشان نشود و همیشه جای مناسبی را برای مطالعه انتخاب می‌کردند. پشتکار و همت علامه شیخ شوشتری در کسب علم نیز در همه حالات زندگی شیخ تحت هر شرایطی به چشم می‌خورد؛ به گفته بسیاری از دوستان، زمانی که برق شب‌هنگام قطع می‌شد، ایشان با استفاده از نور مهتاب به مطالعه می‌پرداختند. عبادت این عالم بزرگوار در همه حال مشهود بود و همین امر قداست خاصی به ایشان داده بود؛ محبوبیت در نزد قلوب مردم اختصاص به زمان حیات علامه شیخ نداشت و باگذشت زمان از فوت ایشان، هنوز هم شاهد برقراری این ارتباط و حلقه مودت هستیم. بحث علم رجال علامه شیخ شوشتری یکی از علوم مورد علاقه و مورد توجه این عالم بزرگوار بوده است. کتاب توحید مفضل، نیز درباره احادیث ائمه اطهار تالیف شده است؛ تحقیق در مور صحت و سقم احادیثی که توسط عموم مردم کاربرد داشته‌اند نیز از دیگر موارد مورد توجه شیخ بوده است؛ ایشان یکی از مهم‌ترین تالیفات خود را به شرح نهج البلاغه اختصاص داده است.

در این میان برگزاری همایش نکوداشت بزرگان در زمان حیات، تنها در موارد خاصی در کشور به چشم می‌خورد که برگزاری همایش و نکوداشت در زمان حیات علامه شیخ، حکایت از اهمیت منزلت مقام والای علمی و مذهبی علامه شیخ شوشتری دارد.

حجت‌الاسلام حمیدرضا سبزی / مدرس حوزه

روزی آب شهر قطع بود، گفتند بر خیز تو یک ظرف و من هم یک ظرف برمی‌داریم و به کنار رودخانه می‌رویم و آب می‌آوریم.

همسایگان و آشنایان که ایشان را دیدند، گفتند: اجازه بدهید ما آب بیاوریم، پاسخ دادند شما هم مثل ما به آب نیاز مندید باید نیاز خود را برطرف کنید؛ بعضی از روزهای تعطیل که با دوستان در فصل‌های مناسب به باغ‌های اطراف شهر برای استراحت و صرف ناهار می‌رفتند، به همراهان می‌گفتند که شما غذا می‌پزید و جای درست می‌کنید من هم باید با شما همکاری و لاقظ ظرف‌ها را بشویم.

همه‌روزه عادت داشتند یک ساعت به غروب مانده در اطراف رود کارون مدتی را قدم بزنند و پیاده‌روی کنند و همچنین صبح‌ها بعد از اقامه نماز جماعت در مسجد، همان را تکرار می‌کردند؛ در فن شنامه‌تری داشتند و در تمام فصول حتی زمستان در رودخانه کارون شنا می‌کردند؛ روزی یکی از همراهانشان به هراس افتاد، زیرا دید از یک سوی رودخانه کارون که آن موقع بیش از حالا پر آب بود به زیر آب رفتند و طول کشید و از زیر آب بیرون نیامدند؛ پس از جستجو دید در ساحل مقابل از آب بیرون آمده، پهنای رودخانه را زیر آب گذرانده‌اند.

خیلی شوق زیارت آستان قدس رضوی را داشتند و تا هنگامی که بیماری از سفرشان باز نداشته بود، همه‌ساله در فصل تابستان به مشهد مقدس مشرف می‌شدند؛ وقتی یکی از همسایگان متهمن برای ایشان بلیت هواپیما از تهران به مشهد تهیه کرده بود، ایشان نپذیرفتند و به او گفتند: شما بلیت را به مستمندان و نیازمندان بدهید، من با راه‌آهن می‌روم و بلیت تهیه شده است و در بین راه کتاب برای مطالعه همراه دارم.

در فصل بهار در سفری به سال ۱۳۲۷ یا ۱۳۲۸ از اهواز به دزفول در خدمت ایشان بودم؛ در آن وقت راه شوشتر

«خیلی شوق زیارت آستان قدس رضوی را داشتند و تا هنگامی که بیماری از سفرشان باز نداشته بود، همه‌ساله در فصل تابستان به مشهد مقدس مشرف می‌شدند؛ وقتی یکی از همسایگان متهمن برای ایشان بلیت هواپیما از تهران به مشهد تهیه کرده بود، ایشان نپذیرفتند و به او گفتند: شما بلیت را به مستمندان و نیازمندان بدهید، من با راه‌آهن می‌روم و بلیت تهیه شده است و در بین راه کتاب برای مطالعه همراه دارم.»

ایشان که در آن موقع از خود نداشتند و مستاجر بودند هدیه کرد، پس از فوت او برادرش نزد ایشان آمد و گفت: عائله مندم و این خانهای که دارم نیازم را برطرف نمی‌کند از این رو تقاضا دارم خانه‌ای هدایی برادرم را به من بدهید، بی‌درنگ خانه را به او اهدا کردند؛ گذشت ایشان به حدی بود که اگر کسی تنها لباس بر تنش را می‌خواست، خود به اقل پوشش اکتفا می‌کردند و مابقی را به او می‌بخشیدند.

در سال‌های ۲۶ و ۱۳۲۵ شمسی که من در حوزه علمیه قم تحصیل می‌کردم، شهریه‌ای که از طرف مرحوم آیت‌الله بروجردی به من داده می‌شد اندک بود و نیازم را برطرف نمی‌کرد؛ من از ایشان تقاضا کردم که کسری آن را از وجوه شرعیه تامین کنند، به من فرمودند: تو نوجوانی و خداوند نیروی تو را به تو داده است. هم کار کن و هم درس بخوان، من نمی‌توانم از وجوهی که متعلق به از کار افتادگان و ناتوانان است چیزی به تو بدهم.

به کشت و کار و نظافت کتاب‌هایشان خیلی علاقه داشتند، گاهی که از مطالعه و بحث خسته می‌شدند یکی دو ساعت از وقت خود را در باغچه خانه و گردگیری کتاب‌هایم گذرانند.

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

مفهور همیشگی

برقراری ارتباط با علمای امری است که به سادگی شامل همگان نمی‌شود؛ اما بسیاری از افراد توانسته‌اند این مهم را محقق کنند؛ علی‌نیکجو، مسئول ساخت درب، پنجره و گره چینی مرقد علامه شیخ شوشتری، از قدیمی‌ترین هنرمندان شهرستان شوشتر است، همه درب و پنجره‌های مرقد علامه را با عشق طراحی کرده است که هنر این هنرمند به وضوح در مرقد خودنمایی می‌کند، این را می‌توان از برق چشمانش دریافت.

می‌گوید از کودکی ارتباط نزدیکی با علامه شیخ شوشتری داشته است؛ درباره اولین دیداری که با علامه شیخ شوشتری داشت با حرارت و اشتیاق خاصی حرف می‌زدند و از علامه شیخ شوشتری با لهجه شوشتری با عنوان حجی شیخ یاد می‌کند؛ می‌گوید تا حالا با هر توسل و ارتباطی که با شیخ داشته است چه‌ها که ندیده است. وقتی که علامه زنده بود و من نوجوان، گاه‌گذاری در محضر شیخ حضور پیدا می‌کردم و از نزدیک با ایشان ارتباط داشتم؛ زندگی علامه شیخ شوشتری واقعا ساده و از جنس مردم بود؛ زیراندازی داشت که همیشه از آن استفاده می‌کرد؛ هر شخصی که به علامه شیخ شوشتری سر می‌زد، با یک کتری قدیمی برایش جای درست می‌کرد.

وقتی که شیخ به رحمت خدا رفت و در کنار سید محمد گلایی خاک‌سپاری شد این فضا به صورت بیابان و کم تردد بود و بعد از خاک‌سپاری علامه در این فضا شاهد حضور همیشگی مردم هستیم؛ این حضور نیز با شور و حال خاصی همراه بود. خیلی از افراد از این نوع ارتباطات داشته‌اند و نتیجه این ارتباطات نیز بر همه آشکار بوده است؛ گرچه من برای همه کارهایی که در مرقد انجام می‌دهم حق‌الزحمه دریافت می‌کنم ولی همین که توانسته‌ام ارتباط قلبی با علامه برقرار کنم برایم حلاوت خاصی دارد؛ ارتباط با علامه شیخ شوشتری از بعد شخصی فراتر رفته و وارد خانواده‌های مردم شوشتر شده است و این علاقه مشهود است؛ ارتباطی که با علامه شیخ شوشتری برقرار شود حتماً به سرانجام خواهد رسید.

نیکجو

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ.
در مقام استفهام انکاری این آیه شریفه می‌فرماید: مردم را به نیکوکاری امر کرده خویشتان را فراموش می‌کنید؟!

باری سخن در این باره فراوان است و سراسر زندگی ایشان آموزنده و پنددهنده است، اینک نوشتار را به خاطرهای که بزرگ‌ترین تاثیر رفتاری و اخلاقی را در زندگی من داشته است، پایان می‌بخشم.

یکی از ارادتمندان ایشان که پیشه‌وری کم‌بضاعت بود و پیشه‌اش بسیار کم‌درآمد، برای ضیافت‌شامی ایشان را به خانه خود دعوت کرد - ایشان قبل از بیماری و رنجوری بر حوصله بودند و همه مراجعان را با آغوش باز و رویی خوش می‌پذیرفتند و به گفته آنان گوش می‌دادند و به سوالاتشان پاسخ مناسب می‌دادند. در آن ضیافت من نیز همراهشان بودم و سال‌های نوباوگی را می‌گذراندم، و به اقتضای سن، دوست داشتم غذایی لذیذ در ظروفی مناسب صرف کنم؛ میزبان غذایش ساده و ظرف‌های غذای او به نظرم چندان تمیز نمی‌آمد، از این رو با کراهت غذایی خوردم، ایشان متوجه شدند؛ وقتی که صاحب‌خانه برای آوردن ظرف آب از اتاق بیرون رفت ضربه‌ای بر پشت شانه من نواختند و گفتند: مگر از خدا شرم نداری که چنین رفتار می‌کنی؟! نمی‌دانی این مرد آنچه در توان داشته دریغ نکرده تا توانسته است این غذا را برای ما تهیه کند؟! اگر با این حرکات دل او را بشکنی، چه جوابی به درگاه خدا داری؟! باید از حالا طوری نشان دهی که بهترین غذا را داری می‌خوری و ظروف غذا بهترین و تمیزترین ظرف‌هاست.

این است شیوه مردان خدا و کسانی که پرورده مکتب مقدس اسلام‌اند که جز راه خدا نمی‌پویند و غیر از سخن حق بر زبان نمی‌آورند و پسندند آنچه را جانان پسندند؛ اللَّهُمَّ وَفَقْنَا لِمَا حَبَّبَ وَتَرَضَى.

به دزفول در اثر سیل بسته بود، عصر پهلوی دوم بود و برخی از مردم بی‌بندوبار به روحانیت و روحانیون اعتقادی نداشتند و نسبت به آنان مجال بی‌حرمتی داشتند؛ یک نفر از مسافران سخنان نابجا و به تعبیری متلک می‌گفت، ایشان گوش نمی‌دادند و از کتابی که همراه داشتند مطالعه می‌کردند؛ من خشمگین شدم و خواستم به او پرخاش کنم، متوجه شدند و با نگاه تند خود به من فهماندند باید خاموش باشم؛ تا اینکه بین راه به قهوه‌خانه‌ای رسیدیم و ماشین برای استراحت مسافران و صرف چای توقف کرد، مسافران به قهوه‌خانه رفتند و ایشان در فاصله‌ای از قهوه‌خانه عباي خود را روی سبزه‌ها گسترده به مطالعه نشستند؛ پس از مدتی مسافران برای سوار شدن به ماشین فراخوانده شدند، متلک گو به وقت سوار شدن نزدیک ایشان آمد و سلام گفت و تعارف کرد که جلوتر سوار شوند ایشان متقابلاً تعارف را پاسخ دادند و گفتند ما یک ردیف جلوتر هستیم شما بفرمایید، همین که در ماشین نشست چنان منقلب شده بود و از کرده خود پشیمان که بی‌تابانه به ایشان گفت: من اشتباه کرده‌ام و حرف‌هایی که نباید بزنم زده‌ام مرا ببخش؛ ایشان گفتند: من حواسم متوجه کتابم بوده است و به سخنان گوش نداده‌ام، اشکالی ندارد ولی سعی کن حرمت دیگران را نگاه‌داری، آن شخص به گریه افتاد و زاری‌ها کرد و آثار تنبیه در چهره‌اش آشکار شد.

این رویداد و مانند آن نشان می‌دهد که مردم اعم از نیک و بد دوستدار فضائل و خصال پسندیده‌اند و اگر برخی احيانا بی‌حرمتی به روحانیون روا می‌دارند، ریشه در اعمال روحانی‌نماها دارد که حرمت خود و رسالت روحانیت را نگه نمی‌دارند و به قول سعدی:

نمی‌بینم مرا ایشان را فعلی موافق گفتار، ترک دنیا به مردم آموزند/ خویشتن سیم و غله اندوزند؛ عالمی را که گفت باشد و بس هر چه گوید نگیرد اندر کس،

و گاهی این نفرت قلبی را نیز اظهار می کردند؛ ایشان به طلاب علوم دینی چنین توصیه می کردند: طلاب باید نیتشان پاک باشد؛ طلبگی را وسیله نان خوردنشان قرار ندهند و الا به جایی نخواهند رسید؛ ولی اگر قصدشان خدمت به اسلام باشد، خدمت به دیانت باشد، البته خداوند هم کمکشان می کند: «الَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا: سوره عنكبوت، آیه: ۲۹».

توصیه به استفاده از عمر

پس فرصت را از دست نده و این چند روز را غنیمت دان و الاحسرت خواهی برد و ندامت خواهی کشید: اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ! آن گاه که هر کسی فریاد و احسرتا بر آرد و بگوید: ای وای بر من که نسبت به «جنب الله» کوتاهی و تفریط کردم! (زمر/۵۶). پس دانسته باش همین طور که بی اختیار آمده ای همین طور بی اختیار خواهی رفت و بی اختیار در روز شمار نیز برای حساب و کتاب، ثواب و عقاب کردار، گفتار و رفتار، احضار خواهی شد.

تو را در این عالم آورده اند تا برای عالم آخرت تهیه ببینی و برای خود چیزی بفرستی نه آن که جمع کنی و در عقب خود بگذاری: -اذا مات المرء قالت الملائكة ما قدم و قالت الناس ما خلف- به راستی هر گاه آدمی جان تسلیم جان آفرین کند، فرشتگان گویند چه پیش فرستاد و مردم گویند چه بر جای گذاشت؟ وقتی که به این عالم آمده ای خودت گریبان و کسانت خندان بودند، سعی کن در وقت رفتن بر عکس باشی.

دنیا و بی وفایی آن

دنیا نه با خوبان، نه با بدان، با هیچ کس وفایی ندارد؛ وقتی که سر مصعب را جلوی عبدالملک اوالی کوفه گذاشتند؛ شخصی در آن مجلس برخاست و گفت: برای چند سال است چهار سر را جلوی چهار نفر دیده ام؛ سال اول سر حسین (ع) را جلوی عبیدالله، دوم سر عبیدالله را جلوی مختار، سوم سر مختار را جلوی ابن مصعب و امسال سر ابن مصعب را جلوی تو.

پندها و اندرزاها؛

دین شناسی دین باور

علامه شیخ شوشتری فقط یک دین شناس نبودند بلکه دین شناس دین باوری بودند که این امر در ذره ذره وجود ایشان مشاهده می شد؛ کلام ایشان نیز مخاطبان را تحت تاثیر قرار می داد؛ این ها نمونه هایی از پند و اندرزهای آن بزرگوار است؛ باشد چراغ راهمان شود.

سفارش به ارتباط با خدا

تا آخر دنیا هم سلطنت داشته باشد، وقتی که گذشت، مثل اینکه هیچ نبوده و معلوم است اگر خدا را نداشت اهل هلاکت است؛ و -بالیتنی کنت ترا با- خواهد گفت؛ شاه با همه دنیا ساخته بود، تنها با خدا نساخته بود: مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بِئْتًا؛ سوره عنكبوت اگر تمام دنیا باشد هیچ بدرد کسی نمی خورد.

یکی از پندها و اندرزهای بسیار مهم مرحوم علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری، سفارش به ارتباط با خداوند متعال بود؛ تا روزهای آخر عمر شریفشان، هر کس خدمت ایشان می رسید و تقاضای نصیحتی می کرد، وی در پاسخ می فرمود: خدا، خدا و حتی وقتی مشاهده می کرد که گویا حاضران توقع صحبت دیگری را دارند مجددامی فرمود: گفتم خدا، خدا!!

ایشان در این زمینه این چنین فرموده است: انسان باید همیشه خدا را در نظر داشته باشد؛ اگر انسان خدا را داشت دیگر احتیاج به هیچ کس ندارد و اگر خدا را نداشت، بر فرض تمام دنیا را هم داشته باشد، از اول دنیا

توصیه به طلاب علوم دینی

از آنجا که مرحوم علامه از همان بنا را بر طلب حقیقت گذاشته بودند، از کسانی که به دنبال علوم دینی جهت رسیدن به مطامع دنیوی می روند، قلبا متنفر بوده

ویژه نامه

بزرگداشت علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری

خاطره

علامه شیخ، زنده است

اقداماتی در این زمینه صورت گیرد. در ابتدا فضایی به مساحت ۱۰ در ۱۰ متر به این کار اختصاص داده شد که فضایی سیمانی بود؛ ولی پس از آن و با گذشت زمان به این نتیجه رسیدیم که این فضا کافی نیست و باید فضای بیشتری به این امر اختصاص داده شود؛ راه اندازی این فضا همگی لطف الهی بوده که شامل حال ما شد؛ حاج محمود معاریان از اهالی شوشتر، طراح و معمار این فضا بود که طراحی اصلی مرقد را متقبل شد.

باید گفت این مکان تنها متعلق به مردم و شهر شوشتر نیست؛ همان طور که علامه شیخ شوشتری به شیعه و سنی مختص نبوده است این فضا نیز متعلق

مجید خادم، متولی مرقد علامه شیخ شوشتری درباره ساخت و ساز این مرقد گفت، از زمانی شروع شد که مردم بعد از فوت این عالم در این مکان گرد هم جمع می شدند و از اذات خودشان را به علامه ابراز می کردند؛ پس از آن و با توجه به وضعیت موجود مقرر شد به منظور رفاه حال مراجعه کنندگان

أف بر پستی زمانه، بعضی از اشخاص که اهل کوفه بودند و از حج مراجعت کرده بودند، از بی‌راهه می‌آمدند، تا مبادا اباعبدالله (ع) را ملاقات کنند.

توصیه به استغفار به درگاه الهی

مرحوم علامه (ره) از همگان خواسته است که به درگاه الهی استغفار کنند؛ او در این زمینه می‌گوید: دوی ذنوب استغفار و جلای قلوب استغفار و دفع هموم و غموم استغفار، نجات از هر ضیقی به استغفار، نزول باران رحمت و هرگونه نعمت استغفار، دفع عذاب و نقت به استغفار، و اگر استغفار شرایطش جمع نباشد، هیچ اثر ندارد حتی اگر مستغفر برای تو پیغمبر (ص) باشد؛ قرآن فرموده: ای رسول ما اگر بر ایشان هفتاد بار آمرزش خواهی هرگز خدا آن‌ها را نیامرزد؛ سوره توبه، آیه: ۸۰.

توصیه ای در زمینه یاد مرگ

از جمله مسائلی که همیشه باید انسان آن را به یاد داشته باشد، یاد مرگ است؛ ایشان در نصیحتی مرگ را این گونه به یاد ما می‌آورد: در قبرستان نرفته‌ای؟ ندیده‌ای این‌ها که آنجا خوابیده‌اند، کیان‌اند؟ پدران تو، مادران تو، خواهران تو، رفیقان توانشیده‌ای هر روز صبح آواز ضجه از خانه‌ای بلند است؟ هیچ صبحی نیست که پسر در مرگ پدری گریبان خود را چاک نکرده و هیچ شبی نیست که پدری در فراق پسر جامه صبر را بر خود قیام کند، طولی ندارد که آواز ضجه از خانه تو هم بلند شود!

توصیه ای در رابطه با پرهیز از سخنان بیهوده

زبان عضوی از بدن و از نعمت‌های بزرگ خداوند است که در اختیار انسان قرار داده شده است ولی متأسفانه بسیاری از مردم این نعمت‌های بزرگ را در جهت سخنان بیهوده مصرف می‌کنند؛ آن مرحوم در رابطه با پرهیز از سخن بیهوده چنین به ما اندرز می‌دهد: ربیع بن خثیم، کاغذ و دوات در جلوی خود می‌گذاشت و

امتحانی برای او پیش آمد، آن وقت خود را بشناسد؛ از این جهت علی (ع) فرمودند: پناه نبرید از مطلق امتحان بلکه پناه ببرید از امتحانی که شمارا همراه کند. امام (ع) فرمودند: در آخر الزمان نگهداری ایمان از نگاه داشتن شاخه‌ای پر خار مشکل‌تر است؛ در این چندساله چه قدر ظاهر مقدس‌ها فاسق بیرون آمدند و ظاهر الصلاح‌ها فاسد بیرون آمدند.

فرزندان دختر حسنا هستند

دختر و پسر هر دو اولاد و از جانب خداوند هستند؛ شخص باید به هر دو خوشحال باشد؛ در خبر است: وقتی به حضرت سجاده (ع) مژده فرزند دار شدن می‌دادند، از پسر یا دختر بودن آن جوان نمی‌شد، بلکه می‌پرسید: آیا سالم است؟ و چون پاسخ مثبت بود، می‌فرمود: سپاس خدایی را که از من فرزندی به هنجار به دنیا آورد.

علامه شیخ (ره) می‌فرماید: چگونه دختر خوب نباشد و حال آن که پیغمبر خدا، پدر دختران بود و محبت دختران نسبت به پدر و مادر بیش از پسران است؛ امام صادق (ع) فرموده است: دختران حسنا باشند و پسران نعمت؛ حسنا را ثواب باشد و نعمت را بازخواست.

کلمات خود را می‌نوشت؛ در آخر روز آن‌ها را حساب می‌کرد و می‌گفت: آه نجی الصامتون و یقیناً: آه که نجات یافتند خاموشان و کم‌گویان و ما بسیار گو مانده‌ایم؛ بعضی از صحابه ریگ دردهان می‌گذاشتند برای تنبه از حرف‌های بیهوده؛ کسی که مرگ در عقبش و بهشت و دوزخ در جلوی او باشد، دیگر جای بی‌کار نشستن و حرف بیهوده زدن را ندارد.

اندرزی در مورد حسن خلق

خلق خوش از توفیقات بزرگ انسان و از عوامل موفقیت او در زندگی است؛ آن بزرگوار در این زمینه می‌گوید: خداوند مومن را مانند بهشت از آب شیرین خوش گوار خلق کرده، باید خندان رو باشد و اهل معصیت را مانند آتش دوزخ از آب تلخ و شور خلقت کرده، ترش رو شدند.

نصیحتی در باب امتحانات الهی

انسان‌ها همیشه در معرض امتحانات الهی هستند و خداوند در قرآن به‌طور مکرر این موضوع را به همگان تذکر داده است: مرحوم علامه (ره) به این مطلب این گونه اشاره می‌کند: پیامبر (ص) و امیرالمومنین (ع) از امتحان خدایی خوف داشتند؛ تو خوف نداری؟ گاهی شخصی خود را خوب می‌پندارد حال آن که اگر

حتی شاهد بوده‌ایم در این فضا مراسم عقد جوانان نیز بسته شده است؛ ارادت و ارتباط مردم کاملاً قلبی است؛ به اعتقاد من شیخ نمرده است و مردم ارتباط خاص و خوبی با علامه برقرار کرده‌اند؛ ارتباطی که مانع برقرار کرده‌ایم لطف خداوند است، ما هر کاری می‌کنیم از دل برآمده است و این در همکاری مسئولان دیده می‌شود. خادم در خصوص حضور جهانگردان گفت تاکنون جهانگردان زیادی در این فضا و البته باحجاب کامل حضور پیدا کرده‌اند و از مترجمان خود می‌پرسند که درباره شخصیت علمی و مذهبی علامه اطلاعاتی را دریافت کنند؛ آن‌ها معتقد هستند فردی که برای دین خدا کار می‌کند برای همه قابل احترام است.

به همه است و همه مسلمانان، گردشگران، جهانگردان از این فضا استفاده می‌کنند و بهره‌مند می‌شوند؛ در این میان گرچه اقداماتی از سوی مسئولان به‌منظور ساماندهی هر چه بهتر مرقد صورت گرفته ولی مردم انتظار دارند تمهیدات بیشتری در این زمینه صورت گیرد و کمک‌های بیشتری اختصاص یابد تا کارهای باقی‌مانده از جمله نماکاری مرقد به پایان برسد. ارادت مردم پس از فوت علامه به این شخصیت عالی‌قدر نه تنها کم نشده بلکه بیشتر نیز شده است؛ هم‌اکنون نیز شاهد ارتباط مردم با این شخصیت هستیم و راز و نیازها با علامه دارند؛ خیلی‌ها هستند که با نیت صادق و پاک حضور پیدا می‌کنند و ارتباط معنوی خاصی برقرار می‌کنند؛

«
**به باور بسیاری از اهالی شوشتر دکتر
 شیخ منشا آثار گوناگونی عمرانی در
 سطح شهرستان بود؛ او شخصیتی بی‌ریا، باصفا
 و دلسوز بود؛ تواضع و فروتنی، عدم تحمل حرف
 زور و ایستادگی در مقابل آن از ویژگی‌های دیگر
 بارز او بوده است؛ از جمله صفات نیک او می‌توان
 به عواطف انسانی بسیار قوی اشاره کرد.**

بن ابی‌طالب (ع) نوشته پدر بزرگوارشان که با نام
 قضاوت‌های علی (ع) تاکنون چندین بار چاپ شده
 است.

به باور بسیاری از اهالی شوشتر دکتر شیخ منشا
 آثار گوناگونی عمرانی در سطح شهرستان بود؛
 او شخصیتی بی‌ریا، باصفا و دلسوز بود؛ تواضع و
 فروتنی، عدم تحمل حرف زور و ایستادگی در مقابل
 آن از ویژگی‌های دیگر بارز او بوده است؛ از جمله
 صفات نیک او می‌توان به عواطف انسانی بسیار قوی
 اشاره کرد.

دکتر شیخ در مقاله‌ای در مورد ویژگی استاد
 و دانشجوی نمونه چنین می‌نویسد: «استاد و
 دانشجوی نمونه باید در کار خود بی‌ریا بوده، به
 قداست و اهمیت کار خود واقف باشد و آن را از
 آلودگی‌ها بی‌الایند؛ اگر بدان مرتبه برسند که
 دشواری‌های این راه بی‌پایان را برای کسب رضای
 خداوند که مسلماً خشنودی خلق را نیز به همراه
 دارد بر خود هموار سازند فیضی است عظیم که من
 آرزوی آن را دارم.»

مرحوم شیخ که به دلیل بیماری و کهولت سن در
 بیمارستان پارسیان تهران بستری شده بودند، ۲۳
 مهرماه سال ۹۶ دار فانی را وداع گفت.

مراسم تشییع دکتر محمدعلی شیخ پنج‌شنبه ۲۷
 مهرماه از مسجد سید ناصرالدین با حضور گسترده
 مسئولان و قشرهای مختلف مردم شوشتر برگزار
 شد؛ در این مراسم اقشار مختلف مردم، علما،
 مسئولان، رزمندگان و خانواده‌های معظم شهدا
 حضور یافتند.

آیت‌الله سید محمدعلی موسوی جزایری نماینده
 ولی‌فقیه در استان خوزستان بر پیکر این مرحوم نماز
 میت اقامه کرد؛ پیکر دکتر شیخ نیز پس از تشییع در
 بقعه سید محمد گلابی به خاک سپرده شد.

پس از درگذشت ایشان شخصیت‌های علمی و
 سیاسی، استانی و کشوری پیام‌های تسلیتی صادر
 کردند.

علی لاریجانی رییس مجلس شورای اسلامی در
 پیامی درگذشت محمدعلی شیخ، نماینده ادوار
 مجلس را تسلیت گفت؛ متن پیام به شرح زیر است:

مرحوم دکتر محمدعلی شیخ :

شخصیتی بی‌ریا و دلسوز

محمدعلی شیخ فرزند علامه محقق شیخ محمدتقی شیخ شوشتری در سال ۱۳۰۸ شمسی در
 شهرستان شوشتر به دنیا آمده بودند. تحصیلات ابتدایی خود را به علت ظلم نظام شاهنشاهی و
 مهاجرت به عراق به همراه خانواده در کربلا شروع کرد و بعدها در شوشتر به پایان رساند؛ مدتی در
 حوزه علمیه قم که تحت اشراف آیت‌الله بروجردی قرار داشت، به تحصیل پرداخت و در ۲۱ سالگی
 به درجه اجتهاد نائل آمد.

بعد از اخذ دیپلم، در رشته فلسفه و حکمت اسلامی در دانشگاه تهران به تحصیلات خود ادامه داد؛
 در سال ۱۳۷۴ به عنوان استاد نمونه کشوری انتخاب شد.

او سال‌ها عهده‌دار ریاست دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی تهران بود و در
 سال ۱۳۷۴ به اصرار جمع کثیری از مردم شهرستان شوشتر در انتخابات مجلس شورای اسلامی
 شرکت کرد؛ به مدت سه دوره متوالی به عنوان نماینده مردم این شهرستان در مجلس شورای
 اسلامی انتخاب شد.

این استاد نمونه کشوری علاوه بر دکتری فلسفه و حکمت اسلامی دارای لیسانس حقوق از
 دانشگاه تهران و لیسانس علوم تربیتی از دانش‌سرای عالی و دارای پروانه و کالت دادگستری بود
 و در دوران ریاست آیت‌الله بروجردی در مدرسه فیضیه دروس حوزوی را تا سطوح عالی طی کرده
 بود؛ همچنین دکتر شیخ موسس گروه فلسفه دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال بود.

خود به یادگار گذاشت که عناوین برخی از آن‌ها به
 شرح زیر است:

- پژوهش در اندیشه‌های ابن‌خلدون
- مبانی فلسفه اشراق از دیدگاه سهروردی
- النصوص تاریخیه
- ترجمه ایهاالولد غزالی به نام ای فرزند که به زمینه
 ماهنامه فرهنگ (آموزش و پرورش) چاپ شده است.
- برداشت و برگزیده‌ای از مقدمه ابن‌خلدون
 ترجمه و اقتباسی از کتاب قضاء امیرالمومنین علی

دکتر محمدعلی شیخ در تنظیم و نشر آثار پدر
 بزرگوارشان بیشترین نقش را داشت و به همت
 والای او بود که این نسل باشخصیت علامه شوشتری
 آشنایی بیشتری یافت؛ تاسیس بنیاد علمی و
 فرهنگی علامه شیخ از جمله تلاش‌هایی بوده که او در
 جهت آشنایی هر چه بیشتر مشتاقان علم و معرفت
 نسبت به علامه شیخ شوشتری انجام داده بود.

دکتر شیخ همچون آبا و اجداد بزرگوارشان که
 همگی اهل قلم و صاحب تالیفات بوده‌اند آثاری از

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
 شیخ محمدتقی
 شیخ شوشتری

یادی از شهید مسعود شیخ

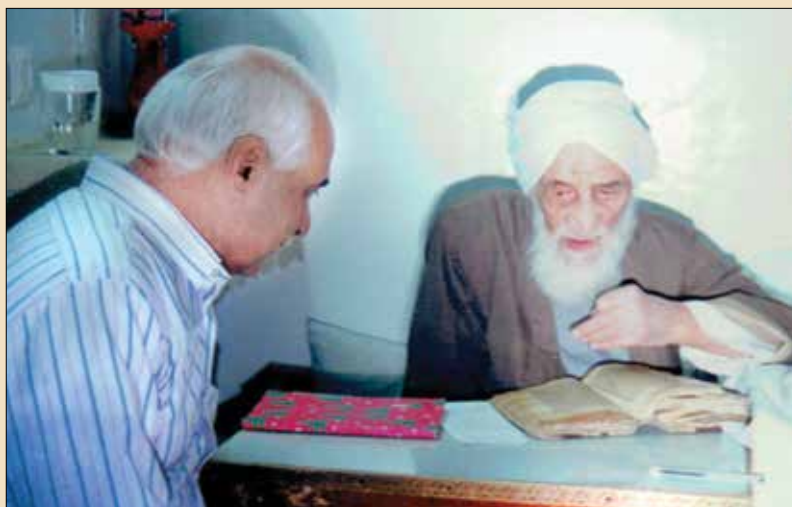
علامه محمدتقی شیخ شوشتری احساس قربات و نزدیکی با رزمندگان اسلام در هشت سال دفاع مقدس داشتند؛ اواخر جنگ که حملات هوایی دشمن شدت گرفته بود، پس از تکرار حملات و حجم آتش دشمن بعضی از مومنین خدمت ایشان مراجعه می کردند که شیخ بپذیرند و به نقاط دیگری منتقل شوند ولی ایشان به هیچ وجه نمی پذیرفتند.

در سال ۱۳۶۲ شمسی که کتاب اخبارالدخيلة از طرف وزارت ارشاد به عنوان کتاب سال برگزیده شد و ۲۰ سکه بهار آزادی از طرف آن وزارتخانه برای مرحوم علامه به عنوان هدیه فرستاده شد، همه آن سکه ها را به جبهه های جنگ اهدا کردند. شیخ شوشتری فرزند ذکوری داشتند به نام محمدعلی شیخ که دکتر محمدعلی شیخ یک فرزند ذکور نیز داشتند که در دفاع مقدس شهید شد؛ نقل می کنند در زمان شنیدن خبر شهادت نوه شان بیان کردند خانواده شیخ جعفر منقرض شد.

شهید مسعود شوشتری، ۱۶ آذر ماه سال ۱۳۴۶ در تهران دیده به جهان گشود و در سال ۱۳۶۴ از دبیرستان البرز تهران موفق به اخذ دیپلم تجربی شد؛ عضو انجمن اسلامی دبیرستان البرز و بسیج مسجدالمهدی (عج) بود و به عنوان نیروی بسیجی در لشکر ۲۷ محمد (ص) فعالیت می کرد؛ این شهید هم زمان با تجاوز دشمن در سن نوجوانی به صف هم مسلکان خویش پیوست و بارها در جبهه های جنگ به مصاف دشمن متجاوز شتافت.

این شهید و الامقام سرانجام در بهمن ماه سال ۶۴ پس از پایان تحصیلات متوسطه در خط مقدم جبهه حضور یافت و به شهادت رسید؛ پیکر پاک این شهید برای سال ها در خاک دشمن ماند؛ سرانجام بعد از ۱۴ سال انتظار پیکر مطهر این شهید همراه با خیل هم رزمانش به میهن اسلامی بازگشت.

از ویژگی های شهید مسعود اینکه هرگز دروغ نمی گفت، غیبت نمی کرد، قانع و کم توقع بود، پوشاک و خوراک ساده ای داشت، فروتن بود، به انقلاب اسلامی عشق می ورزید، خوش بیان و خنده رو بود، به وظایف مذهبی و فریضه جمعه سخت پایبند بود.

بسم الله الرحمن الرحيم

انا لله وانا اليه راجعون

خبر درگذشت دانشمند وارسته و عالی قدر، مرحوم دکتر محمدعلی شیخ ما را دچار تائر و تالم فراوانی کرد؛ دکتر محمدعلی شیخ که از فرزندان پاک و مومن خاندان بزرگ شیخ شوشتری و فرزند عالم بزرگ و فقیه پاک، علامه شیخ محمدتقی شوشتری (ره) بودند که با تقدیم فرزند شهید خود در راه انقلاب و میهن، همواره نشان دادند علاوه بر دانش و فرهیختگی در اخلاص و عشق به انقلاب، دارای جایگاه والایی هستند.

مرحوم دکتر محمدعلی شیخ در عرصه خدمتگزاری به مردم، سه دوره نماینده مردم شریف شوشتر و گتوند در مجلس شورای اسلامی بودند که توانستند خدمات ارزنده بسیاری را انجام دهند؛ بدون شک خدمات ایشان در خاطره مردم شوشتر و گتوند خواهد ماند.

اینجانب درگذشت این اندیشمند بزرگ را به مردم استان خوزستان، خصوصا مردم شریف شهرستان شوشتر و خانواده معظم آن مرحوم تسلیت عرض می کنم و از خداوند باری تعالی برای آن مرحوم رحمت واسعه الهی و برای کلیه بازماندگان صبر و سلامتی مسئلت دارم.

غلامرضا شریعتی
استاندار خوزستان

همچنین دکتر غلامحسین خواجه، رئیس

دانشگاه شهید چمران اهواز و دیگر

مسئولان استانی نیز پیام های

تسلیتی برای خانواده ایشان

ارسال کردند.

بسم الله الرحمن الرحيم

انا لله وانا اليه راجعون

درگذشت آقای دکتر محمدعلی شیخ نماینده ادوار مجلس موجب تاسف و تائر شد.

اینجانب ضمن عرض تسلیت به دوستان و خانواده ایشان، برای آن مرحوم که اینک در جوار فرزند شهیدش آرام گرفته است، رحمت و مغفرت و برای بازماندگان صبر و اجر از درگاه خداوند متعال مسئلت می کنم.

علی لاریجانی

رئیس مجلس شورای اسلامی

استاندار خوزستان نیز در پیامی درگذشت محمدعلی شیخ، نماینده اسبق مردم شوشتر در مجلس شورای اسلامی و فرزند شیخ محمدتقی شوشتری را تسلیت گفت.

روز وداع علامه شیخ شوشتری؛

وصال شیخ به محبوب

صبحگاه روز ۲۹ سال ۷۴ شمسی مصادف با ۱۹ ذی حجه ۱۴۱۶ قمری، علامه جلیل القدر شیخ محمد تقی شیخ شوشتری دعوت حق را لبیک گفت؛ دو روز بعد پیکر مطهرشان با حضور انبوه مردم، باشکوه و جلال وصفناپذیری تشییع شد و در کنار بقعه سید محمد گلایی، در شهرستان شوشتر به گنجینه خاک سپرده شد.

یا ایتهای النفس المطمئنه

علامه بارها می فرمودند که به خداوند عرض کرده‌ام: خدایا چه وقت خطاب: - یا ایتهای النفس المطمئنه - شامل حال من خواهد شد؟ خداوند آماده شنیدن این خطاب هستم! بالاخره در چنین روزی این ندا شامل حال حضرت علامه شد و آن را لبیک گفته، به ملکوت اعلی پیوست؛ لحظه‌ای که آن بزرگوار از مدت‌ها پیش انتظارش را می کشید؛ با شنیدن این خبر، صبحگاهان مردم شهر، از هر کوی و برزن به سمت منزل ایشان راهی شدند؛ گویا نمی خواستند این درد را باور کنند.

آخرین وداع

در استان خوزستان سه روز عزای عمومی اعلام شد؛ حجت‌الاسلام رسولی محلاتی به همراه هیئتی از طرف مقام معظم رهبری مدظله به شوشتر آمدند؛ تصمیم بر این شد جنازه را ابتدا به مسجد جامع شهر ببرند، تا مردم دسته‌دسته به زیارت آمده و برای آخرین بار با پیر و مراد خویش وداع کنند و طی این سه شبانه‌روز، مراسم عزاداری در مسجد جامع برقرار بود. در روز تشییع جنازه راه‌های منتهی به شوشتر به‌ویژه جاده اهواز به شوشتر، شاهد ازدحام بود و مردم از شهرهای مختلف استان روانه شوشتر می‌شدند؛

جمعیت میلیونی تشییع کنندگان جنازه ایشان را تا مقام سید محمد گلایی تشییع کردند؛ نماز ایشان را برادر محترمشان مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ بهاء‌الدین شریعت اقامه کردند و نزدیکی‌های ظهر مردم کم‌کم با حضرت علامه وداع کردند.

همان روز بعد از ظهر، از جانب مقام معظم رهبری (مدظله) مجلس یادبودی با حضور نماینده ایشان جناب حجت‌الاسلام رسولی محلاتی در مسجد جامع برگزار شد؛ از سوی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و همین‌طور از طرف رئیس‌جمهور وقت - آقای هاشمی رفسنجانی - پیام تسلیتی به محضر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) ارسال شد.

واعظ وارسته

پس از فوت علامه شیخ شوشتری روزنامه‌ها با تیترهای درشتی چون حضرت آیت‌الله‌العظمی شیخ محمد تقی شوشتری به ملکوت اعلی پیوست، خیر از وصالش به محبوب دادند؛ شهر شوشتر یکپارچه در اندوه و ماتم فرورفت؛ آن یار سفر کرده از نسل شیخ جعفر شوشتری و نواده شیخ حسین واعظ و جانشین پدرش شیخ محمد کاظم شوشتری بود؛ همانان که نسل در نسل از واعظان وارسته و خطبای حسینی

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

پس از فوت علامه شهر شوشتر بکپارچه در اندوه و ماتم فرورفت؛ آن بار سفر کرده از نسل شیخ جعفر شوشتری و نواده شیخ حسین واعظ و جانشین پدرش شیخ محمد کاظم شوشتری بود؛ همانان که نسل در نسل از واعظان وارسته و خطبای حسینی بودند و عمری را از عاشورا گفته و از کربلا نوشته بودند.

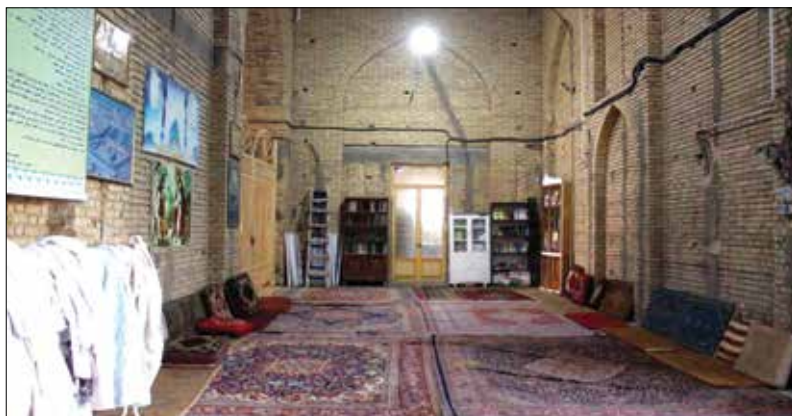
بودند و عمری را از عاشورا گفته و از کربلا نوشته بودند و مردم گرچه زمان این بزرگواران را درک نکرده بودند اما نمی توانستند این را نادیده بگیرند که گویا همین دیروز بود که بارها و بارها در مجالس حسینی محقق شوشتری رادیده بودند و از درخشش قطراتی که به یاد سیدالشهدا (ع) از چشمان نکته بینش بر محاسن مبارکش جاری می شد، خانه دل را روشن کرده و همراه با محقق، گلاب دل را از دیده جاری ساخته بودند؛ مردم شوشتر ده روز به محرم مانده سیه پوش شدند و پرچم های عزرا در جای جای شهر نصب کردند.

یکی از روزنامه ها چنین نوشته بود: عالم متقی، عارف وارسته، محقق عالی قدر و بزرگوار استاد علامه حاج شیخ محمدتقی شوشتری ساعت ۶ بامداد جمعه در ۹۵ سالگی در اقامتگاهشان شهرستان شوشتر دعوت حق را لبیک گفت و به ملکوت اعلی پیوست؛ از امروز شنبه به مدت سه روز در استان خوزستان عزای عمومی اعلام شده است؛ فردانیز برای برگزاری مراسم تشییع آن مرحوم در شهرستان شوشتر تعطیل عمومی اعلام شده است.

در گزارشی دیگر آمده است پیکر پاک مرحوم علامه جلیل القدر بزرگوار حضرت آیت الله العظمی حاج شیخ محمدتقی شیخ شوشتری از علما و اندیشمندان برجسته و صاحب نام قرن حاضر در میان موجی از غم و اندوه سوگواران در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۷۴ در شوشتر تشییع و در مقام سید محمد گلابی این شهرستان به خاک سپرده شد؛ مردم این شهر به صورت هیئت های سینه زنی با در دست داشتن علم و کتل و با لباس سیاه در حالی که به سر و سینه خود می زدند، در این مراسم شرکت کردند.

سنت حسنه

در حال حاضر مردم قدرشناس شوشتر و حومه همه ساله در روز هفتم ماه محرم در قالب هیئت های سینه زنی و زنجیر زنی بر مزار آن بزرگوار حاضر شده و مراسم عزاداری برپا می کنند و این مراسم در سطح شهرستان به عنوان یک سنت محسوب می شود و مرقد ایشان به عنوان زیارتگاه مردم ایران و به خصوص مردم خوزستان مطرح است.

«
حضرت علامه درباره قرائت قرآن کریم
می‌فرمودند: آن روزهایی که ضعف
جسمی نداشتیم در ماه مبارک رمضان هرروز
یک‌بار قرآن را ختم می‌کردم و بعدها که مزاجم
رو به ضعف گذاشت، هر سه روز یک‌بار قرآن را
ختم می‌کردم؛ گاهی که قرآن می‌خوانم به آیاتی
می‌رسم که جان می‌خواهد از بدنم خارج شود.

به ضعف گذاشت، هر سه روز یک‌بار قرآن را ختم می‌کردم؛ گاهی که قرآن می‌خوانم به آیاتی می‌رسم که جان می‌خواهد از بدنم خارج شود. در مورد سوره نغبان معتقد بودند هنگامی که آن را می‌خوانم احساس می‌کنم مغبون است کسی که بگذرد یک لحظه از عمرش تلف شود؛ گاهی در حالی که اشک در دیدگانشان جاری بود این آیه را تلاوت می‌کرد: «فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءِ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»؛ هیچ‌کس نمی‌داند چه چیز از آنچه روشنی‌بخش دیدگان است به [پاداش] آنچه انجام می‌دادند برای آنان پنهان کرده‌ام»؛ سجده ۱۷

گاهی به قرآنی که در دستشان بود اشاره می‌کردند و این آیه را تلاوت می‌کردند: «يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا»؛ فرقان آیه ۳۰؛ درباره این آیه معتقد بودند روزی رسول گرامی اسلام در مورد این قرآن از همه ما شکایت خواهند کرد. مرحوم علامه شیخ شوشتری قرآنی خطی داشتند که با آن بسیار مانوس بودند؛ درباره آن می‌گفتند: این هم قرآن عجیبی است، این را برای بنده آوردند و نمی‌دانم این دو صفحه را چه کسی با خمیر به هم چسبانده بود؛ به یکی از رفقا دادم که در صحافی خیلی ماهر است تا از هم باز کرد و میان آن دو صفحه از هم باز شده نوشته بود: «وقف نمود آسیه خانم بنت مرحوم علی مردان این مجلد کلام‌الله مجید را بر کافه عامه شیعیان، تولیتش را با دخترش روحی جان قرارداد و بر فرض انقراض، تولیت آن با اعلم کسی است که در آن بلد باشد.» چیز عجیبی است که اینجا آخرش نوشته «هذا المصحف الرابع و السبعون من المصاحف التي كتبتها یعنی این هفتاد و چهارمین قرآنی است که نوشته‌ام.»

مرحوم علامه می‌فرمایند: خیلی از مردمند که در عمرشان ۷۴ بار قرآن را نمی‌خوانند، این کاتب ۷۴ بار قرآن را نوشته، با هم نوشته که دیگر نخواهم نوشت یا دیگر وقت مرگ من است، شاید بعد از این هم نوشته باشد؛ تاریخش هم ۱۰۷۲ قمری است؛ دیگر اینکه تمام صفحاتش افشان طلاست و مثل اینکه از اول تا آخرش را هم فقط با یک‌قلم نوشته است، خیلی جاها در حاشیه همین قرآن یادداشت‌هایی کرده‌ام که اگر عمری باشد می‌خواهم تفسیر جدید بنویسم.

انس و الفت فاص با قرآن؛

ارتباط علامه با قرآن

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
 شیخ محمدتقی
 شیخ شوشتری

تحقیق و تفسیر علوم قرآنی توسط بزرگان از اهمیت والایی برخوردار است؛ اندیشمندان علوم قرآنی نیز توانسته‌اند رابطه محکمی با این کتاب عظیم برقرار کنند. علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری از جمله افرادی بودند که انس و الفت خاصی با قرآن ایجاد کرده بودند؛ به گفته بسیاری از اطرافیان نشان رابطه نزدیکی ایجاد شده بود و ماندگار ماند؛ با قرآن مانوس بودند و معمولاً هنگامی که از کار تحقیق خسته می‌شدند اوقات خود را با تفکر و تدبیر در قرآن سپری می‌کردند.

حضرت علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری درباره قرائت قرآن کریم می‌فرمودند: آن روزهایی که ضعف جسمی نداشتیم در ماه مبارک رمضان هرروز یک‌بار قرآن را ختم می‌کردم و بعدها که مزاجم رو

قرآن به انس گیرندگان خود بینش و فرقان می‌دهد و هر آن‌کس که به پاک‌زیستی و پاک‌زندگی کرده و با ما فهمیم قرآنی سروکار داشته باشد قرآن به روی او دریچه بینش را به سوی بستان معرفت و حقیقت می‌گشاید.

ویژہ نامہ

بیست و چہارمین
جشنِ نوارہ
کتاب سال دانشجویی

خستگی ناپذیری شیخ شوشتری

تحقیق در آثار اهل بیت (ع)

یکی از علل محبوبیت و جاذبه علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری بین مردم، سلوک عملی ایشان بوده است؛ گاهی که یکی از تالیفاتشان چاپ می شد، شادی و سرور در چهره ایشان نمایان می شد و آن لحظه از بهترین لحظه های زندگی ایشان به شمار می رفت.

در سال های آخر زندگی، اولویت اول ایشان کتاب ها و تالیفاتشان بود تا آنجا که در سال ۱۳۶۴ در مصاحبه ای اظهار کرده بودند: اگر ۲۴ ساعت شبانه روز را هم کار کنم، برای کارهایی که در نظر دارم کفایت نمی کند.

به همین جهت در مسئله وقت با هیچ کس تعارف نداشتند؛ کارهای بسیاری در نظر داشتند که انجام دهند اما به مرحله عمل نرسید؛ می فرمود: اگر توفیق نصیب شود می خواهم کتاب الاخبار الدخیله را ادامه دهم؛ می خواهم در مورد امام حسین (ع) مقتل مستندی بنویسم؛ قصد دارم در مورد معجزات ائمه (ع) از کلمات و سخنان خودشان، در مورد مسائل مربوط به امام زمان (ع)، تفسیر قرآن و... بنویسم.

تعدادی از دفترهای دست نویس ایشان عربی بدون نقطه بود؛ در این باره فرموده بودند: کمبود وقت و روشن نبودن مطالب باعث این نوع نوشتن شد؛ روزی بحث قاموس الرجال بود؛ در حالی که اشک در چشمان علامه حلقه زده بود، فرمودند: هنوز مزه فقر و تنگدستی را نچشیده ام و نمی دانی هنگامی که این قاموس را می نوشتم در چه وضعیتی به سر می بردم.

علامه شیخ محمد تقی شوشتری، پول را خرج شکم نمی کردند بلکه خرج اندیشه و فکر و کتاب می کردند و جالب آنکه وقتی از ایشان سوال شد: اگر خداوند جوانی را به شما برگرداند، چه خواهید کرد؟ بی درنگ در پاسخ فرمودند: تحقیق در آثار اهل بیت (ع) و همین کارها؛ این

آورده بود؛ گذاشت زمین و نشست و من هم از این طرف رودخانه کارون رفتم زیر آب و از آن طرف بیرون آمدم؛ وقتی بیرون آمدم، دیدم که رفیق ما سراسیمه و دست پاچه شده به هم که رسیدیم، گفت: من فکر کردم که تو غرق شده ای حالا بروم جواب مردم را چه بدهم؟ مرحوم علامه در ادامه چنین می فرماید: صبح می رفتم برای شنا، عصر هم می رفتم؛ شخصی در اهواز می گفت هر وقت از من می پرسیدند: حاج شیخ الان کجاست؟ با او کاری داریم، من هم می گفتم که کنار رودخانه است؛ خانواده هم می گفتند که تو آنجا - کنار رودخانه - باید منزلی بسازی.

یکی از ارادتمندان مرحوم علامه (ره) تعریف می کرد: به یاد دارم که معظم له هر روز پس از اقامه نماز صبح بعد از تعقیبات - که تا طلوع آفتاب به طور می انجامید - از مسجد تا محل بند میزان را با چند نفر پیاده روی می کردند و این کار را در زمانی که توانایی داشت انجام می دادند.

شوخی طبیعی مرحوم علامه (ره)

ذکر این مطلب خالی از لطف نیست که مرحوم علامه (ره) با آن که در سال های آخر دوران حیات خود از نظر جسمی بسیار رنجور شده بود، انسانی شوخ طبع بوده و گاهی در بین کار جهت تنوع و رفع خستگی، مزاح نیز می فرمود و بعضی مواقع از کتاب البدائع خود که در آن لطیفه های گوناگونی را گردآوری کرده بود، مواردی را نشان می داد؛ البته این مزاح ها و لطیفه ها را به مناسبت های مختلفی که در بحث ها پیش می آید تعریف می کرد. از جمله می فرمود: روزی نوجوانی در آب غرق شده بود؛ با زحمت زیاد او را نجات داده بودند و دست او را گرفته، به خانه می آوردند؛ آن نوجوان در بین راه مرتب گریه می کرد؛ به او گفتند حال که از غرق شدن نجات پیدا کرده ای، پس چرا گریه می کنی؟ او در پاسخ گفت: مرا از آب نجات دادید، چه کسی مرا از دست پدرم نجات دهد؟

شخصی را دیدند که عصایش را به دست گرفته و به دور سر خود می چرخاند؛ به او گفتند: چرا این کار را می کنی؟ او در پاسخ گفت: همه اثاث زندگی مرا دزد برده است، می ترسم خودم را نیز دزد ببرد، به همین خاطر عصایم را به دور سرم می چرخانم.

در همین شوشتر شخصی مرتب در کنار رودخانه به دنبال ماهیگیری بود؛ اتفاقاً روزی پدرش که از دست او ناراحت شده بود، به فرزند خود گفت: امیدوارم امروز که برای ماهیگیری می روی، کوسه ای تور بگیرد؛ از قضا در آن روز آن شخص به جای ماهی کوسه ای را گرفت و به نزد پدر آورده، به او تحویل داد و گفت: به جای اینکه کوسه مرا بگیرد، من آن را گرفتم.

بعضی مواقع که وضعیت جسمی آن مرحوم اقتضای

نشان می دهد ایشان برای یک لحظه از عملکرد خویش احساس پشیمانی نمی کردند.

انتقاد پذیری علامه شیخ (ره)

یکی از صفات نیک در انسان ها داشتن شرح صدر است، منظور این است که انسان به آن چنان ظرفیت فکری و روحی رسیده باشد که آمادگی پذیرش سخن حق را داشته باشد؛ چنین انسان هایی از زندان خودخواهی ها بیرون آمده و از انتقادات دیگران استقبال می کنند؛ امام علی (ع) در خطبه ۲۱۶ نهج البلاغه، چنین فرموده است: با من چنان که با پادشاهان سرکش سخن می گویند، حرف نزنید؛ گمان نکنید که اگر حرف حقی را به من پیشنهاد دادید، ناراحت می شوم؛ در حضور من از گفتن حرف حق و یا مشورت در عدالت خودداری نکنید؛ همانا من و شما بندگان پروردگار هستیم.

مرحوم علامه شیخ (ره) از انسان هایی بودند که خود را به چنین اخلاقی مزین کرده بودند.

علامه و تفریح

یکی از زوایای وجودی مرحوم علامه (ره) تفریحات سالم ایشان بود؛ تفریحات سالم تاثیر بسزایی بر روحیه و سلامتی انسان دارد؛ آن بزرگوار در خاطر آتش در این مورد، چنین می گوید: آن وقت ها می رفتیم کنار رودخانه، یک بار یکی از رفقا با ما بود که اسباب چای هم

ویژه نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

نشستن طولانی افراد را نداشت، این حکایت را از کتاب البدائع تعریف می کرد:

شخصی برای عیادت مریضی به منزل او رفت؛ در حالی که زمان عیادت به درازا کشیده شده بود، از آن مریض پرسید: درد و ناراحتی تو چیست؟ او در پاسخ گفت: نشستن طولانی تو.

جدیت، تلاش و خستگی ناپذیری

شیخ شوشتری مصداق بارز این سخن امیرالمومنین (ع) *قلوبهم فی الجنان و اجسادهم فی العمل؛ قلب هایشان در بهشت و پیکر هایشان سرگرم اعمال پسندیده است*، در توصیف مومن کامل است؛ تا آخرین روزهای حیات، دست از سعی و تلاش نکشیدند؛ این صفت تابع همت انسان است و هر اندازه همت انسان عالی تر باشد، تلاش و جدیت او در جهت رسیدن به مقصود بیشتر خواهد شد. آن مرحوم در این زمینه ادامه می دهد: اگر ۲۴ ساعت شبانه روز را هم کار کنم، برای کارهایی که در نظر دارم، کفایت نمی کند.

همچنین فرموده بودند: من همیشه با کتاب به خواب می رفتم و با کتاب بیدار می شدم؛ حتی می رفتم داخل یک اتاقی و در را می بستم که کسی نیاید و مطالعه کنم؛ همچنین فرموده بودند: اتفاق افتاده که بعضی مواقع هنگام استحمام نیز کتاب را با خود به حمام می بردم.

معیشت علامه شیخ (ره)

ایشان از مصرف وجوهات شرعی و سهم امام، به شدت اجتناب می کردند و از پذیرفتن این قبیل وجوهات، پرهیز می کردند؛ زندگی ساده آن بزرگوار، بهترین گواه این ادعاست؛ زندگی آن مرحوم، بیشتر با مبالغی که مردم به جهت ارادتی که به او داشتند و از روی علاقه اهدا می کردند، تامین می شد و ایشان آن چنان به خداوند توکل داشتند که اصلاً به این امور فکر نمی کردند؛ زندگی ایشان، مصداق بارز این آیه قرآن بود که می فرماید: *وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَّوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ*

اهتمام به اقامه نماز در مسجد

نکته قابل توجه دیگر، آنکه تا آنجا که برای ایشان امکان داشت، هر سه نوبت نماز را در مسجد و به صورت جماعت اقامه می کردند؛ به این صورت که نماز صبح، مغرب و عشاء را در مسجد سید ناصرالدین و نماز ظهر

و عصر را در مسجد شاه زید اقامه می کردند؛ اواخر عمر ایشان به جهت کهولت سن، اقامه نماز برای ایشان در مسجد مقدور نبود، از طرف بعضی از مومنین از ایشان تقاضا می شد که برای نماز به مسجد تشریف نیاورند؛ مرحوم علامه (ره) پاسخ دادند: من تا آنجا که امکان

داشته است، سعی کرده ام که حتی یک رکعت نماز را در غیر مسجد به جانیورم و مثال زدند که گاهی از سفری که به شوشتر برمی گشتم، اگر نزدیکی های اذان بوده است، اول به مسجد رفته نماز خوانده ام و بعد از اقامه نماز در مسجد به منزل رفته ام.

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

آیت‌الله شفیعی تمریع کرد:

لهجه‌تندی که در مقام جسارت نیامد

نشستن پای خاطراتی که آیت‌الله سید علی شفیعی از علامه شیخ شوشتری داشتند یکی از جذاب‌ترین بخش‌های تهیه این نسخه از رایحه بود که با حلاوتی خاص همراه بود؛ ایشان در این گفت‌وگوز خصوصیات، اخلاقی، مکاتبات علمی و مراداتی که با علامه داشتند سخن گفتند.

● در ابتدا صحبتی درباره علامه شیخ شوشتری بفرمایید.

در ابتدای صحبت‌هایم باید درباره سادات شوشتر و ارادتی که مردم این شهر به آن‌ها دارند، اشاره‌ای داشته باشم؛ یک مسئله مهم اینکه دو خانواده علمی مهم در شوشتر هستند که مردم نسبت به آن‌ها ارادتی خاص و مثال‌زدنی دارند؛ یکی خانواده شیخ محمدتقی شیخ و دیگری سادات جزایری؛ شرق شوشتر مرید سرسخت حاج شیخ هستند و غرب شوشتر مرید سادات جزایری؛ در سال‌های گذشته نیز شاهد بودیم که مردم شوشتر ارادتی خاص به علامه شیخ شوشتری داشتند و این مهم در همه رفتار و سلوک آن‌ها دیده می‌شود.

در مقدمه باید بگویم به ملاحظه اینکه روحانی هستیم و روحانی‌زاده و در عالم روحانیت با مسائل علمی، روحی، معنوی و مذهبی بار آمده‌ایم، طبعاً باید با شخصیت‌های مذهبی، و هم استانی آشنا می‌شدیم.

در استانی که در جای‌جای آن مذهب و دین تجلی دارد، این امر بر کسی پوشیده نیست؛ خود من از

● علامه شیخ شوشتری از روحیات و منش اخلاقی ویژه‌ای برخوردار بودند، این مهم چه تأثیری در فراگیری علوم داشته‌است.

مرحوم حاج شیخ محمدتقی از استعداد، حافظه و نبوغ ممتازی برخوردار بودند؛ ایشان در برخی مصاحبه‌ها گفته‌اند از ۱۷ سالگی مجتهد شده‌اند؛ البته ایشان باتقوا، زهد و ورعی که داشته‌اند، مبالغه نمی‌کردند؛ می‌فرمود اگر استادی که برای من درس می‌داد من دو سه برابر آن را حفظ می‌کردم و می‌بردم به استاد عرضه می‌کردم؛ در عرف روحانیت و حوزه‌های علمیه حاج محمدتقی شیخ قلیل‌الاستاد بودند، البته این نکته را مدنظر قرار دهید که قلت استاد معمولاً نقطه‌ضعف، شناخته‌شده است اما درباره شیخ محمدتقی تبدیل به نقطه قوت شد؛ زیرا وقتی که مسئله کشف حجاب و ظلم‌های رضاشاه بالا گرفت، ایشان به کربلا هجرت کردند؛ در کربلا پیش شخصی درس نخواندند؛ در شوشتر مقدمات و ادبیات زبان عرب را فرا گرفته بود؛ وقتی به کربلا رفت مشغول تحقیق و تالیف شد؛ چند سالی گذشت و به شوشتر برگشت به تدریس و تالیف پرداخت؛ در نتیجه داشتن آن حافظه قوی و نبوغ بالایی که داشت می‌توانست خودش مطالب علمی را مطالعه کند، بفهمد و همچنین نقدهای وارده را متوجه شود.

در اینجا جمله‌ای از مرحوم مطهری قابل‌بیان است و آن اینکه کسی که کمتر استاد داشته است بیشتر روی پای خودش می‌ایستد و بیشتر می‌تواند ابتکار و استقلال فکری داشته باشد، البته مرحوم شهید مطهری این مطلب را درباره دیگران از جمله آیت‌الله بروجردی نقل می‌کند ولی ما مصداق اتم صحبت شهید مطهری را درباره حاج شیخ محمدتقی شیخ می‌دانیم که این همه خلاقیت و نوآوری علمی و آرا جدید، باینکه نزد شخصیت‌های علمی فرانگرفته و تلمذ نکرده است خیلی ممتاز است؛ لهذا ایشان خط‌مشی مستقلی داشته‌اند از جمله اینکه در فقه تابع مشرب فقهای قدیم بوده‌اند و فتاوی و آرا ایشان مطابق آرا و نظرات معاصران نبوده است بلکه به‌مانند علمای قدیم بوده است که این خود شرح دامنه‌داری رامی‌طلبد.

● علامه شیخ شوشتری نوآوری‌های علمی متعددی داشته‌اند که باعث تالیف تعداد قابل‌توجهی از کتب شد، در این باره اشاره‌ای بفرمایید.

بله؛ شیخ محمدتقی نوآوری، گفته و ناگفته‌های بسیاری داشته است؛ از باب نمونه در فقه در باب مضاربه این مسئله مطرح است که مضاربه باید با درهم و دینار باشد؛ در عصر حاضر که درهم و

کوچکی عادت داشتیم و علاقه‌مند به مطالعه احوال شخصیت‌های برجسته استانی، کشوری و حتی دیگر کشورها بودم؛ از جمله مرحوم حاج شیخ محمدتقی شیخ که دوران طلبگی بنده همگام با این شخصیت عالی‌قدر بوده است.

یادم می‌آید در سال ۱۳۳۱ و یا ۱۳۳۲ از مرحوم پدرم در ایام نوروز برای دیدار با علمای شوشتر دعوت شد؛ اوایل طلبگی‌ام بود؛ به همراه پدر چهار روز به شوشتر رفتیم؛ آن زمان رسم بود که بزرگان شهر به دیدن بزرگان علمی می‌آمدند؛ به همین دلیل به دیدن ابوی ما می‌آمدند و این دیدارها در منزل میزبان برگزار می‌شد؛ میزبان نیز پذیرایی می‌کرد و جمعیت به هر تعداد که بود برایشان سفره پهن می‌کرد؛ از جمله یکی از این افراد که به دیدن پدر ما آمدند حاج شیخ محمدتقی شیخ شوشتری بودند که ساعتی آنجا حضور داشتند؛ ما نیز به همراه پدر یک جلسه به دیدن علامه شیخ رفتیم که این‌ها همگی برای بنده منشا شناخت مرحوم حاج شیخ محمدتقی شیخ شد که ادامه و استمرار یافت و روز به روز به تزاید رفت تا اینکه ایشان فوت شدند.

الاربعون مدیناً

علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری این کتاب را با محوریت حدیث تالیف کرده است. این کتاب شامل متن و شرح چهل حدیث است در چهار موضوع؛ حدیث ۱ تا ۱۰ در معجزات ائمه معصومین (ع)، حدیث ۱۱ تا ۲۰ در فضائل ایشان، حدیث ۲۱ تا ۳۰ در نکوهش دشمنان ایشان و حدیث ۳۱ تا ۴۰ در مسائل فقهی متفرقه. در تألیف این کتاب که در سال ۱۳۶۹ قمری به پایان رسیده است، مؤلف، سه کتاب شرح چهل حدیث داشته که در سال ۱۳۶۳ نگارش اولی آنها به پایان رسیده است. سپس نظر ایشان بر این قرار گرفته که منتخبی از آن سه کتاب را به صورت یک کتاب تحریر و از بقیه صرف نظر کنند. کتاب اربعین چاپ شده، همان تحریر و انتخاب نهایی است.

این کتاب شامل بخشهایی از جمله مقدمه، حول روایت چهل حدیث و بخشهایی در قالب احادیثی از جمله اخباری درباره علائم ظهور، اخباری درباره نواب اربعه، نزول «هل ائی»، اختلاف بین علی و عثمان، نماز روز جمعه، اخباری درباره امام مهدی (عج)، قصه ابوذر، نماز حضرت فاطمه زهرا (س) می باشد که علامه شیخ شوشتری به آنها پرداخته است. هر کدام از احادیث این کتاب اشارتی به حوادث تاریخی دارد که از جایگاه مهمی برخوردار هستند.

کتاب چاپ شده است ولی به دلیل اینکه سروصدا و اعتراضاتی ایجاد کند آن را توزیع نکرده ایم؛ از شما می خواهیم یک نسخه از آن را به نجف و خدمت آیت الله خویی ببرید؛ ایشان شخص اول علمی و نقل روایات بوده اند؛ مذاقش به مذاق حاج شیخ نزدیک است؛ ایشان کتاب را ببینند و تقریظی بر آن بنویسند؛ برمی گردی کتاب را برای ما بیاور؛ ما تقریظ آیت الله خویی را به همراه کتاب علامه چاپ خواهیم کرد و بعد از آن توزیع و پخش می کنیم؛ من نیز یک جلد از کتاب را به همراه خود بردم؛ البته این بماند که در راه بخش عظیمی از کتاب را مطالعه کردم؛ به نجف رفتم و خدمت آیت الله خویی رسیدیم؛ آیت الله خویی استاد ما بودند؛ چندین سال خدمت ایشان درس خوانده بودیم؛ قضیه را برایشان عرض کردم؛ ایشان از باب شوخی فرمود مگر می شود نماز جمعه را یک نفر بخواند و خطبه را یک شخص دیگر؛ فرمودند یک کتاب را یک نفر بنویسد و تقریظ را شخص دیگری؟ بهر حال کتاب را از دست ما گرفتند؛ دوهفته ای گذشت؛ خبری نشد؛ خدمت آقا عرض کردم که مسئله کتاب چه شد؟ فرمود صبر کن جواب می دهم؛ دو هفته دیگر گذشت زمان زیارت نیمه رجب بود؛ رفته بودم کربلا برای زیارت؛ اتفاقاً آنجا آیت الله خویی نیز آمده بودند؛ خدمت ایشان عرض کردیم آقا کتاب چه شد؟ ایشان با تندی فرمودند که آقا من به این کتاب تقریظ نمی نویسم؛ این کتاب همه چیز را به هم زده است؛ فرمودند آتش محمدتقی مرد بزرگی است اما این کتاب دون شان ایشان است و از ایشان بعید است؛ بعد شروع

دینار نداریم چگونه می توان بابت حق العمل کاری پول بدهیم و مضاربه صورت بگیرد؟ علمای ما اغلب می گفتند درهم و دینار که امروز در اختیار نداریم بایستی با مسئله مضاربه چه کرد؟ مهم ترین عاملی که در عالم اقتصاد می تواند با رباخواری مقابله کند همین بحث مضاربه است؛ من خودم با مرحوم آیت الله گلپایگانی مذاکره کردم و ایشان گفتند چون که گفته اند درهم و دینار، پس باید با درهم و دینار صورت گیرد؛ خدمت آیت الله گلپایگانی عرض کردم پس روی این حساب باید باب مضاربه تعطیل شود؛ چون الان درهم و دیناری وجود ندارد؛ ایشان جوابی نداشتند؛ در صورتی که استاد ما مرحوم آیت الله خویی بیان کرده اند مقصود از درهم و دینار پول رایج است و این پول رایج آن زمان است؛ آیت الله مشکینی هم همین گونه گفته اند که ضرورتی به درهم و دینار نیست و پول رایج کفایت می کند و راه را باز کرد؛ مرحوم حاج شیخ محمدتقی همین را می گفت؛ باینکه از مشرب قدما استفاده می کرد؛ معذک می گفت منظور درهم و دینار پول رایج جایز است؛ علامه استدلال و استنباطی داشتند که دیگران بیان نکرده بودند؛ در کتاب هایشان نوشته اند در باب مضاربه کلمه (مال) مطرح شده کلمه مال هم شامل درهم و دینار در عصر خودش می شود و هم شامل تومان، ریال و اسکناس در عصر حاضر؛ بنابراین مضاربه مسدود نمی شود و جریان خودش را خواهد داشت؛ این یک نوآوری و استدلال از سوی مرحوم حاج شیخ محمدتقی بود که تاکید بر مال و درهم و دینار می شود یا پول رایج هر زمان؛ منظور اینکه با آن قوت حافظه ای که داشتند مسائل با استدلالی که بیان می شد، حل می شدند.

در این مجال یک داستانی است که درجایی بیان نشده است؛ شما مستحضرید که ایشان تالیفات متعددی داشته اند که از ۵۰ مورد فراتر رفته است و تحقیقات بی شماری نیز داشته اند؛ هر کتاب ایشان شاهد علم و نوآوری بوده است در علوم مختلف؛ رجال، فقه و

یکی از کتب ایشان کتاب الاخبار الدخیله است؛ یعنی روایاتی که در آن ها دخالت شده است و یا جعل شده اند و یا در آن ها دست برده شده است؛ این کتاب در چهار جلد تالیف شده است؛ یاد می آید یک سال از نجف به ایران آمده بودم؛ در تهران سری به کتاب فروشی صدوق زدم؛ مدیر کتاب فروشی متوجه شد من خوزستانی هستم؛ گفت مطلبی برای شما دارم؛ کتابی از حاج شیخ محمدتقی چاپ کرده ایم به نام الاخبار الدخیله؛ ایشان پنبه تعدادی از روایات را زده اند؛ این

و آن‌ها طلاق بگیرند خیلی مشکلات پیش می‌آید؛ از من پرسید که آیا شخصی هست که چنین نظری نداشته باشد؟ این شخص مراجعه‌کننده ادامه داد البته من شنیده‌ام که حاج شیخ چنین نظری ندارند و مثال زد که زن ۵۴ ساله‌ای در شوشتر متوجه شده که در گذشته مادرش دخترش را شیر داده است؛ حال بعد از این همه زندگی به شوهرش حرام شده است؟! اگر از شوهرش جدا شود با حرف مردم چه کنیم؟ آن شخص ادامه داد که حاج شیخ محمدتقی شیخ این بحث را قبول ندارد؛ تا اینجا بحث با این آقا به پایان رسید بعد از آن من به فکر فرورفتم که خودم این مسئله را مطالعه کنم و ببینم چه چیزی را از آن متوجه می‌شوم! در ادامه به صورت جدی وارد بحث شدم؛ مطالعه و بحث کردم و دیدم که حق به جانب حاج شیخ است و این ادله‌ای که دیگران فرمودند دال بر حرمت این زن نیست؛ این بود که خودم جزوهای در این خصوص نوشتم و به چاپ رسید؛ یعنی اینکه این زن به شوهرش حرام نمی‌شود؛ لذا اگر بخواهیم احتیاط کنیم آن شخص می‌تواند با طلاق، زنش را رد کند و آن هم میل شخصی مرد است؛ ولی با توجه به این ادله که در فقه اقامه شده است کفایت نمی‌کند؛ از بیان این مطلب منظورم این بوده که فهم حاج شیخ، فهم و استدلال قابل تاملی است و آن هم در فقه و در سایه نبوغ و مطالعاتی که داشته‌اند، محقق شده است و توانسته به فهم مواردی برسد که دیگران به آن راه پیدا نکرده‌اند و حاج شیخ راه را برای دیگران هموار کردند؛ اگر چه هنوز این فتوای مشکل‌گشا بین علما گسترش نیافته است.

● **به نظر شما بزرگان حوزه علمیه نجف درباره جایگاه علمی و کتب علامه شوشتری چه نظری داشته‌اند.**

از امتیازات مرحوم حاج شیخ محمدتقی اینکه در سفری که به مکه مشرف شده بودند در بازگشت به عراق در نجف به منزل آیت‌الله العظمی مروج جزایری ورود کردند؛ آن زمان شخصیت بزرگ علمی در جهان اسلام بود که نظیر نداشت و آن هم مرحوم آیت‌الله خویی بود؛ آیت‌الله خویی شخصاً از حاج شیخ محمدتقی دیدن کرد و این در عرف مرجعیت بسیار مهم بود که شخصیت عالی‌رتبه‌ای به مانند آیت‌الله خویی از یک شخصیت شهرستانی دیدن کند؛ ایشان بعدها به تلامذه خود گفته بودند که به دیدن شیخ بروند و از دیدن و حضور او استفاده کنند؛ آن موقع بزرگان تلامذه آیت‌الله خویی افرادی مانند شهید صدر، آیت‌الله سیستانی، آیت‌الله وحید و امیرزا علی شهید غروی بودند که آیت‌الله خویی به آن‌ها گفته بودند به علامه شیخ شوشتری سر بزنید و از علم او

در قم برنده جایزه سال می‌شود؟ این‌ها همه دلالت بر تحقیقات دقیقه آشیخ محمدتقی می‌کند و نوآوری‌هایی که ایشان داشته‌اند و دیگران از کنار آن عبور کرده‌اند.

● **می‌توان در باب فقه علامه توضیح بیشتری ارائه دهید و اینکه چگونه در آثار و تالیفات ایشان مشهور بوده است.**

در ادامه به مسئله دیگری می‌توان اشاره کرد و آن هم بحث رضاع (شیر خواری) است؛ در بحث رضاع آمده که هرگاه زنی دختر دختر خودش را شیر دهد در این صورت مادر بچه بر شوهرش حرام می‌شود و از همان لحظه باید از یکدیگر جدا شوند؛ این مسئله‌ای است که آقایان در رساله‌های خود ذکر کرده‌اند؛ اتفاقاً چند سال پیش یک نفر از اهل شوشتر این سوال را از من پرسید که یک زن بعد از چند سال زندگی مشترک بر اثر اینکه مادرش به نوه خود شیر داده باید از همسرش جدا شود؛ می‌گفت اگر این کار صورت گیرد

کرد به بیان مواردی که خود آیت‌الله رد داشته‌اند و گفتند که این کتاب برای مقام آشیخ محمدتقی مناسب نیست؛ من تقریظی برای کتاب نمی‌نویسم؛ اهلا و سهلا.

عرض کنم که ما برگشتیم به ایران و به اهواز آمدیم؛ اتفاقاً آشیخ محمدتقی نیز اهواز بودند؛ آمدند دیدن بنده؛ من خودخوری می‌کردم که شرح مآقع عراق را در مورد کتاب به ایشان بگویم یا خیر؟! با خود می‌گفتم علامه خویی مرجع بزرگ شیعیان است و ایشان نیز محقق بزرگی هستند؛ حالا وارد بحث بشویم و یا خیر؛ دو سه روز بعد از آن من متوجه شدم که کتاب چاپ و توزیع شده است؛ خوب الحمدلله که ما صحبتی نکردیم و کتاب در بازار بود؛ ذکر این نکته مهم است که این کتاب از نظر آیت‌الله خویی مورد انتقاد بود و البته این برای حفظ شان علامه بود؛ در ادامه باید بگویم همین کتاب در قم سال‌ها بعد برنده کتاب سال شد؛ سبحان‌الله؛ قضیه از چه نظر است که یک کتاب در نجف محکوم است ولی

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

الأوائل

الأوائل اثر علامه شیخ محمد تقی شوشتری است؛ آن را درباره اولین‌ها در امور مختلف، با استفاده از احادیث اهل بیت (ع) و اخبار و تاریخ، به زبان عربی نوشته است؛ کتاب در یک جلد به چاپ رسیده است و شامل مطالب گوناگونی است که در آن‌ها به نوعی کلمه اول به کار رفته است؛ شامل ۲۰ فصل درباره موضوعات متنوع است؛ قرآن کریم، تاریخ پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، تاریخ پیامبران، خلیفگان، فرمانروایان و حاکمان، خبرهای قاضیان، جنگ‌ها، غزوه‌ها و کشور گشایی‌ها، شهرها و سرزمین‌ها، ساخت‌وساز، ادبیات و علوم، احکام شرعی، داستان‌های هجرت، مهاجران و انصار، داستان‌های زنان، هنرهای زیبا، خوی‌ها و رفتارها، فرقه‌ها، کیش‌ها، آیین‌ها، نخله‌ها و انساب، صنعت و کشاورزی، ضرب‌المثل‌ها، طبیعت، دارایی و داد و دهش، اسبان و دیگر چهارپایان، سیاست و روزی و وزیران.

نمونه‌هایی از کتاب الاوائل:

اولین کسی که جانش را با خداوند معامله کرد علی بن ابیطالب (ع) بود.
اولین زنی که با رسول خدا بیعت کرد فاطمه بنت‌اسد بود.
اولین درختی که بر روی زمین رویید درخت نخل بود.
اولین کسی که از سگ برای نگهداری استفاده کرد حضرت نوح (ع) بود.
اولین شهری که بعد از طوفان نوح بر روی زمین بنا شد، شوش و شوشتر بود.
اولین چیزی که در روز قیامت در ترازوی عمل انسان گذاشته می‌شود، خوش خلقی است.

علامه عمر خود را به بطالت و بیکاری نگذراند؛ از مسائل مهمی که در زندگی حاج محمد تقی شیخ است و همه از آن یاد می‌کنند اینکه ایشان گاهی انتقاد تندی به علما داشت؛ نسبت به مطالبی که مطابق میل خودش نبود، معترض می‌شد و پایین کتاب می‌نوشت؛ عدم فهم مطلب یا عدم تعقل مطلب؛ تعبیرات تندی می‌کرد که اغلب علما استفاده نمی‌کردند؛ در قاموس الرجال که ردی بر کتاب مامقانی بوده است، لهجه خیلی تندی دارد؛ اما شیخ با آن تعبد، ورع و تقوا هیچ وقت در مقام جسارت به افراد بر نمی‌آمد؛ بلکه به مطالب حمله می‌کردند نه به صاحب مطلب.

در سال ۱۴۱۵ قمری از دنیا رفت و مراسم تشییع ایشان با عظمت برگزار شد و بنده هم حضور داشتم. آیت‌الله رسولی محلاتی به نمایندگی مقام معظم رهبری در مراسم و شهرستان شوشتر حضور یافتند؛ اولین مجلس فاتحه با حضور حاج رسولی محلاتی از طرف مقام معظم رهبری منعقد شد که منبر مجلس نیز توسط بنده برگزار شد.
ذکر یک نکته اینکه اگر توفیقی باشد و افرادی نوآوری‌های فقهی و رجالی علامه شیخ را جمع‌آوری کنند، بسیار مفید و جالب خواهد شد؛ تقوا و زهد ایشان بیانگر این بوده که یک مرجع تقلید واقعی بوده است؛ افرادی که مقام پایین علمی نسبت به شیخ داشتند رساله چاپ کرده‌اند و در اختیار مقلدان قرار دادند؛ اما شیخ با این مقام عالی حاضر به چاپ رساله نشد ولی در حاشیه توضیح‌المسائل مطالبی را یادداشت و تکثیر کرده‌اند؛ امیدوارم خداوند ما را ریزه‌خوار این رجل علمی قرار دهند که باید خیلی از جهات مختلف علمی، شخصیت‌ها و ... روی شخصیت ایشان کار شود؛ جوانان ما نیز با شخصیت‌های همچین مواردی آشنا شوند.

علامه شیخ در پاسخ به نامه دکتر شریعتی در مورد دعای ندبه نیز موردی را متذکر شده‌اند و دکتر از علامه تشکر کرده است؛ دکتر شریعتی به چند روحانی ارادت داشت؛ یکی شهید صدر، یکی مرحوم مطهری و یکی هم شیخ محمد تقی که از نظر علمی ارادتی به حاج شیخ محمد تقی داشت؛ باید روی این مسائل کار شود و این افراد شناسایی شوند؛ گرچه در زمان حیات برای علامه مراسم تجلیلی در شوشتر برگزار شد ولی باید همیشه اصل مطلب در قالب سمینار و یا بزرگداشت ادا شود و روی تحقیقات این علامه کار کرد؛ شما هم گام‌های بلندی در این زمینه برداشته‌اید که سهمی در این عبادت بزرگ خواهید داشت و این شخصیت را بیشتر از گذشته به جوانان معرفی کنید.

استفاده کنید. این مهم بیان می‌کند که ما باید نسبت به معرفی شخصیت‌های قرآنی و علمی استان خود آشنا و واقف باشیم.
در تحقیقاتی که در حوزه علمیه قم و حوزه نجف می‌شود، یکی از منابع و مصادر این دو مرکز، کتاب قاموس الرجال است؛ کتاب‌های دیگری توسط علامه به چاپ رسیده‌اند که به چاپ چندم نیز رسیده‌اند؛ تعدادی از کتب علامه نیز ترجمه شده‌اند؛ حوزه‌های علمیه قم و نجف نیز از برکات علمی ایشان استفاده و بهره‌مندی شوند.

● اشاره‌ای به تالیفات متعدد علامه شیخ شوشتری پفرماید.

علامه عمر خود را به بطالت و بیکاری نگذراند؛ از مسائل مهمی که در زندگی حاج محمد تقی شیخ است و همه از آن یاد می‌کنند اینکه ایشان گاهی انتقاد تندی به علما داشت؛ نسبت به مطالبی که مطابق میل خودش نبود، معترض می‌شد و پایین کتاب می‌نوشت؛ عدم فهم مطلب یا عدم تعقل مطلب؛ تعبیرات تندی می‌کرد که اغلب علما استفاده نمی‌کردند؛ در قاموس الرجال که ردی بر کتاب مامقانی بوده است، لهجه خیلی تندی دارد؛ اما شیخ با آن تعبد، ورع و تقوا هیچ وقت در مقام جسارت به افراد بر نمی‌آمد؛ بلکه به مطالب حمله می‌کردند نه به صاحب مطلب.

مرحوم آیت‌الله العظمی حکیم در کتاب‌هایشان نوشته‌اند که گفته‌اند آنچه در قلم و زبان برخی علما دیده می‌شود که به دیگران هجمه می‌کنند، این شخص قصد غیبت و جسارت را ندارد؛ چون از نظرشان مطلب سست است، می‌خواهد حق مطلب به حق مسئله آشکار شود؛ فلذا برای کشف مطالب علمی، مطالب را مورد هجمه قرار می‌دهد؛ این توجیه صریح را آیت‌الله حکیم در کتاب‌هایشان دارند؛ لذا گرچه لهجه شیخ تند است ولی غرض بمباران مطلب است نه صاحب مطلب.

مرحوم آسید محمد حسن مرعشی یک‌بار به علامه شیخ گفته بود این‌ها چه مطالبی است که شما می‌نویسید! حاج محمد تقی فرمود: این‌ها چیزهایی است که به ذهن من آمده است؛ شما قبول ندارید برای آن ردی‌های بنویسید.

● جناب عالی و علامه شیخ شوشتری مکاتبات علمی متعددی داشته‌اید؛ این مکاتبات درباره چه موضوعاتی بوده است.

در خصوص مکاتبات علمی که بین بنده و شیخ بوده اینکه سه نامه از دست خط علامه پیش بنده است که این‌ها در خصوص کتاب‌های علمی علامه بوده که در قالب مباحثه‌ای بین ایشان و بنده است تا اینکه علامه

یکی از شهرهای مستعد ایران شهر شوشتر است؛ اگر بخواهیم فهرست بزرگانی را که از این شهر برخاسته‌اند ذکر کنیم در یک ساعت و دو ساعت میسر نمی‌شود، ولی اجمالاً این را عرض می‌کنم که هم در رشته‌های علمی و هم در رشته‌های معنوی شخصیت‌های روحانی بزرگی از این شهر برخاسته‌اند.

ذره‌ای حاضر به تظاهر نبود؛ شیخ که وفات می‌یابد به‌حسب توصیه شیخ، شاگردان به درس آقا سید علی موسوی می‌روند و یکی از آن شاگردان، مرحوم آخوند خراسانی بوده است.

مرحوم آخوند چون شیخ توصیه کرده بود، به درس آقا سید علی می‌رود و خیال می‌کند که او فقط سیدی مقدس و متعبد است و به همین مناسبت توصیه کرده است، اما می‌گوید: درس ایشان که رفتیم دیدیم که ایشان به همان قدرت شیخ درس

آیت‌الله شبیری زنجانی تاکید کرد؛

قاموس الرجال؛ موسس علم رجال

روزنامه کیهان فرهنگي در فروردین ماه سال ۶۴ مصاحبه‌ای را با آیت‌الله سید موسی شبیری زنجانی انجام داده است که علامه شیخ شوشتری و تالیفاتشان را مورد بررسی قرار داده‌اند؛ در پی این گفت‌وگو حضرت آیت‌الله حاج سید موسی شبیری زنجانی مطالبی پیرامون اثر گران قدر قاموس الرجال بیان کردند؛ بیاناتی که نشان از اهمیت والای قابل تامل این کتاب رجالی دارد؛ این کتاب یکی از کتاب‌های عظیم علمی محقق کبیر، علامه حاج محمد تقی شیخ شوشتری است که علامه آن را در ۱۱ جلد و ۳ مستدرک تالیف کرده است؛ مشروح این گفت‌وگو را در زیر می‌خوانید.

آیت‌الله سید موسی شبیری زنجانی در ابتدای مصاحبه پیرامون این کتاب عظیم می‌گوید: یکی از شهرهای مستعد ایران شهر شوشتر است؛ اگر بخواهیم فهرست بزرگانی را که از این شهر برخاسته‌اند ذکر کنیم در یک ساعت و دو ساعت میسر نمی‌شود، ولی اجمالاً این را عرض می‌کنم که هم در رشته‌های علمی و هم در رشته‌های معنوی شخصیت‌های روحانی بزرگی از این شهر برخاسته‌اند.

شیخ مرتضی انصاری و شیخ اسدالله شوشتر هر دو بزرگوار از نظر علمی در طبقه‌اعلای علمی هستند، شیخ انصاری علاوه بر مقام علمی، مقام زهد نیز دارد که قابل انکار نیست و مورد قبول همه اشخاص است؛ از رجال دیگری که خیلی مهم و مورد قبول همه بوده‌اند، مرحوم سید علی شوشتری است؛ آقا سید علی از بیت جزایری‌هاست؛ شیخ مرتضی می‌فرماید: یکی از چیزهایی که موجب تعجب من شد این بود که مرد بزرگوار در مدتی که در نجف در درس من حاضر می‌شد هیچ تظاهر به فضل و دانش نمی‌کرد و هیچ خیال نمی‌کردم که اهل فضل هم باشد؛ یعنی به قدری سنگین بود که حتی برای

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

را اداره کرد؛ کسی که ما خیال نمی کردیم اهل سواد باشد و در آن حد از فضل قرار داشته باشد برعکس درس را بسیار مقتدرانه اداره کرد؛ یکی از توصیه های آن مرحوم که به درد طلبه ها هم می خورد این است که از مرحوم آخوند می پرسد که ملا کاظم! شما درس من را می نویسید یا نه؟ ایشان عرض می کند که می نویسم؛ می پرسد: چه طور می نویسی؟ می گوید بعد از این که شما درس فرمودید یادداشت هایم را مرتب می کنم و آن ها را می نویسم؛ ایشان فرمودند که نه، مطلب را فکر کن، مطالعه کن، بنویس و بعد پای درس باهم صحبت می کنیم؛ اگر مطلب من موافق بود چه بهتر و اگر خلاف آن بود که شما نوشتید باهم صحبت می کنیم؛ یا شما مرا قانع می کنید یا من شمارا و بعد از تجدیدنظر آن را حکم و اصلاح می کنید این درجه از رشد فکری باید مورد توجه صاحبان نظر قرار گیرد.

از مطالب دیگری که راجع به مرحوم آقا سید علی شوشتری گفته اند این است که از ملا حسینقلی نقل کرده اند که ایشان می فرموده وقتی به نجف پای درس شیخ مرتضی انصاری رفته دیدم که سید پیرمردی در درس شیخ حاضر می شود و خیلی مورد عنایت شیخ است؛ من به ذهنم می آمد که این مرد شاید به ملاحظه سیدت و پیرمردیش و یا اینکه چون همشهری شیخ است و سوابق همشهری گری دارند، از این جهت است که شیخ برای او احترام خاصی قائل است صحبتی هم نمی شد و خیال فضل هم درباره او نمی شد؛ بعد من متوجه شدم که شیخ هفته ای یک ساعت مرتب به منزل شاگردش می رود، این حس کنجکاوی مرا وادار کرد که ببینم شیخ به کجا می رود؛ او که بی حساب جایی نمی رود؛ به بهانه استخاره یا کار دیگری رفتم در منزل آقا سید علی را زدم، گفتند بفرمایید داخل رفتم دیدم که شیخ نشسته و آقا سید علی مشغول موعظه است؛ من خیلی شیفته شدم وقتی که شیخ می خواستند تشریف ببرند، آقای سید علی ایشان را بدرقه کرد و من بعد از تشریف بردن شیخ خواهش کردم که اجازه بدهد من هم در این جلسات شرکت کنم؛ فرمودند آقا رئیس هستند و وقت دیگری برای تشریف آوردن ندارند ولی شما هر وقت که بخواهید می توانید بیایید؛ بعد من رفتم دیدم که ایشان شاگردانی دارند. اگر بخواهیم این وادی را طی کنیم خیلی طول می کشد مقصود اینکه شهر شوشتر چنین شخصیت هایی داشته است؛ اعم از علمی یا معنوی؛ برای قاضی نورالله شوشتری در

هندوستان سخن و بارگاهی شبیه یکی از مشاهد ما ساخته اند و گفته شد که می خواهند مسیر قطار را به جهت مزار او تغییر بدهند؛ ایشان هم یکی از شوشتری هاست.

یکی دیگر از رجال معنوی درجه اول که مورد قبول خاص و عام بوده، شیخ جعفر شوشتری است؛ ایشان موعظه فوق العاده ای داشته، کسی نبوده که در محضر موعظه ایشان باشد و حالش تغییر نکند و یکی از آن اشخاصی که همین دقت نظر و معنویت و زهد را به ارث برده نتیجه ایشان آقای حاج شیخ محمدتقی شوشتری است که هم خودش آن و هم کتابشان قاموس الرجال را باید جز حسنات عصر حاضر به شمار آورد و هم مؤلف و هم مؤلف، و از نسخه قاموس الرجال می توان فهمید که کتاب های دیگر ایشان نیز بدین گونه است و همه این ها جز حسنات عصر حاضرند.

● از ویژگی ها و امتیازات قاموس الرجال بفرمایید.

از ویژگی های ایشان باید از دقت نظر، وسعت اطلاع و استفاده از منابع مختلف و توجه به تصحیفات و یافتن علل تصحیفات و توجه به اشتباهات بزرگان و علل اشتباه آن ها نام برد؛ ایشان در این جهات از افراد کم نظیر یا بی نظیر هستند؛ هم از لحاظ دقت نظر، هم از لحاظ آگاهی، ایشان به رجال ما کمال اطلاع را دارند؛ مثلاً در فلان کتاب تاریخ یا در فلان کتاب شعری و کتب ادبی دیگر به مطالبی برخورد کرده اند و به نکاتی دست یافته اند که تا تعلق در رجال نباشد توجه به آن ها حاصل نمی شود؛ ایشان در اثر کثرت تنبها و کثرت احاطه ای که در علم رجال داشته اند گاهی مطلب دور از ذهنی را از یک مطلب شعری یا یک مطلب تاریخی برای موضوع رجالی کشف کرده اند و برای مطالب رجالی به کار برده اند و این ابتکاری است که کمتر کسی دارد.

با بعضی از دوستان صحبت این بود که ممکن است شخص از استعداد و نبوغ بی نظیری برخوردار باشد، ولی اگر سنین متمادی کار نکرده باشد نمی تواند بعضی از مشکلات و جهات مخفی را به دست بیاورد؛ مثلاً فرض کنید اگر کسی در باب حدود و دیات به روایتی برخورد کند که آن روایت متضمن یک نکته ای باشد که آن نکته مناسب باب طهارت باشد، این مورد را فقط شخص فقیهی که به فقه احاطه دارد می تواند بگوید که از این روایت برای فلان مطلب می توان سود جست.

چون نقاط تاریک مسائل فقهی را می داند و می تواند بگوید که این روایت در غیر بابش ذکر شده و آن نقطه و نکته تاریک را می تواند روشن کند؛ ایشان چون

از ویژگی های شیخ محمدتقی باید از دقت نظر، وسعت اطلاع و استفاده از منابع مختلف و توجه به اشتباهات بزرگان و علل اشتباه آن ها نام برد؛ ایشان در این جهات از افراد کم نظیر یا بی نظیر هستند؛ هم از لحاظ دقت نظر، هم از لحاظ آگاهی، ایشان به رجال ما کمال اطلاع را دارند.

در رجال سیر کرده و جهات تاریک و مبهم رجال را می داند، یک وقت در شعری مطلبی می یابد که متنبه می شود که این شعر آن نقطه تاریک روشن می کند؛ اگر کسی احاطه به رجال نداشته باشد؛ هر مقدار هم استعداد داشته باشد از کجا می داند که فلان شعر، مناسب فلان مسئله رجالی است؟ و باید از اول تمام رجال را در نظر داشته باشد؛ ایشان علاوه بر احاطه بسیار، فهم فوق العاده ای نیز دارد و از این احاطه و فهم هم استفاده های بسیار زیادی کرده اند.

یکی از خصوصیات که ایشان دارد، توجه به تصحیفات نسخه هاست؛ به این معنا که در فلان نسخه این کلمه تصحیف شده و چرا تصحیف شده و چگونه این لفظ بدین گونه در آمده است؟ برای مثال در جایی به نظر می رسد که مناسبت ندارد این کلمه اینجا اضافه شده باشد؛ ایشان علل اضافه نبودن آن را ذکر می کند و نشان می دهد که این مطلب عادی و طبیعی است، حال آنکه قبل از بیان مناسبت هیچ به نظر طبیعی نمی رسیده است و در این زمینه قدرت و ذوق فوق العاده ای از خود نشان داده اند.

همچنین راجع به اشتباهات مولفان، غیر از تصحیفات که واقع می شود؛ مثلاً فرض کنید، در فهرست شیخ در فلان مسئله، اسحاق ابن عمار ساباطی حکم کرده به فطحی بودن، شیخ اشتباه کرده زیرا نه ساباطی بوده است و نه فطحی؛ ایشان در توجه به اشتباه و بیان علت اشتباه و اینکه این اشتباه از کجا واقع شده است ید طولایی دارد و در این جهت بسیار استاد است.

در همین مسئله اسحاق بن عمار ساباطی، ایشان برخلاف همه رجالیین دیگر، مطلبی دارد که از ابتکارات خودشان است و این را با مقایسه با دیگران می توان به دست آورد.

عبدالله بن محمد اسدی یکی از آن اشخاص است که به نام ابو بصیر معرفی شده، هم در رجال کشی هست هم در فهرست شیخ و همچنین در کتب دیگر، ایشان با بیاناتی اثبات می کند که اساساً این شخص وجود خارجی ندارد و اشتباه نسخه اولیه سبب شده که شخصی به نام عبدالله بن محمد اسدی وجود پیدا کرده است، در این زمینه هم ایشان مهارت کامل دارند، البته این فوق العادگی و موسس بودن

الأخبار الدفيلة

این کتاب یکی دیگر از تالیفات علامه شیخ محمدتقی شوشتری است که در خصوص خبرهای ساختگی و تحریف‌شده بحث می‌کند و در چهار جلد به چاپ رسیده است؛ در سال ۱۳۶۲ به‌عنوان کتاب برگزیده سال انتخاب شد؛ شالوده‌این اثر تحقیقی و انتقادی زمانی ریخته شد که مرحوم علامه شیخ به نوشتن کتاب «النجعة فی شرح للمعة» مشغول بودند.

این کتاب دارای سه باب است؛ احادیث تحریف‌شده، احادیث مجعوله و احادیث مرتبط با دعاها و تحریف‌شده و یا مجعوله. تالیف مجلد اول این کتاب در سال ۱۳۶۹ قمری به پایان رسید و از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ قمری مجلد دوم و از آن سال تا ۱۴۰۱ قمری مجلد سوم آن در دست گردآوری و تدوین بوده و مجلد چهارم آن که پس از سال ۱۴۰۱ تدوین شد.

علامه درباره تالیف این کتاب فرموده‌اند: «مشغول شدم به نوشتن النجعة فی شرح للمعة که در آن اخبار را از روی خود اصل کتب اربعه و غیر کتب اربعه نقل کردم، در حین کار با اشکالات و ناهماهنگی‌هایی در کتاب‌های وسائل، من لایحضره الفقیه تهذیب و استبصار، روبه‌رو شدم که مرا به تالیف کتاب الاخبار الدخيلة واداشت...»

این کتاب از طرف وزارت ارشاد به‌عنوان کتاب سال برگزیده شد و ۲۰ سکه بهار آزادی از طرف آن وزارتخانه برای مرحوم علامه به‌عنوان هدیه فرستاده شد که ایشان همه آن سکه‌ها را به جبهه‌های جنگ اهدا کرد.

یکی دیگر از خصوصیات که حاج شیخ محمدتقی شوشتری دارد، توجه به تصحیفات نسخه‌هاست؛ به این معنا که در فلان نسخه این کلمه تصحیف شده و چرا تصحیف شده و چگونه این لفظ بدین گونه در آمده است؟

ایشان لازمه‌اش این نیست که تمام مطالبی که ایشان نوشته‌اند جملگی درست باشند و اشتباه نداشته باشد، بلکه گاهی می‌توان به مطلب ایشان حاشیه زد و شاید اگر کسی بخواند حاشیه بزند، بیش از همین کتاب قاموس الرجال که ایشان نوشته‌اند می‌توان حاشیه زد، ولی این از ارزش و اهمیت خود کتاب نمی‌کاهد؛ ایشان مؤسس و مبتکر است و کتاب ایشان باید مورد نظر واقع شود و درباره‌اش بحث شود. بنده مقداری حاشیه بر رجال شیخ نوشته بودم؛ البته بر تمام رجال شیخ حاشیه نوشته بودم ولی مختصر بود، بعد شروع کردم به حاشیه تفصیلی نوشتن که تا نیمی از صحابه نوشته شد؛ شاید این حاشیه مجلدات زیادی شود؛ هر جا که صاحب قاموس الرجال بیانی داشت آنجا بحث حاشیه ما گرم می‌شد چون مطلب داشت و جاهایی که ایشان بحث نداشت، یک بحث ساده و معمولی برگزار می‌شد.

خلاصه اینکه ایشان را باید از موسسان ذکر کرد و

کتاب ایشان کتابی است که باید محور بحث‌های رجالی بعد قرار گیرد.

● سابقه آشنایی شما با ایشان از چه زمانی است. یکی آقای آقا سید حسن جزایری بود که فوت کرد؛ ایشان مورخ و از علمای اهواز هم بود و یک وقتی به قم تشریف آورده بودند؛ از ایشان پرسیدم که در قسمت رجال، شما چه کسی را سراغ دارید که بتوان استفاده کرد؟ گفت یک آقای شیخ محمدتقی شیخ هست در شوشتر، نواده حاج شیخ محمدجعفر شوشتری و ایشان کار همیشگی‌شان رجال است و مثل شما این کار برایش در حاشیه نیست، بلکه متن کارشان است و دائماً مشغول این کار است.

گفتیم چگونه ایشان را پیدا کنیم؟ ما در قم و ایشان در شوشتر؛ در صحن نشستیم بودیم، قبل از نماز این را بنده گفت و به حرم مشرف شد؛ بعد از نماز گفت: تصادفاً من آقای شوشتری را در حرم دیدم؛ این تصادف خیلی عجیب بود؛ بعد من سراغ ایشان به ایوان آیینه رفتیم؛ دیدم شیخ پیرمردی است افتاده‌حال، به ایشان گفتم شما آقا شیخ محمدتقی شیخ هستی؟ فرمودند: بلی؛ گفتم؟ قاموس الرجال را شما تالیف کرده‌اید؟ گفتند بلی؛ بعد دیدم باز دیدی با ایشان کردیم و بعد هم قاموس الرجال را برای

ویژگی‌ها

بزرگداشت علامه شیخ محمدتقی شوشتری

البدائع

این کتاب مانند کسکول شیخ بهایی و شیخ یوسف بحرانی و سید علی میددی دارای مطالب منثور و منظوم گوناگون مفید است که مولف در طول سالیان دراز آن‌ها را یادداشت و تدوین کرده است؛ مجموعه‌ای است از شگفتی‌ها و مشتعل بر داستان‌های عجیب و غریب تاریخی برای عبرت، و همچنین متشکل است بر نکته‌های لطیف ادبی؛ البته مرحوم علامه (ره) در لابه‌لای این مطالب، حکایت‌هایی را نیز ذکر کرده‌اند که موجب نشانند لبخند بر چهره‌ها و ایجاد مسرت در قلب‌ها می‌شود.

نمونه‌هایی از کتاب البدائع

شخصی به صاحب‌خانه گفت این چوب‌های خانه‌ات را درست کن، خیلی سروصدا می‌کنند؛ صاحب‌خانه جواب داد: اصلاً نگران مباش، این چوب‌ها همه در حال تسبیح خداوند هستند؛ آن شخص گفت می‌ترسم در حال تسبیح، خشوع الهی بر آن‌ها غلبه کرده و همگی به سجده روند.

شخصی را در صحرائی دیدند که به دنبال چیزی می‌گشت؛ دیگری به او گفت: به دنبال چه می‌گردی؟ آن شخص در جواب گفت: چیزی را در این بیابان پنهان کرده‌ام، ولی هر چه جست‌وجو می‌کنم آن را نمی‌یابم؛ آن فرد به او گفت: چرا علامتی برای خودت قرار ندادی که به راحتی بتوانی آن را پیدا کنی؟ آن شخص جواب داد: علامتی را قرار دادم و آن علامت قطعه‌ای ابری بود که بر بالای سر من بود ولی هم‌اکنون می‌بینم که آن ابر نیست.

آیت‌الله شبیری زنجانی درباره دیدار با صاحب‌قاموس الرجال در این کتاب چنین گفته‌اند: از آشیخ حسن جزایری که اهل تاریخ بود، پرسیدم آیا کسی را سراغ دارید که در علم رجال تخصص داشته باشد؟ گفت: شخصی به نام آشیخ محمد تقی شیخ نوه حاج شیخ جعفر شوشتری هست که در رجال متخصص است و مثل شما نیست که رجال در حاشیه کارهایتان است، بلکه او کار اصلی‌اش رجال است.

گفت: شخصی به نام آشیخ محمد تقی شیخ نوه حاج شیخ جعفر شوشتری هست که در رجال متخصص است و مثل شما نیست که رجال در حاشیه کارهایتان است، بلکه او کار اصلی‌اش رجال است؛ ایشان تصادفاً الان قم است و در حرم ایشان را دیدم؛ از راه صحن بزرگ وارد حرم شدم تا ایشان را پیدا کنم، دیدم شیخ خیلی افتاده‌حالی وارد ایوان آینه شد؛ جلو رفتم و گفتم: حاج شیخ محمد تقی شیخ شما هستید؟ گفت: بله؛ گفتم: کجا تشریف دارید؟ گفت: در فلان مسافرخانه؛ گفتم: می‌توانم فردا خدمتتان برسم؟ گفت: اشکالی ندارد؛ فردا خدمت ایشان رسیدم و گفتم: شنیده‌ام که شما در رجال تخصص دارید؟ گفت: بله؛ کتاب قاموس الرجال را همراهش آورده بود و در آن موقع هنوز خطی بود و منتشر نشده بود؛ من دیدم که در آنجا حرف‌های تازه زیادی دارد.

بعداً خودش نسخه خطی کتابش را برای من فرستاد تا پیش آقای بروجردی ببرم و ایشان ملاحظه کنند و دستور بدهند چاپ بشود؛ چون آقای بروجردی به نشر این‌گونه کتاب‌ها علاقه‌مند بود؛ من کتاب را نگاه کردم، دیدم که مسوده و خطش ریز است و خواندنش خیلی زحمت دارد و آقای بروجردی با این همه کار باید برای خواندن این خط ناجور وقت بگذارد؛ از آن مهم‌تر این بود که درباره اعلام و بزرگان، تعابیر تند به کار برده بود؛ مثلاً فلانی مخیط او بتعمد الهجر، غیر از دیوانه کسی این حرف را نمی‌زند و از این قبیل تعابیر؛ به‌خصوص درباره وحید بهبهانی که از اساطین فن و استاد اساتید است و آقای بروجردی با او نسبت خویشاوندی هم دارد، تعابیر تندی به کار برده بود؛ مثلاً ولوحید کلام مشتمل علی خطبات سماها المصنّف تحقیقات و از این قبیل تعابیر در کتابش زیاد بود؛ آقای بروجردی هم خیلی مبادی آداب بود و اگر کتاب را می‌دید، ناراحت می‌شد؛ من دیدم که صلاح نیست کتاب را به آقای بروجردی نشان بدهم؛ لذا نامه‌ای به مرحوم تستری نوشتم که صلاح نیست آقای بروجردی ملاحظه کنند و کتاب را فرستادم؛ بعداً ایشان مرحوم مصطفوی را دید و او کتاب را چاپ کرد.

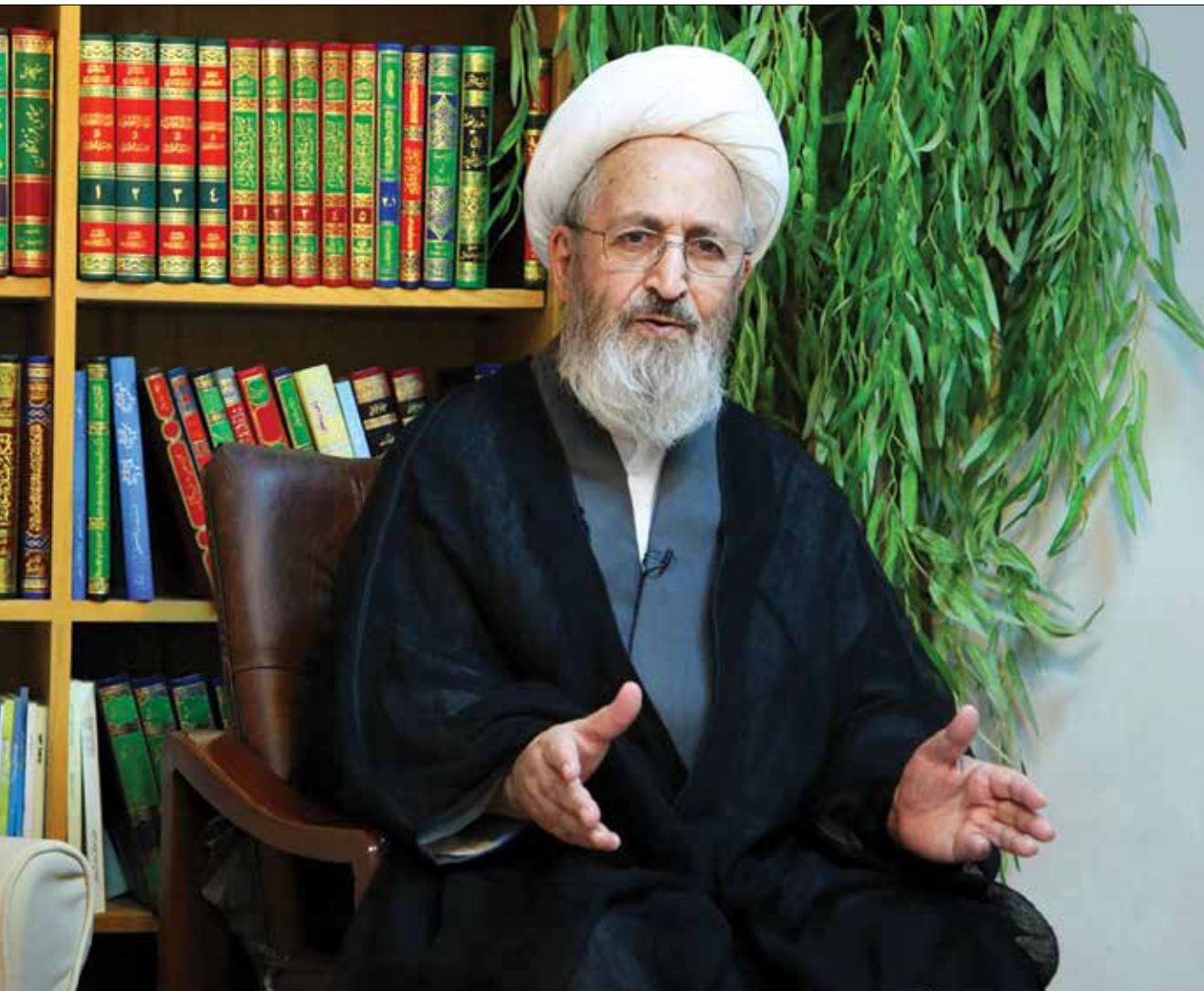

من فرستادم که اگر صلاح باشد من بدهم به آقای بروجردی تا چاپ شود؛ بعد من نگاه کردم دیدم این مشکل است که به آقای بروجردی بدهیم، چون او لا خواندن خط ایشان خیلی مشکل بود و دوم اینکه تعبیرات ایشان در مواردی که اشخاص را نقد می‌کند خیلی تند است؛ با اعتراف به همه ارزش‌های این کتاب، این نقطه ضعف کتاب ایشان است و مرحوم آقای بروجردی هم به این جهت خیلی مقید بودند.

● این ارتباط تقریباً مربوط به چه سال‌هایی است؟

مرحوم آقای بروجردی ۲۵ سال است که مرحوم شده‌اند و این چند سال قبل از فوت ایشان بوده است، تاریخ دقیقش را نمی‌دانم ولی این اندازه می‌دانم که چند سال قبل از فوت آقای بروجردی بوده است؛ حدوداً ۲۷ یا ۲۸ سال پیش.

همچنین در کتاب جرعه‌ای از دریا به تالیف حضرت آیت‌الله حاج سید موسی شبیری زنجانی به مطالبی درباره این کتاب و علامه شیخ شوشتری اشاره شده است. آیت‌الله شبیری زنجانی درباره دیدار با صاحب قاموس الرجال در این کتاب چنین گفته‌اند: از آشیخ حسن جزایری که اهل تاریخ بود، پرسیدم آیا کسی را سراغ دارید که در علم رجال تخصص داشته باشد؟

سبمانی تاکید کرد؛

معرفی یک اثر زنده

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

روزنامه کیهان فرهنگی در ویژه‌نامه‌ای که به منظور گرامیداشت حضرت علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری تدوین کرده‌بوده، یادداشتی از عالم جلیل القدر آیت‌الله جعفر سبحانی درباره قاموس الرجال چاپ کرده‌اند که مشروح آن را در زیر می‌خوانید.

چهارم آورده است؛ تا آنجا که توانست، مجموع نصوص رجال نویسان را درباره مشایخ حدیث و راویان روایت آورد، به‌گونه‌ای که انسان را از مراجعه به کتاب‌های دیگر بی‌نیاز ساخت.

از آنجا که این کتاب در دوران پیری و ضعف قوای جسمی مولف تالیف شده است و در نگارش آن کمال عجله و شتاب وجود داشت، (این کتاب با همه عظمتش در ظرف سه سال تالیف و در همان سال‌ها - منهای مقدار کمی از آن چاپ شد) مسلماً خالی از لغزش نیست و از این جهت گروهی از محققان معاصر بر این کتاب تعلیقه‌هایی نوشته و لغزش‌های آن را بیان کرده‌اند.

از جمله شخصیت‌هایی که بر این کتاب تعلیقه نوشت و موارد لغزش آن را بیان ساخت، مولف محقق شیخ محمدتقی شوشتری، صاحب کتاب قاموس الرجال است. این کتاب به‌صورت تعلیقه‌ای بر رجال مامقانی

قمری در نجف دیده به جهان گشود و در نیمه شوال ۱۳۵۱ هجری قمری دیده از آن بریست، در اواخر عمر خود کتابی به نام تنقیح المقال فی علم الرجال نگاشت؛ در این کتاب که در سه جلد رحلی بزرگ و قطور چاپ‌شده است ترجمه صحابه و تابعان و اصحاب ائمه معصومین و راویان از آنان را تا قرن

سخن درباره ارزش کتاب قاموس الرجال است؛ نخست باید از تاریخچه تالیف این کتاب آگاهی یافت و دانست که چگونه مولف به نگارش آن پرداخته است؟ در این مورد یادآور می‌شویم: مرحوم شیخ عبدالله - فرزند مرجع بزرگ شیخ محمدحسن مامقانی - که در سال ۱۲۸۷ هجری

قضاء امیرالمومنین (ع)

این کتاب اولین اثر علامه شیخ شوشتری است و در مورد آن فرموده‌اند آن را در سن ۲۷ سالگی نوشتیم و برای چاپ آن ناشر از من طلب هفت فلس کرد که از عهده مبلغ بر نمی‌آمد؛ سپس آن را نزد ناشر دیگری بردم؛ او به مدت دو روز کتاب را از من گرفت تا آن را بررسی کند؛ بعد از مدت مقرر که برای نتیجه نزد او رفتیم آن چنان جذب مطالعه شده بود، که بدون هیچ‌گونه هزینه‌ای چاپ آن را بر عهده گرفت.

مرحوم علامه می‌فرمود یک نسخه از کتاب قضاء امیرالمومنین (ع) را به عنوان هدیه برای پدرم به شوشتر فرستادم؛ بعدها که ایشان را در شوشتر ملاقات کردم، به من فرمودند: «مطالبی را در این کتاب نوشته‌ای که برای من تازگی دارد.» علامه شیخ شوشتری در مورد چاپ این کتاب فرموده بودند: «نسخه چاپ شده این کتاب را به بیروت بردند و تا ۱۵ چاپ آن را خودم دیدم تا اینکه ناشر آن فوت شد.»

این کتاب برای اولین بار در سال ۱۳۶۹ قمری در نجف چاپ و توسط دانشمندان و مترجمان مختلفی همچون آقای دکتر محمدعلی شیخ (فرزند علامه) به فارسی ترجمه شده است.

کتاب قضاء امیرالمومنین (ع) دارای ۵۵ فصل و بدون شک بهترین کتابی است که در این زمینه تدوین شده و در فاصله ۳۰ سال ۱۴ بار یا بیشتر در نجف و بیروت تجدید چاپ شده است.

فراهم کردن شرایط انتشار آثار، بهترین حمایت است، اما این کار به تنهایی از جهاد دانشگاهی ساخته نیست؛ چرا که جهاد امکانات کافی در اختیار ندارد و باید نهادهای دیگری مانند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان‌های فرهنگی دیگر که در جامعه کارهای عام‌المنفعه انجام می‌دهند، از این آثار حمایت کنند.

نکرده، به همان توثیقات دیرینه اکتفا ورزیده است، زیرا توثیقات متاخرین مستند به قدماست؛ آنگاه که بر اصل دست‌یافتیم دیگر نیازی به ذکر نقل‌های دست‌دوم نیست، ولی آنجا که متاخرین بر یک سلسله قرائن دست‌یافته‌اند که وثاقت و یا ضعف راوی را در مواردی ثابت می‌کند، به نقل توثیق و یا تضعیف متاخران می‌پردازد و یا اگر رجالیون متقدم فردی را در ضمن ترجمه راوی دیگر ذکر کرده‌اند - که غالباً انسان بر چنین ذکر ضمنی متوجه نمی‌شود - در حالی که یک رجالی متاخر بر چنین توثیق ضمنی دست‌یافته و آن را در فصل مخصوص به آن راوی یادآور شده باشد، توثیق هر دو را نقل می‌کند، تا حق رجالی متاخر - به‌عنوان نخستین فردی که توثیق راوی را در کلمات قدما به دست آورده است - ادا شود.

از این جهت، باینکه کتاب بر اساس خلاصه گویی و حذف مکررات نگارش یافته مع‌الوصف از نظر فزونی تتبع به حدی است که در ۱۴ جلد به طبع رسیده است.

۲- مراجعه به کتب تاریخی اصیل

مؤلف در این کتاب علاوه بر مطالعه کتاب‌های رجالی که رشته سخن در آن است، مطالعه را بر یک‌رشته کتاب‌های خارج از فن رجال کشیده است که می‌تواند وضع راوی را از نظر زندگی و گرایش‌های مذهبی روشن سازد و این نقطه قوت بزرگ این کتاب است که در دیگر کتاب‌های رجالی به چشم نمی‌خورد.

مؤلفان رجال غالباً به کتب رجالی و حدیثی اکتفا می‌ورزند، ولی این شخصیت بزرگ و محقق عالی‌مقام کتاب‌هایی را مورد مطالعه قرار داده است که به‌طور ضمنی می‌توانند خدمتگزار علم رجال شوند، مانند:

الف- تاریخ بغداد: نگارش حافظ ابی‌بکر احمد بن علی - معروف به خطیب بغدادی - متوفی سنه ۴۶۳؛ این کتاب در ۱۴ جلد به چاپ رسیده و حاوی شرح حال شخصیت‌های بزرگی است. که در عراق نشو و نمو پیدا کرده‌اند یا مدتی در آنجا ساکن گزیده‌اند و ناگفته پیداست که بسیاری از راویان حدیث ما عراقی بوده‌اند و از این جهت این

نگارش یافت و در آغاز به نام تعلیقات تنقیح‌المقال مشهور گشت ولی هنگام طبع به نام قاموس الرجال فی تحقیق رواه الشیعه و محدثیه‌م نامیده شد؛ در هر حال هر چند این کتاب به‌صورت تعلیقه بر رجال مامقانی نگاشته شده، ولی خود به‌صورت کتاب مستقلی است که در عین بیان لغزش‌های اصل، مطالب مستقلی دارد که برای هر فقیه علاقه‌مند به رجال مفید و سودمند است، مزایای این کتاب:

۱- اعتماد بر اقوال قدما

این کتاب در حالی که کلیه متون رجالی‌های قدما را در بردارد و از نقل توثیقات متاخران خودداری کرده است، در مواردی که رجالی‌های متاخر بر مسائلی دست‌یافته‌اند که قدما از آن‌ها غفلت داشته‌اند، آن‌ها را نیز آورده است، مثلاً درباره یک راوی، اگر شخصیت‌های بزرگی مانند نجاشی و شیخ بر وثاقت او دست‌یافته‌اند، هرگز بر توثیقاتی که دانشمندان متاخر، مانند علامه و ابن داوود انجام داده‌اند، اعتنا

النَّبَعَةُ فِي شَرْحِ اللَّمَعَةِ

این کتاب شرحی است، استدلالی و بسیار دقیق بر لمعه شهید اول با توجه به شرح لمعه شهید ثانی و نقد آن؛ مولف، کتاب را در ۳۰ سالگی شروع و در سال ۱۳۵۴ قمری در شوشتر تمام کرده است؛ این کتاب گرچه شرح است و نه کتابی مستقل؛ ولی از شرح‌هایی است که بر متن مزیت دارد، یا دست کم با آن برابری می‌کند؛ علامه شوشتری انگیزه خود را از این تالیف، این گونه بیان می‌کند: شهید ثانی در شرح خود بر لمعه مطالبی را نقل کرده است؛ اما نگفته است که این مطلب در کجا و در چه کتابی است و آیا درست است یا نه؟ این‌ها هیچ معلوم نبود؛ از این رو با در نظر گرفتن مطالب شرح سابق و مراجعه به ماخذ و مسائل الشیعة (مانند کافی، تهذیب، فقیه، استبصار و کتب دیگر)، تصمیم گرفتم بر لمعه شرح بنویسم و چون کتاب «وافی» فقط احادیث کتب اربعه را نقل کرده است؛ اما وسائل به کتب اربعه اکتفا نکرده است ولی معین نمی‌کند که مثلاً فلان حدیث در چه بابی است، به همین دلیل به نوشتن النَّبَعَةُ در شرح لمعه مشغول شدم که در آن خبر را از خود کتب اربعه و منابع دیگر حدیثی نقل کردم؛ سپس شماره باب را و اینکه مثلاً این حدیث در باب طهارت است و یا زکات و یا... و نیز در چه کتابی است و حدیث چندم آن است و چه کسی آن را نقل کرده است، همه این مسائل را مشخص کردم؛ به طوری که تقریباً روش تازه‌ای را در فقه ارائه داده‌ام.

ویژگی‌ها

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

داده است؛ این ابتکار فقط مخصوص مولف است و در دیگر کتاب‌ها کمتر دیده می‌شود، به علاوه، طول ممارست او را بر چنین امر بزرگی موفق کرده است.

۴- کوشش مداوم و پیگیر

مولف از زمره محققان انگشت‌شماری است که کتاب را نوشته و پرونده آن را باز گذارده، و در طول پنجاه و اندی سال در تحقیق و تنقیح و تصحیح آن کوشیده است، و هرگز مانند برخی از پرکاران نیست که کتابی را می‌نویسند و آن را به دست استنساخ یا مطبوعه می‌سپارند و رابطه خود را با آن قطع می‌کنند به طوری مسلم کتابی که به شیوه اخیر نوشته شده باشد، موج خیز نخواهد بود، و در ردیف کتاب‌های معمولی به شمار خواهد آمد، و رنگ خلود و ابدیت به خود نخواهد گرفت، اما کتابی که پرونده آن تا مدت مدیدی به روی مولف و تمامی مراجعه‌کنندگان باز باشد، طبعاً بحر بی‌کرانی خواهد بود و امواج هائل و عظیمی خواهد داشت.

از این جهت است که حتی پس از چاپ این کتاب در ۱۱ جلد، از طرف مولف سه جلد به‌عنوان مستدرک برای آن نوشته شده، که آنچه را بعدها بر آن دست یافته بر این سه جلد آورده است.

۵- کار مطابق ذوق

علل موفقیت مولف را می‌توان در چند چیز خلاصه کرد:

مولف در یک نقطه آرام و دور از جنجال‌های اجتماعی زندگی کرده، و بر اثر داشتن یک مکتبه موروثی نسبتاً غنی توانسته است یک چنین اثری را به وجود آورد و فشار کار خود را بر موضوع واحدی وارد سازد؛ اگر او در محیط جنجالی زندگی می‌کرد احتمالاً مشاغل اجتماعی او را از دست‌یابی بر چنین نگارشی بازمی‌داشت. چنانچه اگر فاقد چنین مکتبه موروثی بود و نسخه‌های صحیحی از کتاب‌های رجال در

کتاب می‌تواند در رفع برخی از ابهام‌ها مفید باشد.
ب- کتاب المعارف: نگارش عبدالله بن مسلم بن قتیبه دینوری که در سال ۲۷۰ یا ۲۷۱ یا ۲۷۶ در گذشته است؛ کتاب معارف از قدیمی‌ترین کتاب‌های تاریخ عمومی است که در مصر چاپ شده است.

ج- تاریخ طبری: نگارش محمد بن جریر طبری متوفی ۳۱۰، که یک دوره تاریخ عمومی برای امم و ملوک است، و جامع‌ترین تاریخی است که تا عصر خود نوشته شده است.

د- شرح نهج البلاغه: تالیف ابن ابی‌الحدید متوفی ۶۵۵، که خود بحر عمیقی از بیان حوادث و تواریخ است و امثال این کتب مانند مروج الذهب و تاریخ ابن‌واضح اخباری و کامل میرد و کامل ابن‌اثیر و غیره؛ مراجعه به این کتاب‌ها و امثال آن است که به کتاب قاموس الرجال مایه داده و در آن موج عظیمی افکنده است و اگر مراجعه به این کتاب‌ها نبود، به‌طور مسلم آن آگاهی‌های خاص که مولف در رجال به دست آورده است، امکان نداشت و ما این مزیت را یکی از مزایای مهم این کتاب می‌دانیم.

۳- تصحیح محرفات

مولف ذوق خاصی در تصحیح محرف‌ها و مصحف‌ها و اغلاط چاپی و خطی کتاب‌ها دارد؛ شکی نیست که در کتاب‌های تاریخی و رجالی و حدیثی تصحیفات و تحریفاتی رخ داده که بخشی از آن مستند به خود مولف و بخشی دیگر مربوط به ناسخان کتب در طول تاریخ بوده است و همین اشتباهات است که سایه ابهام بر یک‌رشته مسائل افکنده و اشتباهاتی را به دنبال آورده است.

مولف محقق بر اثر ممارست و طول کار در این علم، نه تنها بر این محرفات دست یافته، بلکه وجه صحیح آن‌ها را معین کرده و چه بسا علت اشتباه را نیز توضیح

قاموس الرجال

مرحوم علامه (ره) در عتبات بود که این کتاب عظیم را تالیف کرد. در این باره گفته در عرض ۵ تا ۶ سال که آن جارفتیم و ساکن کربلا شدیم، رجال مامقانی را ملاحظه کردم، دیدم خیلی کم و زیاد دارد و خیلی هم درهم است، ابتدا در حاشیه خود کتاب رجال مامقانی - که سه جلد نیم ورقی است - مطالبی نوشتم و بردم نزد آقای حاج شیخ آقا بزرگ تهرانی که آن موقع الذریعه را می نوشت، گفتم کتاب مرا هم ببیند. گفت خوب است ولی چون در حاشیه نوشته ای کتاب حساب نمی شود. باید مستقل بنویسی و من هم مستقل نوشتم.»

در ادامه می فرماید: قاموس الرجال را در دو جلد نوشتم و بعد چهار جلد شد و بعد مرتباً بر مطالبش اضافه کردم و تعلیقه نوشتم. «قاموس الرجال در یازده جلد تمام شد. بعد به مطالبی برخوردیم که دیدم باید اضافه شود. این است که به عنوان مستدرک و ملحقات، سه جلد دیگر نوشتم که یازده جلد اصل قاموس الرجال و سه جلد دیگر مستدرک آن شد.»

ذکر یک نکته اینکه در این کتاب مرحوم علامه (ره) شخصیت بیش از ۸۵۰۰ نفر را مورد بحث و بررسی قرار داده است که به عنوان مثال می توان به این شخصیت ها اشاره کرد: حبیب بن مظاهر، دعبل خزایی، سلمان فارسی، علی بن مهزیار اهوازی، عبدالعظیم بن عبدالله (الحسنی)، شیخ طوسی،

نمونه ای از قاموس الرجال:

(نامه امام جواد به علی بن مهزیار)

بسم الله الرحمن الرحيم

ای علی خداوند پاداش نیک به تو عنایت کند و تو را در بهشت خود جای دهد و مانع از رسوایی تو در دنیا و آخرت شود و تو را با ما محشور کند؛ ای علی تو را در فرمان بری و خیر خواهی آزمایش کردم و در عمل نمودن به واجباتی که بر عهدت است امتحان کردم تا آنجا که اگر بگویم چون تویی ندیده ام امیدوارم که در این سخن از جمله راستگوین باشم؛ پس خداوند موجبات پذیرایی تو را در بالاترین درجه بهشت فردوس قرار دهد.

جایگاه تو و خدماتی که در گرما و سرما، شب و روز انجام می دهی بر ما پوشیده نیست؛ پس از خداوند خواهانم در آن روزی که خلاق را در قیامت گرد می آورد تو را از پاداش خود عطا فرموده تا غرق در شادی شوی که همانا اوست شنوای دانا.

دست نداشت، و یا در موضوعات متنوع و مختلف کار می کرد، این اثر دارای چنین فروغ و درخششی نمی شد.

در مثل گفته اند: خوشبخت کسی است که ذوقش را دریابد؛ و به حق، مولف ذوق خاصی در این علم دارد، و آنچه را که عقربه استعداد او به سوی آن متوجه بوده دنبال کرده است، و هرگز فن رجال و تحقیق در آن، یک کار تحمیلی و خلاف ذوق برای او نبوده است.

خرده های جزئی

اکنون که نقاط قوت این کتاب را یادآور شدیم باید به دیگر جهات آن اشاره کنیم: این کتاب در عین عظمت و پرباری نقاط ضعف کوچکی دارد که هرگز از ارزش آن نمی کاهد، و ما آن ها را در این عبارات فشرده بازگویی کنیم:

۱. تندی در تعبیر نسبت به لغزش افراد، که می توانست حقایق را بدون این تندی بیان کند.
 ۲. به کار بردن رموز در اسامی کتاب ها و ائمه و عصر آن ها که مایه تعقید در فهم مطالب شده است.
 ۳. نقل مطالب از کتاب های دیگر بدون ذکر شماره جلد و صفحه که بسا برای مراجعان بسیار مهم باشد.
 ۴. گستردگی بحث درباره راویان که برای افراد مبتدی نمی تواند منشا استفاده زیادی باشد، هر چند برای افراد منتهی کعبه آمال است.
- و اگر مولف یا افراد محقق دیگری بر تلخیص این کتاب دست یازند، چه بسا برای نسل معاصر - که تشنه این فن هستند - سودمندتر باشد.

درباره این کتاب عظیم علامه شیخ شوشتری باید گفت یکی از کتاب های عظیم علمی محقق کبیر، علامه حاج محمد تقی شیخ شوشتری قاموس الرجال است؛ این کتاب به صورت تخصصی بوده و فقط کسانی می توانند از آن بهره مند شوند که از تخصص بالایی در علم رجال برخوردار باشند؛ این اثر که سبب شهرت مرحوم علامه شیخ (ره) شد، در سال ۱۳۷۱ شمسی در موضوع خود، کتاب سال شناخته شد و جایزه بهترین کتاب سال را از آن خود ساخت.

مقدمه این کتاب - که دارای ۲۸ فصل و شامل مسائل مفید و تحقیقات ارزنده ای است - و نیز اصل کتاب از بهترین و تحقیقی ترین کتاب های فن رجال است و به تصدیق و گواهی برخی از اساتید محقق ما - که در این فن خبر و بیت کامل دارند - می توان گفت تاکنون کتابی در رجال، با این ویژگی ها و در این سطح نگاشته نشده است و یا لاقلاً ما از وجود آن اطلاعی نداریم.

آیت‌الله دین‌پرور تصریح کرد:

خستگی ناپذیری شیخ شوشتری

« در خصوص جایگاه علمی علامه شیخ محمدتقی شوشتری، نکته‌ای که به خوبی مشهود بوده و در یکی از آثار ایشان نیز برجسته شده، اینکه ایشان به صورت تخصصی تالیفاتی داشته‌اند؛ ایشان مشخصه بارزی داشتند و آن اینکه فردی خودجوش بودند و کمتر از حضور اساتید به منظور فراگیری علوم و مطالب بهره‌مندی شدند.

است را نیز مدنظر قرار داده است؛ می‌توان گفت تا قبل از اینکه علامه شیخ شوشتری اقدام به تالیف این کتاب کنند، چنین کتابی به این شکل تالیف نشده نبود؛ اقدام علامه شیخ شوشتری یک نوآوری بود و نشان‌دهنده اشرف و تخصصی است که علامه در خصوص مطالب داشته است.

علامه شیخ شوشتری همچنین نظرات علمی شروع دیگر نهج‌البلاغه که دچار ضعف و یا اشکال بوده را اشاره کرده است؛ این اشاره نیز با کمال صداقت و صراحت بوده است؛ علامه شیخ شوشتری اختلاف نسخی که در نهج‌البلاغه بوده را اشاره کرده و مدنظر قرار داده‌اند؛ ایشان گفته‌اند که کدام مطلب صحیح است و کدام ناصحیح؛ ما شاهد این اصلاحات در شرح علامه هستیم.

● علامه شیخ شوشتری چه ابتکاراتی در تالیف کتاب بهج‌الصباغه فی شرح نهج‌البلاغه داشته‌اند.

درباره ابتکارات علامه می‌توان گفت مراجعه‌کننده آثار علامه به راحتی می‌تواند به آن دسترسی داشته باشد و از یک موضوع خاص، می‌تواند به منابع متعددی مراجعه کند؛ گرچه از منابع متعددی استفاده کرده است ولی از ابتکارات و نوآوری‌های علامه شیخ اینکه که استفاده از تالیفات شیخ به راحتی است.

خستگی ناپذیری علامه یکی از مشخصه بارز این بزرگوار بود و با اتکاب به همین ویژگی توانسته‌اند کتب متعددی را در زمینه‌های گوناگون به رشته تحریر در آورند؛ آیت‌الله سید جمال‌الدین دین‌پرور (دام عزه) در خصوص جایگاه علمی و تالیفات علامه گفت و گویی بانشریه رایحه داشته‌اند که مشروح آن از نظرمی گذرد.

● درباره جایگاه علمی و تالیفات علامه شیخ شوشتری اشاره‌ای بفرمایید.
در خصوص جایگاه علمی علامه شیخ محمدتقی شوشتری، نکته‌ای که به خوبی مشهود بوده و در یکی از آثار ایشان نیز برجسته شده، اینکه ایشان به صورت تخصصی تالیفاتی داشته‌اند؛ ایشان مشخصه بارزی داشتند و آن اینکه فردی خودجوش بودند و کمتر از حضور اساتید به منظور فراگیری علوم و مطالب بهره‌مندی می‌شدند؛ بدون استاد اقدام به فراگیری علوم می‌کردند؛ فراگیری علم این شخصیت عالی‌قدر با کاوش و تحقیق همراه بوده است؛ مطالعه و تحقیق علامه شیخ شوشتری نیز منجر به شکوفایی و زایایی می‌شد و به خوبی مشهود است؛ همچنین علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری از وسعت اطلاعات علمی برخوردار بودند و از منابع متعدد مطلع بودند.
به این نکته می‌توان اشاره کرد در روزگار ایشان که وسایل ارتباط جمعی به این شیوه و شکل نبود، ولی شاهد بودیم که ایشان اطلاعات زیادی داشتند و از

● لطفا مختصری درباره ویژگی‌های علمی کتاب بهج‌الصباغه فی شرح نهج‌البلاغه، اثر علامه شیخ شوشتری بفرمایید.

در خصوص این کتاب باید گفت کتاب تنها شرح موضوعی است که به صورت موضوعی و در قالب ۶۰ موضوع تقسیم و شرح شده است؛ مثلاً علامه شیخ شوشتری همه مطالب مرتبط با توحید را در یک فصل و به صورت جداگانه گردآوری کرده است؛ یک نکته مهم دیگر اینکه علامه همه منابع مرتبط با موضوعات که در این کتاب مورد استفاده قرار گرفته

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

آیَاتُ بَیِّنَاتٍ فِي مَقِیَّةِ بَعْضِ الْمَنَامَاتِ

علامه شیخ شوشتری این کتاب را پیرامون خواب و رویا در ۲۶ فصل و در سال ۱۳۹۳ هجری قمری نوشته است.

خوابهایی که در قرآن یاد شده، خوابهایی که مربوط به پیامبران گذشته است، خوابهای مربوط به پیامبر اسلام (ص)، خوابهای مربوط به امیر مومنان (ع)، خوابهای مربوط به حضرت فاطمه (س)، خوابهای مربوط به بقیه ائمه اطهار (ع)، خوابهای مربوط به قرآن مجید، خوابهای مربوط به دانشمندان، خوابهای مربوط به شعرا، خوابهای مربوط به خلفا و سلاطین، خوابهایی که اعلام مرگ اشخاص بوده است، خوابهای مربوط به مرگ فرزند، خوابهایی که تعبیر آن در خود آن خوابها بوده است، خوابهایی مشتمل بر هزلیات، خوابهای دروغ و خوابهای متفرقه ۲۶ فصل این کتاب را در بر می گیرد.

حجت الاسلام موسوی جزایری کتاب گنجینه رویا را بر اساس این کتاب تالیف کرد.

در بخشی از این کتاب آمده:

«همانا رویا در آغاز آفرینش انسان وجود نداشت، بعد پدید آمد، آنگاه که خدای تعالی پیامبری را به منظور ارشاد و هدایت مردم زمانش به پیامبری برگزید و او هم به فرمان خدا مردم را به بندگی و اطاعت پروردگار دعوت کرد...»

خواب بیدار می شدند بلافاصله کتاب را باز می کردند و شروع به تحقیق و مطالعه کردند؛ من تعجب کردم که ایشان با این حال نامناسب و ضعف و فرسودگی، حتی یک لحظه از وقت خود را به بطالت نگذرانند؛ تمایل ایشان به این مهم به نظر من احساس مسئولیتی بود که داشتند.

کثرت منابع و مطالب و نظرات پخته علمی از اولویت و اهمیت خاصی برخوردار است؛ در جامعه تعداد محدود و انگشت شماری هستند که به این شیوه علمی تحقیق می کنند و اینکه یا منابع را بشناسند و یا از آن استفاده می کنند؛ باید اذعان کرد علامه به این مهم واقف بودند که دارای سرمایه ای بودند که باید از آن برای بهره مندی عموم استفاده می کردند؛ مانند انبار کالایی است که در اختیار عموم قرار می دادند؛ علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری، شخصیتی خستگی ناپذیر بودند و به دنبال این بودند که علم خود را در اختیار مردم قرار دهند؛ استعداد و توانایی و دسترسی به منابع علامه، مشخصه بارز ایشان بود.

● اهمیت تالیف کتاب بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه را چگونه ارزیابی می کنید.

از مهم ترین نکات قابل توجه و تأمل تالیف این کتاب، اینکه کثرت منابع مشهود است؛ وقتی که ایشان اقدام به تالیف کتاب کرده اند، با توجه به همه مشکلات موجود، به اهمیت کار واقف بودند و از منابع متعدد و آن هم دست اول بهره مند می شدند و استفاده می کردند؛ نکته دیگری که این کتاب را در جایگاه علمی و اهمیت قرار داده اینکه نظرات تحقیقی علامه در این کتاب است که ایشان در این کتاب به عنوان محقق فعالیت کرده اند.

● مرحوم علامه شیخ شوشتری تمایل داشتند بیشترین وقت خود را به تحقیق بپردازند، این مهم نشات گرفته از چیست؟

بله؛ این نکته ای است که وقتی یکبار در منزل ایشان حضور یافتم مشاهده کردم؛ برخلاف اینکه حال مساعد جسمی نداشتند ولی به محض اینکه از

آیت‌الله استادی تبیین کرد:

بکر و تازه،

مانند آثار شیخ شوشتری

آیت‌الله رضا استادی، عضو برجسته جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در گفت‌وگویی که با تحریریه رایحه داشتند درباره جایگاه علمی کتب علامه شوشتری از جمله قاموس الرجال و النجعه فی شرح اللعنه و بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه و همچنین اهمیت تالیفات علامه شوشتری بیاناتی داشتند.

● در ابتدا درباره جایگاه علمی علامه شیخ شوشتری اشاره‌ای بفرمایید.

در ابتدا باید گفت مرحوم حاج شیخ محمدتقی در جوانی چند سالی مجاور حائر امام حسین (ع) بود و در این سال‌ها به فکر افتاد کتاب رجال مامقانی را (که در سه جلد رحلی در نجف اشرف چاپ شده بود) مورد بررسی قرار داده و به اصطلاح حاشیه‌ای بر آن کتاب داشته باشد؛ این حواشی که با منظم شدن و تحریر ثانی به نام قاموس الرجال نامیده و حدود ۶۰ سال قبل، در تهران در چند جلد چاپ شد از آغاز در محافل حوزوی بسیار جلب نظر کرد؛ هم‌اکنون جهت اینکه رجال مامقانی تا آن تاریخ جای خود را باز کرده بود و هم به خاطر اینکه نظرات مرحوم حاج شیخ در بسیاری از موارد بکر و تازگی ویژه‌ای داشت.

از این رو با اینکه حاج شیخ در گوشه‌ای از شوشتر و دور از حوزه‌های علمیه به سر می‌برد این کتاب، حوزه‌ها را متوجه او و به تعبیری قاموس الرجال معرف مراتب علمی ایشان شد و روز به روز با تکمیل قاموس و تالیف آثار مهمی که بعد منتشر شد آوازه اندیشمندی و محقق بودن او همه‌جا پخش شد.

● با توجه به اینکه جنابعالی گفت‌وگویی مفصلی با ایشان داشته‌اید، اشاره‌ای به این مصاحبه داشته‌باشید.

بند در سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی چند ماهی در رادیو ایران برنامه‌ای به نام «فرزندگان» داشتیم و در این برنامه چند نفر از علمای بزرگ معرفی

فراهم کردن شرایط انتشار آثار، بهترین حمایت است، اما این کار به تنهایی از جهاد دانشگاهی ساخته نیست؛ چرا که جهاد امکانات کافی در اختیار ندارد و باید نهادهای دیگری مانند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان‌های فرهنگی دیگر که در جامعه کارهای عام‌المنفعه انجام می‌دهند، از این آثار حمایت کنند.

چند برابر کرد؛ شرح آن مصاحبه را باید در مجله کیهان فرهنگی ملاحظه کنید.

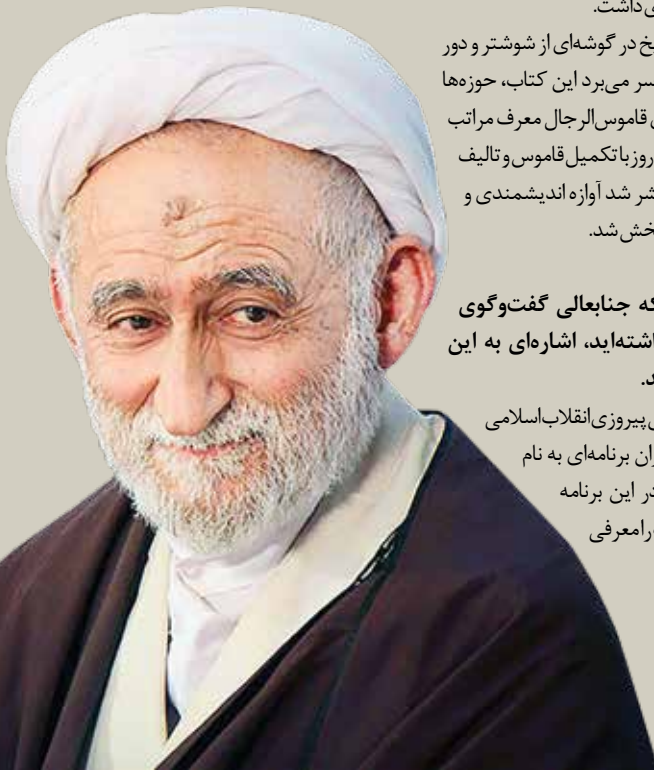
● لطفا توضیحی درباره جایگاه علمی کتب علامه شوشتری از جمله قاموس الرجال و النجعه فی شرح اللعنه و بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه بفرمایید.

از زمان تالیف نهج البلاغه تا امروز که بیش از هزار سال می‌گذرد کتاب‌ها و رساله‌های فراوان درباره این کتاب عظیم نگاشته شده و اینجانب برای کنگره نهج البلاغه که در زمان حیات امام خمینی رضوان‌الله علیه برگزار شد کتاب‌نامه‌ای نوشتم که در چاپ دوم آن حدود چهارصد کتاب و رساله اجمالا معرفی شد که باید بپذیرم که این کتاب‌نامه جامع نبوده، و شاید با بررسی بیشتر (و افزودن کتاب‌های جدیدی که نسخه آن‌ها پیدا شده و نیز تالیفات جدید و همچنین مقاله‌ها که بخشی از آن‌ها حکم رساله را دارد) عدد به هزار هم برسد.

تعداد فراوانی از این کتاب‌ها شرح نهج البلاغه است که برخی کوتاه و برخی مفصل است اما آنچه در حوزه‌های علمیه بیش از بهج الصباغه مورد توجه بود و چاپ شده بود این چند کتاب است: شرح ابن ابی الحدید (۲۰ جلد) شرح ابن میثم بحرانی (۵ جلد) شرح خوئی (ناقص اما در بیست و چند جلد) و شرح ملافتح‌الله کاشانی که در یک جلد رحلی چاپ شده بود.

اهمیت شرح علامه شوشتری به خاطر این است که او لا شرح موضوعی است ایشان نهج البلاغه را به ۶۰ فصل منظم و سپس شرح کرده است و این سابقه نداشت و ثانیاً از حیث علمی و مستند بودن به وضعی بود که باید بگویم پنجمی آن چهار کتاب شد؛ این کتاب در چهارده جلد، دوبار چاپ شده و چاپ دوم آن بسیار بهتر است. اما کتاب النجعه، لمعه شهید اول متنی متین و از روزگار تالیف مورد توجه حوزه‌ها و فقها بوده و هست؛ این کتاب شروع متعدد دارد آنچه تا زمان مرحوم شوشتری چاپ شده بود دو شرح است؛ ۱- شرح لمعه تالیف شهید ثانی ۲- سراج الامة که شرح مبسوط و غیر کامل است.

ظاهراً حاج شیخ در آغاز شرح لمعه شهید را تحشیه می‌کرده و توضیحات و انتقادات فراوانی به آن داشته

ویژه‌نامه

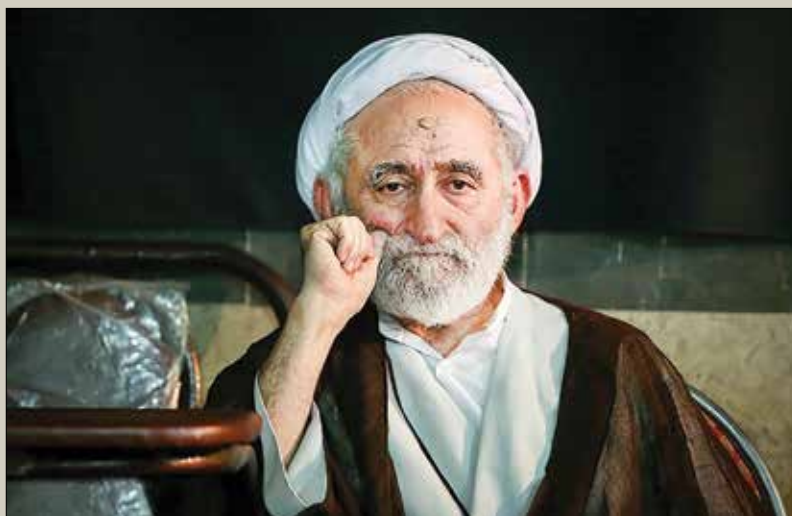
بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

مواظا

نام مواظ یا مقتل عنوانی است که از فحوای این مجموعه به دست می‌آید، حضرت علامه شیخ محمدتقی شوشتری در هفت جزوه به صورت مجالس متعدد مطالبی را در مواظ و مقتل و ذکر تاریخ اهل بیت عصمت و طهارت (ع) گردآورده‌اند. تمام ویژگی‌های علمی حضرت علامه در معیت تتبع بسیار بالای ایشان توانسته است مطالبی بسیار جالب و سودمند را در کنار هم قرار داده و در راه هدایت امت مسلمان کارساز افتد.

این کتاب به زبان فارسی و مجموعه‌ای است از پندها و اندرزهای مرحوم علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری که به کوشش بهرام جعفری تاکنون چند بار به چاپ رسیده است مرحوم محمدعلی شیخ فرزند علامه در بخشی از مقدمه کتاب آورده که از روزی که بشر رویدادها را تجربه کرد، حتی در مراحل بسیار ابتدایی بر آن شد تا از نتایج آزموده‌های مفید خود در موارد همگون بهره گیرد و به اعمالی دست یازد که آن نتایج سودمند را به سرانجام برسانند و از ارتکاب اعمالی که نتایج سودمندی در پی ندارد رخ برتابد، البته تجربه‌هایی مدنظر است که در زمان‌ها و مکان‌های مختلف به دست آمده باشند، گاهی چنین نتایج در نزد اقوامی به جایی می‌رسد که حکم قطعی و لازم‌الاتباع پیدا می‌کنند به گونه‌ای که اگر در پیروی از آن‌ها کوتاهی شود، زیان و خسران در پی خواهد داشت...

شیخ درس خواندن را تحت الشعاع تحقیق و پژوهش قرار داده و پس از چند سال طلبگی و پیدا کردن آمادگی مداوم به تحقیق پرداخته است؛ گواهی این مطلب تحشیه و بررسی شرح لمعه و نیز بررسی رجال مامقانی است که در جوانی انجام شده اما رها نشده مثلاً درباره قاموس سال‌های بعد مدام به مطالب آن افزوده است.

● علامه شوشتری چه ابتکاراتی در تالیف کتب خود داشته است.

معمولاً درباره کتاب، رساله، مساله و قول، کلمه ابتکار را وقتی به کار می‌برند که این‌ها بی سابقه باشد و به یک تعبیر کتابی نو، مساله‌ای تازه، قولی نو یافته و از این قبیل باشد.

در تالیفات مرحوم حاج شیخ محمدتقی شوشتری ابتکار به معنی تازه بودن، نو بودن، کشف یک مطلب علمی، توضیح یک ابهام... فراوان است اگر یکی از فضلا حال و حوصله‌ای داشته باشد شاید بتواند یک جلد کتاب از تحقیقات بکرو تازه سامان دهد.

● اهمیت تالیفات علامه شوشتری را چگونه ارزیابی می‌کنید.

آثار علامه شوشتری که بحمدالله همه چاپ شده حدود ۱۵ عنوان در ۵۰ جلد است و هر کدام از جهتی مهم است؛ در پایان باید عرض کنم آنچه امثال حقیر را وامی‌دارد که درباره این بزرگوار کمال کوچکی را داشته باشیم فقط این تالیفات و آثار گران قدر علمی نیست بلکه معنویات، زهد، پارسایی، احیای امر اهل بیت (ع)، تحکیم عقاید مردم در یک منطقه از کشور است که همه در سایه او زندگی می‌کردند و دیانت را در او لمس کرده و او را نمونه‌ای از شاگردان ائمه اطهار (ع) می‌دیدند و این خود داستان دیگری دارد که باید آنان که با او بیشتر مانوس بودند شرح دهند؛ رحمه الله علیه و رضوانه.

که بخشی از انتقادات به کم‌وزیاد شدن سهوی برخی عبارات و روایات برمی‌گشته است.

چند سال که از نگارش آن حواشی می‌گذرد ایشان به فکر می‌افتد که خود لمعه شهید اول را به صورتی شرح کند که آن انتقادات و توضیحات و غیره در این شرح گنجانده شود در هر حال کتابی است تحقیقی و در ده جلد چاپ شده است.

و اما قاموس الرجال که باید گفت علامه شوشتری در حوزه‌ها با این کتاب شناخته شده است یعنی همان طور که در معرفی حاجی نوری گفته می‌شود صاحب مستدرک و یاد معرفی شیخ حر عاملی گفته می‌شود صاحب وسائل، در معرفی علامه شوشتری هم عبارت صاحب قاموس الرجال معروف است؛ باینکه کتاب‌های رجال قدیم و جدید فراوان است و بخش عمده آن‌ها هم چاپ شده، در اختیار است و برخی از آن‌ها هم تحقیقی و مشروح است اما قاموس الرجال امتیازاتی دارد که بعضی از محققان گفته‌اند تاکنون کتابی در رجال با این ویژگی‌ها و تحقیقات بکرو تازه نگاشته نشده است.

چاپ منقح آن در ۱۲ جلد توسط انتشارات جامعه مدرسین قم انجام شد.

● مرحوم علامه شوشتری تمایل داشتند که بیشترین وقت خود را به تحقیق بپردازند این مهم‌نشأت گرفته از چیست؟

چون انسان طبعاً جستجوگر است، اگر به هر علتی یک طلبه یا دانشجو در مسائل علمی از آغاز به آن حس کنج‌کاوی خود پاسخ مثبت داده و خویش را به پیگیری عمیق هر آموخته خود عادت دهد حتماً روز به روز علاقه او به تحقیق بیشتر شده و به عبارتی از آن لذت می‌برد حتی در صورتی که دیگران او را تشویق نکنند. بنده فکر می‌کنم یکی از نمونه‌های این مطلب حاج شیخ بوده و به نتیجه خوبی هم رسید و باید گفت حتی حاج

محمود جلودار، مدیر بنیاد علامه شیخ شوشتری است؛ او در گفت‌وگویی که با تحریریه رایحه داشته است، به مهم‌ترین عوامل راه‌اندازی این بنیاد پرداخت و گفت: پس از بازنشستگی پیشنهادهای زیادی در خصوص همکاری با ادارات و سازمان‌های دولتی به او شده بود، اما علاقه به علامه راه و مسیر دیگری برایش رقم‌زده است؛ در این باره می‌گوید که از سال ۸۵ بهترین مکان برای خدمت در زمینه فرهنگی را این فضا و بنیاد می‌دانم که کاملاً در راه خدا و فی سبیل‌الله همکاری داشته‌ام؛ بنیاد علامه شیخ محمدتقی شوشتری باهمت و تلاش شبانه‌روزی دکتر شیخ فرزند جلیل‌القدر علامه فعالیت خود را آغاز کرد؛ هدف این بنیاد نیز ترجمه و چاپ کتب علامه بوده است؛ البته کارهای عام‌المنفعه‌ای نیز در این زمینه در حال انجام است که در صدد توسعه این نوع فعالیت هستیم؛ با این هدف کار شروع شد و علی‌رغم اینکه کمکی از لحاظ اعتبار به بنیاد نشده است، ولی توانسته‌ایم با کمک و مساعدت خود دکتر شیخ و همکاری اعضای هیئت‌مدیره اقدامات مناسبی در این زمینه انجام دهیم که اگر ایثار و گذشت این بنیاد نبود نمی‌توانستیم به راه ادامه دهیم؛ یک نکته اینکه افتخار مردم شوشتر به این بوده که شناسنامه این شهر، وجود بابرکت علامه شیخ شوشتری است که همه قومیت‌های ساکن این شهرستان از جمله شوشتری، لر و عرب مرید علامه هستند و تاکنون ارادت این اقوام به علامه شیخ در شیوه‌های مختلفی نمایان شده است.

در خصوص چاپ و انتشار کتب علامه باید گفت کتب علامه اغلب تخصصی بوده و گاهی اوقات فقط در حوزه‌های علمیه کاربرد دارند؛ در این میان متأسفانه شاهد هستیم که قدر و منزلت علامه شیخ بیشتر در کشورهای همسایه نمایان بوده که به نظر می‌رسد در این میان اشکال کار از خود ما بوده است؛ حاضر نشده‌ایم وقت مناسبی را برای معرفی شخصیت‌های علمی خود اختصاص دهیم؛

بنیاد فرهنگی هنری علامه شیخ شوشتری؛

مرکزی فرهنگی و دینی برای مردم

پس از رحلت عالم وارسته حضرت علامه حاج شیخ محمدتقی شیخ (ره) در ۲۹ اردیبهشت‌ماه سال ۷۴ فرزند برومند ایشان دکتر محمدعلی شیخ اقدام به تأسیس موسسه فرهنگی-هنری علامه شیخ شوشتری کردند؛ هدفشان از این کار ایجاد یک مرکز فرهنگی در سطح شهرستان برای مردم و نشر معارف دینی از جمله ترجمه و چاپ آثار گران‌مایه پدر بزرگوارشان و در اختیار قرار دادن آن‌ها به همه مشتاقان علم و فضیلت بود.

فعالیت‌های کتابخانه‌ای و همراه اتاق‌های اداری و سوئیت‌های ویژه محققان و پژوهشگرانی که قصد استفاده از کتب علامه را داشته باشند و یا می‌خواهند شب در آنجا بمانند.

۲- خریداری زمین به مساحت ۷۰۰ مترمربع در جوار ساختمان مذکور از مسکن و شهرسازی که در حال حاضر در مرحله تهیه نقشه جهت ساخت است.

۳- چاپ و انتشار آثار علامه شیخ از جمله چاپ کتاب مواظ جلد یک و دو، ترجمه و چاپ جلد اول بهج الصباغه تحت عنوان توحید در نهج‌البلاغه ترجمه و چاپ جلد ۱۲ (دو فصل) از بهج الصباغه با عنوان پیرامون رستاخیز و وظیفه بندگی ترجمه و چاپ کتاب آیات‌البینات تحت عنوان گنجینه رویا ترجمه کتاب الاوائل، تجدید چاپ کتاب آفتاب شوشتر درباره احوال و آثار علامه، چاپ کتاب حواشی مصحف در دو جلد؛ چاپ کتاب قضاوت‌های امیرالمومنین علی(ع).

این موسسه بر اساس اهداف فرهنگی تصریح شده در قانون اساسی و با التزام به رعایت مقررات فرهنگی مصوب در شورای عالی انقلاب فرهنگی و ضوابط حاکم بر تأسیس مراکز فرهنگی طبق مشخصات و شرایط پیش‌بینی شده در اساس‌نامه ویژه خود با مجوز تشکیل شد؛ اساسنامه این بنیاد مشتمل بر چهار فصل و ۱۶ ماده در تاریخ دوم اردیبهشت ۱۳۸۰ به تصویب رسید و به دنبال آن هیئت‌امنا، دبیر و بازرس آن نیز برگزیده شدند.

فعالیت‌های بنیاد فرهنگی هنری علامه شیخ شوشتری

این موسسه با تلاش‌های هیئت موسس و پیگیری‌های آقای دکتر شیخ موفق به انجام فعالیت‌های مهمی شده است؛ از جمله:

۱- احداث بنایی به مساحت ۳۰۰ مترمربع در مرکز شهر در سه طبقه شامل سالن اجتماعات، سالن

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

بنیاد علامه شیخ محمد تقی شوشتری باهمت و تلاش شبانه‌روزی دکتر شیخ فرزند جلیل‌القدر علامه فعالیت خود را آغاز کرد؛ هدف این بنیاد نیز ترجمه و چاپ کتب علامه بوده است؛ البته کارهای عام‌المنفعه‌ای نیز در این زمینه در حال انجام است که در صدد توسعه این نوع فعالیت هستیم؛ با این هدف کار شروع شد و علی‌رغم اینکه کمکی از لحاظ اعتبار به بنیاد نشده است، ولی توانسته‌ایم با کمک و مساعدت خود دکتر شیخ و همکاری اعضای هیئت‌مدیره اقدامات مناسبی در این زمینه انجام دهیم.

البته تبلیغات لازم نیز در این زمینه صورت نگرفته است؛ به نظر می‌رسد متصدیان امور باید وقت و اعتبار بیشتری را برای توسعه و ترویج کتب شیخ اختصاص دهند؛ در این میان پیشنهاد می‌شود با توجه به هر کدام از کتب تخصصی علامه، کتبی مقتضای سن، حال و هوای جوانان و اقشار جامعه منتشر شود؛ مثلاً بر اساس کتاب الاوائل که بیانگر اشراف و تسلط علامه بر خیلی از موارد بوده می‌توان کتبی را برای کودکان و نوجوانان تالیف کرد؛ با توجه به این کتاب این سوال مطرح می‌شود که واقعا علامه شیخ چه شخصیتی داشته است و از چه جایگاه علمی برخوردار بوده که توانسته در خصوص اولین‌ها اقدام به تهیه کتاب کند؛ در این کتاب مشاغل، تخصص‌ها و ... مدنظر ایشان بوده است؛ با تالیف کتب پیشنهادی این بهانه برای کودکان و نوجوانان و حتی اقشار مختلف جامعه ایجاد می‌شود که بیشتر از گذشته با علامه آشنا شوند.

تاکنون کتبی که در این بنیاد چاپ شده مرتبط و متناسب با عوام بوده و سعی شده که با زبان گویا در اختیار مردم قرار گیرد؛ با همکاری سازمان‌های دیگر تالیفات متعددی نیز از شیخ چاپ شده که می‌توان با همکاری بنیاد نهج‌البلاغه در این زمینه اشاره کرد؛ با توجه به اینکه قلم شیخ خاص بوده سعی کردیم در ترجمه کتب دقت نظر خاصی داشته باشیم؛ از جمله همکاری حجت‌الاسلام والمسلمین سید علی محمد موسوی جزایری است که اغلب کتب علامه شیخ را ترجمه کرده است؛ همچنین سعی کرده‌ایم همه کتب علامه در یک لوح فشرده تنظیم و گنجانده شوند و در دسترس عموم مردم قرار گیرند؛ در خصوص علمای شهرستان شوشتر باید گفت شهرستان شوشتر که به‌عنوان دارالمومنین مطرح بوده از علمای متعددی برخوردار است که باید ما بیشتر از گذشته برای معرفی شوشتر وقت لازم را اختصاص دهیم که مشکل اصلی در این زمینه نبود تبلیغات لازم است.

هم‌اکنون منزل شخصی علامه وقف

کتابخانه آستان قدس رضوی است و آثار

گران‌بهایش نیز در این کتابخانه و لوازم شخصی ایشان در اتاق شخصیشان به همان صورت نگهداری می‌شود.

مرد توجه بود و در تمام دوران اسلامی مرکز حکومتی خوزستان بوده است؛ در آن دوران‌های پر از کشمکش، در شورش‌هایی که علیه خلفای اموی و عباسی صورت می‌گرفت تا حمله مغولان خوزستان از موقعیت استراتژیکی برخوردار بود و فتح شوشتر به منزله تسخیر خوزستان بود.

شوشتر در گویش فارسی و تُستر در زبان عربی، نام شهری است آشنا با پیشینه‌ای بس دراز و درخشان که از فرط فروش و درخشش با لقب «دارالمومنین» = خانه مومنان شهرتی بسزا داشت و روزگاری با همین نام و عنوان شهری بنام و مشهور بود.

این شهر که از اوایل سده هشتم هجری تا حال همواره شهری شیعه‌نشین بوده است، در دامان خود دانشوران زیاد و چهره‌های درخشان بسیاری را پرورش داده است که هر یک، از مفاخر تشیع و مشاهیر تاریخ شمرده می‌شوند؛ از باب نمونه از شخصیت‌های زیر می‌توان نام برد: شهید قاضی نورالله شوشتری، شهاب‌الدین ملاعبدالله شوشتری، شیخ عزالدین عبدالله شوشتری اصفهانی، سید شریف محمدعلی، معروف به علاءالملک تستری مرعشی، شیخ فرج‌الله تستری، آخوند ملافیض‌الله عصار مشهور به تستری، شیخ جعفر شوشتری. به علاوه در این شهر تعداد زیادی آرامگاه متبرکه و چند امامزاده وجود دارد؛ به همین دلیل شوشتر بانام شهر چهل پیر نیز شناخته می‌شود.

یکی از دیدنی‌های مذهبی این شهر، مسجد جامع شوشتر است؛ از کتیبه‌های آن چنین استنباط می‌شود که خلفای عباسی در زمان امام حسن عسگری (ع) به ساخت آن اقدام کرده و پس از آن تکمیل و ترمیم شده است؛ این مسجد با ۵۴ ستون در ایوان و طاق‌های موسوم به رومی تاثیر فرهنگ دیرینه ایران و معماری محلی منطقه را با سقف‌ها، گچبری‌ها، کنده‌کاری‌ها، مناره‌ها و آجرکاری‌های پرنقش ملهم از فرهنگ اسلامی در قالبی ارزشمند و زیبا به منصف ظهور رسانده است.

هم‌چنین بقعه امامزاده عبدالله یکی از زیباترین بناهای شوشتر با نقش‌های ویژه و پلکان‌ها و نوشته‌هایی بر قطعات سنگی، کاشی‌ها، لچک‌ها و ستون‌های بسیار بر بالای تپه‌های مشرف بر شهر شوشتر و بقعه براء بن مالک انصاری که در واقع قدیمی‌ترین مقبره اسلامی در ایران به شمار می‌رود.

وقف منزلی که کتابخانه شد

هم‌اکنون منزل شخصی علامه وقف کتابخانه آستان قدس رضوی است و آثار گران‌بهایش نیز در این کتابخانه و لوازم شخصی ایشان در اتاق شخصیشان به همان صورت نگهداری می‌شود.

یکی از خصوصیات بارز ایشان، شوق به قلم و نوشتن بود؛ برای علامه شیخ شوشتر هیچ چیز به اندازه تألیف و تصنیف اهمیت نداشت؛ لذا موفق به نوشتن کتبی ارزشمند و پرمایه در زمینه‌های مختلف شده‌اند؛ در این باره خود گفته‌اند: من همیشه با کتاب خواب می‌رفتم و با کتاب بیدار می‌شدم حتی می‌رفتم داخل یک اتاقی، در را می‌بستم که کسی نیاید تا مطالعه کنم. مرحوم دکتر محمدعلی شیخ فرزند علامه بزرگوار شیخ محمدتقی شوشتری درباره وقف و وصیت علامه اظهار کرده بودند که علامه در زمان حیات به من گفتند کتابخانه شخصیشان باید وقف آستان قدس رضوی شود و چنانچه آستان قدس قبول کردند در این محل کتابخانه‌ای احداث شود و کتب در آنجا مستقر شود و مورد استفاده عموم قرار گیرد؛ در غیر این صورت کتب به آستان قدس منتقل شوند؛ آستان قدس این موضوع را قبول کرد و کتابخانه هم‌اکنون زیر نظر آستان فعالیت می‌کند؛ در

کتابخانه علامه شیخ شوشتری حدود ۳۰ هزار کتاب وجود دارد؛ فرستاده آستان قدس رضوی بازدید از کتابخانه شخصی و منزل شیخ داشت و کتابخانه به این شکل درآمد؛ کتاب‌های به‌روز در این کتابخانه لحاظ شده است و آستان قدس رضوی کتبی را نیز ارسال می‌کنند؛ من نیز چند خانه به کتابخانه متصل کردم و اقدام به وسعت و گسترش کتابخانه کردم. درباره جایگاه علمی و دینی شهرستان شوشتر که از شهرهای استان خوزستان در جنوب غربی ایران است ذکر این نکته ضرورت دارد که لقب این شهر از قدیم دارالمومنین بوده است؛ بنا به گفته تاریخ‌نویسان از جمله حمزه اصفهانی، شوشتر به معنی خوب‌تر است؛ چون شهر شوش رو به ویرانی می‌رفت، در شش فرسنگی بنا شد که خوش آب و هوا تر و حاصلخیز تر از شوش بود و آن را شوشتر یعنی از شوش بهتر نامیدند. مستوفی در نزهت‌القلوب می‌نویسد: برخی اصل واژه شوشتر را ششدر احتمال دادند؛ آن بدین دلیل بوده که این شهر دارای شش دروازه بوده است؛ برخی از تاریخ‌دانان بر این باورند که نام شوشتر از واژه شوشا یا سوسا یعنی مطبوع و دلپسند ماخوذ شده است. در دوران اسلامی شوشتر از نظر علمی، فرهنگی و معارف اسلامی به مرحله‌ای رسید که همواره

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

ویژہ نامہ

بیست و چہارمین
جشنِ نوارہ
کتاب سال دانشجویی

نمبرہ انس والفت باقرآن

محقق و مترجم حواشی مصحف علامه شیخ محمدتقی شوشتری؛

حواشی مصحف؛ ثمره انس و الفت باقرآن

علامه شیخ محمدتقی شوشتری از جمله افرادی بودند که انس و الفت خاصی با قرآن ایجاد کرده بودند؛ به گفته بسیاری از اطرافیانشان رابطه نزدیکی با قرآن داشتند؛ با قرآن مانوس بودند و معمولاً هنگامی که از کار تحقیق خسته می شدند اوقات خود را با تفکر و تدبیر در قرآن سپری می کردند.

مرحوم علامه قرآنی خطی داشتند که با آن بسیار مانوس بودند؛ ایشان در حاشیه این قرآن یادداشت‌های گوناگونی را نوشته و در نظر داشتند با جمع آوری و تنظیم آن‌ها کتاب تفسیری بنویسند و فرموده بودند در این تفسیر قصد دارم کتاب تفسیر المیزان علامه طباطبایی و تفسیر تبیان شیخ طوسی را نقد کنم؛ بعد از ارتحال ایشان حواشی این قرآن توسط بهراد جعفری تحت عنوان حواشی مصحف تحقیق و ترجمه شده و در اختیار علاقه‌مندان قرار گرفته است.

بهراد جعفری محقق و مترجم حواشی مصحف علامه شیخ محمدتقی شوشتری در مقدمه این کتاب می گوید:

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل العلم كله في كتابه العزيز، الذي لا يأتيه الباطل من بين يديه و لا من خلفه تنزيل من حكيم حميد، والصلاة والسلام على رسول محمد سيد الصفوة من البشر، و على آله قرناء القرآن كما صح بذلك الخبر.

شکر و سپاس بی‌قیاس و حمد و ثنای بی‌انتهای آفریدگاری را سزااست که کتاب خود قرآن را به حمد آغاز کرد و حمد را پاداش نعم خویش و پایان دعای اهل بهشت خود قرارداد؛ و سلام و درود بی‌حد و حصر بر نبی رحمت رسول خدا محمد مصطفی (صلی‌الله علیه و آله و سلم) و بر وصی او امیرالمومنین (علیه‌السلام) و نور چشم او حضرت فاطمه زهرا (سلام‌الله علیها) و یازده فرزند معصوم و گرامی‌اش که هر یک ریسمان محکم خداوند؛ حبل‌الله‌المتین هستند، صلوات‌الله و سلامه‌علیهم اجمعین.

به خوانندگان محترم این سطور عرض می‌شود که ما تمام تلاش خود را کردیم تا حواشی مصحف شریف را که تراوش خامه عالم وارسته حاج شیخ علامه شوشتری رحمه‌الله بود، به صورت امروزی و قابل خواندن برای همگان قرار دهیم، مطالبی که برای جنبه‌های مختلف زندگی انسان سودمند و راهگشاست، برای آنان که باید به تشنگی‌شان واداشت تا از چشمه جوشان و زلال قرآن شریف

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

جرعه‌ای بنوشند.

به عرض خوانندگان محترم می‌رسد که طول زندگانی حاج شیخ رحمه‌الله ثمره یک عمر انس و الفت به قرآن شریف بود، حتما خوانده‌اید یا شنیده‌اید که آن عالم وارسته روزگار عمر خود را به لحاظ مادی چگونه می‌گذراند، از دنیا چه ستاند و چه نتیجه و ثمر داد، و ورد زبان ایشان به هنگام مواجهه با اندکی از دنیا «فی حلال‌ها حساب و فی حرام‌ها عقاب» بود.

باری حقیر در طول مدتی که با حواشی گران قدر معظم‌له مانوس، و در پی تبدیل آن به حروف امروزی بودم، با اندک آموخته‌ای از روزگار خدمتگزاری در محضر استاد «میرزا علی اکبر غفاری» رحمه‌الله علیه و دل خوش به دعای پیر و مرادم، قدم در این راه نهاده و البته دعوت شدم.

تمام سعی و آموخته‌هایم اعم از تتبع متون کتب خطی و سنگی و چاپی گرفته تا معاجم و فهارس مختلف را به کار گرفتم و در این بین از پیشرفت‌های رایانه‌ای و لوح‌های فشرده غافل نماندم و از اکثر آن‌ها در موضوعات مختلف بهره‌وافر جست‌م؛ تمامی مطالب حواشی را با وسواس بسیار با مصادر اصلی مقابله و موارد مختلف الاعراب را از کتب ضبط اسامی و امکانه، مشکول و مضبوط ساختم و در موارد بخصوص، نظرات عالمان و دانشمندان وارسته حدیثی در کتب شروح را ذیل احادیث نگاشتم؛ و در نهایت با استعانت از خداوند امر خطیر ترجمه را دنبال کرده و غالب مطالب به استثنای مطالب تخصصی و احتمالا ناقص، همه را برای مطالعه فارسی‌زبانان نیز آماده کردم و در برخی از صفحات که به جهت مختصر بودن حاشیه صفحه سفید و خالی می‌ماند به توصیه جناب آقای دکتر شیخ، مطالبی از تفاسیر دیگر نیز نقل کرده، و بهترین گزینه را تفسیر عاملی رحمه‌الله دانستم که در سال‌های ماضی کار تحقیق و تصحیح و مقابله آن را در محضر استادم - رضوان الله تعالی علیه - به انجام رسانده بودم.

پیرامون تحقیق و ترجمه حاضر

کار بر روی حواشی و اقدام جهت طبع این مجموعه گران قدر باز می‌گردد به روزگار حیات مولف رحمه‌الله؛ جرقه این کار نخست در ذهن محمدعلی فرهنگ زده شد؛ او با دقت نظر و وسواس، مصحف شریف را در ساعاتی مناسب که مرحوم علامه از خواندن و قرائت و مطالعه آن فارغ می‌شدند، با خود به شهر اهواز برده و با امکانات معمول آن روز عکس برداری می‌کردند سپس آن را عودت می‌دادند؛ به دلیل حجم نسبتا بالای صفحات مصحف (حدود ۷۶۰ صفحه) مجبور شدند برای اتمام کار، مسیر شهرستان شوشتر با اهواز و بالعکس را به کرات طی نمایند تا باشد سهم ایشان

در کاروان احیای آثار قرآنی و حدیثی محفوظ بماند که خواهد ماند، ان شاء الله.

باری این سخت‌کوشی به ثمر نشست و از تمام صفحات مصحف شریف عکس برداری کردند. یادآور می‌شود با توجه به معتنم بودن این یادداشت‌ها، ابتدا عکس‌های نسخه مذکور در اختیار جناب استاد غفاری رحمه‌الله مصحح آثار مرحوم علامه (الأخبار الذخیله، البدائع، التَّجْمَع) قرار گرفت، ولی ایشان به دلیل اشتغال در تحقیق روی مصادر حدیثی از انجام کار بازماندند.

در آن زمان که استاد سرگرم تحقیق و تصحیح مجلات آخر کتاب شریف تهذیب الأحکام (۱۰ مجلد) بودند متعاقب آن شمارگان دیگری از مصادر شیعه امامیه همچون الاستبصار (۴ مجلد)، الأمالی، الغیبه تالیف شیخ طوسی رحمه‌الله نیز در محضر ایشان به پایان رسید.

باری این مجموعه تفسیری تبرکاً نزد ما ماند و از آنجاکه خود بنده از ابتدا آرزوی تحقیق بر روی این کار را داشتم، در اثنای خدمات به جناب استاد در اوقات بیکاری و حتی در منزل با وسایل ابتدایی آن زمان و بهره جستن از معاجم و فهارس اقدام به کار کرده و تاندازه‌ای سد حرکت به پیش را از میان برداشتم و چون از قبل با دستخط و به‌طور کلی با نوع قلم آن بزرگوار در تالیفاتشان آشنا بودم، جناب استاد، مرا معرفی و برای انجام کار تایید فرمودند، بنده نیز با کمال میل راه تحقیق و تصحیح را آغاز کرده و کار بدان جا رسید که ملاحظه می‌شود.

ذکر این نکته حائز اهمیت است که برای دستیابی به برخی از مصادر از کتابخانه‌های بسیاری همچون کتابخانه مرحوم ملک، مجلس شورای اسلامی (شماره ۱ و ۲) در تهران و کتابخانه مرحوم حضرت آیت‌الله‌العظمی «نجفی مرعشی» در قم بازدید کردم و حتی به دلیل فقدان برخی از مصادر موجود در حواشی چندین بار به کتابخانه خود مرحوم علامه در شوشتر رفته و از آن مخزن استفاده کردم، برخی از کتاب‌های ایشان منحصر به فرد و نایاب و تنها در آن مکتبه یافت می‌شد.

باری در غالب مطالبی که از حواشی تحقیق نمودم، متن با مصادر اصلی و غیره مقابله شد و گاهی بیش از چند منبع برای دستیابی به آن در زیرنویس درج شد؛ البته در این اثناء از نقل قول برخی از شارحان حدیث همچون عالمان بزرگوار مجلسی پدر و پسر، فیض کاشانی، ملا صالح مازندرانی رحمت‌الله علیهم اجمعین - و دانشمندان دیگری از فریقین در زیرنویس - به عربی و گاهی به فارسی - غافل نماندم.

متن عربی پس از تحقیق در غالب موارد اعراب‌گذاری و اسامی افراد و امکانه نیز با ضبط صحیح مکتوب

کار بر روی حواشی و اقدام جهت طبع این مجموعه گران قدر باز می‌گردد به روزگار

حیات مولف رحمه‌الله؛ جرقه این کار نخست در ذهن محمدعلی فرهنگ زده شد؛ او با دقت نظر و وسواس، مصحف شریف را در ساعاتی مناسب که مرحوم علامه از خواندن و قرائت و مطالعه آن فارغ می‌شدند، با خود به شهر اهواز برده و با امکانات معمول آن روز عکس برداری می‌کردند سپس آن را عودت می‌دادند.

گردید و در حد امکان متن کتاب ترجمه شد، تاراه ورود و مطالعه برای پارسی‌زبانان نیز هموار شود؛ البته در مطالبی که جنبه تخصصی داشت یا متن مورد نظر ناقص بود همان گونه ثبت و مکتوب شد و از ترجمه صرف نظر شد.

بسیاری از اوقات مجبور می‌شدم برای یافتن قسمتی از یک متن روزها جستجو کنم و برای دستیابی، فاصله بعیدی را طی کنم، ولی لذت کار و شوق به حدی بود که بر تمامی آن‌ها غالب آمدم، یادآور می‌شود که انجام این مهم ابتدا توفیقی بود که به برکت دعای خود شخص مولف در زمان حیاتشان بر بنده نصیب شد و در آخر زحمات بسیاری که استاد فقید جناب آقای علی اکبر غفاری در حق بنده کشیدند که توانستم در حدود ۱۴ سال در تصحیح و تحقیق و ترجمه آثاری از مصادر شیعه امامیه حضور داشته باشم، دیگر امتیاز و اندوخته‌ای بود که در اتمام این اثر ارزنده مرا یاری کرد.

امور فنی

صفحاتی که ابتدا به دست ما رسید کوچک و در ابعاد تقریبی ۱۲/۵×۹ سانت بود و جمع آن با خطر ریز مرحوم مولف کار تحقیق را دشوارتر می‌ساخت، البته این مشکل ابتدا با ذره‌بین حل شد، ولی از آنجایی که کار، صفحه به صفحه پیش می‌رفت و حجم هر کدام متغیر بود، مقابله مجدد با خود نسخه اصلی بسیار دشوار می‌نمود، به همین جهت از تمامی عکس‌ها در قطع A۴ اسکن گرفته شد، سپس هر کدام از تحقیقات عربی پس از تایپ و پرینت در مقابل همان صفحه اسکن شده قرار گرفت تا موارد نقص از همان جا پیگیری شود و در ضمن مقابله صورت پذیرد.

کار تحقیق و تتبع بعدی حدود یک سال به طول انجامید و پس از مراجعه به کتابخانه‌های متعدد و نیز سفر به شوشتر برای مراجعه به کتاب‌های نایاب، راه برای اعراب‌گذاری و ضبط اسامی و امکانه و ترجمه هموار شد و چون قصد ما چاپ خود مصحف نیز بود تا هم قرآن را به صورت کامل داشته باشیم و هم مطالب

از سال ۶۹ همکاری و فعالیت خود را در کنار مرحوم علی اکبر غفاری برای تالیف و ترجمه برخی کتب آغاز کردم؛ تالیف کتاب النجعه علامه شیخ محمد تقی شوشتری به عنوان اولین کتاب با مرحوم غفاری به چاپ رسید؛ مشخصه اصلی و بارز علامه شیخ محمد تقی شوشتری، کار و تلاش و نگاه به سرای عقبی بوده است.

گفت: روزی ما نزد رسول خدا(ص) نشستیم بودیم که ناگاه سوره مبارکه جمعه بر آن حضرت نازل شد؛ چون به قرائت آیه - وَ آخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ - یعنی و دیگران از ایشان که هنوز به آن‌ها نپیوسته‌اند، رسید مردی از آن جمع از در پرسش عرضه داشت: ای رسول خدا! ولی آن حضرت توجهی به او نفرمود تا این که این کار را دو یا سه بار تکرار کرد؛ آن حضرت در حالی که سلمان فارسی در بین ما بود، دست مبارکش را بر او گذارده فرمود، اگر ایمان نزد ستاره ثریا باشد مردانی از این گروه بدان دست یابند.

اهمیت تالیفات شیخ در گذر زمان

با توجه به اهمیت حواشی مصحف علامه، تحریریه رایج گفت‌وگویی با بهراد جعفری داشته است؛ جعفری با تاکید بر اینکه کتب علامه شیخ شوشتری مملو از حاشیه‌نویسی است که گذر زمان اهمیت آن‌ها را منعکس خواهد کرد، گفت: این حاشیه‌ها مملو از نکات اخلاقی و داستان‌ها هستند؛ در کتب علامه شیخ سعی شده که مصداق یابی صورت گیرد.

مشخصه اصلی و بارز علامه شیخ محمد تقی شوشتری چه بوده است.

از سال ۶۹ همکاری و فعالیت خود را در کنار مرحوم علی اکبر غفاری برای تالیف و ترجمه برخی کتب آغاز کردم؛ تالیف کتاب النجعه علامه شیخ محمد تقی شوشتری به عنوان اولین کتاب با مرحوم غفاری به چاپ رسید؛ مشخصه اصلی و بارز علامه شیخ محمد تقی شوشتری، کار و تلاش و نگاه به سرای عقبی بوده است.

شخصیت علامه برای افرادی تبیین شده بود و راحت می‌توانستند شخصیت او را باور کنند که حداقل آشنایی با علامه داشته باشند؛ مرحوم غفاری در عین حال که در آثار تحقیق و تالیف متون بود، ارادت به علامه شیخ شوشتری داشت و خود را شاگرد علامه شیخ عنوان می‌کرد.

به نظر شما نگاه و نوع بینش مشترکی بین مرحوم غفاری و علامه شیخ محمد تقی

حواشی نیز در دسترس همگان باشد و در نهایت مونتاژ و قرار دادن هر صفحه تحقیق در برابر همان صفحه محشی به اتمام رسید؛ ان شاء الله مورد رضایت پروردگار و قبول خوانندگان محترم واقع شود و سهو و نسیان بنده را به دیده اغماض بنگرند.

اللَّهُمَّ اهدنی هدی المهتدین، و ارزقنی اجتهاد المجتهدین، ولا تجعلنی من الغافلین المبعدین و اغفر لی یوم الدین

نهم رجب المرجب ۱۴۲۵ هـ ق

پنجم شهریور ۱۳۸۳ هـ ش

بهراد جعفری

ویژگی‌های حواشی از استاد علی اکبر غفاری - رحمه الله علیه -

علامه شوشتری قصد داشتند پس از فراغت از چاپ کتاب‌های بدایع و النجعه به جمع‌آوری این یادداشت‌ها و تنظیم و تحریر تفسیری آن‌ها بپردازند. درباره حواشی علامه بر قرآن مزبور از جناب آقای غفاری استفسار شد؛ ایشان ویژگی‌های آن را چنین برشمردند:

۱. حواشی در مورد شان نزول آیات، آنچه ذکر کرده‌اند و اینکه آیا نقل صحیح است یا نه، و نیز اگر صحیح نیست دلیل عدم صحت اشاره شده است؛
۲. در بیان آیه و معنی مراد از آن؛
۳. بیان لغات غریب و مراد از آن‌ها در صورتی که معانی متعدد باشد؛
۴. مطالبی از تاریخ برای روشن شدن آیه و فهمیدن مقصود؛
۵. اشاره به اختلافات قراءت و اینکه کدام مورد تائید است؛
۶. نقل روایاتی که آیه را به مورد خاصی تخصیص می‌دهد؛
۷. ندرت اشاره به مسائل فقهی و احکامی که از آیه استنباط می‌شود

نمونه‌ای از کتاب حواشی مصحف

به عنوان نمونه‌ای از این کتاب به یکی از حواشی مرحوم علامه در زیر آیه «وَ آخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» اشاره می‌شود.

صحیح مسلم عن ابی هریره قال كنا جلوسا عند النبی(ص) اذا نزلت علیه سوره الجمعه فلما قرأ «وَ آخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ» قال رجل من هولاء یا رسول الله؟ فلم یراجعه النبی(ص) حتی سأله مره او مرتین او ثلاثاً، قال، وفینا سلمان الفارسی فوضع النبی یدیه علی سلمان ثم قال لو کان الایمان عند الثریا لنال رجال من هولاء؛

مسلم در صحیح خود از ابوهریره نقل کرده است که

شوشتری بوده است.

تقریباً از نظر کاری نقاط مشترک زیادی بین این دو وجود داشت؛ نگاه ایشان و مرحوم غفاری به متون حدیثی نیز مشترک بود؛ مرحوم غفاری به بازگویی اشتباهاتی که در متون موجود بوده اقدام می‌کردند و اشتباهات و سهوها را به راحتی بازگو می‌کردند؛ این اشتراک باعث شد علقه و علاقه خاصی بین این دو شخصیت ایجاد شود؛ این دو شخصیت از نظر فکری نزدیکی خاصی به هم داشتند و مرحوم غفاری از اینکه علامه مهر تاییدی بر نظر و آرا خود داشتند، خرسند و خوشحال بودند؛ این دو شخصیت زبان گویای حق بودند و ملاحظاتی که باید گاهی اوقات اعمال می‌شد را لحاظ نمی‌کردند؛ این مهم در صحت حدیث بیشتر نمود داشته است؛ علامه شیخ شوشتری در اخبار الدخیله به صراحت به صحت احادیث اشاره کرده‌اند؛ علامه شیخ شوشتری و مرحوم غفاری در عین اینکه به این مطلب اشاره داشتند، معیار کاملی از تقوای درونی بودند.

مختصری درباره سختی کاری که در تالیف حواشی مصحف پیش آمده بود، بفرمایید.

یک روز حین فعالیت و تحقیق درباره کتاب النجعه، محمدعلی فرهنگ با چندین جعبه شیرینی که

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه شیخ محمد تقی شوشتری

مرحوم علامه هنگامی که به بحثی وارد می‌شدند و مطلب تهیه می‌کردند، کاملاً در آن حیطه ورود می‌کردند و فعالیت کاری خود را ادامه می‌دادند و اشراف کاملی به تالیفات خود داشتند؛ این مزیت مهمی بود که شیخ به هنگام تالیف از خود نشان می‌دادند و در آثارشان به خوبی مشهود است؛ علامه شیخ نگاه عمیق تری به مطالب و تالیفات خود داشتند.

داده‌اند.

علامه شیخ، دعای افتتاح را با خط نسخ زیبایی نوشته است و علاوه بر حفظ ادعیه، اقدام به کتابت ادعیه می‌کرد و خط زیبایی داشت. مرحوم علامه هنگامی که به بحثی وارد می‌شدند و مطلب تهیه می‌کردند، کاملاً در آن حیطه ورود می‌کردند و فعالیت کاری خود را ادامه می‌دادند و اشراف کاملی به تالیفات خود داشتند؛ این مزیت مهمی بود که شیخ به هنگام تالیف از خود نشان می‌دادند و در آثارشان به خوبی مشهود است؛ علامه شیخ نگاه عمیق تری به مطالب و تالیفات خود داشتند.

بعدازاینکه عکس صفحات حواشی قرآن علامه شیخ تهیه شد، اسکن قطعات عکس نیز تهیه شده بود؛ برای بالا بردن کیفیت عکس‌ها، از این عکس‌ها به صورت دیجیتالی عکس تهیه شد و مراحل مختلف سخت تهیه و چاپ کتاب آغاز شد.

به دلایل مختلفی مشکلات متعددی سر راه ما بود و محدودیت زمانی باعث شد در این راه علاوه بر یادگیری مراحل تهیه و چاپ کتاب، خودم به‌شخصه تهیه کتاب را انجام دهم؛ بعضی از صفحات، کلمات کتاب کم‌رنگ شده بود که بعد از آشنایی با قلم شیخ بسیاری از کارها را سریع انجام دادم و تهیه کتاب انجام شد؛ مراحل سختی در تهیه چاپ وجود داشت که با دعای خیر علامه، همه را پشت سر گذاشتیم؛ حواشی مصحف کتاب پرباری است که حاوی نکات ارزنده بسیاری است.

علامه خصوصیات اخلاقی خاصی داشت از جمله اینکه اصلاً تمایل نداشتند متنی که تهیه می‌کنند برای خواننده ملال‌آور باشد.

● در پایان اگر نکته‌ای دارید ذکر بفرمایید.

یکی از آرزوهای گمشده‌ام خدمت در حضور علامه شوشتری است و دلیل آن نیز احساس نیازی است که در خود حس می‌کردم؛ ای کاش در خدمت شیخ بودم؛ خدمت و حضور در محضر این چنین افرادی خالی از لطف نیست و تجربیات زیادی را به همراه دارد و لذت خاصی برای من دارد.

علامه شیخ در برخی کتب حاشیه‌نویسی داشته است؛ علامه شیخ حتی بر کتاب نهج‌البلاغه نیز حاشیه‌نویسی داشته‌اند؛ کتب علامه شیخ شوشتری مملو از حاشیه‌نویسی است که گذر زمان اهمیت آن‌ها را منعکس خواهد کرد؛ حاشیه‌ها مملو از نکات اخلاقی و داستان‌ها هستند؛ در این کتب سعی شده مصداق یابی صورت گیرد و برخلاف زمان طولانی که برای این مهم اختصاص داده شده، نتیجه کار رضایت‌بخش بوده است.

● درباره علاقه شخصیتان در این باره بفرمایید.

علاقه شخصی‌ام باعث شد با روشن شدن برخی از مسائل، اشتیاق به این ادامه کار بیشتر شود؛ در کتب علامه شیخ شوشتری، مسائل از نظر علمی و دینی مورد بررسی قرار می‌گرفته است؛ اسامی بسیاری از علما و محققان خارجی و حتی آمریکایی و اروپایی در نظرات علامه شیخ و حواشی کتب شیخ نمود داشته است.

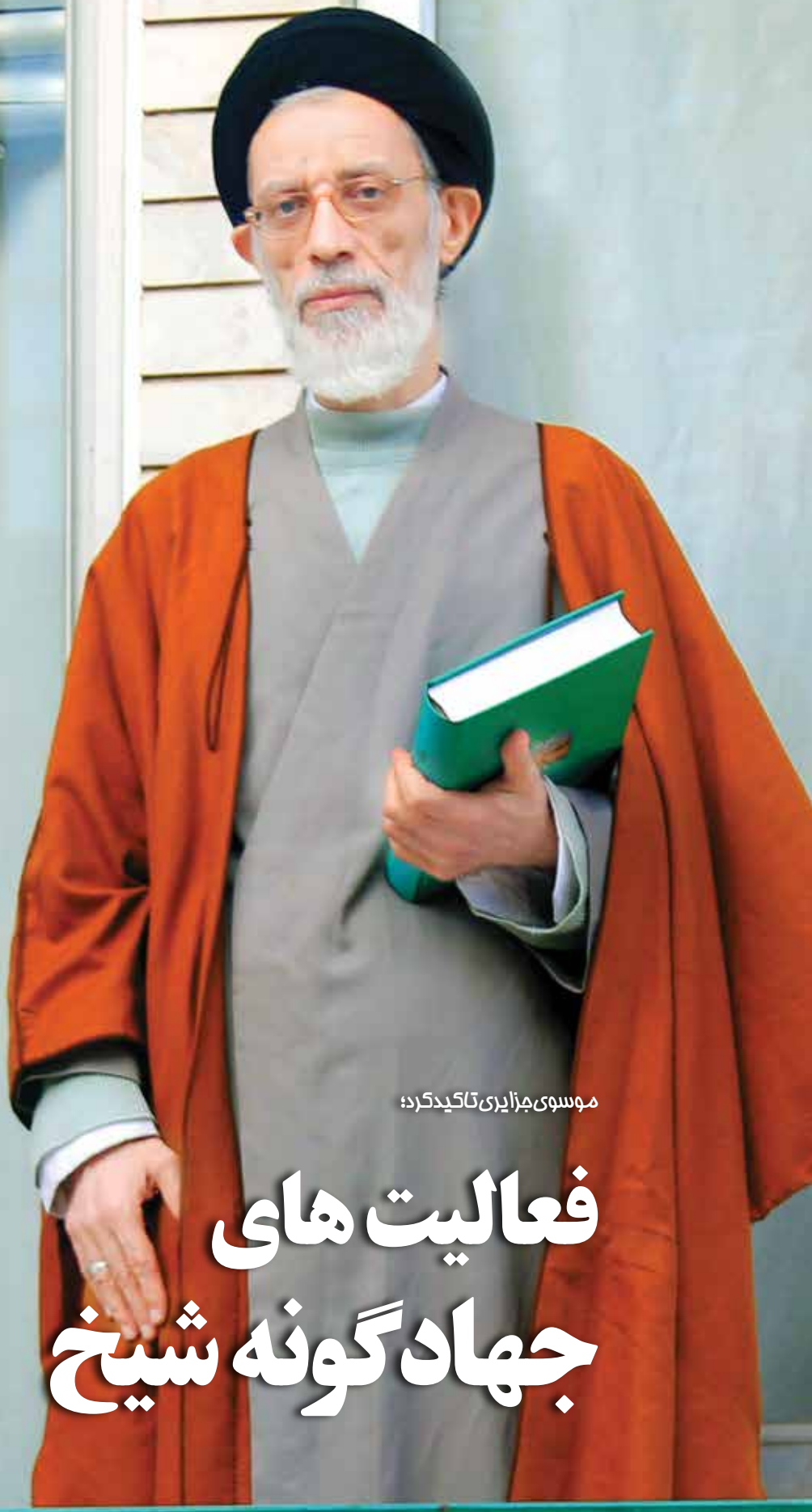
در ابتدا، دریافت برخی کلمات و فهم قلم شیخ برایم مشکل بوده است؛ با مرور زمان به قلم و گویش شیخ آشنا شدم و حتی کتابت لغات را متوجه شدم.

● گویا علامه شیخ کتابت برخی ادعیه را انجام

حاوی عکس‌های کتاب قرآن علامه شیخ بودند وارد شد، که این امر به نظرم نشأت گرفته از تیزهوشی محمدعلی فرهنگ برای انجام کار تحقیق مهمی و ماندگاری بود؛ او توانسته بود در آن زمان که تهیه عکس کار ساده‌ای نبود، در زمانی که علامه شیخ به قرائت قرآن نمی‌پرداخت، کتاب را از شوشتر به اهواز منتقل کند و اقدام به تهیه عکس کند؛ با مشاهده قطعات عکسی که از کتاب تهیه شده بود و براساس حس کنج‌کاو که داشتم، دسته‌دسته از عکس‌ها را جدا کرده و استنساخ آیات تا سوره بقره را انجام دادم.

مرحوم غفاری تمایل داشتند علامه، تفسیر مفصل علمی از کتاب داشته باشند و تصمیم داشت که با افزودن برخی مطالب، تفسیری مفصل و علمی از این کتاب تهیه شود؛ به همین دلیل ابتدا از اقدام من متعجب شدند ولی در ادامه و پیش آمدن اتفاقاتی، تهیه کتاب به من واگذار شد؛ در زمانی که تالیف کتاب را به عهده داشتم، لحظات خاصی معنوی را تجربه کردم؛ اتفاقی که علامه شیخ در آن به سر می‌برد نیز سرشار از روح قرآن است.

یک روز تمامی کتب علامه شیخ را مطالعه کردم و متوجه شدم او تمامی کتب را مطالعه و تئور کرده است و این مهم از آن جایی مشخص شد که دریافتم

موسوی جزایری تاکید کرد؛

فعالیت های جهاد گونه شیخ

علامه شیخ محمدتقی شوشتری بیش از ۵۰ جلد کتاب عظیم علمی را به رشته تالیف در آورده‌اند؛ برخی از این کتب در حوزه دین و حوزه‌های علمیه به‌عنوان منابع درسی مورد استفاده قرار گرفته‌اند؛ کتبی دیگر ایشان نیز در دسترس عموم قرار گرفته‌اند و اقشار مردمی از این کتب بهره‌مند می‌شوند؛ همه این کتب به زبان عربی تالیف شده‌اند زیرا زمانی که این کتب چاپ شده‌اند زبان عربی زبان رسمی بوده است؛ در این میان نقش حجت‌الاسلام سید علی محمد موسوی جزایری در برگرداندن برخی از این کتب و استفاده همگان بر کسی پوشیده نیست؛ تحریر به رایحه در این خصوص گفت‌وگویی با این شخصیت علمی داشته‌است که مشروح آن را در زیر می‌خوانید.

● لطفا توضیحی درباره جایگاه علمی و رجالی کتب ارزشمند علامه شیخ شوشتری از جمله قاموس الرجال و بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه بفرمایید.

ابتدا درباره ارتباطی که با علامه داشته‌ام و اینکه شکل‌گیری ارتباط به چه شکل بوده است، باید بگویم؛ ارتباط ما از سال ۱۳۵۰ شمسی آغاز شد؛ کتاب قاموس الرجال قبل از شکل‌گیری این ارتباط به چاپ رسیده بود.

در خصوص قاموس الرجال باید گفت که خیلی از علما آن را قبول دارند و دارای تحقیقات زیادی در قالب نوآوری و ابتکارات است؛ باید گفت که قبل از اینکه علامه شیخ شوشتری اقدام به تالیف کتاب قاموس الرجال کند بسیاری از افراد اقدام به تهیه و تالیف کتب در این زمینه می‌کردند که خیلی از آن تالیفات به‌صورت اقتباسی بود؛ ولی اینکه یک نفر بیاید و با تحولی عظیم در علم رجال‌شناسی اقدام به تهیه کتاب جدیدی کند نکته قابل تاملی است؛ قاموس الرجال علامه شیخ محمدتقی شوشتری در ابتدا حاشیه‌ای بر رجال مامقانی بود که چاپ شده بود و این کتاب در قالب حاشیه به رشته تحریر درآمده بود؛ علامه شیخ شوشتری در این کتاب اشتباهات مامقانی را متذکر شده بودند.

بعد از اینکه علامه شیخ قصد چاپ این حاشیه را داشت بزرگان علمی آن زمان به ایشان پیشنهاد دادند که کتاب مستقلی و با عنوان جدیدی چاپ کند؛ این گونه بود که کتاب عظیم علامه به چاپ رسید و عنوان قاموس الرجال (دریای رجال) انتخاب شد که در قالب ۱۱ جلد به چاپ رسید؛ بعدها ملحقاتی نیز به این کتاب افزوده شد که همکاری بنده با علامه از این

مرحله آغاز شد؛ یک نکته جالب توجه در مورد علامه شیخ شوشتری اینکه ایشان وقتی کتابی را چاپ و تالیف می کردند، آن را رها نمی کردند و حتماً ادامه ای برای کتاب قائل می شدند؛ ملحقات قاموس الرجال نیز به این صورت تالیف شد و به صورت جداگانه و با همکاری انتشارات صدر در تهران به چاپ رسید؛ زمانی که چاپ ملحقات قاموس الرجال به انتشارات صدر واگذار شد، حروفچین های این انتشارات موفق به خواندن دستخط علامه نمی شدند؛ علامه عادت داشت که از بالا تا پایین صفحه را بدون هیچ فاصله ای مطلب یادداشت کند و همین مسئله و اینکه حروفچین ها نتوانند دستخط علامه را بخوانند باعث شد که دو سال این ملحقات در انتشارات بمانند و به چاپ نرسند؛ تا اینکه بعد از دو سال حوالی سال ۵۳ شمسی بود که از بنده درخواست شد با توجه به اینکه با دستخط علامه آشنایی داریم استنساخی در این زمینه انجام دهم؛ استنساخ انجام شد و بعدها حاشیه قاموس الرجال در سه جلد تحت عنوان ملحقات قاموس الرجال به چاپ رسید و این گونه شد که همکاری بنده با علامه شیخ شوشتری و قاموس الرجال آغاز شد؛ در مرحله ای که استنساخ ملحقات انجام می شد، بنده همه مکتوبات را برای علامه ارسال می کردم و بعد از تایید از سوی ایشان مکتوبات به انتشاراتی سپرده می شد و آنجا بود که به مرحله چاپ می رسید؛ ویژگی قابل توجه قاموس الرجال اینکه به صورت محققانه و همراه با نوآوری بود.

این کتاب عظیم اولین کتابی است که در قرن حاضر به این شکل تهیه شده است که اساتید و حوزویان مراجعه علمی متعددی به آن داشته باشند؛ این کتاب در علم رجال مطالب زیادی را در خود جای داده است؛ در خصوص چاپ این کتاب باید گفت که علامه دسترسی متعددی به منابع و کتب داشتند؛ همچنین از حافظه خوبی نیز برخوردار بودند؛ منابع متعدد قدیمی داشتند که اغلب از کتب قدیمی دست اول محسوب می شدند؛ از جمله کافی، کلینی، طوسی و ...

علامه شیخ شوشتری در نقل مطالب نیز از آثار دست اول استفاده می کرد؛ البته به منابع دست دوم نیز مراجعه می کردند ولی سعی ایشان بر این بود که از اصل کتب استفاده کنند؛ دلیل این مطلب را خود علامه این گونه بیان می کرد که کتب جدید دارای اضافاتی هستند و بهتر است که به کتب قدیم استناد کرد.

● علامه شیخ شوشتری ابتکاراتی در تالیف کتب علمی داشتند، در این زمینه توضیحی

داشته باشید.

بله؛ ایشان در انتخاب رشته ها ابتکار خاصی داشتند؛ یعنی زمانی که برخی علوم و رشته ها مطرح نبودند، ایشان در این خصوص ورود کردند و رشته ها مدنظر شیخ قرار گرفت؛ ولی اینکه چگونه علامه شیخ در این باره ورود می کرد و فعالیت های علمی در این زمینه انجام می داد و سالیان سال ادامه می یافت نکته قابل تاملی است؛ مهم ترین رشته علمی که ایشان ورود کرده بودند علم رجال بود که اولین کار تخصصی ایشان نیز در این زمینه آغاز شد؛ زمانی که ایشان اقدام به فعالیت در رشته علم رجال کرده بودند این رشته با توجه به اینکه مطرح نبود، مدنظرشان قرار گرفت و تحقیق آغاز شد؛ علامه مراجعات متعددی نسبت به کتب علمی داشتند و تحقیقات متعددی در این زمینه انجام دادند؛ علامه شیخ شوشتری در زمان تالیف قاموس الرجال در کربلا ساکن بودند و به گفته خودشان تالیف کتاب هفت سال طول کشید؛ در گذشته هر کتابی نمی توانست به مرحله چاپ برسد و انتخاب کتب برای چاپ به سختی صورت می گرفت و اینکه این کتاب به مرحله چاپ رسیده نشان از اهمیت و جایگاه علمی کتاب دارد؛ تا اینکه بعدها جامعه مدرسین با ملاحظه این کتاب و چاپ آن باعث شد که تدریس این کتاب همه گیر شود؛ با توجه به علم رجال علامه و اینکه ایشان صاحب علم اجتهادی شیعه بودند، صحت روایات نیز در این زمینه تایید می شد و این نشان از نقش مهم علامه دارد؛ به جرات می توان گفت علامه شیخ شوشتری در زمینه علم رجال استخوان خورد کرده اند و کتاب ایشان توانست در این رشته به شهرت برسد؛ گرچه کتب دیگری در زمینه علم رجال نیز تالیف شده بود.

در خصوص یکی دیگر از کتاب علمی دیگر علامه شیخ شوشتری که همان بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه است و به صورت شرحی بر این کتاب صورت گرفته می توان گفت که قبل از تالیف این کتاب و در عالم شیعه کتاب عظیمی درباره نهج البلاغه و به صورت تفسیر تالیف نشده بود؛ البته کتب متعدد مشروحه مانند ابی الحدید تالیف شده بود ولی از علمای شیعه کسی نتوانسته بود در این باره کتاب عظیمی تالیف کند؛ ایشان شروع به نوشتن کتاب کردند و سالیان سال نیز فعالیت در این زمینه ادامه یافت.

● به نظر شما چرا برخی از کتب علامه شیخ محمد تقی ترجمه نشده اند.

در خصوص قاموس الرجال باید گفت که این کتاب یک کتاب تحقیقی و تخصصی است که قابل ترجمه نیست و به نظر می رسد استفاده برای عموم ندارد؛ در

در خصوص قاموس الرجال باید گفت که این کتاب یک کتاب تحقیقی و تخصصی

است که قابل ترجمه نیست و به نظر می رسد استفاده برای عموم ندارد؛ در خود حوزه علمیه نیز این کتاب از سطح به بالا تدریس می شود و همین دلیل لزومی به ترجمه کتاب نیست؛ افرادی که از این کتاب نیز استفاده می کنند مدرسان، متخصصان و یا طلاب محقق هستند؛ این افراد خاص هستند و مراجعه به این کتاب نیز به صورت محدود است.

خود حوزه علمیه نیز این کتاب از سطح به بالا تدریس می شود و از آن مقطع برای طلاب قابل استفاده می شود؛ به همین دلیل لزومی به ترجمه کتاب نیست؛ افرادی که از این کتاب نیز استفاده می کنند مدرسان، متخصصان و یا طلاب محقق هستند؛ این افراد خاص هستند و مراجعه به این کتاب نیز به صورت محدود است؛ البته اینجانب به این فکر افتاده بودم مقدمه ای برای این کتاب به صورت ترجمه تهیه کنم؛ کار انجام شده و حدود ۸۰ صفحه است؛ مناسب دیدم ترجمه شود که ان شاء الله در آینده این مهم محقق شود؛ با این هدف که شمه ای از کتاب در دست جامعه دانشگاهی قرار گیرد؛ در خصوص کتاب نهج البلاغه که علامه به آن پرداخته و شرحی در این باره داشته است باید گفت ایشان در ابتدا اقدام به تصحیح کتاب نهج البلاغه کرده بودند؛ خود نهج البلاغه دارای نسخ متعددی است و اینکه کدام یک از این نسخ صحیح است برای متخصصان جای سوال دارد و تصحیح های متعددی از لحاظ اعراب گذاری و به کارگیری برخی کلمات و با اینکه به کدام روایت صحیح است نیز جای سوال دارد؛ اینکه یک نفر بیاید و در خصوص متن نهج البلاغه کار کند و صحت آن را بررسی کند اقدام جدیدی بود که در این خصوص علامه شیخ شوشتری چند نسخه خطی و قدیمی که تعارضی نیز با یکدیگر داشتند را مورد بررسی قرارداد و اقدام به تصحیح کردند؛ بعد از تصحیح متن عربی اقدام به تصحیح اعراب گذاری می کرد.

نهج البلاغه کتاب بلیغی است و نقاط مشکل و غریبی دارد که علامه شیخ اقدام به بررسی واژه ها و الفاظ در جملات می کردند و هم زمان اقدام به تصحیح می کرد؛ در گام بعدی ایشان وارد شرح کتاب می شدند و این شرح نیز به صورت موضوعی انجام می شد؛ با توجه به اینکه خطبه های حضرت دارای موضوعات متعددی است شرح موضوعی به این شکل شیوه جدیدی بود که کتاب در قالب ۶۰

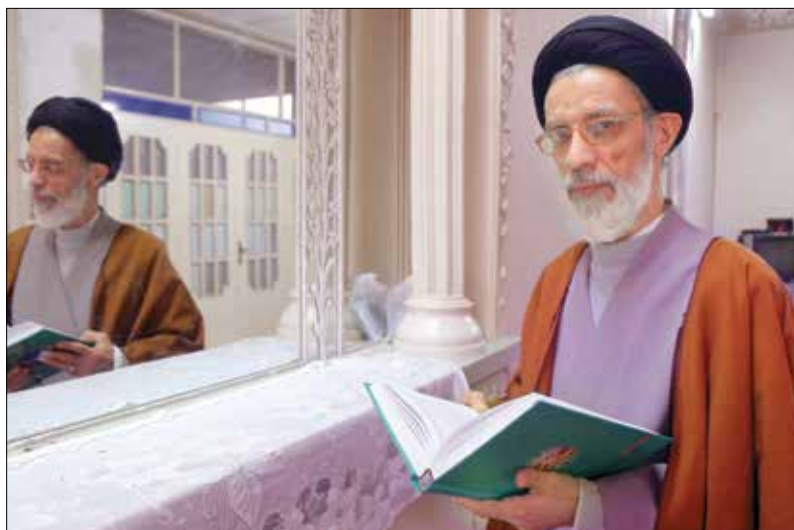
«
در خصوص کتاب النجعه فی شرح الممعه
علامه باید گفت که این کتاب شرحی بر
لمعه شهید اول است که در باب فقه تالیف شده
و بیشتر جنبه روایی دارد؛ کتب فقهی دیگر
به صورت تحقیقات اصولی است ولی این کتاب بر
اساس روایات تالیف شده است.

مهم کتاب النجعه این بود که به صورت روایی تالیف شده است.

علامه شیخ در این کتاب اقدام به جمع آوری روایات می کردند و اگر روایات متعارضی در مورد مسئله ای بود، همه را ذکر می کردند؛ علامه در خصوص موارد تاریخی نیز تبحر داشتند؛ به همین دلیل روایات را با تبحر بیان و ذکر می کردند.

در خصوص ترجمه بعدی باید گفت که اولین کار ترجمه علامه شیخ شوشتری که بنده آن را انجام دادم، سال ۵۰ و کتاب قضاء امیرالمومنین (ع) (قضاوت های امیرالمومنین) بود که قبل از قاموس الرجال به چاپ رسید؛ متن این کتاب به صورت عربی بارها و بارها در عراق، لبنان و ایران به چاپ رسیده است؛ اولین بار نیز چکیده این کتاب به صورت فارسی، مختصر و جیبی توسط دکتر محمدعلی شیخ فرزند علامه به چاپ رسید که حدود یک چهارم کتاب را شامل می شد؛ در خصوص ترجمه این کتاب باید گفت که سال ۵۱ ابوی به من فرمودند که کتاب را ترجمه کنم؛ با اینکه جوان بودم ولی کتاب را ترجمه کردم و در حدود دو جلد با همکاری انتشارات صدر به چاپ رسید؛ اکنون نیز یک ترجمه جیبی این کتاب بارها و بارها در حال تجدید است؛ این کتاب تمهه ای در خصوص ولایت داشت که در سال ۷۴ به صورت کامل و تصحیح شده تحت عنوان قضاوت های امیرالمومنین به چاپ رسید؛ چاپ جیبی این کتاب نیز به مرحله هفدهم رسیده و با استقبال مواجه می شود.

دومین کتاب ترجمه شده از کتب علامه شیخ شوشتری آیات بینات فی حقیقه بعض المنامات است که در خصوص راست بودن بعضی از خوابها تالیف شده است؛ این کتاب خوابهایی که در قرآن ذکر شده را مورد بررسی قرار می دهد؛ سال ۷۴ و قبل از فوت ایشان بنده سری به شوشتر زدم؛ یادم می آید در دیهشت ماه بود؛ علامه شیخ شوشتری آن روزها حال خوبی نداشتند؛ سری به ایشان زدم؛ جناب آقای فرهنگ که همدم و مرید علامه بودند در منزل و کنار علامه بودند؛ صحبتی با من داشتند که کتاب آیات بینات فی حقیقه بعض المنامات را ترجمه کنم؛ این بحث را آرام در گوش

به چاپ برسد؛ من با توجه به اینکه زمینه ای در زمینه چاپ کتاب نداشتم با دیدن این اوراق که همراه شیخ بود باورم نمی شد برای این کار به من مراجعه کرده باشد، یادم می آید اوراق جلد ۶ بهج الصباغه به همراه علامه بود؛ ما نیز توکلت علی الله به چاپخانه مراجعه کردیم؛ سعی می کردم نظرات علامه را در چاپ کتاب مدنظر قرار دهم که خوشبختانه موافقت های اولیه برای چاپ کتاب از جلد ۶ تا ۱۴ در قم صورت گرفت؛ جلد اول تا پنجم نیز پیش از آن در تهران چاپ شده بود؛ جلد هشتم نیز به صورت دستی توسط یکی از بزرگان نوشته شده بود؛ حروف چینی کامل در قم انجام می شد و چاپ نهایی به تهران می رفت و آنجا انجام می شد؛ این گونه شد که همکاری ما با علامه شیخ شوشتری در تالیف کتاب بهج الصباغه آغاز شد؛ سال ۵۹ نیز آخرین جلد این کتاب به چاپ رسید؛ چاپ دوم این کتاب در سال ۶۴ و با همکاری آیت الله دین پرور آغاز شد که در چاپ دوم شاهد اصلاحات متعددی بودیم؛ انتشارات صدر نیز اقدام به چاپ کتاب می کرد ولی حروف چینی کتاب در قم انجام می شد؛ علامه شیخ شوشتری هنگامی که این کتاب به چاپ می رسید می گفت دلم می خواهد روی متن نهج البلاغه خط کشی شود و متن این کتاب مهم برای همگان مشخص شود.

در خصوص کتاب النجعه فی شرح الممعه علامه باید گفت که این کتاب شرحی بر لمعه شهید اول است که در باب فقه تالیف شده و بیشتر جنبه روایی دارد؛ کتب فقهی دیگر به صورت تحقیقات اصولی است ولی این کتاب بر اساس روایات تالیف شده است؛ علامه شیخ شوشتری راوی شناس و روایت شناس ماهری بودند؛ علامه، رجالی و روایی بودند؛ ایشان به معنای کامل، بصیر بودند؛ نسبت به روایات نیز موارد صحیح را ارائه می کردند؛ به همین دلیل خصوصیت

موضوع به چاپ رسید؛ از جمله اخلاقیات، جنگها و ... این ۶۰ فصل قابل استفاده عموم بوده و این تفسیر موضوعی مورد استقبال قرار گرفت.

علامه شیخ شوشتری عادت داشتند در کتاب ذکر منبع داشته باشند و این خصوصیتی است که در همه آثار علامه مشهود است؛ در خصوص چاپ بعدی کتاب نهج البلاغه که با همکاری بنیاد نهج البلاغه صورت گرفته باید گفت این کتاب در قالب ۱۴ جلد به چاپ رسید؛ کتاب گرچه در ابتدا دارای مشکلاتی در زمینه چاپ بوده و چاپ هر جلد نیز دو سال طول می کشید، اما خوشبختانه شاهد بودیم با تلاش هایی که ایشان داشتند چاپ کتاب به سرعت انجام شد؛ شیخ از این بابت که چاپ هر کتاب دو سال طول می کشد نگرانی داشتند زیرا چاپ اول کتاب سال ۵۴ آغاز شد و با توجه به این مسئله بیش از ۲۰ سال طول می کشید تا کتاب به چاپ نهایی برسد؛ علامه شیخ بارها نگرانی خودشان را در این زمینه به من یادآور می شدند؛ در این باره باید گفت که آن زمان چاپ کتب علمی به راحتی الان نبود؛ کتب عربی و حوزوی فقط در تهران و قم به چاپ می رسیدند؛ به همین دلیل ایشان از این بابت نگرانی داشتند؛ تا اینکه بعد از عزیمت بنده به قم و اینکه من در این شهر ماندگار شدم، به ایشان عرض کردم حالا که من به این شهر آمده ام می توانم در چاپ کتاب با شما همکاری داشته باشم؛ به این صورت که شما کار را آماده می کنید و من تلاش و اقدامات لازم را در این زمینه انجام خواهم داد.

یادم می آید یک سال بعد از این قضیه و در فصل تابستان که علامه شیخ برحسب عادت هر ساله سفری به مشهد داشتند در رجعت به شوشتر به همراه دامادشان جناب آقای افقه سری به قم زدند؛ دیدم اوراقی همراهشان بود؛ پرس و جو کردم دیدم که پیرو صحبت های یک سال پیش تمایل داشتند این کتاب

ویژه نامه

بزرگداشت علامه
 شیخ محمدتقی
 شیخ شوشتری

ایشان مطرح کردند و گفتند آیا تمایلی به ترجمه و چاپ کتاب دارند؟ با گفتن سه بار بله این مهم تأیید شد و کار بعدها آغاز شد.

یادم می‌آید سه روز بعد از این اتفاق علامه شیخ شوشتری به رحمت خدا رفتند که بنده در ترجمه کتاب تحت عنوان گنجینه رویا به این واقعه اشاره کرده‌ام؛ چاپ کتاب نیز سال ۷۵ به پایان رسید؛ سال ۹۰ این کتاب به چاپ چهارم رسید.

● با توجه به اینکه حضرت عالی ارتباطاتی با علامه شیخ داشته‌اید، در این باره بیشتر توضیح دهید.

در طول چندین دهه ارتباطی که با علامه شیخ داشتم حدود ۲۰ نام از ایشان دریافت کردم؛ بیشتر ارتباطاتی که با ایشان داشتم نیز به وسیله نامه‌نگاری صورت می‌گرفت و آن‌هم در خصوص کتب و مکاتباتی بود که با علامه داشتم صورت می‌گرفت؛ نامه‌نگاری‌ها از سال ۵۰ تا ۵۶ بین من و علامه صورت می‌گرفت و آخرین نامه نیز در روزهای اسفند سال ۵۶ از سوی ایشان به من رسید؛ این نامه‌ها همگی پیش من هستند و

به‌عنوان گنجینه‌ای علمی محفوظ مانده‌اند.

● توضیح بیشتری درباره شرح و ترجمه بهج الصباغه فی نهج شرح نهج البلاغه علامه شیخ شوشتری بفرمایید.

باید به این نکته اشاره کنم که در خصوص ترجمه دیگری که از کتب علامه (بهج الصباغه) صورت گرفت اینکه در جلد هشتم (مواعظ) که در قالب سه فصل به چاپ رسیده بود، اصلاحاتی انجام شد؛

بعدها به فکر افتادم که چرا از جلد اول این کتاب ترجمه و چاپی نداشته باشیم؟ منظورم این بود حالا

که مراجعات به این کتاب زیاد شده است می‌تواند به‌عنوان منبعی در دسترس عموم قرار گیرد؛ نکته

مهم در خصوص علامه اینکه ایشان به چکیده کتاب بسنده نمی‌کردند؛ می‌خواست اصل کتاب

در دسترس باشد؛ به همین دلیل از جلد اول کتاب شروع به ترجمه کردم که جلد اول در خصوص

خطبه‌های توحیدی حضرت بود و موضوعاتی همچون رستاخیز و... را شامل می‌شود؛ ترجمه از

بسم‌الله آغاز می‌شود و همه موارد بر اساس تالیف علامه، ترجمه شد؛ ترجمه که از ابتدای کتاب شروع

شد بدین منوال ادامه یافت تا اینکه به‌صورت کامل و تحت عنوان توحید در نهج البلاغه در سال ۸۷

شمسی ترجمه و چاپ شد؛ جلد دوم به آفرینش عامه اختصاص یافت؛ جلد سوم نبوت خاصه را شامل

می‌شد؛ در حال حاضر نیز در جلد چهارم که به امامت اختصاص یافته شامل امامت همه ائمه معصوم است؛

پیش‌بینی شده که ترجمه بخش امامت این کتاب در چهار جلد ترجمه شود.

در اینجا لازم است اشاره‌ای به ترجمه و چاپ دیگری که بر اساس کتاب بهج الصباغه علامه شیخ شوشتری صورت گرفته است، داشته باشم؛ در چند سال

گذشته دانشگاه مفید در صدد بود همایشی تحت عنوان نگاهی به حکومت علوی بعد از ۱۴ قرن برگزار

کند؛ سال ۹۲ دبیر این همایش با اطلاع از اینکه اینجانب ترجمه‌هایی در خصوص اهل بیت (ع)

انجام داده‌ام، به همراه اساتید دانشگاه به سراغ من آمدند و درخواستشان را مبنی

بر اینکه بهج الصباغه را به‌صورت کامل ترجمه کنم، مطرح کردند؛ آن‌ها به

دنبال این بودند که نهج البلاغه بر اساس کتاب بهج الصباغه

علامه شیخ شوشتری ترجمه شود؛ یعنی

اینکه کتاب بر اساس نظم نهج البلاغه و شرح

بهج الصباغه ترجمه و تالیف

نکته مهمی که در خصوص حاج شیخ

باید گفت اینکه علامه اقدامات علمی

ارزنده‌ای را انجام داده‌اند و خود را فدای آثارشان

کردند؛ علامه مشخصه بارزی داشت و آن

خستگی‌ناپذیری بود.

شود و به چاپ نهایی برسد؛ در روز برگزاری همایش نیز از این کتاب رونمایی شود؛ مقدمات اولیه کار آغاز شد و به مدت ۹ ماه ادامه یافت که خوشبختانه کار انجام شد و در سال ۹۵ نیز به چاپ رسید.

● لطفا اشاره‌ای به آثارتان که به چاپ

رسیده‌اند، داشته باشید.

در خصوص تالیفاتی که بنده فارغ از ترجمه داشته‌ام می‌توان به مقتل سالار شهیدان اشاره کرد

که تاکنون ۱۴ بار چاپ شده است؛ سال ۸۸ اولین چاپ این کتاب وارد بازار شد که هر سال و با توجه

به استقبال عموم به چاپ‌های متعددی رسیده است؛ این کتاب شامل متن عربی به همراه ترجمه

و بر اساس مقتل ابی مخنف است که از معروف‌ترین مقتل‌هاست.

● به نظر شما چه ناگفته‌هایی در مورد علامه

شیخ محمد تقی شیخ شوشتری باقی مانده که به نظر تان می‌تواند برای مخاطب جالب توجه باشد.

نکته مهمی که در خصوص حاج شیخ باید گفت اینکه علامه اقدامات علمی ارزنده‌ای را انجام داده‌اند

و خود را فدای آثارشان کردند؛ علامه مشخصه بارزی داشت و آن خستگی‌ناپذیری بود؛ یادم می‌آید اواخر

عمر که پزشکان ایشان را از هر گونه فعالیت علمی و نوشتن منع کرده بودند، شاهد بودیم که ایشان

اقدام به حاشیه‌نویسی برخی از کتب و یادداشت‌های خود می‌کردند؛ ولع ایشان نسبت به علم مشهود بود

و جهاد گونه عمل می‌کردند؛ موقعی که سه فصل جلد هشتم کتاب را ترجمه کردم و پیش ایشان بردم،

به من گفتند جهادی کار کرده‌اید؛ این حرف ایشان باعث تشویق بنده شد.

علامه شیخ شوشتری از نظر علمی، تواضع، عبادت، مردم‌داری، اقامه نماز جماعت و ارتباط با مردم زیانزد

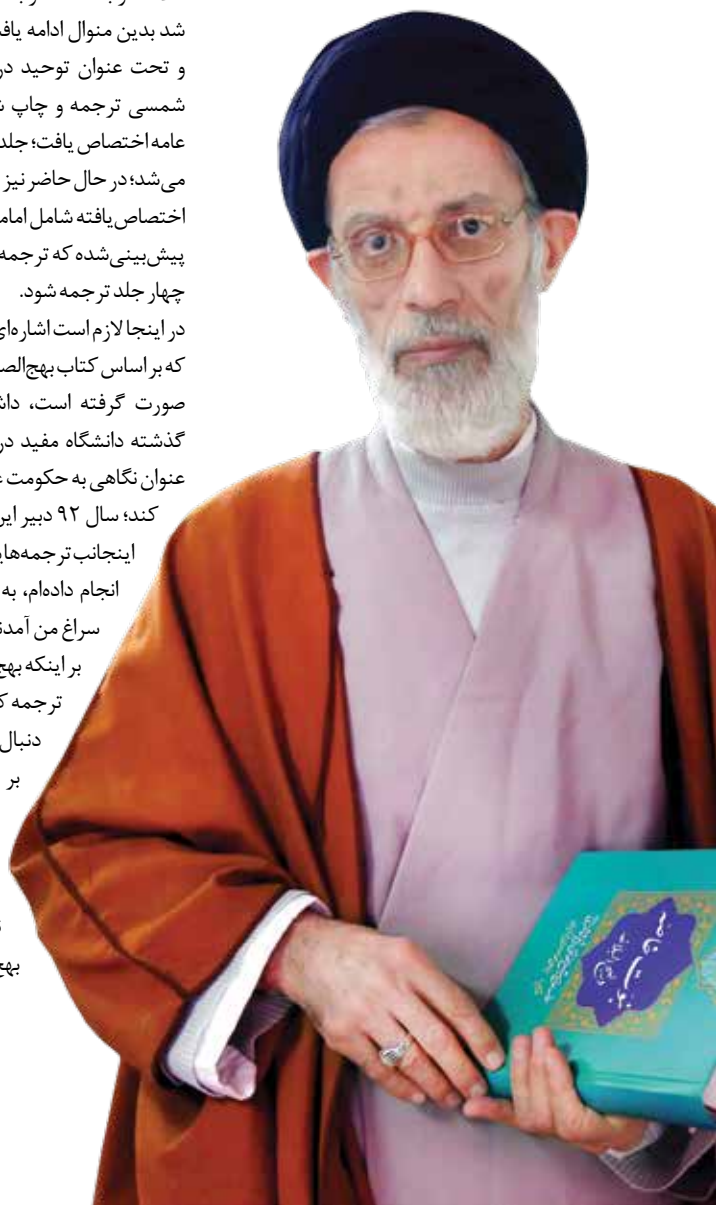
خاص و عام بود و مطالبی که از ایشان باقی مانده مویذ اهمیت کار ایشان است.

در پایان خاطره‌ای که از آیت‌الله مطهری که در ذهنم

مانده را برایتان بازگو می‌کنم؛ سال ۵۴ که دیداری با این بزرگوار داشتم تأکید می‌کردند که دوست دارند

از نزدیک حاج شیخ را ببینند؛ بالینکه خود آیت‌الله مطهری دارای جایگاه علمی بودند ولی این بیان

نشان از ارادت آیت‌الله مطهری به علامه بود.

کسب علم علامه در محضر بزرگان

دوران تحصیل علامه شیخ شوشتری در آن ۲۶ سالی بود که پیش از هجرت به کربلا و نجف، در شوشتر گذراند فارغ التحصیل حوزه شوشتر بودند؛ پس از هجرت به کربلا و نجف که هفت سال طول کشید، در آن دو شهر مذهبی و علمی سکونت یافتند و بیشتر مشغول تحقیق و تالیف بودند.

مقدمات و سطح را نزد اساتیدی چون مرحوم سید حسین نوری، سید محمدعلی امام و سید علی اصغر حکیم گذراندند؛ پس از آن با استفاده از کلاس درس اساتیدی چون آیت الله محمدتقی شیخ الاسلام و آیت الله سید مهدی آل طیب و پدر خود، به درجه اجتهاد رسیدند.

سید محمدتقی شیخ الاسلام

ایشان پیشتر به نام شیخ الاسلام وسید آقا شهرت دارند، فرزند سید محمد موسوی شوشتری و از خاندان جزایری هاست؛ از کتاب های مربوطه که از او به جامانده می توان فهمید که او فاضلی فرزانه و دانشوری ادیب و فردی با ذوق بود؛ در ادبیات دستی توانا داشت؛ همان طور که در فقه و اصول و ریاضیات ماهر بود؛ از نظر اخلاقی هم عالمی ستوده خصال و باوقار و متین بود و عموم مردم احترامش را پاس می داشتند؛ بسیاری از صاحبان دانش و تشنگان معارف از محضرش بهره مند گشته اند که علامه شیخ شوشتری معروف ترین آن هاست؛ کتب او به خط خود به یادگار مانده است؛ از فرط تقوا و شدت پارسایی در وجوهات شرعی تصرف نمی کرد و زندگی بی آرایش خویش را تنها با مختصر درآمدی که با دست خود کسب می کرد، سپری می ساخت.

پس از ۸۱ سال تبلیغ و ترویج دین و دانش در سال ۱۳۴۲ قمری در شوشتر چشم از جهان فرو بست و راهی دیار باقی گشت؛ جسدش را پس از انتقال به نجف اشرف در قبرستان وادی الاسلام دفن کردند؛ فرزندان و نوادگانش که از میان شان فاضلاتی زیادی برخاسته اند با نام های شیخ الاسلام و شیخ الاسلامی در شهرها و مکان های مختلف پراکنده اند.

حجت الاسلام سید محمدعلی امام

مشهور به امام شوشتری، فرزند سید حسین معروف به سید بزرگ که دانشوری فاضل و بزرگوار بود؛ سال ۱۳۰۸ قمری در شوشتر چشم به جهان گشود؛ مقدمات را نزد سید محمدعلی شیخ الاسلام و سید محمدعلی شوشتری و سید محمدتقی شیخ الاسلام به پایان برد؛ سپس یک دوره شرایع الاسلام را پیش سید علی محمد آل علی و قسمتی از شرح لمعه و ریاض را نزد آخوند ملا جعفر شرف الدین خواند تا اینکه به شهر دزفول رفت و در حوزه درس آیت الله شیخ محمدرضا معزی، شرکت یافت؛ بالاخره در سال ۱۳۳۷ قمری به نجف اشرف مشرف شد و در آنجا محضر استادان بزرگانی چون آیت الله سید محمد کاظم یزدی و سید محمد کاظم نحوی بروجردی که مدرسی با تجربه و کهن سال بود، راه یافت؛ پس از بازگشت به شوشتر از تحصیل دست نکشید و هنر خطاطی را فرا گرفت؛ در اثر صداقتی و صلاحیتش که پیش همگان مسلم و محرز بود، لیاقت این را یافت که متصل به سلسله راویان نور شود و به سرچشمه های خورشید بپیوندد؛ راه این وصال نورانی را، بزرگانی چون شیخ محمد باقر دزفولی، سید محمدرضا صدر، سید حسن صدر، میرزا محمد تهرانی، شیخ آقابزرگ تهرانی و سید ابوالقاسم با دادن اجازه نقل حدیث و روایت برای سید هموار کردند؛ از سید آثار زیادی به جای مانده مانند اسباب النجاه که در اصول و فروع دین جالب توجه است؛ در این کتاب برخلاف اجماع و اتفاق همگان، تولی و تبری از اصول دین شمرده شده است؛ پس از عمری تدریس و تحقیق و در هدایت و راهنمایی مردم و اقامه شعائر اسلامی، عاقبت روز چهارشنبه شانزدهم ربیع الاول در سال ۱۳۹۴ قمری چشم از جهان خاکی فرو بست و به سوی دوست شتافت؛ پیکرش را پس از تشییع و تجلیل در مقبره خاندان آل طیب در گورستان سید صالح شوشتر شهرستان شوشتر به خاک سپردند.

حجت الاسلام سید علی امیرمکی

معروف به حکیم، فرزند سید حسین، ایشان هم فرزند عارف مشهور، سید علی شوشتری است؛ رجال نویسان از او با اوصافی چون نویسنده های دانشور و فاضلی بزرگوار نام می بردند؛ رجال شناس هم عصرش، بزرگ کتاب شناسی شیعی، شیخ آقابزرگ تهرانی که با او از نزدیک آشنایی داشت، می نویسد: «ایشان از آن دانشمندان بود که در ترویج دین و در خدمت به اسلام و مسلمین همیشه در تلاش و تکاپو بودند؛ نسبت به انجام وظایف شرعی، به ویژه در شهرستان شوشتر و اطراف آن پایدار و مقاوم بود و برای خدمت به شریعت پدران پاکش، شور و شوقی روزافزون داشت؛ در سال ۱۳۴۱ قمری برای زیارت به عراق مشرف شد که ما با دیداری دوباره، اهل قدیم را تازه کردیم؛ او به دیار شان برگشت؛ همچنان مواظب واجباتش بود تا در سال ۱۳۴۸ قمری به پیش پروردگارش برگشت.»

می توان گفت علامه شیخ شوشتری بیش از ۲۱ سال محضر بر فیض این استاد ادرک نگرده است؛ زیرا در روز جدایی و مرگ استاد از عمر محقق بیش از ۲۸ بهار نمی گذشت و بیش از این گفته شد که محقق در هفت سالگی وارد شوشتر شد؛ آثاری که از حکیم شوشتری به جای مانده است شامل: ۱- امتن العقائد (متین ترین عقیده ها) در علم کلام و عقاید ۲- اوثق الوسائل، مختصری است در مواعظ و نصایح که از آیات و روایات استخراج شده اند ۳- ترجمه تالی الاخبار، تالیف شیخ محمدنبی توپسرکانی، به فارسی ۴- الدر الثمین فی مقدمه التضمین، ملا جعفر شرف الدین شوشتری (۱۲۵۰-۱۳۳۵ قمری) کتاب آلفیه ابن مالک را تضمین کرده بود و سید حکیم شوشتری مقدمه ای در شرح حال شرف الدین نوشته است ۵- شرح عیون الاخبار، شرحی است به فارسی در کتاب عیون اخبار الرضا نوشته شیخ صدوق ۶- مختصر مغنی البیب ۷- مجموعه فی الادعیه و الزیارات.

ویژه نامه

بیست و چهارمین
جشنواره
کتاب سال دانشجویی

آیت‌الله سید مهدی آل طیب جزائری

ایشان پسر سید محمد تقی جزائری موسوی از نسل عالم پر آوازه سید نعمت‌الله جزائری است؛ ایشان که از دانشوران نامور آل طیب شمرده می‌شود در سال ۱۳۱۱ قمری در شوشتر متولد شد و سطوح و پایه‌های علمی را یکی پس از دیگری در محضر دانشمندانی همچون عموی خود آیت‌الله آقا سید بزرگ آل طیب و شیخ محمد کاظم شوشتری بی‌مود؛ پس از تحصیل نزد آیت‌الله محمدرضا دزفولی از ایشان بهره‌ها برد تا به درجه اجتهاد رسید؛ آن فقیه فرزانه در زهد و پارسایی خود ساخته‌ای بود که از هوی رمیده و از هر چه رنگ تعلق داشت، آزاده گشته بود؛ در مقام موعظه و در منبر اخلاق و اندرز بیانی چنان دلپذیر و شیوا داشت که حکایت از روح قدسی او دارد و سخنان سبزش درون دل‌های قابل می‌نشست؛ از آثار قلمی و علمی او می‌توان به شرح معالم الاصول، شرح کفایه الاصول، الکلمه العلیا ترجمه کلمه التقوی به فارسی، نوشته استادش شیخ محمدرضا دزفولی است؛ این کتاب در نجف به سال ۱۳۴۱ قمری چاپ شده است؛ شرح وصیت‌نامه مولا علی (ع) به امام حسن (ع) و معالی الاخلاق و الوسیله الکبری فیما یعم به البلوی که رساله عملیه ایشان بود، به‌جا مانده است؛ این مرجع تقلید پس از ۵۱ سال عمر پربار در سال ۱۳۶۲ قمری در شوشتر رحلت کرد و همان جابه خاک سپرده شد.

آیت‌الله شیخ محمد کاظم شوشتری

شیخ محمد کاظم فقیهی فرزانه، واعضی پارسا و شجاع و خطیبی سخنور و نترس بود؛ سال ۱۲۹۷ قمری متولد شد و در سال ۱۳۷۱ قمری درگذشت.

در باره او گفته‌اند مجتهد معروف عصر خود در شوشتر و از دانشمندان بزرگ شیعه در معقول و منقول بوده است و در شوشتر مرجع همگان بود؛ سررشته امور شهر را در دست داشت؛ علمای معاصر شوشتر غالباً شاگردان آن مرحوم هستند.

از آثار او کتابی در علم اصول فقه و منتخب‌المنتخب (رساله علمیه) را نام بردند؛ علاوه بر کارهای علمی و فرهنگی در مبارزه با طاغوت و ستمگران نیز عزمی راسخ و نقشی چشم‌گیر داشت؛ در دوران سیاه رضاخان میرپنج و هم در عصر ستم‌شاهی محمدرضا پهلوی از شوشتر به پروردگارش تبعید شد.

علامه شیخ شوشتری در باره ایشان می‌گوید: «ایشان خیلی متهور بود؛ در منبر خیلی مقید بود مبادا کسی حرف غلط و نادرستی بزند یا برای سینه‌زنی در مسجد افراد کم باشد...».

در این باره دکتر محمدعلی شیخ فرزند علامه شیخ شوشتری می‌گوید: «پدر بزرگ بنده یعنی حاج شیخ محمد کاظم شوشتری علیه رضاشاه سخنرانی‌های زیادی داشت؛ تا جایی که شوشتر شورید و رئیس شهربانی را زدند؛ حتی چند نفر در این ماجرا کشته شدند؛ دو سه روز بعد از این ماجرا از تهران مامور آمد و به ایشان ابلاغ کردند که باید از شوشتر بروند...».

این عالم بزرگ پس از ۷۴ سال زندگی پربار، که در محضر بزرگانی در نجف و شوشتر سپری شد در سال ۱۳۷۱ قمری رخ از این سرای خاکی بر تافت و با تکریم پیکرش تشییع و در حسینیه جدش در شوشتر به خاک سپرده شد.

مجت‌الاسلام سید مسین نوری

از ایشان نامی در کتاب‌های تراجم و رجال و دیگر کتب یافت نشده است؛ مثل اینکه علامه تنها بخشی از علوم مقدماتی را نزد ایشان خوانده است؛ خود علامه از سید حسین نوری چنین یاد می‌کند: «کتاب‌های درسی را بنده شروع می‌کردم و بیشتر آن را بدون استاد مطالعه می‌کردم، حتی یادم می‌آید گاهی که پیش سید حسین نوری درس می‌خواندم، فقط عبارات کتاب را مرور می‌کردیم مگر یک جایی که خیلی مشکل بود و من می‌ماندم و خود او هم می‌ماند.»

آیت‌الله مومن میرزا تاقی‌کرد؛

«بهبج الصباغه» و خلا تفسیر موضوعی نهج البلاغه

آیت‌الله محسن حیدری، نماینده مردم خوزستان در مجلس خبرگان رهبری و امام جمعه موقت اهواز درباره اهمیت تفسیر علامه شیخ شوشتری درباره نهج البلاغه می‌گوید شروع نهج البلاغه همه به سبک ترتیبی نوشته شده‌اند که در این میان خلا محسوسی در زمینه تفسیر موضوعی از نهج البلاغه وجود داشت و بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه تالیف علامه شیخ شوشتری این خلا را تا حدود زیادی پر کرد؛ تحریریه رایحه در این ارتباط گفت‌وگویی با ایشان انجام داده است که مشروح آن از نظر می‌گذرد.

● لطفا مختصری درباره کتاب بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه ذکر بفرمایید.

در ابتدا باید اشاره‌ای به جایگاه والای علمی شیخ محمدتقی شیخ شوشتری داشته باشم؛ ایشان از علمای برجسته معاصر شیعه است که آوازه علمی ایشان از حدود ایران فراتر رفته و تمام جهان تشیع، بلکه تمام جهان اسلام را در نور دیده است.

علامه شوشتری در زمینه‌های مختلفی از جمله حدیث، رجال و شرح نهج البلاغه و علوم دیگر تخصص داشتند؛ از جمله کتاب‌های گران سنگ این عالم وارسته می‌توان به النجعه فی شرح اللمعه، قاموس الرجال و همچنین بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه یاد کرد.

ابتکار علامه شیخ شوشتری در بهج الصباغه در گزینش روش تفسیری در شرح نهج البلاغه بوده که حرکتی جدید و ابتکاری را به منصفه ظهور رساندند؛ توضیح اینکه، تا به حال قریب به ۷۰۰ اثر، در زمینه تفسیر و

شرح نهج البلاغه در جهان اسلام به زبان‌های گوناگون به رشته تحریر درآمده است.

● علامه شیخ چه ابتکاری در تالیف کتاب بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه داشته‌اند.

همه این شروع و تفاسیر به روش ترتیبی نگاشته شده است، علامه شیخ شوشتری با ابتکار خود، روش تفسیر نهج البلاغه را از ترتیبی به موضوعی تغییر دادند؛ همچنان که قرآن نیز دارای دو نوع تفسیر ترتیبی و موضوعی است؛ مفسر در روش تفسیر ترتیبی از ابتدای قرآن آغاز می‌کند و تا آخرین سوره قرآن را، آیه به آیه پیش می‌برد و موضوعات مختلفی را طرح می‌کند؛ در روش موضوعی، مفسر قرآن، موضوعی همچون توحید، نبوت، امامت، اخلاق، عدالت، قضاوت را برمی‌گزیند و آیات مرتبط با موضوع مورد نظر خود را جمع‌آوری و دسته‌بندی و در پایان ارتباط آن‌ها را با یکدیگر کشف می‌کند و نتایج بسیار ارزنده‌ای

در این باره به دست می‌دهد. در قرون گذشته در زمینه تفسیر موضوعی قرآن، گام‌هایی توسط علمای شیعه و اهل سنت برداشته شده است؛ فی‌المثل کتاب احکام القرآن از حصص، ابوبکر احمدین علی‌رازی از علمای قرن چهارم هجری، کنز‌العرفان فی فقه القرآن از جمال‌الدین فاضل مقداد از علمای قرن هشتم، زبده البیان فی احکام القرآن محقق مقدس اردبیلی از علمای قرن نهم و تفسیر محقق سیوری و همچنین مرحوم کراشکی که در زمینه آیات الاحکام نگاشته شده‌اند؛ تفسیر موضوعی همچنین در دوران معاصر به صورت عام و جامع در موضوعات مختلف ادامه یافت؛ از جمله تفسیر موضوعی پیام قرآن آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی و مفاهیم القرآن آیت‌الله جعفر سبحانی و تفاسیر دیگر.

● اهمیت تالیف کتاب بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه را چگونه ارزیابی می‌کنید.

نهج البلاغه به عنوان دومین کتاب ارزشمند دنیای اسلام پس از قرآن نیازمند تفسیری به روش موضوعی بود که بهج الصباغه این خلا محسوس را پر کرد؛ در این تفسیر سه بخش نهج البلاغه که شامل خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های امام علی (ع) است در ۶۰ موضوع تنظیم شد و ذیل هر موضوع عناوین فرعی مختلفی مطرح شده است که مجموعه عناوین ارائه شده در بهج الصباغه بیش از ۹۰۰ عنوان است؛ فصل اول درباره توحید است که ذیل آن ۵۳ عنوان در زمینه توحید مطرح شده و مورد بررسی قرار گرفته است؛ فصل دوم در موضوع آفرینش آسمان، زمین، آفتاب، ماه، ستارگان، عرش و کرسی در ۶ عنوان مطرح شده است؛ فصل سوم در آفرینش ملائکه در ۳ عنوان، فصل چهارم در زمینه خلقت آدم (ع) در ۴ عنوان، فصل پنجم در موضوع نبوت عامه در ۹ عنوان، فصل ششم در زمینه نبوت خاصه (نبوت پیغمبر (ص)) در ۴۷ عنوان، فصل هفتم در زمینه امامت خاصه در ۳۳ عنوان، فصل دهم در زمینه اخبار غیبی (ملاحم) نهج البلاغه و فصل یازدهم در موضوع علم امیرالمؤمنین، عفو و مکارم اخلاق ایشان و همین‌طور بقیه فصول که در چندین عنوان به آن‌ها پرداخته شده است به‌طور مثال فصل شصتم در زمینه موضوعات پراکنده و متفرقه است و ۱۰۴ عنوان در بردارد.

● لطفا مختصری درباره ویژگی‌های بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه بفرمایید.

تفسیر نهج البلاغه در کتاب بهج الصباغه ویژگی‌های متعددی دارد؛ بهج الصباغه را در لغت می‌توان معادل پدیده مسرت‌بخش دانست؛ به این معنا که این

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

بَهجُ الصَّبَاغَةِ فِي شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ

این کتاب اثر مرحوم علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری اولین شرح موضوعی نهج البلاغه است که آن را در ۶۰ فصل شرح قرار داده است؛ کتاب یکی از مهم‌ترین شرح‌های نهج البلاغه است که در ۱۴ جلد به چاپ رسیده است.

از جمله موضوعات کتاب می‌توان به این موارد اشاره کرد؛ توحید، خلق آسمان، زمین، عرش، کرسی، خورشید، ماه، ستارگان، خلق فرشتگان، خلق آدم، نبوت عامه، نبوت خاصه، امامت عامه، امامت خاصه، خبرهای غیبی نهج البلاغه، دانش و مکارم اخلاق امیرمؤمنان (ع)، تفسیر قرآن، داوری‌های حضرت علی (ع) و موضوعات دیگر.

کتاب در شوشتر تنظیم شده و در عتبات نبوده است؛ علامه شیخ شوشتری در مورد علت نام‌گذاری آن به بهج الصباغه فرموده است: «چون شرح من بر نهج البلاغه به گونه‌ای مسرت‌بخش تدوین شده آن را بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه نام نهادم؛ همچنین در مورد روش کار خود در مقدمه کتاب می‌نویسد: من قسمت‌هایی از نهج البلاغه را شرح کرده‌ام که محتاج شرح بوده است؛ در جنبه‌های لغوی و نحو زیاده‌روی نکرده‌ام و در شرح هر فقره به اندازه لازم بسنده کرده‌ام، دیگر آن که مطالب دیگران را با نامشان آورده‌ام و هر جا که مطلب به کسی منتسب نیست؛ اینجانب است.

به گفته شیخ شوشتری، برای این شرح در حدود ۵۰ سال زحمت کشیده است و در مصاحبه با کیهان فرهنگی فرمودند: از بچگی با نهج البلاغه مانوس بودم و هر فقره‌ای که دیده‌ام یادداشت‌هایی کرده‌ام.

درباره یکی دیگر از ویژگی‌های تفسیر موضوعی بهج الصباغه باید گفت که علامه شوشتری در ضمن شرح عبارات نهج البلاغه به‌طور معمول به تصحیف و تحریفات و اشتباهات نسخ مختلف نهج البلاغه از جمله نسخه‌های شروح منهاج البراعه راوندی، ابن میثم بحرانی و محقق خوبی پرداخته‌اند و موارد صحیح از غیر صحیح را نشان داده‌اند؛ علامه شوشتری در وجه اختلاف نسخه‌ها عوامل مختلفی را ذکر می‌کند و عامل عمده اختلاف نسخ را این امر می‌داند که مصنف نهج البلاغه یعنی شریف‌رضی، نسخه‌های متعددی از نهج البلاغه نوشته و در این نسخه‌ها حذف و اضافات و تقدیم و تأخیر داشته است؛ از این جهت نسخه‌های متعددی از نهج البلاغه نوشته و در این نسخه‌ها حذف، اضافات، تقدیم و تأخیر کرده است؛ از این جهت نسخه‌های متعددی از نهج البلاغه به دست شارحان رسیده است.

● تفسیر موضوعی چه محسنات و برتری نسبت به تفسیر تریبی دارد.

یکی از محسنات روش موضوعی به کار گرفته شده در تفسیر بهج الصباغه، اینک نگاه عام و کلی‌نگر مفسر در روش تفسیر موضوعی، افق وسیعی از مطالب را در اختیار او قرار می‌دهد و چه‌سپاهم‌چنان که درباره قرآن گفته شده *إن القرآن یفسر بعضه بعضا*، این موضوع درباره نهج البلاغه نیز صدق کند و بعضی کلمات نهج البلاغه بعضی دیگر را تفسیر کند؛ به این معنا که شاهد مثال آن باشد، آن را تاولیل کند یا شرح و توضیح دهد؛ بنابراین در تفسیر موضوعی بهج الصباغه، افق وسیعی از مطالب نهج البلاغه ارائه شده است و علامه شوشتری با دسته‌بندی و عنوان‌بندی موضوعات نهج البلاغه به محققان که در زمینه موضوعات مختلف نهج البلاغه پژوهش می‌کنند، کمک فراوانی کرده است؛ البته راه تحقیق و پژوهش در زمینه تفسیر موضوعی نهج البلاغه همچنان هموار است؛ چنین نیست که علامه شوشتری در بهج الصباغه با به‌کارگیری روش تفسیر موضوعی و استخراج موضوعات مطرح شده در نهج البلاغه آخرین سخن را در این زمینه گفته باشد بلکه محققان و شارحان دیگری می‌توانند به همان موضوعات از زاویه‌های متفاوت بپردازند و دسته‌بندی متفاوتی ارائه دهند.

کتاب شرحی است که مایه سرور و خوشحالی درباره نهج البلاغه است؛ یکی از ویژگی‌های بهج الصباغه روش خاصی است که در شرح عبارات نهج البلاغه مدنظر بوده است؛ علامه شیخ شوشتری پس از گردآوری عبارت‌هایی که از نظر مضمونی متقارب هستند، در ابتدا آن‌ها را از نظر معنوی و واژگانی مورد بررسی قرار می‌دهد، سپس به تناسب مطالب منقول از نهج البلاغه، اخباری را که از نظر تاریخی هستند و قوی هستند از کتب معتبر نقل می‌کند و همچنین به اقتضای موضوعات طرح شده در خطبه‌ها، نامه‌ها یا حکمت‌ها، حکایت‌ها، تواریخ و نکات بلاغی، علمی و کلامی را مطرح می‌کند؛ بر این اساس این شرح جامع تاریخ، ادب، اخبار، حدیث و کلام است.

علامه شوشتری در رعایت ایجاز و اختصار در توضیح نکات بلاغی بر خلاف دیگر شروح نهج البلاغه به نکاتی توجه داشته‌اند؛ ایشان در مقام پرداختن به کلمات و ترکیبات و مباحث اعراب در عبارات نهج البلاغه در حد نیاز عمل کرده است و از بیان اعراب و معانی لغوی همه کلمات و عبارات نهج البلاغه اجتناب کرده‌اند؛ بر این اساس علامه شوشتری از شرح نهج البلاغه کمال‌الدین ابن میثم بحرانی و از منهاج البداعه فی شرح نهج البلاغه حبیب‌الله موسوی خوبی از علمای قرن سیزده و چهارده که در طرح مسائل بلاغی در حد افراط عمل کرده‌اند، تقدیمی‌کنند.

البته جنبه انتقادی بهج الصباغه نسبت به شروح دیگر نیز دیده می‌شود؛ علامه شوشتری در جای‌جای شرح خود بر نهج البلاغه از شروح مختلف آن در زمینه‌های تاریخی، کلامی و سند و مدرک روایات مورد استناد در برخی از آن‌ها نقد می‌کند؛ به عنوان نمونه علامه شوشتری غالباً از شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید معتزلی هم از بعد کلامی و عقیدتی و هم از بعد تاریخی انتقاد می‌کند؛ علامه شوشتری همچنین نقدهای تاریخی فراوانی بر شرح ابن میثم بحرانی وارد کرده‌اند و از شرح منهاج البراعه فی شرح نهج البلاغه محقق خوبی نیز انتقاد می‌کنند که غالباً از احادیث ضعیف و طرق خاصه در محاجه با اهل سنت استفاده می‌کنند در حالی که برای اتمام حجت باید از احادیث مورد اعتماد طرفین (شیعه و سنی) بهره گرفت.

می‌توان در تبیین یکی دیگر از ویژگی‌های شرح بهج الصباغه به ویژگی امانت‌داری علمی ایشان در بیان اقوال علمای دیگر اشاره کرد؛ علامه شیخ شوشتری مطالبی را که از شروح دیگر یا کتب تاریخی نقل می‌کنند به‌گونه‌ای آورده‌اند که قول نسبت می‌دهند و به کسانی که مطالب دیگران را با انشای جدید بی‌آنکه آن‌ها را به‌گونه‌ای نسبت دهند، نقل می‌کنند، انتقاد کرده است؛ چنین عملی را گونه‌ای سرق‌ت علمی و ادبی می‌داند که شایسته علما و مولفان نیست.

حسن زاده اظهار کرد:

خاصی داشتند؛ از این حیث فرد کامل و کارآمدی بودند؛ ایشان بر پایه‌های علمی که خودشان پایه‌گذار بوده‌اند تحقیقات بسیار ارزشمندی داشته‌اند.

● مختصری درباره اینکه شیخ شوشتری به‌عنوان عالم علم رجال معرفی شده‌اند، بیان نماید.

بله، علامه شیخ شوشتری در علم رجال کتاب معروف قاموس الرجال را تالیف کرده‌اند؛ (علم رجال علمی است که سلسله اسناد و احادیث را بررسی می‌کند؛ مثلاً روایاتی که از ائمه به‌جامانده است را مورد بررسی قرار می‌دهد) شیخ شوشتری نیز از جمله افرادی بودند که در قرن معاصر در این رشته فعالیت کرده‌اند و صاحب‌نظر بوده و به تحقیق پرداخته‌اند؛ علامه شیخ شوشتری ابتدا حاشیه‌ای بر کتاب مامقانی نوشته‌اند، بعدها کتابی به‌صورت مستقل تالیف کردند و به نام قاموس الرجال نام‌گذاری کردند؛ این کتاب از جمله کتب منبع علم رجال است که شخصیت علمی شیخ در این کتاب ارائه شده است؛ در همه مجامع شیعه، شیخ شوشتری به‌عنوان عالم علم رجال معرفی و شناخته شده است؛ علامه در قاموس الرجال تتبع و بررسی کامل کرده‌اند؛ وقت خود را تلف نمی‌کردند و در همه لحظات به تحقیق و تتبع می‌پرداختند؛ شجاعت در ابراز عقایدشان در قاموس الرجال مطرح است؛ در ابراز نظریه علمی نیز شجاعت داشتند، یعنی اگر نظرش مخالف نظر دیگری بود، آن را به‌صراحت ارائه و مطرح می‌کردند که این شجاعت در کتاب اخبارالدخيلة نمود بیشتری داشته است.

یکی از موارد نقد شیخ در مورد رجال بوده و در این زمینه تتبع داشته است؛ شیخ ابتدا بر کتاب رجال مامقانی حاشیه نوشته و بعد تصمیم گرفتند کتاب جدیدی بنویسد؛ شیخ کتاب مامقانی را مورد نقد قرار داده است و باصراحت مطلب مورد نظر خود و ابراز و ارائه می‌کرد.

نقدی از جنس اخباری‌گری

حجت‌الاسلام والمسلمین سید ابوالحسن حسن‌زاده امام‌جمعه موقت اهواز، درباره علم علامه شیخ شوشتری معتقد است از جمله محققان اخباری که دارای مبانی فکری صحیح هستند و نقد و بررسی می‌کردند، شخصیت عالی‌قدر، علامه شیخ شوشتری است؛ ایشان از نظر علمی دارای ابعاد علمی و شخصیت کاملی بودند و مبانی و پایه‌های فکری خاصی داشتند؛ بر پایه‌های علمی که خودشان پایه‌گذار کرده بودند تحقیقات بسیاری ارزشمندی داشته‌اند؛ در این خصوص گفت‌وگویی با او داشته‌ایم که مشروح آن را در زیر می‌خوانید.

● پایه‌های فکری علامه بر چه مبنایی استوار بود.

علامه شیخ شوشتری بیشتر به اخباری‌ها نزدیک بوده است؛ البته اخباری‌هایی که فعالیت آن‌ها بر اساس تحقیق و بررسی بوده است؛ گروهی از اخباری‌ها بودند که خدمات ارزنده‌ای داشتند؛ از جمله شیخ حر عاملی که کتاب وسایل الشیعه را در ۱۹ جلد به تحریر درآورده است؛ ایشان از جمله اخباری‌هایی هستند که تالیفشان به‌عنوان مهم‌ترین کتاب حوزه علمیه و مجتهدین مورد توجه قرار گرفته و باوجود تلاش‌هایی که توسط محققان صورت گرفته هنوز کتابی جایگزین این کتاب ارزشمند نشده است؛ از چهره‌های اخباری‌هایی که دارای مبانی فکری صحیح هستند و نقد و بررسی می‌کردند می‌توان به علامه شیخ شوشتری اشاره کرد؛ این شخصیت جلیل از نظر علمی دارای ابعاد علمی و شخصیت کاملی بودند و مبانی و پایه‌های فکری

● توضیحی درباره شخصیت و ابعاد مختلف علمی علامه شیخ شوشتری بفرمایید.

درباره شخصیت علامه می‌توان گفت، علامه شوشتری یکی از چهره‌های شاخص و درخشان خوزستان در دوره‌های اخیر بوده و این علامه بزرگوار از افتخارات استان خوزستان هستند.

شخصیت ایشان از ابعاد مختلفی مورد بررسی قرار می‌گیرد؛ از جمله علمی، اخلاقی، زهد، اجتماعی و تقوا؛ از جهت دیگر از نظر اصالت خانوادگی مورد توجه است.

جد این خانواده به علامه شیخ جعفر شوشتری که در زمینه مقتل خوانی مطرح بوده است، می‌رسد؛ نام این خانواده جلیل‌القدر باگذشت زمان دستخوش تغییرات نشده است؛ علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری از نظر علمی نیز شاخص بوده‌اند؛ البته ایشان بر مبانی و پایه‌های فکری که خود پایه‌گذار بوده تاکید بسیار داشته‌اند.

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه شیخ محمدتقی شیخ شوشتری

برخی مقالات و تالیفات علامه

۱. تحقیق پیرامون ابوصبر

این کتاب تحقیقی است پیرامون راویانی که کنیه ایشان ابوصبر بوده و این شهرت مشترک، پژوهشگران را هرازگاهی دچار اشتباه می کرده است؛ محقق به رفع آن‌ها پرداخته و راه را آشکار ساخته است؛ محقق می نویسد تاریخ تالیف این کتاب سال ۱۳۵۸ قمری در شهر کربلا بوده که در شهر شوشتر و در سال ۱۳۷۴ قمری بازنگری و پاک‌نویسی آن انجام شده است.

۲. مقدمه توحید مفضل

محقق شوشتری در این مقدمه برخی از آرا و مباحث طرح شده از سوی امام جعفر صادق (ع) را با نظریات و کشفیات جدید علمی تطبیق داده است؛ علامه در معرفی این کتاب می نویسد این کتاب مشتمل است بر چهار مجلس که حضرت امام صادق (ع) در هر مجلس، حکمت‌های خالق در خلایق، برای مفضل شرح می دهد؛ مجلس اول در خلقت انسان، مجلس دوم در خلقت اصناف حیوانات، وحوش صحرا، طیور هوا ... این اثر سومین اثر فارسی علامه است که در ۴۰ صفحه همراه با ترجمه کتاب توحید مفضل به قلم مرحوم علامه مجلسی قطع رقی چاپ شده است.

۳. رساله فی سهو النبی

رساله‌ای است تخصصی و کلامی که در یک موضوع عقیدتی بحث می کند؛ علامه این رساله را در سال ۱۳۵۸ قمری هنگامی که در کربلا سکونت داشته نوشته است؛ در ۲۴ صفحه به ضمیمه جلد یازدهم قاموس الرجال چاپ شده است.

۴. حواشی بر توضیح المسائل

این کتاب در سال ۱۳۴۸ شمسی تالیف شده است؛ با وجود اقبال مقلدین و اصرار ایشان بر انشای رساله علمیه، باز ایشان از این کار استنکاف ورزیدند.

۵. رساله فی تواریخ النبی والال

این رساله که بسیار مختصر مفید و در موضوع خود جامع و کم نظیر است، دارای چند فصل است؛ از جمله در تاریخ ولادت رسول خدا، فاطمه زهرا و امام معصوم (ع)؛ تاریخ وفات ایشان؛ محل ولادت و محل دفن اجساد پاکشان و...

علامه شیخ محمد تقی شوشتری بر علم

قدما احاطه کامل داشته‌اند؛ در این زمینه می توان به کتاب اخبار الدخیله اشاره کرد؛ اخبار الدخیله یعنی روایاتی که وارد دیگر روایات شده‌اند و روایات جعلی محسوب می شوند و کلام معصوم نیستند؛ این مسئله بحث خاصی است که هم رسول اکرم (ص) و هم اهل بیت (ع) به آن هشدار داده‌اند.

● احاطه کامل شیخ شوشتری بر علم قدما در چه کتابی گنجانده شده است.

علامه شیخ محمد تقی شوشتری بر علم قدما احاطه کامل داشته‌اند؛ در این زمینه می توان به کتاب اخبار الدخیله اشاره کرد؛ اخبار الدخیله یعنی روایاتی که وارد دیگر روایات شده‌اند و روایات جعلی محسوب می شوند و کلام معصوم نیستند؛ این مسئله بحث خاصی است که هم رسول اکرم (ص) و هم اهل بیت (ع) به آن هشدار داده‌اند؛ این کتاب با جرات و شجاعت نوشته شده است؛ در این کتاب یا احادیثی که اصل هستند و یا کلمه جعلی وارد آن‌ها شده و تحریف شده‌اند، ثبت شده‌اند؛ این کتاب در زمان نگارش به عنوان کتاب سال معرفی شد.

کتاب اخبار الدخیله اولین کتابی است که درباره اخبار جعلی تالیف شده است؛ گرچه بعد از آن دانشمندان و بزرگان دینی در کتب و تالیفات خود به روایت و احادیثی اشاره کرده‌اند ولی کتابی که به صورت یکپارچه تالیف شده است تالیف و گردآوری نشده بود؛ در اخبار الدخیله روایاتی که مورد تحریف و جعل واقع شده‌اند نیز آمده‌اند؛ حتی احادیثی که بخشی از آن‌ها جعلی و یا جابه‌جا شده‌اند نیز مورد اشاره واقع شده‌اند؛ گاهی اوقات یک روایت مطابق با قرآن رد می شود که علامه شیخ شوشتری به این مسئله پرداخته است.

کتاب دیگر علامه شیخ شوشتری شرحی بر

نهج البلاغه است؛ این کتاب ویژگی بارز و متمایزی نسبت به دیگر شرح‌های نهج البلاغه دارد که بر اساس موضوعات نهج البلاغه تفسیر شده است؛ گرچه شرح‌های متعددی بر این کتاب گردآوری شده است، اما شرح کتاب علامه شیخ شوشتری موضوعی است؛ مثلا موضوع ولایت را مطرح کرده و همه مواردی که مرتبط با این موضوع هستند را یکجا بیان کرده است؛ علامه شیخ شوشتری، کتب متفرقه‌ای مانند آیات بینات فی حقیقه بعض المنامات، بدایع، الاوائل را نیز تالیف کرده‌اند؛ علامه شیخ شوشتری، سلیقه خوبی در مطرح کردن موضوعات علمی داشتند؛ از این ذوق نیز در تالیف کتب استفاده می کردند.

کتاب الاوائل، یعنی اولین‌ها؛ اولین کسی که وارد بهشت می شود، اولین کسی که فلان حرف را زد و دیگر اولین‌ها در این کتاب گردآوری شده‌اند؛ در مورد شخصیت علمی شیخ می توان گفت ایشان مطالعه کامل و احاطه کاملی داشته‌اند؛ همچنین آنچه به نظرشان صحیح بود را مطرح می کردند و ابایی از بیان نظرش نداشتند؛ از تضارب آرا و تعامل اندیشه‌ها ابایی نداشتند.

علامه شیخ شوشتری، قلم شیوایی داشتند؛ قلمی صریح و تند که حتی نظر دیگران را به طور صریح و آشکار نقد می کردند؛ شیخ به دلیل این که از وقت خود بیشتر برای تالیف کتب و آثارش استفاده می کردند، حضور کمی در اجتماع و ارتباط با مردم داشتند؛ برای تالیف آثار اهتمام ویژه‌ای داشت و کمتر مراجعات مردمی به منزل داشت؛ نسبت به تالیفات خود توجه ویژه‌ای داشت؛ وقت خاصی برای تالیفات اختصاص می دادند؛ به همین دلیل وقت زیادی را به تدریس اختصاص ندادند.

● چگونه می توان شخصیت علمی شیخ شوشتری را در تالیفاتش جستجو کرد.

شخصیت علمی شیخ شوشتری را باید در تالیفاتشان جستجو کرده در تدریس و شاگرد پروری؛ بعد دیگر

وصیت‌نامه علامه

باسمه تعالی. نظر به اینکه هرکسی بعد از خودش تا یک ثلث کلیه مایملک خود حق دارد برای خودش قرار بدهد، قرار دادم ابتدا کتاب‌هایم به‌عنوان وقف عمومی از ثلث محسوب شده و اگر میسر بشود در اتاقی که هستند باقی بوده و طبقات از آن‌ها استفاده کنند، والا در مقام «سید محمد بازار» و اگر در این شهر از آن‌ها استفاده نشده به نجف در «حسینیه شوشتری‌ها» نقل بشوند؛ ان شاء الله تعالی؛ و اگر در این شهر مانده و نقل نشده، تولیت آن‌ها با پسر من است و هر کتابی را که اولاد یا داماد احتیاج کامل به آن داشته، می‌توانند آن را برای خود بردارند و بعد از کتاب‌های یارت مدینه نیابتی برایم بدهند و بعد از آن، اگر چیزی بماند از ثلث، به ارحام مستحق داده می‌شود تا ثلث مستهلک شود؛ ان شاء الله تعالی فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَنَّمَا آثَمُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ (بقره ۱۸۱) به تاریخ ۲۵ محرم ۷۴. و وصی خود قرار دادم آقای افق را و ناظر پسر من را. ۷۷ صفر ۷۷. نیابت به مدینه نمی‌خواهم (محرم ۷۹). اگر کتاب‌ها به نجف نقل شد در مکتبه حضرت، که آقای امینی آن را تاسیس کرده باشند، ۵ ربیع الاول ۸۴. اتاق کتابخانه نیز به‌عنوان ثلث برای خودم باشد، ۴۷/۱/۱۱. مجدداً نگاهشتم می‌شود هر مکتبه که بیشتر از آن استفاده می‌شود، آنجا باشند. ۴۷/۱/۱۱. مجدداً ذکر می‌شود اینکه کتاب‌های فوق، غیر کتب مطبوعه، تالیفی خودم است، اما آن‌ها چون از «حقوق» طبع شده، تملک آن‌ها را نمانده، هر چه از آن‌ها بماند باید به اشخاصی که اهل استفاده‌اند و مستحق‌اند داده شوند یا فروش رفته و قیمت آن‌ها صرف کار خیری شود، ۵۶/۳/۲۹. و از حقوق صد نفر را قرض الحسنه داده‌ام؛ اگر آورند حقوق‌اند یعنی (حق) غیر سادات. ۵۷/۴/۸. کتاب‌های خود را وقف آستان قدس رضوی کردم به تولیت فرزندم محمدعلی شیخ تا ان شاء الله تعالی در مورد استفاده کسانی که اهلیت دارند قرار گیرد و متذکر می‌شود که کتاب‌ها نباید از اتاقی که الان هستند خارج شوند و در همان جا بایستد مورد مراجعه قرار گیرند و ان شاء الله آستان قدس رضوی به وصیت اینجناب عمل خواهد کرد؛ محمدتقی شیخ ۷۲/۱/۸.

● مختصری درباره تفسیر ناتمام شیخ شوشتری ذکر بفرمایید.

شیخ قصد تفسیر قرآن را داشتند؛ کارشان را نیز شروع کردند ولی به پایان نرسید؛ شیخ شوشتری تالیفاتشان را خود به‌دقت استخراج می‌کردند؛ علاوه بر تفسیر قرآن کریم قصد داشتند شرح وقایع عاشورا را نیز تالیف کنند؛ ابتدا در نظر داشتند حاشیه‌ای بر کتاب «نفس‌المهموم شیخ عباس قمی» بنویسند و بعد جداگانه چاپ کنند که این مهم محقق نشد؛ اما نکته قابل توجه این که شیخ هر چه در کتاب حاج شیخ عباس قمی هست را مورد قبول دارد. در خصوص درس حوزه، اینکه سطح اول مقطع مقدمات است که شامل صرف و نحو، منطق، معانی و بیان می‌شود؛ مقطع دوم سطح دوم است که شامل فقه، اصول و... است؛ مرحله سوم، درس خارج است؛ علامه شیخ شوشتری در مقدمات استاد کاملی بود؛ در زمینه سطح نیز اساتیدی داشتند که از آن‌ها نام می‌برد اما خود شیخ می‌گفتند من قبل از آن که سر کلاس درس حاضر شوم، خودم درس را مطالعه می‌کردم و به استاد اشکال را منعکس می‌کردم که گاهی اوقات خود استاد نیز این اشکال را داشت اما در درس خارج خود شیخ می‌گفت که نزد کسی تعلیم ندیده‌ام.

علامه شیخ شوشتری بیشتر به مطالعه و تحقیق می‌پرداخت؛ معتقد بودند در اصول تنها معالم کافی هستند؛ معتقد بودند نیازی ندارند علم اصول این قدر گسترده شود؛ ایشان علم فقه را نیز بر اساس مطالعات گسترده‌ای که داشتند فراگرفتند؛ نکته جالب توجه اینکه علامه شیخ خود را نسبت به استاد بی‌نیاز می‌دیدند؛ دلیل این امر این بود که بیشتر به علمای علم قدیم توجه می‌کردند؛ به همین دلیل به اساتید هم‌زمان زیاد مراجعه نمی‌کردند و خود شخصاً اقدام به فراگیری علوم می‌کردند.

☞ شخصیت علمی شیخ شوشتری را باید در تالیفاتشان جستجو کرد نه در تدریس و شاگرد پروری؛ بعد دیگر شخصیت شیخ، از منظر اخلاقی، تقوا و زهد است که باید مورد دقت و بررسی قرار گیرد؛ علامه به‌عنوان اسطوره بین مردم مطرح بودند؛ ایشان زندگی بسیار زاهدانه و ساده‌ای داشتند و دنیاگرایی برایشان مطرح نبود.

شخصیت شیخ، از منظر اخلاقی، تقوا و زهد است که باید مورد دقت و بررسی قرار گیرد؛ علامه به‌عنوان اسطوره بین مردم مطرح بودند؛ ایشان زندگی بسیار زاهدانه و ساده‌ای داشتند و دنیاگرایی برایشان مطرح نبود؛ در سال‌های گذشته سه عالم بزرگوار (شیخ شوشتری، موسوی جزایری و آل طیب) در شوشتر اداره امور اجتماعی، مراجعات مردمی و اداره حوزه علمیه را به عهده داشتند؛ اداره حوزه علمیه و مسائل اجتماعی با آیت‌الله آل طیب بود؛ ایشان در بعد شاگرد پروری موفق بوده و شاگردان ارزشمندی به یادگار ماند؛ شیخ شوشتری نیز در مدیریت حوزه علمیه زیاد دخالت نمی‌کردند؛ شیخ ارتباط خوبی با عموم مردم داشتند و حتی با افرادی که از نظر مالی و اجتماعی در طبقه پایینی بودند نیز ارتباط داشتند؛ انصافاً شخصیت اخلاقی بزرگی داشتند که بین مردم به‌عنوان اسطوره معرفی شده و مردم کرامات زیادی به ایشان نسبت داده‌اند؛ این شخصیت اخلاقی و زهد شیخ مثال‌زدنی است.

پدر بزرگوار علامه شیخ شوشتری که عالم و مجتهد زمان خود بودند، در زمان رضاشاه مبارز بودند و به قدری در مبارزه با رضاشاه اهتمام داشتند که به بروجرد تبعید شد؛ شیخ در مسائل اجتماعی وارد نشدند و اداره مسائل اجتماعی مردم شوشتر با آیت‌الله آل طیب بود؛ آنچه مورد توجه شیخ شوشتری بود، تحقیق و تدبر بود.

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

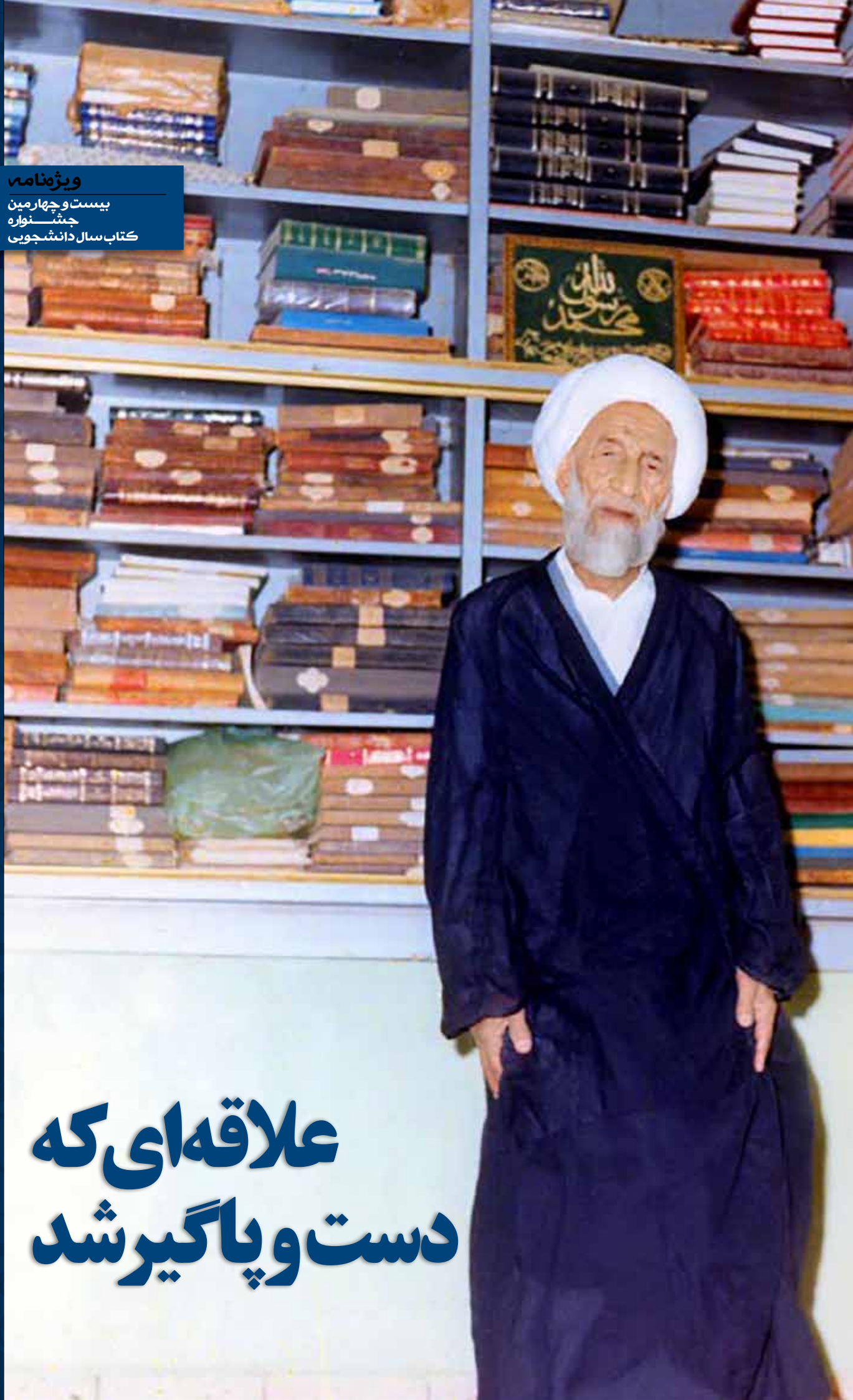
ویژنامه

بیست و چهارمین

جشنواره

کتاب سال دانشجویی

علاقه‌ای که دست و پاگیر شد

به دلیل انتساب نزدیک به علامه شیخ شوشتری، از دوره کودکی تا زمان رحلت ایشان ارتباطی نزدیک و بسیار صمیمی با ایشان داشتیم و همین ارتباط نسبتاً طولانی، باعث شد تا با خصوصیات و ویژگی‌های شخصی و اجتماعی ایشان آشنا شوم؛ این‌ها بخش‌هایی از صحبت‌های دکتر مرتضی افقه نوه علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری است که با تحریریه رایحه انجام داده است که مشروح آن از نظر می‌گذرد.

● **ابتدا درباره ارتباطی که با علامه شیخ داشتید، برای خوانندگان ما توضیح دهید.**

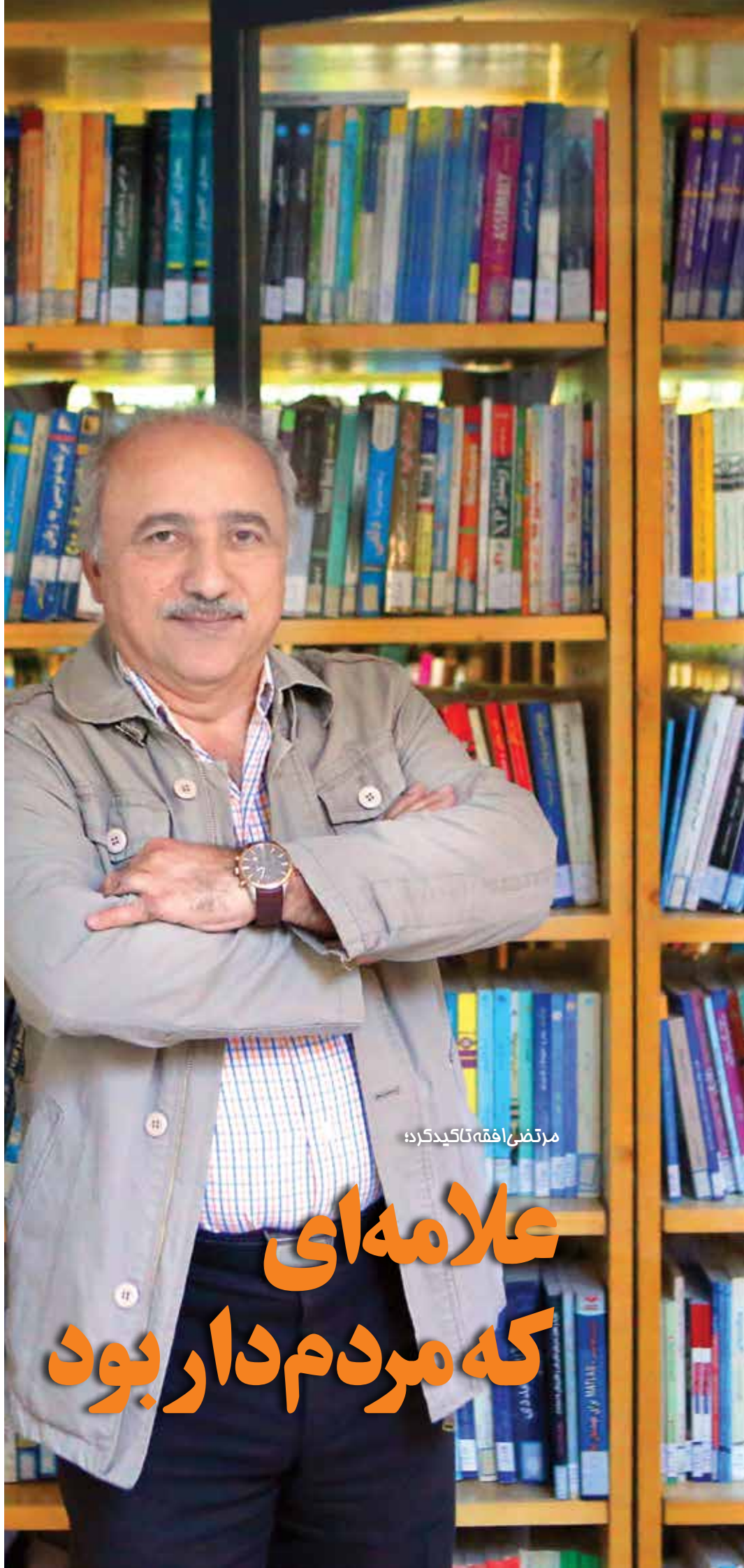
مرحوم پدرم حجت‌الاسلام سید ابوالحسن افقه، طلبه شیخ شوشتری بودند و ازدواج ایشان با مرحوم مادرم، به واسطه همین ارتباط علمی بود؛ به دلیل شناختی که حضرت علامه از پدرم داشتند، ایشان را امین و یکی از نزدیک‌ترین افراد به خود قرار دادند؛ یکی دو سال بعد از این وصلت بود که در پاسخ به درخواست تعداد زیادی از مومنان شاغل در شرکت نفت مسجد سلیمان، علامه شیخ پدرم را جهت انجام امور مذهبی و دینی ساکنان، به این شهر اعزام فرمودند؛ اقامت ما در مسجد سلیمان تا سال ۱۳۵۴ ادامه داشت ولی همه‌ساله و به صورت مکرر و در مناسبت‌های مختلف به همراه خانواده به شوشتر سفر می‌کردیم و در منزل ایشان مستقر می‌شدیم؛ به علاوه در تابستان زمان بیشتری در منزل پدر بزرگ بودم و از نزدیک نظاره‌گر زندگی ساده و زاهدانه ایشان بودم.

اما آنچه باعث شد بیش از گذشته در متن زندگی علامه باشم، سفرهای هرساله به مشهد مقدس در محضر ایشان بود؛ پدر بزرگ مقید بودند که هر سال تابستان به منظور زیارت بارگاه امام هشتم امام رضا (ع)، به مدت یک ماه در مشهد مقدس ساکن شوند؛ از آنجا که ابوی بنده در همه سفرها مسئول هماهنگی و انجام سفر علامه بودند، من و خانواده نیز توفیق داشتیم ایشان را در اغلب این سفرها همراهی کنیم؛ حضور مکرر در منزل ایشان و همراهی طولانی مدت در سفرهای سالانه به مشهد، زمینه‌ای فراهم کرد تا بیشتر با صفات و شخصیت علامه شیخ شوشتری از نزدیک آشنا شوم.

● **توضیحی درباره منش و ویژگی‌های شخصی علامه بفرمایید.**

نکته مهم و حائز اهمیت که درباره زندگی شخصی علامه شوشتری محرز بود اینکه برخورداری از مجموعه‌ای از ویژگی‌های شخصی و اجتماعی، ایشان را به عالمی برجسته و متمایز در بین بزرگان دینی تبدیل کرده است.

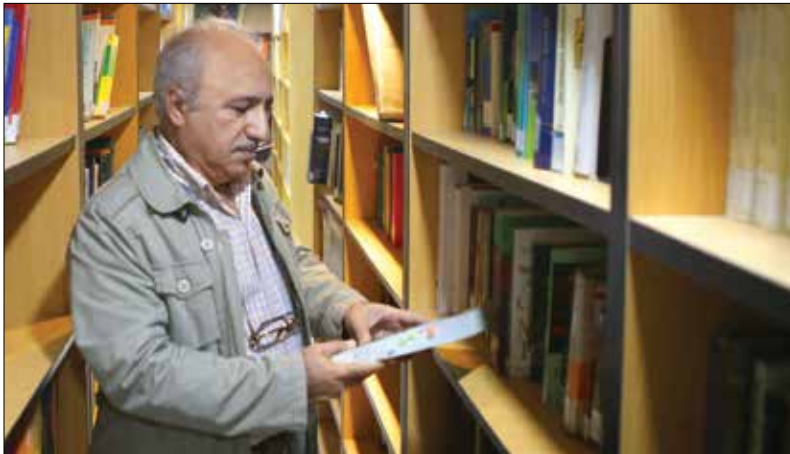
علامه شوشتری روحیه‌ای مردمی داشتند و با مردم

مرتضی افقه تأکید کرد:

علامه‌ای که مردم‌دار بود

بر خور داری از مجموعه‌ای از ویژگی‌های شخصی و اجتماعی، ایشان را به عالمی برجسته و متمایز در بین بزرگان دینی تبدیل کرده است؛ علامه شوشتری روحیه‌ای مردمی داشتند و با مردم زندگی می‌کردند؛ هیچ فردی را برای انجام کارهای شخصی‌شان به کار نگرفته بودند اگرچه افراد بسیار زیادی بودند که از باب تبرک و احترام، با اشتیاق و علاقه مایل بودند به ایشان خدمت کنند.

زندگی می‌کردند؛ هیچ فردی را برای انجام کارهای شخصی‌شان به کار نگرفته بودند اگرچه افراد بسیار زیادی بودند که از باب تبرک و احترام، با اشتیاق و علاقه مایل بودند به ایشان خدمت کنند و داوطلبانه به برخی امور ایشان رسیدگی می‌کردند؛ در زمان‌هایی که به نگارش مشغول نبودند به امور منزل می‌پرداختند و بسیاری از کارهای شخصی را خود انجام می‌دادند؛ از باغبانی در باغچه کوچک و پرورش گل و درخت تا تمیز کردن باغچه و آب دادن به گیاهان و رفت‌و‌روب حیاط از برگ‌های درخت کنار بزرگی که در منزل داشتند؛ برای پرندگان حوضی از آب پر کرده بودند تا آن سیراب شوند و مقید بودند همیشه آب کافی داشته باشد تا پرندگان عبوری بتوانند از آن بیاشامند؛ روزانه مراجعه کنندگان زیادی از مردم شهر و روستاهای اطراف برای پرسش‌های دینی یا رفع حوائج مذهبی مراجعه و ایشان خود شخصا به آن‌ها رسیدگی می‌کردند؛ به دلیل اعتقاد عمیقی که مردم شهر و روستاهای اطراف به ایشان داشتند.

برخی مراجعه کنندگان علاوه بر طرح سوالات شرعی، مشکلات شخصی و خانوادگی را نیز با ایشان مطرح و انتظار داشتند که ایشان آن‌ها را رفع کند؛ منزل علامه در یکی از محلات مرکزی شهر و دارای معماری سنتی و زیبایی بود و مثل اغلب خانه‌های تاریخی در شوشتر، دری چوبی و بسیار سنگین داشت که باز و بسته کردن آن نیاز به توان بالایی داشت؛ تا پیش از ورود لوازم برقی جدید مثل آیفون، در مراجعات مکرر و انبوه روزانه مردم، خود باروی گشاده در را باز و با صبر به مشکلشان گوش می‌داد و موارد قابل انجام را خود پیگیری می‌کرد؛ با وجود صرف زمان زیاد در پاسخگویی به سوالات مذهبی و رفع مشکلات مردم، هیچ فرصتی برای نوشتن و نشر اندوخته‌های علمی خود را از دست نمی‌داد.

علاوه بر مردم‌داری، ایشان فردی خانواده‌دوست و خوش خلق در منزل بودند؛ هرگاه فرزندان و نوه‌ها را در منزل خود می‌دید بسیار خوشحال می‌شد؛ اهل شوخی با کودکان بود و از شادی فرزندان و نوه‌ها لذت می‌برد؛ مرسوم بود که هر سال در عید نوروز همه فرزندان و نوه‌ها خدمت ایشان برسند و چند روز تعطیلات عید در منزل ایشان مستقر شوند؛ در لحظه تحویل سال، همه فرزندان

و نوه‌ها در کنار ایشان می‌نشستند و با اعلام سال جدید، عید را تبریک می‌گفتند و برای همه دعا می‌کردند و البته رسم عیدی دادن را حتما به‌جا می‌آوردند؛ بعد از تبریک عید نوروز، به تک‌تک اعضا خانواده شامل فرزندان و همسرانشان و نوه‌ها اسکناسی نو می‌دادند؛ عیدی والدین البته دو برابر عیدی نوه‌ها بود.

علی‌رغم جدوجهد فراوان به عبادات روزانه و نیمه‌های شب و نیز به تداوم نگارش مطالب علمی‌شان، بسیار اهل تفریح بودند؛ در زمان‌های معتدل و گرم بهار و تابستان، ایشان هر روز بعد از نماز صبح که به‌صورت جماعت در مسجد خود به‌جا می‌آوردند، هنگام طلوع خورشید به اتفاق نمازگزاران کنار رودخانه کارون می‌رفتند و شنا می‌کردند و بعد از صرف صبحانه به منزل برمی‌گشتند و کار نگارش را شروع می‌کردند، ایشان شناگری مسلط بودند که همراهان ایشان خاطرات متعددی از آن دارند و در فضاهای مختلف نقل می‌کنند.

از ویژگی‌های کم‌نظیر ایشان که خود به‌شخصه آرزو داشتم شمه‌ای از آن را به ارث برده باشم، سخت‌کوشی، پشتکار، نظم و انضباط و از همه مهم‌تر مدیریت زمان و شناخت اهمیت آن در زندگی بود؛ برای اهداف علمی و تحقیقی و نیز اعمال دینی، لحظه‌ها را از دست نمی‌دادند؛ از جمله ویژگی‌های برجسته ایشان که در ذهن من مانده و برایم به سمبل شخصیت ایشان تبدیل شده، خستگی‌ناپذیری در نگارش و انتشار دانسته‌هایشان بود.

از زمانی که من خود را شناختم و با ایشان مراوده داشتم، همیشه ایشان را در حال نوشتن دیده‌ام؛ به‌صورت مستمر؛ از صبح تا شام، در منزل و یا در سفر؛ جالب آنکه در طول روز و متناسب با دمای هوا، چند نقطه ثابت برای استقرار و نگارش داشتند؛ صبح‌ها که دما معتدل و خنک بود در کنار پنجره‌ای که به زیرزمین (به زبان شوشتری شوادون) ارتباط داشت روی نمدی بسیار ساده می‌نشست و می‌نوشت، ظهرها به دلیل گرما در اتاقشان و عصرها تا غروب به پشت‌بام می‌رفتند و به

دیواری تکیه می‌دادند و می‌نوشتند؛ از نوشتن خسته نمی‌شدند و هر چه سسشان بالاتر می‌رفت، کمبود زمان برای نیل به اهدافشان را بیشتر حس می‌کردند؛ گویی مطالب زیادی در ذهن داشتند که تلاش می‌کردند پیش از فوت آن‌ها را به اتمام برسانند؛ به خاطر دارم در سفرهای مکرری که در خدمت ایشان به مشهد داشتم، هرگاه در طول مسیر اتوبوس در رستوران‌های بین راه برای صرف چای و استراحت توقف می‌کرد، در همان فاصله کوتاه که مسافران مشغول استراحت و صرف چای بودند، ایشان کتاب خود را که همیشه همراه داشتند برمی‌داشتند و به دیواری تکیه می‌زدند و نگارش کتاب خود را ادامه می‌دادند.

زمان و استفاده مطلوب از آن به حدی برای ایشان پراهمیت بود که علی‌رغم درخواست مکرر مقلدین زیادی که در سطح استان داشتند، هرگز رساله عملیه ننوشتند؛ استدلالشان این بود که می‌خواستند وقتشان را صرف چیزی کنند که بعد از حیاتشان نیز قابل استفاده باشد؛ چون براساس برخی فتاوا از جمله فتوای خودشان، تقلید از فرد متوفی جایز نبود، از نگارش رساله پرہیز کردند و وقتشان را صرف نگارش مطالبی کردند که زمان‌های طولانی‌تری برای جامعه و محققان مفید باشد.

با این وصف، برای پاسخگویی به نیاز مقلدین، رساله عملی یکی از مراجع را توصیه و در حاشیه برخی مسائل که نظری متفاوت داشتند، فتوای خود را نوشتند و آن را در اختیار مقلدین قرار دادند؛ در آخرین سفری که در محضرشان عازم مشهد بودم از ایشان پرسیدم به‌جز کتابی که اکنون در حال نگارش دارید، کتاب یا کتب دیگری در نظر دارید؟ ایشان فرمودند امیدوارم خداوند عمری دهد تا تفسیری بر قرآن مجید هم بنویسم؛ اگر چه فرصت تکمیل مطالب تفسیری را نیافتند اما بعد از رحلت ایشان، نکات و تفاسیری که در حاشیه قرآن خود که روزانه تلاوت می‌کردند و یادداشت می‌کردند را به چاپ رساندند و هم‌اکنون بخش‌هایی از آن به چاپ رسیده و در اختیار محققان قرار گرفته است.

نگارش و انتشار بیش از ۵۲ جلد کتاب علمی، تحقیقی و تاریخی آن هم به زبان عربی حاصل چنین جدوجهد، نظم و انضباط، پشتکار فراوانی بود که داشتند.

با وجود روحیه شاد، مردم‌داری و خانواده‌دوستی، به شدت پرهیز کار و خداترس بود؛ هم در عبادات شخصی و رابطه با خالق خود و هم در رعایت حقوق مردم؛ آن قدر ساده‌زیست بودند که کوچک‌ترین نشانه‌ای از وابستگی به مادیات در ایشان مشهود نبود. از سهم امام و مبالغ در یافتی اکیدا در زندگی شخصی استفاده نمی‌کرد به همین دلیل زندگی مادی سختی بر خود و فرزندان خود تحمیل می‌کرد؛ دکتر شیخ (دایی بنده) نقل می‌کنند که در زمانی که در عراق بودند از شهریه‌هایی که مراجع به طلبه‌هایی دادند استفاده نکردند و زندگی خود و خانواده را عمدتاً از محل فروش برخی اثاث منزل که از ایران برده بودند می‌گذراندند. مجموعه این رفتار و منش در زندگی شخصی و اجتماعی باعث شد تا ایشان به شدت مورد اقبال و علاقه قلبی مردم و جامعه قرار گیرند.

● علامه شیخ چه ویژگی‌های علمی داشتند.

در کنار جایگاه معنوی و منش مردمی، سطح و درجه علمی علامه شوشتری ایشان نزد علما و محققان و جامعه جایگاهی والا و شناخته شده داشت؛ جدای از کمیت تحقیق و مطالعه، کیفیت تحقیقات ایشان نیز برجسته و متمایز بود؛ تخصص اصلی و بارز ایشان علم رجال بود که متخصصان این رشته، جایگاه ایشان در این موضوع را در عصر حاضر بی‌نظیر توصیف کرده‌اند؛ چهارده جلد کتاب قاموس الرجال، بر جسته‌ترین اثر ایشان است که در تمام مراکز علمی دینی و حوزه‌های علمی در سطح تخصصی قابل استفاده است؛ با این وصف نمی‌توان اثر ۱۴ جلدی و کم‌نظیرشان در شرح نهج البلاغه یاد نکرد؛ اثری که کتاب سال شد و مکرر تجدید چاپ شده است؛ علاوه بر

این دو اثر مهم، کتب متعدد تاریخی و فقهی زیادی به رشته تحریر بر آورد که به دلیل تقاضای مکرر محققان دینی، بارها تجدید چاپ شده و هم‌اکنون نیز توسط بنیاد علامه شوشتری در حال انتشار هستند.

نوآوری و ابداع، از دیگر ویژگی‌های علمی ایشان بود که از این حیث نیز نزد متخصصان مذهبی و علمایی که با کارهای علمی ایشان آشنا بودند شناخته شده بودند؛ ایشان باهوش و ذکاوتی که داشتند در اغلب آثار خود به نکات بدیع و تازه‌ای می‌رسیدند که بر برخی نیز در ادبیات مرسوم و رایج در حوزه‌ها غیر معمول و چالش برانگیز بود؛ با این وصف، ایشان در بیان این نکات چالش برانگیزی پیروا عمل می‌کردند؛ یکی از مباحث چالشی که در یکی از کتب خود طرح کرده بود، مورد بحث و بعضاً اعتراض برخی علمای دینی شد؛ به خاطر دارم که در یکی از سفرهایی که مشهد مقدس خدمتشان بودم، تعدادی از روحانیون به دیدارشان شتافتند و بعد از احوالپرسی، قصد ورود به بحث در مورد موضوع مورد چالش را داشتند؛ ایشان که از تکرار این بحث خسته شده بود از آن‌ها خواستند که نظر و دیدگاه خود را به صورت کتبی برایشان بفرستند تا کتبی پاسخگو باشند؛ نقد و پاسخ به آن به صورت کتبی روشی است که سال‌هاست در مراکز علمی و آکادمیک دنیا رایج است؛ از دیگر خصوصیات نگارشی ایشان آن بود که مطالب بسیاری از کتبشان در حین نگارش کتب دیگر تهیه و تامین می‌شد؛ به این ترتیب که در حین نگارش هر کتاب، نکاتی در ذهنشان جرقه می‌زد که خارج از موضوع کتاب جاری بود؛ در این صورت آن نکته را در جایی یادداشت می‌کردند تا پس از اتمام، به گردآوری و تکمیل یادداشت‌های پیشین بپردازند و کتابی جدید را عرضه می‌کردند.

در سطح جهان تبدیل کرد؛ به جز یکی دو کتاب، سایر کتبشان را به زبان عربی نوشتند؛ به همین دلیل بسیاری از کتاب‌هایشان در لبنان چاپ و منتشر می‌شد و می‌شود. استدلال ایشان در نگارش به زبان عربی این بود که آثارشان علاوه بر محققان داخلی، برای سایر علمای مسلمان عرب و غیر عرب نیز قابل استفاده باشند؛ به علاوه، مخاطبان کتاب‌های ایشان در حوزه‌ها یا دانشگاه‌های داخل به سطحی از دانش رسیده‌اند که قطعاً به زبان عربی مسلط هستند و کتب مزبور برایشان قابل بهره‌برداری است؛ به جز علمای داخلی، ایشان برای محققان خارجی که زمینه مطالعاتشان حوزه‌های تاریخی دینی بود، نیز آشنا بودند؛ به خاطر دارم در پیش از انقلاب اسلامی، در سفری که خدمت ایشان در مشهد بودم، خانمی ایتالیایی که در طول تحقیق خود با آثار علمی علامه شوشتری آشنا شده بود، برای تکمیل تحقیقات خود به ایران سفر کرد تا برخی سوالات علمی‌اش را از ایشان بپرسد؛ ابتدا به تهران سفر کرد و از طریق دایی متوجه شد که علامه در سفر مشهد هستند؛ دایی تلفنی با پدر بزرگ هماهنگ کردند و به مشهد سفر کردند؛ به احترام علامه با حجاب اسلامی در اتاق کوچکی که هر ساله برای استقرار اجاره می‌کردیم، حضور یافتند و سوالات خود را پرسیدند.

اغلب علما و محققان دینی داخل کشور ایشان را به خوبی می‌شناختند؛ از جمله افراد شناخته شده در پیش از انقلاب که مکرر با ایشان دیدار می‌کردند آیت‌الله میلانی مرجع بزرگ شیعیان در مشهد و استاد مطهری در تهران بودند؛ هر ساله در مسیر سفر به مشهد چند روزی در منزل دایی در تهران اقامت می‌کردیم و مرحوم مطهری هر بار که از سفر ایشان مطلع می‌شدند در منزل دایی خدمت ایشان می‌رسیدند.

همچنین در تمام سفرهایی که به مشهد داشتیم آیت‌الله میلانی مقید بودند که حتماً به دیدارشان در همان اتاق اجاره‌ای بیایند؛ در سال اول که آیت‌الله میلانی قرار شد در منزل، خدمت علامه شیخ برسند صاحب‌خانه به شدت متعجب شده بود که فردی را

● علامه شیخ روابط علمی با بزرگان داشته‌اند، در این باره توضیحی بفرمایید.

گرچه خود به دنیایی اعتنا بودند اما جایگاه علمی، ایشان را به فردی شناخته شده

● علامه شیخ روابط علمی با بزرگان

داشته‌اند، در این باره توضیحی بفرمایید.

گرچه خود به دنیایی اعتنا بودند اما جایگاه علمی، ایشان را به فردی شناخته شده

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

دامادی که وصی شیخ شد

علامه شیخ محمدتقی شوشتری، ارتباط تنگاتنگی با فرزندان خود داشتند. یکی از فرزندان ایشان فاطمه سلطان شیخ، دختر دوم ایشان بود که در سال ۱۳۱۰ هجری شمسی در شوشتر دنیا آمد. محمدحسن افقه، نوه علامه شیخ شوشتری درباره ارتباط مادر و پدرشان (سید افقه) با علامه شیخ شوشتری گفت و گویی با تحریریه رایحه داشتند.

فاطمه سلطان شیخ، معروف به بی بی طویی فرزند سوم و دختر دوم علامه شیخ شوشتری در سال ۱۳۱۰ هجری شمسی در شوشتر دنیا آمد و در دامان علامه شیخ پرورش یافت. از کودکی انس و الفت خاصی با پدر بزرگوار خود داشت. بی بی طویی همچون پدر دارای هوش و استعداد برجسته ای بود به طوری که از همان ابتدای کودکی به دلیل شرایط خاص آن دوره امکان تحصیل در مدارس سنتی (دیسون) رایج در شوشتر را نداشت خواندن و نوشتن را با اشتیاق و حرص فراوان نزد پدر آموخت.

بی بی طویی به توصیه برادر خود محمد علی (دکتر شیخ) با سید ابوالحسن افقه که از شاگردان و طلبه های علامه شیخ بود ازدواج کرد. حاج سید ابوالحسن افقه از کودکی مادر خود را از دست داده بود و در شرایط بسیار سختی کودکی و نوجوانی خود را سپری نمود. اگر چه رنج فقدان مادر را تحمل می کرد و به لحاظ عاطفی صدمه فراوانی دیده بود اما این سختی ها ایشان را به فردی خودساخته و اهل کار و تلاش تبدیل کرد.

اخلاق ذاتی و تلمذ در محضر علامه باعث شد تا ایشان شخصیتی اخلاقی، متدین و خداترس و به شدت دلسوز مردم پیدا نماید. همچون علامه شیخ، نسبت به دنیا و مادیات بی اعتنا بود. حاج سید ابوالحسن، از همان ابتدای طلبگی به فردی نزدیک و مورد وثوق علامه شیخ تبدیل شد و بعد از اینکه داماد ایشان شد این نزدیکی بسیار بیشتر شد به طوری که علامه بسیاری از امور مهم خود را به وی می سپرد. علامه مقید بودند که تابستان هر سال به مدت یک ماه برای زیارت امام رضا (ع) در مشهد مقدس مستقر شوند و این مهم را حاج سید ابوالحسن افقه به همراه همسرشان بی بی طویی شیخ انجام میدادند.

حجت الاسلام افقه به حدی مورد وثوق بودند که علامه ایشان را وصی خود برگزیدند اگر چه بعد از فوت ناگهانی حاج سید ابوالحسن در سال ۱۳۷۰، این مهم به عهده ی فرزند علامه دکتر شیخ سپرده شد.

بعد از ازدواج حجت الاسلام افقه با بی بی طویی، بنا به درخواست ساکنین شرکت نفتی یکی از محلات مسجد سلیمان (تمبی) برای اعزام یک روحانی به منظور انجام امور دینی خود، علامه از ایشان خواست که به همراه خانواده خود در مسجد سلیمان مستقر شوند.

بی بی طویی شیخ و همسرشان سید ابوالحسن تا زمان سکونت در مسجد سلیمان لحظه ای را در آموزش و راهنمایی و کمک به رفع گرفتاری های مردم از دست ندادند. در سال ۱۳۵۴، حاج سید ابوالحسن و بی بی طویی به همراه خانواده به اهواز مهاجرت نمودند و در مسجد طالب زاده در مرکز این شهر به رسالت دینی و اجتماعی خود ادامه دادند.

بی بی طویی به تشکیل جلسات آموزش و تفسیر و قرائت قرآن زنان محله مشغول شد. همزمان حاج سید ابوالحسن علاوه بر برپائی نماز جماعت و تشکیل جلسات مذهبی و قرائت قرآن، به مناسبت های مختلف به فعالیت های اجتماعی همچون کمک به افراد نیازمند از طریق تشکیل صندوق های قرض الحسنه با مشارکت بازاری های متدین اهواز همت گماشت.

بی بی طویی شیخ سرانجام بعد از پنج سال تحمل بیماری سرطان در تاریخ ۱۳ فروردین ۱۳۶۹ دیده از جهان فرو بست و هجده ماه بعد، روح حاج سید ابوالحسن افقه نیز در تاریخ ۲۸ آبان ماه ۱۳۷۰ در یک تصادف جاده ای به همسرشان پیوست و تا ابد نام خود را به نیکی در استان خوزستان جاودان نمودند.

میزبانی می کند که مورد توجه شخصیت بزرگی مثل آیت الله میلانی است.

همچنین اشاره ای داشته باشم به نحوه آشنایی دکتر شریعتی با علامه شیخ که منجر به بیان آن جمله معروف درباره شخصیت ایشان شد؛ دکتر شریعتی که محقق پرسشگر بود در مورد اصالت دعای ندبه سوالی را طرح کرده بود؛ یکی از اهالی شوشتر این سوال را نزد علامه شیخ بردند و ایشان پاسخی عالمانه و محققانه در باب اصالت آن دعا نوشتند و برای دکتر شریعتی ارسال کردند؛ شریعتی که تا آن زمان با علامه آشنایی نداشت از پاسخ دقیق و مستدل ایشان متعجب شد و در کتاب انسان و اسلام در مورد ایشان چنین نوشت: کوهی از علم و تحقیق و در کنارش انبوهی از کار در گوشه دور افتاده شوشتر نشسته و نامش را هم کسی نشنیده است؛ (به نقل از کتاب انسان و اسلام، صفحه ۱۵۱).

همچنین در تمام سفرهایی که در محضر ایشان به مشهد داشتیم، ایام خیلی کوتاهی در قم مستقر می شدیم؛ بسیاری از علما و فضایی حوزه که از حضور ایشان در قم مطلع می شدند خدمت ایشان می رسیدند و احترام به جا می آوردند؛ بعد از انقلاب نیز به صورت مکرر شخصیت ها و محققان دینی و مسئولان سیاسی زیادی به شوشتر سفر کردند تا با ایشان ملاقات کنند. با این وصف، در سال های آخر عمر، به دو دلیل ایشان دیدارهای خود حتی با شخصیت ها را محدود کردند که بعضاً با ناراحتی آن ها مواجه می شد: اول، بیماری و کهولت سن، ایشان را کم حوصله کرده بود و دیدارهای مکرر را از توان ایشان خارج کرده بود؛ دلیل دوم و مهم تر این بود که مطالب باقی مانده در ذهنشان برای نگارش و انتشار بسیار زیاد بود و بنابراین ترجیح می دادند تا به تکمیل نوشته های خود بپردازند و فرصت های کم باقیمانده را با دیدارها سپری نکنند.

● گویا ارادت به ایشان در طول زندگی و بعد از حیاتشان خاص بوده است.

اگر چه شخصیت علمی و معنوی و بزرگی بارز ایشان نزد علما و محققان بود، اما مردم داری و رابطه صمیمی با مردم و اهتمام به حل مشکلات دینی آنان، و از همه مهم تر ساده زیستی و بی اعتنایی به دنیا، باعث شد که به شدت مورد علاقه و محبت مردم شوشتر و اکثر خوزستانی ها قرار گیرند؛ مردم اعتقاد خاصی به ایشان داشتند و نقل های متعددی از کرامات علامه در بین مردم رایج بود اما خود مخالف بسیاری اعتقادات مبالغه آمیز مردم عادی بود؛ با این وصف، مردم شوشتر در زمان رحلت ایشان و از آن تاریخ تا کنون، ارادت و صفناپذیری نسبت به ایشان ابراز می کنند و از ایشان همیشه به نیکی و بزرگی یاد می کنند و مقبره ایشان را زیارت می کنند.

بنویسند. به راستی ایشان از اوقات خویش استفاده می کردند و بیشترین وقتشان را به نوشتن و تحقیق اختصاص دادند.

● مهم ترین تالیفات علامه شیخ شوشتری کدام یک از کتب ایشان است.

از مهم ترین کتاب ایشان می توان به بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه اشاره کرد که شرحی در باب نهج البلاغه است و از مزایای خاصی برخوردار است؛ مهم ترین خصوصیت بارز این کتاب این است که به صورت موضوعی شرح و تفسیر شده است، به این شیوه که خطبه های متنوع و متعدد امیرالمومنین (ع) بر اساس موضوع مانند دنیا تفسیر و شرح شده اند؛ گرچه تفاسیر زیادی درباره نهج البلاغه صورت گرفته ولی این نوع تفسیر، متمایز از دیگر تفاسیر بوده است؛ تفسیر موضوعی نهج البلاغه مورد توجه بزرگان و واعظان دین بوده است؛ استفاده از خطبه های امیرمومنان، تسهیل در امور افراد را به همراه داشته است.

درباره دیگر کتاب علامه شیخ قاموس الرجال باید گفت این کتاب یکی از کتب معتبر به جامانده است که در زمان حیات شیخ مورد توجه اندیشمندان علوم دینی بوده است؛ به گفته یکی از بزرگان دین اسلام، نویسنده هر کتابی تا زمان حیاتش، دشمن تالیفش محسوب می شود؛ زیرا تا زمانی که زنده است مجال مشهور شدن برای کتاب باقی نمی ماند؛ اما این مقوله در مورد علامه بزرگ، شیخ شوشتری صدق نمی کند و کتاب در زمان حیات شیخ مورد استفاده افراد قرار می گرفت؛ کتاب در زمان حیات شیخ مورد توجه اهل علم و اهل رجال شناسی بوده است؛ در این میان کتاب دیگری که در زمان حیات نویسنده اش معروف و مشهور بوده است، کتاب مستمسک آیت الله سید محسن حکیم است؛ این کتاب نیز در نزد اهل علم و در زمان حیات نویسنده مورد توجه بوده است؛ با وجود اینکه آیت الله سید ابوالقاسم خویی، خود یکی از مراجع تشیع بوده

طیب موسوی اذعان کرد:

زاهدی وارسته

حجت الاسلام والمسلمین سید طیب موسوی، موسس حوزه علمیه امام جعفر صادق (ع) اهواز و یکی از دوستان علامه شیخ شوشتری است که عمری همدم ایشان در شوشتر بوده است؛ یکی از خصوصیات و مزایای علامه شیخ محمد تقی شوشتری را بی آرایش بودن آن و بی توجهی به دنیا و زخارف آن می داند و معتقد است علامه شیخ شوشتری زندگی ساده ای داشتند؛ بارها شاهد بوده بعد از ظهر تابستان علی رغم بهره مندی از نعمت برق در سایه درختی می نشستند و به کار تحقیق و مطالعه می پرداختند.

ایشان نه تنها عالم بوده بلکه زاهدی وارسته نیز بودند که طیف ساده زیستی داشتند؛ تحریر به رایحه گفت و گویی با این رفیق دیرینه علامه شیخ محمد تقی شوشتری داشته است که مشروح آن از نظر می گذرد.

● از خصوصیات علامه شیخ شوشتری بگوئید.

از مهم ترین خصوصیات علامه شیخ شوشتری توجه دقیق به زمان بود؛ ایشان از همه اوقاتی که داشتند به نحو شایسته ای بهره می گرفتند؛ در طول سفر

حتی اقامت در سفرهای کوتاه دست از نوشتن بر نمی داشتند و به مطالعه می پرداختند؛ خود علامه شیخ شوشتری می گفتند مقداری از مطالب در ذهنشان هست که می خواهند در جایی ثبت کند و

ویژه نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

دیدگاه

بررسی مبانی فقهی علامه با تاکید بر مبنا قضا

با تاکید بر مبحث قضا، تهیه و تدوین شده است؛ فصل چهارم به ارائه تجزیه و تحلیل داده ها اختصاص داده شده و از چهار بخش تشکیل یافته است؛ بخش اول پیرامون بررسی تفصیلی کتاب النجعه فی شرح اللمعه است؛ در این بخش بیشتر به ویژگی ها و امتیازات این اثر پرداخته شده و در بخش دوم به بررسی نسبت اخباری گری به علامه شوشتری (ره) پرداخته شده است که برای صحت یا سقم این نسبت، ۹ دیدگاه از دیدگاه های اخباری ها با دیدگاه علامه شیخ شوشتری (ره) مقایسه شده است؛ در پایان این بخش معلوم شد در هیچ یک از آن ۹ دیدگاه نقطه مشترکی میان مبانی حضرت علامه شیخ شوشتری (ره) و مبانی اخباری گری وجود ندارد؛ در

علیرضا یکتا پرست مدرس دانشگاه و حوزه علمیه شوشتر، در پایان نامه خود با موضوع «بررسی مبانی ویژه فقهی علامه شیخ شوشتری با تاکید بر مبحث قضا»، پرداخته است. این پایان نامه با موضوع بررسی مبانی ویژه فقهی علامه شیخ شوشتری

« کتاب قاموس الرجال یکی از کتب معتبر به جامانده است که در زمان حیات شیخ مورد توجه اندیشمندان علوم دینی بوده است؛ به گفته یکی از بزرگان دین اسلام، نویسنده هر کتابی تا زمان حیاتش، دشمن تالیفش محسوب می‌شود؛ زیرا تا زمانی که زنده است مجال مشهور شدن برای کتاب باقی نمی‌ماند؛ اما این مقوله در مورد علامه بزرگ، شیخ شوشتری صدق نمی‌کند و کتاب در زمان حیات شیخ مورد استفاده افراد قرار می‌گرفت.

است، از جمله افرادی است که از این کتاب تعریف کرده است؛ آیت‌الله خود در علم رجال بد طولایی داشته و به تحقیق در این زمینه می‌پرداخت و کتب متعددی در این زمینه تالیف کرده است ولی توجه ایشان به کتاب قاموس الرجال علامه شیخ شوشتری حکایت از جامع بودن کتاب دارد. اخبار الدخيلة، نیز کتابی است که در نزد اهل علم و بزرگان مورد توجه است.

● **آیا علامه شیخ کتاب تفسیر قرآن کریم داشته‌اند.** خیر؛ ایشان تفسیر مجزایی نداشته‌اند ولی در زمان قرائت کتاب، حاشیه‌هایی را بر آیات قرآن کریم ثبت می‌کردند؛ نمی‌توان گفت یکی از کتب علامه شیخ شوشتری در زمان حیاتش به تفسیر قرآن کریم اختصاص داشته است ولی حاشیه‌هایی بر قرآن کریم از ایشان یادگار مانده است.

● **آیا شیخ بدون استاد بوده‌اند.**

اینکه گفته شده شیخ علامه شوشتری از حضور استاد و مدرس بی‌بهره بوده است، سند معتبری ندارد؛ گرچه ایشان از ابتدای تحصیل علوم جنبه روایی و رجوع به کتاب را بیش‌تر مدنظر قرار می‌دادند، اما در برخی موارد از محضر اساتیدی همچون حجت‌الاسلام سید علی اصغر حکیم، حجت‌الاسلام

سید محمدعلی امام (معروف به امام شوشتری)، آیت‌الله شیخ محمدکاظم شوشتری (پدر بزرگوار ایشان)، آیت‌الله سید مهدی آل طیب جزایری و سید محمدتقی شیخ‌الاسلام بهره می‌گرفت؛ مرادوات و مکاتبات او با دیگر علمای هم‌عصرش موید این مطلب است؛ به‌عنوان نمونه این که ایشان حاشیه‌ای بر رساله آیت‌الله خوبی داشتند به این گونه که آیت‌الله خوبی نظریات خود را در نجف مطرح می‌کرد و به‌عنوان رساله مورد استفاده و بهره‌مندی مقلدان قرار گرفت، مورد توجه علامه شیخ شوشتری قرار گرفت و شیخ هم با توجه به اهمیت لزوم بهره‌مندی نظریه از این رساله، نظریاتش را در رساله مکتوب کردند؛ علامه شیخ شوشتری در همه زمینه‌ها استاد داشتند به‌خصوص در درس فقه، اصول و اجتهاد که این علوم را به‌طور کامل فراگرفته از محضر استاد استفاده کرده است، فراگیری علامه شیخ در ادبیات، صرف و نحو، معانی و بیان کم‌نظیر بود به‌ویژه در علم لغت به خوبی مشهود است؛ علامه شیخ شوشتری در باب کتب روایی بد طولایی داشتند؛ اطلاعات زیادی راجع به علما و گذشتگان به‌خصوص کتب علم

حدیث داشته‌اند. علامه شیخ شوشتری، سرمایه دینی بزرگی هستند، امثال این افراد باید به مردم و به‌ویژه مسلمانان و شیعیان شناسایی شوند؛ عالمان استان خوزستان باید شناسایی شوند. ● **در باره رابطه تان با علامه شیخ شوشتری بفرمایید.** از سال ۶۳ تا ۶۷ از قم به شهرستان شوشتر برای تدریس در حوزه علمیه عازم آن شهر شدم؛ گرچه قبل از سال ۶۳ ارتباطی با علامه شیخ داشتم اما هم‌زمان با اقامتم در شهرستان، این مرادوات قوت گرفت؛ آشنایی و مرادوات افزایش یافت؛ علامه شیخ در آن سال‌ها مشغول نوشتن و تالیف کتاب اخبار الدخيلة بود که به من پیشنهاد دادند روزی یک ساعت خدمت برسم و در کتابت آثارشان همکاری داشته باشم؛ متأسفانه به دلیل مشغله کاری‌ام نتوانستم از عهده این امر برآیم و ابوالقاسم اعتبار که یکی از شاگردان حوزه علمیه بود را به ایشان معرفی کردم اعتبار نیز توانست خدمت ماندگاری به علامه شیخ ارائه کند.

علیرضا یکتا پرست به صورت محوری درباره این پرسش‌ها نیز پاسخی ارائه داده است: آیا شباهت این‌که کتاب النجعه فی شرح المعه به یک کتاب حدیث نزدیک‌تر است تا یک کتاب فقهی استدلالی که در عصرهای اخیر نوشته شود تایید می‌شود. آیا نسبت اخباری بودن علامه شیخ شوشتری تایید می‌شود؟ نوآوری در روش تحصیل علم علامه شوشتری به چه صورت بوده است؟ امتیازات و ویژگی‌های کتاب النجعه فی شرح اللعمه در چه بوده است؟ هدف از تحقیق و پژوهش در این پایان‌نامه چه بوده است؟ از چه منابعی برای تهیه پایان‌نامه استفاده شده است.

بخش سوم به بررسی میانی فقهی و ویژه حضرت علامه شیخ شوشتری (ره) و مقایسه آن میانی دیگر فقهای اصولی شیعه پرداخته شده که در پایان مشخص شد علامه شیخ شوشتری در خصوص حجیبت منابع چهارگانه فقه با دیگر مراجع اصولی هم‌عقیده است ولی در برخی از مسائل مانند حجیبت اقوال قدما و مفهوم آنان از اخبار و احادیث طبق دامنه اصول فقه و رفع تعارض اخبار و غیره اختلاف نظر دارند؛ در بخش چهارم به بررسی نظرات فقهی علامه در مبحث قضا و مقایسه آن نظرات با دیگر مراجع شیعه پرداخته شده که در پایان معلوم شد او در قضا در برخی از مسائل صاحب نظر منحصر به فرد است.

علامه شیخ شوشتری به هنگام حاشیه‌نویسی قرآن، تفاسیر شیخ طوسی و علامه طباطبایی را تایید کرده‌اند؛ کتاب حواشی مصحف علامه شیخ تائید این دو کتاب تفسیر است؛ محمدعلی فرهنگ، مرید و همدم علامه شیخ محمدتقی شوشتری با تایید این مطلب، گفت‌وگویی با تحریریه رایحه داشته است که مشروح آن در پی می‌آید.

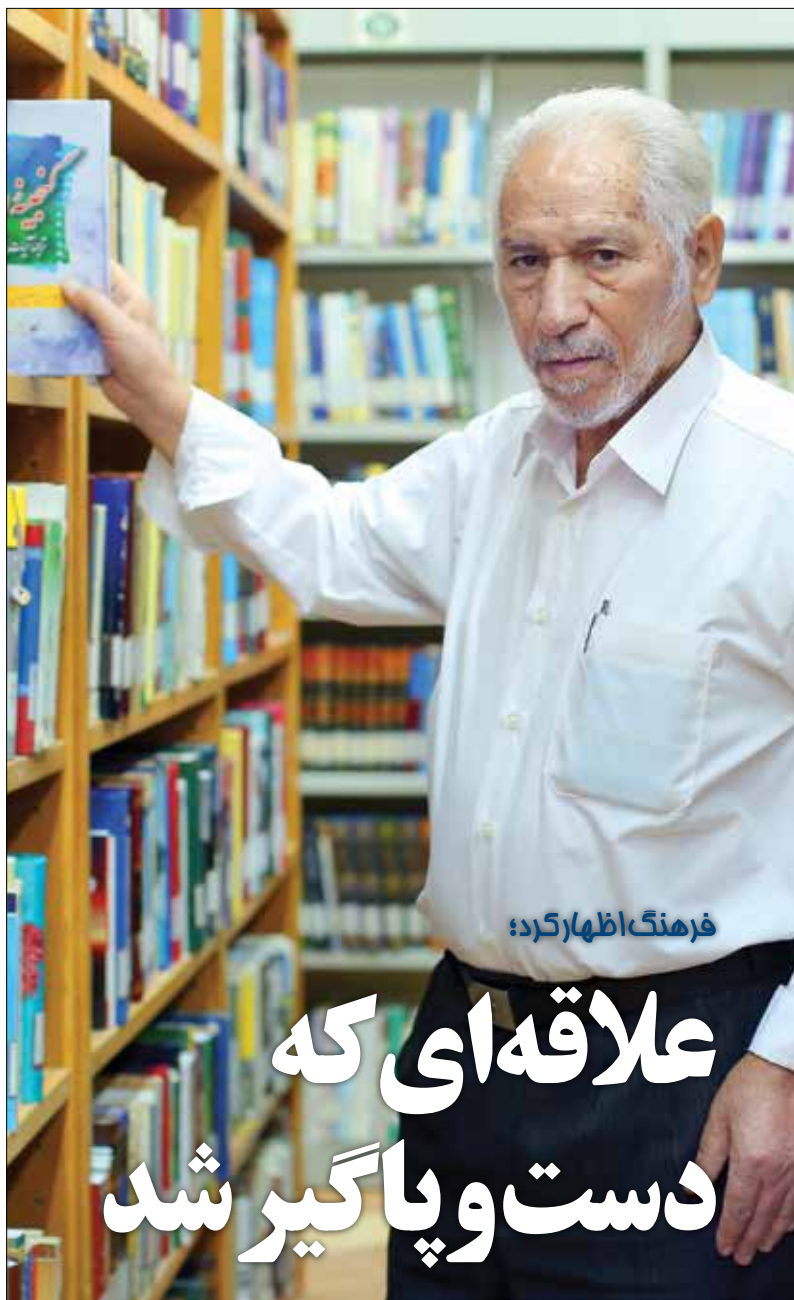
● درباره آشنایی و هم‌نشینی با علامه شیخ شوشتری توضیحی بفرمایید.

از زمان تحصیل در مقطع ابتدایی در منزل جد مرحوم علامه شیخ شوشتری، حجت‌الاسلام باقرالدین شریعتی بودم؛ از همان سال‌های دبیرستان با ایشان آشنا شدم؛ بیشتر از هر چیزی، اخلاق علامه شیخ باعث جذب من شد، به طوری که حتی برای تفریح علامه شیخ نیز به همراه ایشان می‌رفتم؛ این حضور در رفت‌وآمد باعث شد که بیشتر به ایشان علاقه پیدا کنم و در خدمتشان باشم.

از سال ۱۳۳۵ و تا زمان فوت علامه شیخ در خدمت ایشان بودم؛ بعد از پایان دوران تحصیل به خدمت آموزش و پرورش در آمدم، اما علاقه‌ام به شیخ دست و پاگیر شده بود و نتوانستم از شهرستان شوشتر خارج شوم و همان جاماندگار شدم.

● مختصری درباره شیوه زندگی علامه شیخ بفرمایید.

علامه شیخ در سال ۱۳۱۴ به دلیل مسئله بی‌حجابی که توسط رژیم پهلوی اعمال شد، جلائی وطن کردند و به عتبات عالیات رفتند؛ بعد از این که به کشور بازگشتند از لحظه لحظه عمر خود استفاده کردند و حدود ۵۰ جلد کتاب تالیف کردند که از جمله مهم‌ترین این کتاب‌ها می‌توان به قاموس الرجال اشاره کرد؛ علامه شیخ شوشتر کراماتی داشتند که مردم شوشتر با ایشان رابطه نزدیکی برقرار کرده بودند؛ یکی از کرامات شیخ اینکه در سالی از سال‌ها شاهد کم‌آبی و کمبود بارش باران

فرهنگ اظهار کرد؛

علاقه‌ای که دست و پاگیر شد

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه شیخ محمدتقی شوشتری

تألیفات

امتیازات کتاب النجعه فی شرح اللعمه

کتاب النجعه فی شرح اللعمه دارای امتیازات و ویژگی‌های فراوانی است که از جمله آن می‌توان به استفاده از مستندات روایی غیر از مستندات مورد بحث اشاره کرد؛ علامه شوشتری (ره) برای برخی از مستندات احکام از روایات باب دیگری غیر از آن باب استفاده کرده‌اند که این ویژگی به خاطر احاطه فراوان علامه بزرگوار شیخ شوشتری به احادیث ابواب فقه است؛ به‌عنوان مثال در خصوص ارتزاق مؤذن از بیت‌المال که بحث آن

در کتاب قضا مطرح است - جایی کسانی که می‌توانند از بیت‌المال ارتزاق کنند - فقهای شیعه حکم به جایز بودن آن داده‌اند ولی علامه شوشتری (ره) با استدلال به روایات کتاب «صلاه» جایز بودن آن را قبول نکرده‌اند؛ این امتیاز به خاطر احاطه ایشان بر همه روایات ابواب فقه است و شاید اینکه ایشان نسبت به دیگر فقها از اصول عملیه کمتر استفاده کرده‌اند؛ دلیل این بوده که چون در زمینه اخبار و احادیث ائمه اطهار (ع) زیاد کار کرده و دید طولانی داشته‌اند؛ در برخی از مواضع دیگران به علت عدم دسترسی یا ضعیف دانستن روایات از اصول عملیه استفاده کرده‌اند؛ ایشان به نص دسترسی پیدا کرده یا بنا بر مبانی رجالی خویش آن خبر

بودیم که مردم به شیخ متوسل شدند؛ شیخ نیز آیه‌ای از قرآن کریم را قرائت کردند و درخواست باران کردند؛ همه دعاها را شیخ بر گرفته از آیات قرآن کریم بوده است؛ البته گاهی اوقات از ادعیه نهج البلاغه نیز بهره می‌گرفتند؛ علامه شیخ علاقه خاصی به قرائت قرآن کریم داشتند.

● علاقه علامه شیخ به قرآن کریم تا چه حد بوده و نشأت گرفته از چیست.

ذکر این نکته در خصوص قرائت قرآن کریم و توجه علامه شیخ شوشتری به این کتاب الهی، اینکه علامه شیخ شوشتری کتاب شخصی داشتند که از دست آسیه بنت عمران به دست ایشان رسیده بود و به هنگام قرائت آیات قرآن کریم، حاشیه‌نویسی ظریف و دقیقی بر این کتاب می‌نوشتند؛ البته باید گفت علامه در همه آیات حاشیه‌نویسی نداشته‌اند؛ علامه شیخ شوشتری به هنگام حاشیه‌نویسی قرآن، تفاسیر شیخ طوسی و علامه طباطبایی را تایید کرده است؛ کتاب علامه شیخ تایید دو کتاب تفسیر است؛ در این میان علامه شیخ شوشتری در صورت مغایرت نظرش، حاشیه‌نویسی داشته‌اند.

● چرا کتاب حاشیه‌نویسی علامه شیخ شوشتری در زمان حیاتش به چاپ نرسیده است.

در خصوص اینکه چرا کتاب حاشیه‌نویسی علامه شیخ شوشتری در زمان حیاتش به چاپ نرسیده است، باید گفت که این کتاب قرآن همیشه در دست شیخ بوده است و علاقه خاصی نسبت به این کتاب داشتند که خوشبختانه این کتاب خطی در مکان مناسبی نگهداری می‌شود؛ در حاشیه کتاب قرآن علامه شیخ آمده که چاپ کتاب به‌سختی بوده است؛ علامه شیخ شوشتری علاقه وافری داشتند که به تالیف بپردازند و معتقد بودند اگر برای تدریس در مجالس عمومی حضور پیدا کنند، تالیف کتاب‌هایشان ناقص می‌ماند؛ علامه همه وقت خود را برای تالیف کتب سپری

در خصوص اینکه چرا کتاب حاشیه‌نویسی علامه شیخ شوشتری در زمان حیاتش به چاپ نرسیده است، باید گفت که این کتاب قرآن همیشه در دست شیخ بوده است و علاقه خاصی نسبت به این کتاب داشتند که خوشبختانه این کتاب خطی در مکان مناسبی نگهداری می‌شود؛ در حاشیه کتاب قرآن علامه شیخ آمده که چاپ کتاب به‌سختی بوده است؛ علامه شیخ شوشتری علاقه وافری داشتند که به تالیف بپردازند و معتقد بودند اگر برای تدریس در مجالس عمومی حضور پیدا کنند، تالیف کتاب‌هایشان ناقص می‌ماند؛ علامه همه وقت خود را برای تالیف کتب سپری می‌کردند.

می‌کردند؛ حتی از وقت استراحت خود برای تالیف کتب بهره می‌گرفتند و با این حال شاهد بودیم تالیف علامه به هنگام حیاتش صورت نگرفت و بعدها توسط دوستدارانشان محقق شد.

● از خصوصیات مردمی علامه شیخ شمه‌ای بگویید.

صحبت از این شخصیت بزرگوار هر چه قدر باشد به‌مانند قطره‌ای از دریاست؛ علامه شیخ در دو مسجد اقامه نماز داشتند؛ ظهر و عصر ادر مسجد شاهزید اقامه می‌کردند؛ ولی در ماه رمضان سه وقت نماز را در مسجد سید ناصرالدین اقامه می‌کردند؛ روزی از روزهای سال ۶۴ بود که پس از اقامه نماز ظهر و عصر، گروهی دور علامه شیخ جمع شدن؛ یک نفر خطاب به مردم گفت: مردم شما قدر شیخ را نمی‌دانید؛ ما گروهی هستیم که برای بازرسی از وضعیت مناطق جنگی آمدیم و فرصت را غنیمت شمرده و برای زیارت شیخ آمده‌ایم؛ قصد داشتیم که گروه ۵ نفره ما ۵ سوال متفاوت را از شیخ بپرسد.

سوال اول این بود که وظیفه ما در زمان انقلاب اسلامی چیست؟ شیخ پاسخ دادند: خدارا فراموش نکن و هر جا

هستی خدا را ناظر کار خودت بدان؛ به دومی گفت که سوال خودت را بپرس؛ به سومی، چهارمی، پنجمی نیز گفتند که سوال خودتان را بپرسید ولی همگی پاسخ دادند که جواب سوال‌های خود را دریافت کردیم؛ این در حالی بود که همه، سوال‌های متفاوتی داشتند؛ این همه نیست مگر کرامات شیخ؛ از دیگر کرامات شیخ، وصیت علامه است؛ علامه این مطلب را نوشته که کتاب‌های خود را وقف آستان قدس رضوی کردم به تولیت فرزندم محمدعلی شیخ؛ در ابتدا آستان قدس رضوی از پذیرفتن این مسئله ممانعت کرد ولی پیگیری‌های زیادی صورت گرفت تا این که آستان موافقت کرد و همه کتب شرح به منزل ایشان منتقل شد؛ همچنین کتابخانه‌ای برای استفاده عموم ساخته شد.

● گویا علامه شیخ مکاتبه‌ایی با دکتر علی شریعتی داشته‌اند.

مختصر اینکه در یکی از روزنامه‌ها دکتر شریعتی از دعای ندبه اشکال گرفته بود؛ روزنامه به خدمت علامه شیخ رسید؛ علامه نیز جواب شریعتی را داده و دکتر وقتی نامه شیخ را دریافت می‌کند نامه تقدیری را برایش فرستاد و گفت: کوهی از علم و تحقیق و در کنارش انبوهی از کار در گوشه دورافتاده شوشتر نشسته و نامش را هم کسی نشنیده است؛ همچنین باید یادآور شد؛ دکتر شریعتی، پاسخ علامه را در برخی از کتب خود منعکس کرده است.

● چرا اغلب کتب شیخ به زبان عربی تالیف شده است.

از آنجایی که اغلب کتب شرعی به زبان عربی تالیف شده‌اند، علامه نیز از این امر پیروی کرده و تالیفات خود را به زبان عربی نگاشته‌اند؛ در این میان ترجمه کتب نیز امر ساده‌ای نیست اما با این حال کتاب قضاوت‌های امیرالمومنین بیش از ۳۰ بار تجدید چاپ شده و در کشورهای دیگر نیز به چاپ رسیده است.

را صحیح دانسته و دیگر نیاز به استفاده از اصول عملیه نداشته‌اند چون موضع استفاده از اصول عملیه عدم نص یا تعارض یا اجمال نص است. علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری در کتاب النجعه به رفع اختلافات لفظی و غیر لفظی اخبار پرداخته‌اند و علت آن را اگر بدل، تحریف و تقیه بوده؛ متذکر شده‌اند و صحیح آن را بیان کرده‌اند، که این کار در کتب فقهی متداول کمتر دیده می‌شود؛ به‌عنوان مثال در کتاب کافی در باب ۵ حدیث اول از عبدالله ابن سنان نقل کرده که ایشان از امام صادق (ع) پرسید: قاضی که میان مردم قضاوت می‌کند و از سلطان به خاطر قضاوت خود از تزاق می‌کند حکمش چیست؟ امام فرمودند: این پول باطل

است و این روایت در سومین روایت باب ۵ به طریق دیگر آمده است که یزید بن فرقد از امام صادق (ع) درباره بخش سوال کرد امام فرمودند: که بخش رشوه گرفتن بر حکم است؛ علامه شیخ محمد تقی شوشتری در این باره می‌فرمایند: صحیح آن است که عبارت روایت دوم چنین باشد «سألته عن السحت» روایت اول حمل شود بر اینکه اگر قاضی از طرف سلطان جور منسوب شده باشد کارش باطل و اجرش حرام است و اگر از طرف سلطان حق باشد از تزاق او از بیت‌المال جایز است مانند یکی از کارگزاران صدقات چون قضاوت یکی از مصالح عمومی است و بیت‌المال هم برای مصالح عمومی است.

ابوالقاسم اعتباراظهار کرد:

اجتهاد در ۱۶ سالگی

برقراری ارتباط از مهم ترین عوامل زندگی بشر است؛ اولین مرحله در ایجاد این ارتباط نیز از اهمیت خاصی برخوردار است؛ این ارتباط می تواند با یک سلام، یا یک نگاه و حتی بدون این ها برقرار شود؛ ارتباطی که ابوالقاسم اعتبار به عنوان کاتب علامه شیخ شوشتری با این بزرگوار برقرار کرد و تا مدت ها نیز ادامه یافت، از این نوع است؛ ارتباطی که در ابتدا کمی سخت و غیر ممکن به نظر می رسید اما در ادامه مسیر و بر اساس عوامل غیر قابل درکی به رابطه ای فراتر از کاتب و مولف، بلکه استاد و شاگردی و حتی مرید و مرادی بدل می شود؛ رابطه ای که پیش از یک دهه برقرار شد و تا همیشه ابدی و پایدار ماند؛ گرچه جسم علامه شیخ شوشتری سال هاست در بستری از آرامش به خاک سپرده شده اما روح او هنوز با مرید و کاتبش، ابوالقاسم اعتبار ارتباط نزدیکی دارد و خود اعتبار این ارتباط را شیرین تر و با حلاوت می داند که همیشه در کنارش بوده و به خوبی قابل حس کردن است؛ تحریریه رایحه گفت و گویی با ابوالقاسم اعتبار در خصوص برقراری ارتباطی که با علامه شیخ شوشتری داشت، انجام داده است که مشروح آن را در زیر می خوانید.

● نحوه آشنایی تان را با علامه شیخ شوشتری برای ما توضیح دهید.

سال ۱۳۵۲ بود که ساکن شوشتر شدم؛ آن زمان ۲۲ ساله بودم و خواسته های متعددی در ذهنم نقش بسته بود، اما مهم ترین خواسته ام برگشت به زمان و درک هم نشینی و بهره مندی از علمای بزرگ دینی به مانند شیخ صدوق، طوسی و... بود؛ درک لذت حضور در نزد بزرگان و قبول و باور عمقی ایمان و دین که در جان و جسمم ریشه زده بود، باعث می شد علاقه وافری به بهره مندی از این فیض الهی داشته باشم؛ ناآشنا شدن به آرزوی قلبی ام نه تنها کمتر نمی شد، بلکه آن را امر مطلوبی نزد خداوند می دانستم و برای استجاب آن مترصد فرصتی بودم.

آن زمان برای اقامه نماز در مسجد سید ناصرالدین حضور می یافتم؛ در آن هنگام نام علامه شیخ شوشتری را به عنوان عالم جلیل القدری شنیده بودم و مترصد فرصتی بودم ایشان را از نزدیک ببینم؛ یکی از روزها بعد از اقامه نماز و ترک مسجد، دیدم شیخ شخصا در جستجوی کفش خود هستند، لحظه را غنیمت شمردم و به پیش ایشان رفتم و در دل می گفتم خدایا می شود این توفیق را داشته باشم خدمتی برای شیخ داشته باشم؛ به دنبال شیخ تا به منزل رفتم، وقتی رسیدیم عده ای از مردم، طبقی از غذا برای شیخ پیشکش کرده بودند؛ به همراه آن عده وارد منزل شدم؛

وقتی شیخ ظرف را تحویل آن ها داد، نگاهی به من کرد و دلیل حضورم را پرسید؛ در جواب گفتم کاری ندارم و به دنبال فرصتی هستم در خدمت شما باشم؛ شیخ در پاسخ فرمود: شما خدا را فراموش کرده اید، او را اول کرده اید و من را گرفتید؛ چندین بار آن حرف را تکرار کرد؛ به نحوی تحت تاثیر قرار گرفتم که خطاب به خداوند سبحان گفتم: خطای کارم در چیست که این گونه با من برخورد کرد؛ جواب شیخ به حدی تکان دهنده بود که در دل ناراحت شدم و تحت تاثیر قرار گرفتم؛ چند روزی از این اتفاق گذشت تا اینکه علامه شیخ از حجت الاسلام سید طیب موسوی، یکی از اساتیدم درخواست کرده بود کتابت و مقابله تالیفاتش را به عهده گیرد؛ آقای موسوی به دلایلی قادر به انجام این امر در آن زمان نبودند؛ درخواست شیخ برای اجرای این امر به این دلیل بود که اواخر عمر به دلیل کهولت سن قادر به نوشتن نبودند؛ حجت الاسلام موسوی، نیز از من درخواست کرد که آیا می توانم روزی یک ساعت در خدمت شیخ باشم و این مهم را انجام دهم؟!

باشنیدن این سخن خوشحالی زائدالوصفی وجودم را گرفت و از شنیدن اینکه می توانم در خدمت شیخ باشم خوشحال شدم و آن را کرامتی از سوی شیخ می دیدم که آن شب از سوی شیخ رد شوم ولی بعدها به شیوه دیگری در خدمت شیخ باشم؛ روز بعد با فرستادگان شیخ راهی منزل ایشان شدیم و به شیخ اعلام کردند

ویژه نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

سید طیب موسوی در حال حاضر قادر به همکاری نیستند و صلاح دیدند آقای اعتبار این وظیفه را ادا کند و با شما همکاری داشته باشند؛ از آن روز فعالیت من در منزل علامه شیخ شوشتری با روزی یک ساعت کار آغاز شد؛ با این امر نه تنها فعالیت من آغاز شد بلکه مرحله جدیدی از زندگی ام نیز آغاز شد.

● نحوه فعالیت شما در محضر علامه شیخ چگونه بود.

علامه شیخ شوشتری ۵۰ جلد کتاب را به زبان عربی در موضوعات مختلف مذهبی و دینی تالیف کرده‌اند که هم‌اکنون برخی از آن‌ها به‌عنوان مرجع محسوب می‌شوند؛ در این کتاب‌ها نیز با استفاده از برخی کتب دیگر مطالبی را در کتب خود استفاده داده‌اند؛ در این میان پیش‌آمده که در کتابی بیش از ۲۰۰ منبع کتاب استفاده شده باشد؛ استفاده از کتب دیگران و به‌کارگیری آن‌ها در کتب شیخ باعث شده بود شیخ به فکر تطابق این مطالب برآیند؛ به همین دلیل شخصی را برای همکاری در این امر در نظر گرفته بودند؛ اولین کاری که به من محول شده بود تطابق مطالب استفاده‌شده بود که علامه از آن به مقابله یاد می‌کردند؛ مقابله به این شکل بود که من مطالب استفاده‌شده از کتب را قرائت می‌کردم و شیخ کتاب تهیه‌شده‌اش را چک می‌کردند؛ این کار زمان زیادی را به خود اختصاص می‌داد؛ گاهی اوقات بیش از ۲۰ کتاب احاطه‌ام می‌کرد؛ مثلاً در کتاب کافی فلان حدیث این‌گونه گفته‌شده و شیخ حدیث را در تالیفش مقابله می‌کردند.

به عقیده علامه شیخ شوشتری تطبیق مطالب اهمیت زیادی داشت و اهمیت کار زمانی که کتابی به‌عنوان مرجع کاربردی داشته باشد بیشتر می‌شود؛ سند دادن مطالب امر مهمی بود که مورد تأکید و توجه شیخ بوده است؛ اجرای مقابله اول به عهده شیخ بود ولی به دلیل کهولت سن این امر دیگر برای شیخ میسر نبود؛ البته این اقدام زمان زیادی را به خود اختصاص می‌داد؛ نکته دیگر اینکه علامه شیخ شوشتری پاسخی گویی به شبهات مردم و جوابگویی به سئوالات مردم را مهم می‌دانست و همین امر نیز زمان زیادی می‌گرفت.

این فعالیت و حضور در خدمت استاد که با روزی یک ساعت مقابله آغاز شده بود، از ساعت ۱۱ تا ۱۲ قبل از ظهر ادامه داشت؛ شیخ برای اقامه‌نماز کار را رها می‌کرد و برای اقامه‌نماز به مسجد عازم می‌شدند؛ بعد از گذشت چهار سال، این فعالیت به دو ساعت طول کشید؛ در این هنگام شیخ حس کرد که دیگر توان نوشتن ندارد و با موافقت ایشان کار کتابت تالیفات به من واگذار شد.

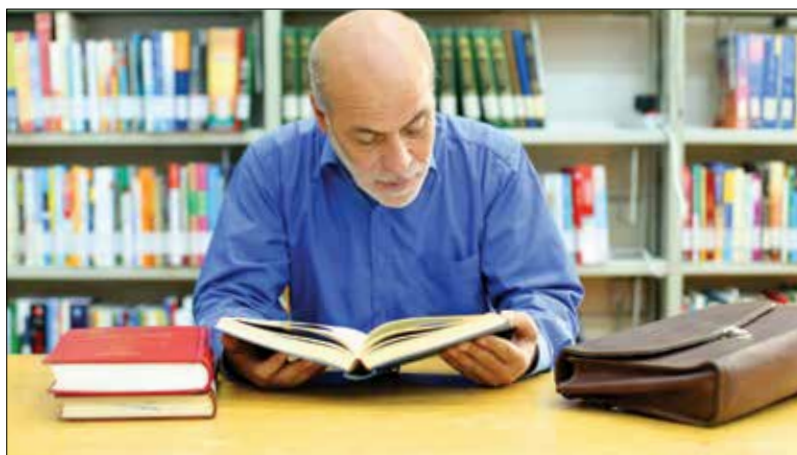

آیا شیخ شوشتری دیدگاه اخباری داشتند؟

هدف از پژوهش در پایان نامه یکتاپرست، بررسی این مطلب است که آیا علامه شیخ شوشتری مبانی و دیدگاه اخباری داشته‌اند یا خیر؟ دیگر اینکه چون تاکنون پژوهش دقیقی پیرامون کتاب ارزشمند النجعه آن هم در خصوص قضا صورت نگرفته و تا حدودی کمتر مورد توجه قرار گرفته است، این رساله در صد آن است این کتاب گران قدر را بیشتر مورد بررسی قرار دهد؛ هدف دیگر اینکه معلوم شود همان طور که علامه در زمینه‌های دیگر علوم اسلامی مانند تفسیر قرآن، رجال و حدیث و غیره دارای نظرات و ابتکارات بوده‌اند آیا در زمینه فقه نیز دارای ابتکار و نظرات منحصر به فرد هستند یا خیر؟ کتاب نفیس النجعه به طور کلی دارای دو قسمت است؛ یک قسم آن که هر حکمی یا فتوایی از کتاب لمعه که مطابق با نظر خود علامه شیخ بوده فقط مستندات آن را ذکر کرده و درجایی اگر میان اخبار اختلافی بوده آن‌ها را ذکر کرده و حل کرده‌اند؛ در برخی از موارد نیز ذکر کرده‌اند که چه فقهایی چنین نظری داشته‌اند؛ اما قسم دیگر در نظراتی که مطابق با نظر خودشان نبوده آن را با استدلال رد نمود و علت آن را متذکر شده‌اند؛ در این رساله به خاطر اینکه مبحث قضا از منظر علامه شیخ کامل شود، قسم اول که صورت مسئله از طرف مرحوم شهید اول بوده، مستندات آن از جانب علامه شیخ شوشتری ذکر شده و قسم دوم که مسائل اختلافی علامه شیخ شوشتری با مرحوم شهید اول و شهید دوم است با نظرات دیگر مراجع بزرگ شیعه به صورت تطبیقی مقایسه شده است تا اینکه معلوم شود چه فقهایی موافق با نظر ایشان هستند و چه فقهایی با ایشان موافق نیستند و در نهایت معلوم شود چه نظراتی منحصر به شخص ایشان است؛ این پژوهش می‌تواند شبهه‌ای که پیرامون مبانی فقهی علامه شیخ شوشتری مطرح شده که ایشان مبانی اخباری داشتند را مرتفع نماید؛ همچنین اکثر مباحث اختلافی قضا را از منظر علمای اعلام برای محققان این رشته بیان می‌کند.

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

«**اولین تالیف این عالم جلیل‌القدر، کتاب قضاء امیرالمومنین با موضوع قضاوت‌های امام علی (ع) است که این کتاب در سن ۲۷ سالگی و زمانی که ایشان ساکن نجف بودند تالیف شده است؛ بعد از تالیف، یک نسخه از کتاب را برای پدر که ساکن شوشتر بود ارسال می‌کنند؛ حاج شیخ محمد کاظم شوشتری با مطالعه کتاب تصریح می‌کنند برخی مطالب برایش تازه‌گی داشته‌است.**»

محمد کاظم شوشتری، صاحب رساله و شاگرد آیات عظام آخوند خراسانی و سید یزدی بوده‌است؛ آیت‌الله سید مهدی آل طیب، سید علی اصغر حکیم، سید محمدعلی امام، سید محمدتقی شیخ اسلام و سید حسین نوری از دیگر اساتیدی بودند که علامه شیخ در محضر آن دو برای برطرف شدن پاره‌ای از ابهامات به آنان مراجعه می‌کردند؛ از دیگر مقامات عالی شیخ شوشتری، نائل شدن به اجتهاد در سن ۱۶ سالگی است که این مقام توسط آقا بزرگ تهرانی صاحب کتاب «الذریعه» کسب شده‌است.

درج شمه‌ای از شخصیت علامه شیخ شوشتری در کتاب (الذریعه) آقا بزرگ تهرانی موید و مبین اهمیت وجودی و علمی علامه شیخ علامه بوده‌است.

● **اولین تالیف و اثر علامه شیخ شوشتری چه بوده‌است.**

اولین تالیف این عالم جلیل‌القدر، کتاب قضاء امیرالمومنین با موضوع قضاوت‌های امام علی (ع) است که این کتاب در سن ۲۷ سالگی و زمانی که ایشان ساکن نجف بودند تالیف شده‌است؛ بعد از تالیف، یک نسخه از کتاب را برای پدر که ساکن شوشتر بود ارسال می‌کنند؛ حاج شیخ محمد کاظم شوشتری با مطالعه کتاب تصریح می‌کنند برخی مطالب برایش تازه‌گی داشته‌است؛ این امر بر وسعت مطالعات شیخ در همه زمینه‌ها صحه می‌گذارد؛ علامه شیخ شوشتری بیشتر از تدریس به

نحوه کار به این شکل بود که ایشان مطلب مورد نظر را برای من بازگو می‌کردند و من اقدام به نوشتن آن‌ها می‌کردم؛ ابتدای کار برای من کمی سخت بود زیرا نه تنها کتابت را به عهده داشتم بلکه کار تمیز نوشتن را نیز به عهده داشتم و باید این نوشته‌ها را به صورت مدونی در جزوه دیگری انتقال می‌دادم؛ بعد از این مرحله و با بالا رفتن سن علامه شیخ شوشتری، مقابله آثار شکل تازه‌ای به خود گرفت؛ به این شکل که ایشان مطالب یادداشت شده از منابع را قرائت می‌کردند و من مطالب انتقال داده شده به تالیفات جدید را؛ اولین تالیفی که به این شکل انجام شده مقاله بی‌نقطه بود به زبان عربی در سال ۱۳۶۷؛ شیخ در زمان تالیف آثار خود از برخی رموز برای سرعت بخشیدن به کار تالیف استفاده می‌کردند؛ من نیز در این میان آن‌ها را گرفته بودم و در نوشتن مطالب اولیه از آن‌ها استفاده می‌کردم که در زمان پاک‌نویس کردن مطالب باید دقت لازم در این میان داشته باشم.

دومین تالیف، کتاب ۱۱ جلدی (النجعه فی شرح العمه) که حدود پنج سال به طول کشید؛ بعد از این پنج سال شیخ تمایل داشت برای پیشبرد اهداف و خواسته‌های خود در تالیف آثار وقت‌زیدی را در خدمت ایشان برای کتابت و مقابله باشم.

اکنون نیز با گذشت چندین سال از فوت علامه شیخ، حضور او در زندگی‌ام به خوبی مشهود است این امر به خانواده‌ام نیز انتقال داده شده است و آن‌ها نیز توانسته‌اند رابطه روحی با علامه شیخ برقرار کنند.

● **به نظر شما مهم‌ترین نکته در باره علامه شیخ چه بوده‌است.**

مهم‌ترین نکته‌ای که درباره علامه شیخ مشهود بود اینکه ایشان در محضر استادی نبودند و از حضور بزرگان و علمای دین در حد رفع اشکال و مراجعه برای برطرف شدن برخی ابهامات بهره‌مند می‌شد؛ به گفته خود علامه شیخ، اولین استاد ایشان، پدرش حاج شیخ

نوآوری در روش تحصیل علم

درباره نوآوری در روش تحصیل علم علامه شوشتری اینکه این عالم بزرگوار با تالیف کتاب النجعه طلبه را در همان اواسط تحصیل به منابع اصلی فقه که کتاب و سنت اهل بیت (ع) است، آشنا می‌کند؛ روال تحصیل در حوزه‌ها به این شکل است که طلبه در چهار سال اول تحصیل مشغول فراگیری مقدمات است و در مرحله سطح یک، متن شرح لمعه را می‌خوانند که در آن معمولاً کمتر به احادیث پرداخته شده و احیاناً اگر از روایت به‌عنوان شاهد استفاده شده به‌صورت خلاصه یا ذکر مورد شاهد است و در آن از اصول عملیه و قواعد بیشتر از احادیث که منبع اصلی فقه هستند استفاده شده و در کنار این کتاب کتب اصلی فقه از جمله معالم و اصول فقه مرحوم مظفر تدریس می‌شود؛ در سطح دو در فقه کتاب مکاسب شیخ مرتضی انصاری تدریس می‌شود که در آن هم معمولاً به نقد نظرات فقها پرداخته شده و از اخبار کمتر استفاده شده است و همراه آن کتاب رسائل که اصول است تدریس می‌شود؛ در سطح سه قسمت پایانی مکاسب و کتاب کفایه الاصول مرحوم آخوند خراسانی تدریس می‌شود، اصول فقه که مقدمه فقه است در دوران سطح وقت بیشتری را به خود اختصاص داد تا فقه؛ معمولاً طلبه در این دوران با منابع اصلی فقه که کتاب سنت است کمتر آشنا می‌شود؛ در درس خارج وقت طلبه دو قسم می‌شود؛ یکی خارج اصول فقه و دیگری در درس خارج فقه؛ در درس خارج فقه معمولاً از کتب روایی فقط اکتفا به وسائل الشیعه می‌شود؛ از نظر حضرت علامه شیخ شوشتری این منبع دارای اشکالاتی است؛ خلاصه این که علامه شیخ محمدتقی شوشتری با تالیف النجعه البته اگر جای خود را در حوزه‌ها باز کند طلبه را در اواسط تحصیل به منابع اصلی فقه آشنا می‌کند و واقعاً اگر آشنایی کافی برای اخبار ائمه به دست بیاید به خیلی از مقدمات دیگر نیاز کمتر حاصل می‌شود.

تهیه کتاب می‌کردم؛ در راه کسب علم زحمت بسیاری می‌کشیدم ولی به دلیل شیفتگی به کتاب و مطالعه، اقدام به تهیه کتب متعددی می‌کردم. علامه شیخ شوشتری، صاحب کرامات متعددی بودند؛ عموم مردم در سطح زندگی برای برطرف شدن مشکلات خود به سراغ این علامه بزرگ می‌آمدند و مشکلات خود را بازگو می‌کردند؛ علامه نیز بارویی گشاده‌پذیرای آنان بود؛ او با استفاده از آیات قرآن کریم اقدام به این امر می‌کردند؛ البته در این میان نیت شیخ نیز نباید از نظر دور بماند؛ خود علامه شیخ در این باره می‌گوید: قرآن را پاس بدارید؛ در قیامت قرآن از همه شکایت می‌کند که چرا به دستورات الهی عمل نکرده‌ایم؛ چرا این قدر نسبت به آن بی‌تفاوت بوده‌ایم؟

در مدت ده‌سالی که خدمت ایشان بودم حتی یک‌بار ندیدم که اوقات ایشان بیهوده بگذرد بلکه مشغول تحقیق و یا نوشتن و یا به خواندن قرآن مشغول بودند؛ مشاهده می‌کردم در مقابل انتقادات علمی باید شرح صدر داشت و از آن‌ها استقبال کرد.

روزی به من فرمودند بارها با یک وضو پنج‌نماز خوانده‌ام بدین صورت که برای نماز ظهر و عصر وضو می‌گرفتم و سپس با همان وضو نماز مغرب و عشا و فردا صبح را می‌خواندم البته در این فاصله شب را به تحقیق و عبادت مشغول بوده‌ام.

از ایشان شنیدم آن وقت‌هایی که ضعف جسمی نداشتم در روزهای ماه مبارک رمضان هر روز یک ختم قرآن داشته‌ام بعدها که حالم رو به ضعف گذاشت هر سه روزی یک ختم قرآن شد.

از میان ادعیه، علامه شدیدی نسبت به دعای ابوحمزه ثمالی داشتند تا آنجا که در سنین جوانی با خط بسیار زیبا آن را یک‌بار برای خود نوشته‌است.

از لحظات خوش زندگی معظم‌له هنگامی بود که یکی از تالیفاتش از چاپ خارج می‌شد؛ بارها مشاهده کردم در حالی که قلم در دست ایشان است به خواب رفته‌اند.

مقوله تالیف می‌پرداختند؛ حاصل مطالعات ایشان نیز تالیف بیش از ۵۰ کتاب بوده است؛ با کهن‌ت سن ایشان مرادوات مردمی نیز در حد پاسخگویی به شبهات محدود شد؛ به‌صراحت می‌توان گفت هر کتاب و تالیف علامه شیخ شوشتری یک شاگرد به وسعت تمامی معلومات دینی است؛ در این میان نبوغ و صف‌نشدنی علامه شیخ شوشتری در حدی بود که بر برخی از حاشیه‌های کتب دینی و مذهبی حاشیه می‌نوشت و بر گیرایی و جذابیت تالیف بیشتر تأکید می‌کند؛ به گفته خود شیخ، در نوجوانی قادر به قرائت و خواندن مطالبی بود که اطرافیان در هوا کتابت می‌کردند و این امر از نبوغ سرشار شیخ حکایت می‌کند.

● از ارتباط علامه با قرآن این کتاب الهی بگوئید.

رابطه قلبی علامه شیخ شوشتری با قرآن کریم به حدی بود که همیشه در حال بهره‌مندی از این کتاب آسمانی بود؛ کتابی که علامه شیخ شوشتری از آن‌ها بهره‌مند می‌شد، به خط (آسیه بنت علی مردان) در سال ۱۰۷۳ هجری قمری نوشته شده بود و وقف شیعیان شده بود؛ خط خوش این کتاب به حدی بود که ابتدا و انتهای این کتاب به یک صورت نوشته شده بود، به گفته خود آسیه بنت علی مردان حدود ۷۴ قرآن را کتابت کرده بود.

علامه خود، خط خوشی داشت و بعد از فراغت از مطالعه، اقدام به خطاطی و کتابت برخی ادعیه از جمله ابوحمزه ثمالی می‌کردند؛ علامه شیخ، علاقه وافری به دعای ابوحمزه ثمالی داشتند.

● خاطرهای از شیخ برایمان بگوئید.

علامه یکی از خاطرات خود را چنین بیان کرده‌اند؛ زمانی که در عتبات عالیات ساکن بودم شاهد بودم که مردم آنجا، نعمت‌ها را حیث و میل می‌کردند و در نعمت‌های خداوند اسراف می‌کردند؛ من پسمانده‌های نان را جمع می‌کردم و با آن‌ها ارتزاق می‌کردم و هزینه‌ای که برای غذا اختصاص داده بودم را صرف

محسن افقه اذعان کرد؛

ناگفته‌هایی از جنس ارادت

یکی از افرادی که ارتباط تنگاتنگی با علامه شیخ محمد تقی شوشتری داشته و دوران نوجوانی و جوانی اش را با ایشان سپری کرده است، محسن افقه نوه دختری علامه است؛ افقه در گفت‌وگویی که با تحریریه رایحه داشت، خاطراتی از علامه شیخ شوشتری بیان کرد که مشروح این گفت‌وگو را در زیر می‌خوانید.

تسبیحات آسمانی

نمازهای علامه شیخ شوشتری طولانی بود؛ بارها به ایشان می‌گفتم ملاحظه افرادی که در مسجد برای نماز حضور پیدا می‌کنند را بکنید که در جواب به ما می‌گفتند هر کسی نسبت به این مسئله معترض است می‌تواند به مسجد نیاید؛ یاد می‌آید در رکوع و سجود تسبیحات را کامل ادا می‌کردند؛ نکته جالب توجه اینکه نمازهای ایشان با اینکه طولانی بود ولی همیشه جمعیت قابل توجهی برای ادای نماز در مسجد حضور پیدا می‌کردند.

یادم می‌آید پدر بزرگ بنده تنها کسی بودند که در صحن نو مرقد مطهر امام رضا(ع) اقامه نماز جماعت داشتند؛ تابستان سال ۱۳۴۸ شمسی و در زمان تولیت آیت‌الله میلانی هوا گرم بود؛ سنگ‌فرش زمین نیز داغ بود؛ اما علامه همچنان نمازهای خود را طولانی اقامه می‌کردند؛ با کمر خمیده‌ای که داشتند نمازهایشان مثل همیشه و به همان منوال اقامه می‌شد.

یادم می‌آید سال ۶۲ و بعد از آزادسازی خرمشهر، گروهی از مهندسان جوان که برای بازسازی

یادم می‌آید پدر بزرگ بنده تنها کسی بودند که در صحن نو مرقد مطهر امام رضا(ع) اقامه نماز جماعت داشتند؛ تابستان سال ۱۳۴۸ شمسی و در زمان تولیت آیت‌الله میلانی هوا گرم بود؛ سنگ‌فرش زمین نیز داغ بود؛ اما علامه همچنان نمازهای خود را طولانی اقامه می‌کردند؛ با کمر خمیده‌ای که داشتند نمازهایشان مثل همیشه و به همان منوال اقامه می‌شد.

خرمشهر به این شهر آمده بودند، قصد دیدار و زیارت با علامه شیخ را داشتند؛ سری به سطح شهر زدند و برای اقامه نماز مغرب و عشا به مسجد علامه آمدند؛ نماز اول که تمام شد این گروه مهندسان معترض شدند که چرا نماز این قدر طولانی شده است؟ یکی از اعضای گروه به ابتدای صف نماز رفت و خواست به علامه بگوید حالا که شما به فکر خودتان نیستید به فکر پیرمردهای مسجد باشید که نمی‌توانند نماز طولانی را اقامه کنند! وقتی به ابتدای صف نماز رسید و آشیک را دید تعجب کرد و گفت عجب! این دیگر کیست، خودش که از همه پیرتر است.

بی توجهی به دنیا

به جرات می‌توان گفت علامه شیخ توجهی به مسائل دنیایی نداشتند و بارها و بارها تاکید می‌کردند در همه عمرم از هیچ کس به جز خداوند تقاضایی نداشتم؛ یاد می‌آید زمان قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، استاندار وقت خوزستان قصد داشت به شوشتر سفری داشته باشد؛ همچنین دیداری نیز با علامه داشته باشد؛ اطرافیان شیخ که متوجه این امر شدند به آشیک گفتند اجازه دهید پنکه و یا قالی بیاوریم و در حیاط قرار دهیم؛ آن موقع آشیک روی یک نمد قدیمی می‌نشستند و با یک بادبزن خود را خنک می‌کرد؛ این گونه به تحقیق می‌پرداختند؛ آشیک قبول نکرد که اصلاً تغییری در وضعیت موجود

دیدگاه

معرفی کردن اسلام با امکام بدون عسر مرچ

به‌طور کلی درباره علامه شوشتری با توجه به بررسی مبانی و نظرات ایشان می‌توان چنین اظهار کرد ایشان فقیه‌ای بودند که برای معرفی کردن اسلام با احکام بدون عسر حرج تا آنجا که ممکن باشد و بانصوص تعارض نداشته باشد، سعی و کوشا بودند؛ البته هر شخصی با دید تحقیق محض به بررسی نظرات ایشان بپردازد به چنین نتیجه‌ای خواهد رسید چون اکثر نظرات منحصر به فرد ایشان در مسیر تحقق چنین چندی بوده‌اند؛ برای دریافت نظرات

فقهی علامه شیخ شوشتری به کتاب النجعه فی شرح اللمعه الدمشقیه مراجعه شده است؛ به‌جز این، کتاب دیگری که مشتمل بر نظرات فقهی علامه شیخ شوشتری باشد نیست؛ علاوه بر آن علامه مقاله‌ای در خصوص جواب به مسائل کنگره علامه شیخ طوسی داشته‌اند که از لایه‌های آن برخی از مبانی فقهی ایشان به‌دست آمده است؛ مقاله‌ای دیگر در خصوص دیدگاه‌های علامه شیخ شوشتری موجود است که توسط آیت‌الله سید نورالدین شریعتمدار نگاشته شده است که در این مقاله به بررسی برخی از نظرات علامه شیخ شوشتری در کتاب «طهارت» صلاه و صوم و زکات از ۵ دیدگاه پرداخته شده است که شامل اهمیت فراوان به اقوال قدما، پایه اصلی در استدلال به روایات ائمه معصومین،

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

« علامه وقتی شروع به نوشتن می‌کرد توجهی به اطراف خود نداشت؛ با توجه به گرمی هوا از همه ساعات روز استفاده می‌کرد؛ حتی اگر آتش نیز می‌بارید به کار خود ادامه می‌داد؛ در روزهایی که خیلی هوا گرم می‌شد دم‌های غروب به پشت‌بام می‌رفت و آنجا به نوشتن می‌پرداخت.

کم دارم و نمی‌توانم همه آنچه در ذهنم است را روی کاغذ بیاورم؛ به نظرم ایشان انگار در این دنیا نبودند؛ همیشه و در همه احوال حتی دیدو باز دیدها به نوشتن و مطالعه می‌پرداخت.

دری از درهای بهشت

در مورد محل دفن علامه خاطره‌ای دارم؛ حدود ۱۰ سال قبل از اینکه ایشان فوت کند به همراه خانواده و برای تفریح در ایام عید به مکانی که هم‌اکنون دفن شده‌اند رفتیم؛ بعد از چند ساعت و اینکه با همدیگر جای خوردیم نگاهی به دور و اطراف انداخت و گفت چه منظره‌ای! اینجا دری از درهای بهشت است.

سالی که ایشان به رحمت خدا رفتند و برای خاک‌سپاری ایشان اقدام کردیم دیدیم فضایی که ایشان در نظر گرفته بودند مناسب نیست و شاید برای مردمی که به زیارت مرقد ایشان بیایند مشکلاتی پیش بیاید؛ نگاهی به دور و اطراف کردیم؛ یاد آن روز افتادم که آشبخ از آن زمین خوشش آمده بود؛ خواستیم سری به صاحب زمین بزیم و اجازه بگیریم که آشبخ در این زمین خاک شود که یک لحظه و در همین اثنا صاحب زمین همان جاسبز شد؛ وقتی قضیه را فهمید جواب داد که زمین قابل ندارد و شما می‌توانید اول کلنگ را در چشمم بزیند؛ این گونه شد که زمین را به حاج شیخ بخشید؛ بعد از سالیان سال مانده‌ام که حاج شیخ آیا اتفاقات آن روز را پیش‌بینی کرده بود و یا به صورت کاملاً اتفاقی در آنجا خاک‌سپاری شده است.

مقید به پاسخگویی مردم در همه حالات

علامه وقتی شروع به نوشتن می‌کرد توجهی به اطراف خود نداشت؛ با توجه به گرمی هوا از همه ساعات روز استفاده می‌کرد؛ حتی اگر آتش نیز می‌بارید به کار خود ادامه می‌داد؛ در روزهایی که خیلی هوا گرم می‌شد دم‌های غروب به پشت‌بام می‌رفت و آنجا به نوشتن می‌پرداخت؛ گاهی اوقات پیش می‌آمد که مردم برای دیدن علامه و یا بیان مسائل خود به درب منزل ایشان می‌آمدند؛ من نیز می‌خواستم ملاحظه آشبخ را بکنم و به آن‌ها می‌گفتم که الان وقتشان آزاد نیست؛ اما علامه که از این وضعیت مطلع می‌شدند، معترض می‌شدند و به من می‌گفت چرا این بنده خدا را رد کردی؟ من جواب خدا را چه بدهم؟ علامه مقید به پاسخگویی مردم در همه حالات بود.

البته ایشان در سال‌های آخر عمرشان سعی می‌کردند از همه وقت خودشان برای تحقیق و تفسیر استفاده کنند و بارها می‌گفتند می‌خواهم تفسیر قرآن را به سرانجام برسانم؛ من اگر بیست سال شبانه‌روز به نوشتن مشغول باشم باز هم زمان

داشته باشیم و در جواب گفت یعنی این شخص به‌غیر از خلاق دیگر است؛ اگر می‌خواهد بیاید سر همین نمد بنشیند؛ اگر آمد که خوش‌آمد اگر نه که باز هم به او خوش‌آمد می‌گوییم؛ مگر من به او احتیاجی دارم!

خاطره دیگری نیز درباره تحقیقات علمی علامه به چشم خودم دیده‌ام؛ در سفری که علامه از مشهد به تهران آمده بود در فرودگاه و برخلاف همه‌های که در فرودگاه حاکم بود، مشغول تحقیق و نوشتن بودند؛ یکی از بانوان ایتالیایی که در فرودگاه تهران حضور داشت با مشاهده این حرکات و سکنت شیخ به سراغش آمد و جویای احوالش شد و پرسید که در حال انجام چه کاری است؟ وقتی که از احوال شیخ مطلع شد مرید او شد و ارتباط علمی با این خانم ایتالیایی تادمت‌ها برقرار شد.

آقای مستوفی‌زاده از بزرگان استان خوزستان نیت کرده بود یک دستگاه کولر گازی برای منزل علامه بیاورد ولی علامه اصلاً قبول نکرد و گفت کولر را به مسجد ببرید؛ این نیز نشان از تواضع و قناعت و ساده‌زیستی علامه داشت.

شرح نهج‌البلاغه و قاموس الرجال به‌عنوان کتاب سال معرفی شدند ولی باوجود اینکه ایشان در فقه هم ید طولایی داشته‌ و در سن ۱۶ سالگی به‌درجه اجتهاد نائل آمده تاکنون تحقیق عمیقی در خصوص نظرات فقهی ایشان به‌خصوص در قضا صورت نگرفته است و در کنگره ایشان که در سال ۱۳۷۳ برگزار شد، اکثر مقالات در خصوص رجال و شرح نهج‌البلاغه و دیگر کتب ایشان بود و کمتر به دیدگاه‌های فقهی ایشان توجه شده بود؛ این رساله در صدد بررسی فرضیات خود است و تاکنون هیچ نوشتاری به بررسی چنین فرضیات و مبانی فقهی علامه شیخ شوشتری در مسائل قضائیه پرداخته است؛ برای اولین بار به چنین مسائلی پرداخته است؛ لذا دارای پایگاه کشفی هستند.

سنت‌شکنی در روش تحقیق، کیفیت جمع‌کردن میان‌اخبار و رفع تعارض آن‌ها، اشتباه‌گیری از کتاب‌ها است؛ مقاله دیگری که مورد توجه قرار گرفته است، مقاله حجت‌الاسلام عابدی است؛ در این مقاله ۹ ویژگی از ویژگی‌های کتاب ارزشمند التلخیص بیان شده است؛ ولی در خصوص مبانی ایشان به‌طور گسترده و نظرانشان در قضا تاکنون هیچ‌گونه تحقیقی صورت نپذیرفته است؛ این رساله برای اولین بار به بررسی چنین مسائلی پرداخته است؛ علامه شیخ شوشتری در تالیفاتی که داشته‌اند در خصوص برخی از آن‌ها مانند رجال در ۱۴ جلد و شرح نهج‌البلاغه حضرت علی (ع) در ۱۴ جلد و غیره تحقیقات مفصلی داشته است؛ حتی برخی از کتاب‌های ایشان به نام‌های اخبار الدخیله و

آل غفور تاکید کرد:

قاموس الرجال، آیت الله خویی را از تالیف کتاب مشابه منصرف کرد

مر حوم حجت الاسلام والمسلمین سید محمد حسن آل غفور، امام جمعه سابق شوشتر، از جمله افرادی بود که محضر علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری را درک کرد و خاطراتی از سلوک عرفانی این علامه بزرگوار دارند؛ او در گفت و گویی که با تحریریه رایحه داشته به یکی از مهم ترین موارد علمی علامه اشاره کرده و گفت: زمانی که کتاب قاموس الرجال علامه شیخ محمد تقی شوشتری خدمت آیت الله خویی رسید، به حرمت کتاب برخاستند و کتاب را تحویل گرفتند و بیان کردند بعد از قاموس الرجال، دیگر نیازی به نوشتن قاموس الرجال دیگری نیست؛ هیئت نیز کار خود را تعطیل کرد.

● در ابتدا اشاره ای به تالیفات علمی و کتب علامه داشته باشید.

علامه شیخ محمد تقی شوشتری در علوم مختلفی تبحر داشتند و علم ایشان در محدوده خاصی منحصر نمی شد؛ از جمله مهم ترین کتب ایشان می توان به کتاب قاموس الرجال اشاره کرد؛ این کتاب به تعبیر علامه شیخ شوشتری، نتیجه حضور ۳۰ ساله اش در کربلا بوده است؛ در این مدت تحقیقاتی انجام داده است؛ با توجه به اینکه در گذشته دسترسی به فناوری علم و کتب علمی امر آسانی نبود، تالیف کتب به صورت تخصصی کار گشای خوبی بود؛ قاموس الرجال نیز که در جلدهای متعددی تالیف شده، از نوآوری خاصی برخوردار است.

● آشنایی شما با علامه چگونه شکل گرفت.

آشنایی با این علامه بزرگ امری طبیعی بود، زیرا من طلبه بودم و ارتباط نزدیکی به عنوان یک روحانی با استاد داشتم و همین ارتباط باعث شد برای پاسخ گویی به برخی از سوال ها به ایشان مراجعه کنم؛ همچنین مراجعه به شیخ برای پاسخ گویی به مسائل شرعی از دیگر عوامل ایجاد این رابطه بوده است؛ علاقه علامه شیخ به سلاله سادات از دیگر عوامل ایجاد این ارتباط بود؛ همچنین سهل المعونه بودن شیخ باعث شد که مراجعه بیشتری به او داشته باشم؛ مثلاً در مورد مکانی که موقوفه بود و مقرر شده بود

آیت الله خویی رسید، به حرمت کتاب برخاستند و کتاب را تحویل گرفتند و گفتند بعد از قاموس الرجال دیگر نیازی به نوشتن قاموس الرجال دیگری نیست؛ هیئت نیز کار خود را تعطیل کرد.

● کدام آثار دیگر علامه هم طراز قاموس الرجال هستند

بهبج الصباغه فی شرح نهج البلاغه از جمله مهم ترین آثار شیخ علامه شوشتری است؛ این در حالی است که تاکنون کتب زیادی در شرح نهج البلاغه تالیف شده است؛ نوآوری شیخ به این صورت بود که شرح به صورت موضوعی انجام شود؛ مثلاً بحث خداشناسی به صورت جداگانه ای شرح و تفسیر شده است و در آخر نیز جمع بندی این مبحث ارائه شده است؛ موضوعات دیگر نیز به صورت مجزا شرح و تفسیر شده است؛ در این باره می توان به نکته مهمی اشاره کرد و آن اینکه کتاب از نوآوری برخوردار بود؛ این شرح زمانی که در کنگره نهج البلاغه ارائه شد مورد استقبال قرار گرفت و چاپ دوم این مجموعه توسط بنیاد نهج البلاغه صورت گرفت.

● گویا تفسیر قرآن علامه بعد از فوت ایشان به چاپ رسیده است.

علامه همیشه مشغول نوشتن و تحریر بودند؛ به گفته اطرافیان شان حتی زمانی که در هواپیما بوده نیز مشغول نوشتن بودند؛ کمتر با مردم ملاقات داشتند؛ سعی می کردند از تمام لحظات عمر شان به نحو شایسته ای استفاده کنند؛ به راستی نیز عمر خوب و بابرکتی داشتند؛ علامه شیخ محمد تقی شوشتری، زمانی که به قرائت قرآن می پرداخت، نکات ظریفی را متوجه می شد و از آن جایی که فقط با یک جلد قرآن به قرائت می پرداختند، حاشیه های مدنظرش را در حاشیه همان کتاب ثبت می کرد؛ بعد از فوت ایشان نیز یادداشت های شیخ به صورت مستند در حاشیه همان کتاب به چاپ رسید؛ حواشی مصحف علامه از جمله مهم ترین کتب تفسیر و شرح علامه شیخ شوشتری است که به عنوان حاشیه نویسی قرآن تالیف شد.

● علامه شیخ شوشتری در محضر کدام اساتید علمی و دینی بودند.

اولین استاد علامه شیخ شوشتری، پدر ایشان بود؛ دیگر استاد علامه شیخ شوشتری نیز سید مهدی آل طیب بودند؛ از علامه شیخ شنیدم که از ذهن سرشاری برخوردار بودند و نابغه ای بودند که در حضور استاد و مدرسی نرسیده بود و هر چه به دست آورده است، به زحمت و تلاش خودش بوده است؛ مقوله علمایی که به کار و فعالیت حوزه می پرداختند و شاگرد تربیت می کردند از علمایی که به امر تحقیق می پرداختند جدا بود؛ آیت الله آل طیب در شهرستان

حسینیه ای در آن احداث شود و به دلیل نیاز پزشکی، تغییر کاربری دهد، فرمود که اگر مصلحت اسلامی ایجاب کند وقف را هم می شود تغییر داد که این اظهار نظر در مقابل مخالفت افرادی بود که حاضر به تغییر نبودند.

برقراری رابطه با علامه شیخ محمد تقی شوشتری، افتخار بزرگی برایم بود؛ یکی از اقداماتی که در زمان حیات شیخ با پیشنهاد من صورت گرفت، برگزاری کنگره بزرگداشت علامه شیخ شوشتری است، به گونه ای که این اقدام فتح بابی شد که بزرگداشت دیگر بزرگان نیز در زمان حیات آن ها برگزار شود و بعد از آن شاهد بزرگداشت علامه حسن زاده آملی در زمان حیات ایشان بودیم.

● لطفاً درباره انصراف آیت الله خویی از چاپ کتابی بعد از مشاهده قاموس بفرمایید.

زمانی که علامه شیخ محمد تقی شوشتری در نجف اقامت داشتند، آیت الله خویی هیئتی تشکیل داده بودند و بزرگانی از جمله شیخ مدرس از علمای بهبهان در این هیئت حضور داشتند؛ مقرر شده بود این هیئت، کتاب رجالی را تهیه و تالیف کنند؛ علامه شیخ شوشتری نیز هم زمان ولی تنها اقدام به تالیف کتاب کرده بودند؛ زمانی که قاموس الرجال تالیف شد، علامه شیخ شوشتری یک جلد از این کتاب را اواخر سال ۱۳۴۹ شمسی برای آیت الله خویی ارسال کردند؛ زمانی که کتاب خدمت

ویژه نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

« علامه شیخ شوشتری، رساله مستقلی نداشتند و مقلدان خود را به پدرشان ارجاع می‌دادند، البته خود شیخ شوشتری رساله پدر را نیز حاشیه‌نویسی کرده‌اند.

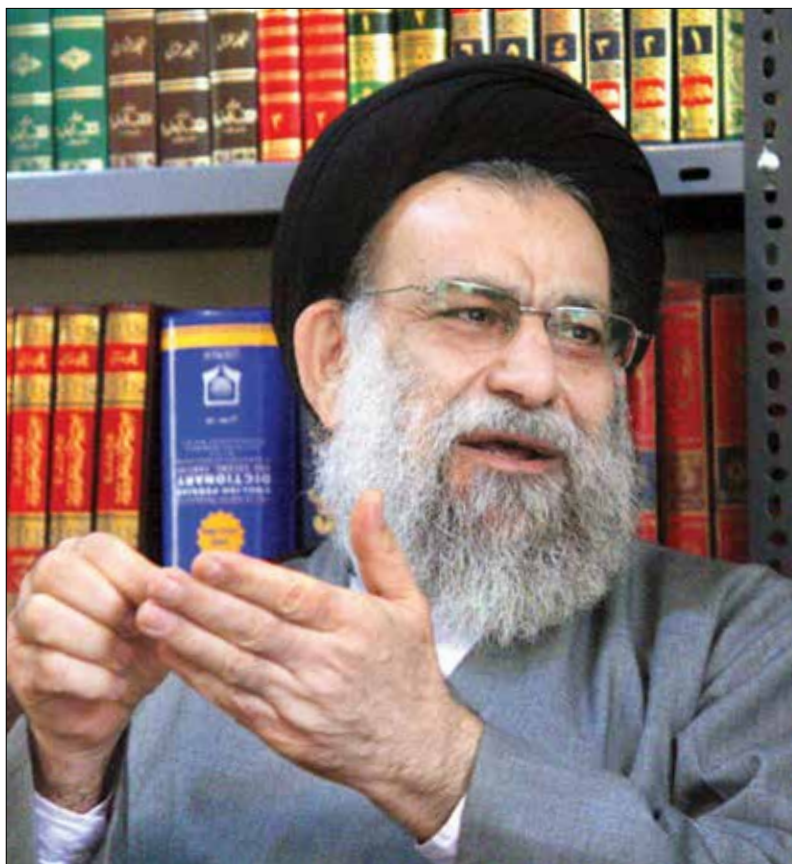
مقلدان خود را به پدرشان ارجاع می‌دادند، البته خود شیخ شوشتری رساله پدر را نیز حاشیه‌نویسی کرده‌اند؛ حاشیه یعنی اینکه فرد بعد از مطالعه رساله هر چه را قبول دارد، بپذیرد و در صورتی که اختلاف نظری وجود داشته باشد، مطلب را حاشیه‌نویسی کند؛ البته نظر شیخ در اکثر موارد با پدرشان مطابقت داشته است؛ علامه شیخ شوشتری مقلدان بسیاری داشتند و ادعیه‌ای که از این بزرگوار به‌جای مانده است برگرفته از قرآن کریم است.

● در خصوص اهمیت برگزاری کنگره گرامی داشت علامه شیخ شوشتری توضیح دهید.

این اقدام، حرکتی نو در شهرستان شوشتر بود؛ به مدت سه روز با حضور برخی از مراجع تقلید، بزرگان علم و دین و با همکاری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اسفندماه سال ۷۳ برگزار شد؛ محبوبیت و مقبولیت علامه شیخ شوشتری نزد مردم به حدی بود که این مراسم با مساعدت و همکاری مردمی برگزار شد؛ علامه شیخ شوشتری نه‌تنها در شهرستان شوشتر مورد توجه عامه مردم بود بلکه در دیگر استان‌ها و حتی منطقه نیز مورد توجه بود؛ این همایش نیز به‌صورت زنده از رادیوی جمهوری اسلامی ایران پخش شد و به نحو شایسته‌ای شاهد برگزاری آن بودیم؛ مقالات متعددی نیز در این مراسم ارائه شد.

برگزاری این همایش کوچک‌ترین خدمت در راستای بزرگداشت یاد و خاطره علامه شیخ شوشتری بود؛ پاسداشت یاد بزرگان از اهمیت زیادی برخوردار است که باید ماندگار شود؛ همچنین در معرفی کتب و تالیفات شیخ نیز اهتمام داشتیم؛ بعد از رحلت علامه شیخ شوشتری مراسم باشکوهی برای تدفین این عالم بزرگ با حضور دوستان و اقارب برگزار شد.

شهرستان شوشتر از علمای بزرگی برخوردار بود و هدف از برگزاری این همایش این بود که سرفصلی باشد برای تقدیر از بزرگان این شهرستان؛ متأسفانه این سیر ادامه نیافت؛ شوشتر از ابتدا تاکنون از شخصیت‌های دینی و مذهبی از جمله آیت‌الله سید نعمت جزایری، سید علی موسوی جزایری، آیت‌الله انصاری برخوردار بود که در زمینه علمی و مذهبی سرشناس بوده‌اند. با توجه به بعد معنوی و مذهبی علامه شیخ شوشتری و اهمیت توجه به ارج‌گذاری دینی و علمی در جمهوری اسلامی، صلاح دیده شد که در زمان حیات این بزرگوار، همایش بزرگداشتی برگزار شود؛ در همین راستا ریزی‌هایی با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام شد و خوشبختانه موافقت اولیه برای برگزاری همایش به‌دست آمد.

کتبشان به دست آورده بود که همه را برای امور خیر و من‌جمله اهدا به رزمندگان دفاع مقدس اهدا کردند.

● مختصری درباره کتاب اخبارالدخيلة ذکر بفرمایید.

به نظر من تاکنون کتابی مانند اخبارالدخيلة تالیف نشده است؛ در این کتاب روایاتی چاپ شده که در آن اشکالات و ابهاماتی موجود بوده است و این روایات جمع‌آوری شده‌اند و در کتابی گنجانده شدند؛ این روایات در چهار دسته تقسیم می‌شوند؛ اول روایات صحیح که مورد اعتماد هستند و از قول اهل شیعه که شناخته شده هستند و در علم رجال مورد اشاره واقع شده‌اند و کارایی دارند؛ دوم روایات «حسنه» در مورد این روایات می‌توان گفت شیعه آن‌ها را نقل کرده است و مورد مدح و ذم نیستند؛ سوم روایات «موتقه» روایاتی هستند که بین افراد از جمله اهل سنت روایت شده‌اند؛ دسته چهارم روایات «ضعیفه» هستند؛ این روایات به آن‌ها عمل نمی‌شود و افرادی که آن‌ها را نقل کرده‌اند مورد ذم بوده‌اند؛ در این میان علامه شیخ شوشتری در کتاب ۴ جلدی خود، روایاتی که وارد دین شده است را معرفی کردند.

● آیا علامه رساله مستقلی داشتند. خیر؛ علامه شیخ شوشتری، رساله مستقلی نداشتند و

شوشتر در خدمت مردم بودند؛ اما علامه شیخ شوشتری طلبه و جلسه تدریسی نداشت و بیشتر به تالیف کتاب می‌پرداخت؛ در این میان آیت‌الله مطهری و حجت‌الاسلام قرائتی ارادت خاصی به علامه شیخ شوشتری داشتند و حجت‌الاسلام قرائتی نیز به حضور علامه شیخ می‌رسید؛ آیت‌الله خزعلی نیز بارها به دیدن شیخ شوشتری می‌آمد، یک‌بار او به راننده گفته بود که ۲۰۰ متر نرسیده به منزل شیخ پیاده شود و هدفش از این اقدام راثواب ملاقات با عالم عنوان کرده بود؛ دکتر علی شریعتی نیز درباره دعای ندبه و برطرف کردن پاره‌های شبها با علامه شیخ شوشتری مرادهای به‌صورت مکاتبه‌ای در روزنامه کیهان داشته است و معتقد بود «کوهی از علم و تحقیق و در کنارش انبوهی از کار در گوشه دور افتاده شوشتر نشسته و نامش را هم کسی نشنیده است».

● آیا علامه شیخ شوشتری نوآوری در کتبشان داشته‌اند.

بله و به نظر من نوآوری شیخ باید تحت عنوان خاصی در سرفصل‌های متعددی مورد بررسی قرار گیرد؛ از جمله کتب قاموس الرجال، نهج‌الصباغه فی شرح نهج‌البلاغه و اخبارالدخيلة هستند که تاکنون چندین بار به‌عنوان کتب سال انتخاب شده‌اند و جوایزی دریافت کرده‌اند؛ علامه شیخ شوشتری چندین هدیه و جایزه را برای تالیف

آیت‌الله عباس کعبی در فصول ابعاد ششمیتی علامه فرمودند:

۵۰ سال کار تحقیقی در باره علم رجال

تالیف کرد؛ اما ذکر یک نکته ضرورت دارد و آن اینکه عمده اساتید علامه در شهرستان شوشتر بودند؛ چه مقدمات و چه سطوح عالی؛ بیشترین هم‌وغم و تلاش علمی علامه به مطالعه و تالیف و تحقیق سپری شد و این نشان می‌دهد که هر طلبه‌ای می‌تواند در حوزه‌هایی مانند شوشتر و یا هواز با نبوغ علمی که دارد در یکی از رشته‌های علمی صاحب‌نظر شود و به اوج علم و تقوا و تأثیر گذاری برسد.

در این زمان که طلاب می‌توانند به لوح‌های فشرده تحقیقی و یا کتابخانه‌های دیجیتالی و همچنین نوارهای اساتید بزرگان به صورت آنلاین دسترسی داشته باشند، باید علامه را به عنوان اسوه‌ای قرار دهند که برای جمع کردن بین تحصیل علوم دینی و طی مدارج عالی و انجام وظایف روحانیت تلاشی وافر داشته‌است.

علامه بارها می‌فرمودند اگر ۲۴ ساعت شبانه‌روز کار کنم برای کارهایی که در ذهن دارم، وقت کم است؛ هم‌زمان با تلاش‌های علمی که داشتند ارتباط خوبی با مردم برقرار کرده بودند؛ علی‌رغم اینکه با مردم ارتباط نزدیکی داشتند اما شوق و اشتیاق ایشان در تحقیق و کسب علوم مشهود بود و محور فعالیت‌های علمی ایشان به گونه‌ای بود که در اوج اشتغالاتی که داشتند کتاب‌های ارزشمندی را تالیف کردند و به یادگار گذاشتند؛ علامه شیخ شوشتری بخشی از کتاب لمعه را با خود در سفری که به مکه داشتند برده بودند که از پس از فارغ شدن از مناسک حج مشغول به نوشتن شرحی در کتاب لمعه شدند؛ سپس آن شرح به کتابی منحصر تبدیل شد که هم‌اکنون در استفاده فضلا، اساتید، طلاب حوزه‌های علمیه و... است.

علامه می‌فرمودند شب‌ها با کتاب به خواب می‌رفتم و با کتاب بیدار می‌شدم؛ خلوتی برای خود و برای مطالعه داشتند؛ بزرگان علمی رجالی معاصر مانند آیت‌الله زنجانی مولف کتاب قاموس الرجال، علامه را از حسنات دهر می‌دانند؛ آیت‌الله سبحانی نیز می‌فرمایند علامه با این کتاب خود به کودی که در

علامه شیخ شوشتری اغلب نمازهای یومیه خود را به جماعت اقامه می‌کرد و در کهولت سن وقت خود را به قرائت قرآن اختصاص می‌دادند؛ تهجدهای نیمه‌شب علامه تا آخر عمر ترک نشد؛ مقبولیت عالی و کرامات خاصی داشتند؛ مردم دار بودند؛ با امکانات ناچیزی که در آن زمان داشتند خدمات بزرگی در حوزه‌های علمیه از خود به جای گذاشتند؛ امروزه اگر صدها محقق با میلیاردها تومان امکانات بخواهند کارهای علامه را انجام دهند امری بعید است و نمی‌توانند آن را عملی کنند؛ عالمی بی‌تکلف، پرکار و کم‌هزینه بودند که تشریفاتی نداشتند؛ معتقد بودند اگر کسی به خدا پناه نبرد در واقع هیچ چیزی ندارد و همه چیز را از دست می‌دهد؛ آن‌هایی که به توحید رسیده‌اند به همه چیز رسیده‌اند؛ حسن خلق و تبسمی خاص داشتند که هیچ‌گاه قطع نمی‌شد؛ مهمان‌نواز بودند؛ استغفار را در نزول رحمت الهی موثر می‌دانستند و بیان می‌کردند مال حرام به مانند کلاف سردرگمی در دنیا و عذابی در آخرت برای فرد می‌شود؛ این‌ها بخش‌هایی از گفت‌وگوی تحریریه رایحه با آیت‌الله کعبی نماینده مردم خوزستان در مجلس خبرگان و از اعضای جامعه مدرسین حوزه علمیه قم است؛ مشروح این گفت‌وگو را در زیر می‌خوانید.

از کتب منبع رجال حوزه‌های علمیه بوده، امروز شناخته شده‌است.

ایشان کتاب قاموس الرجال را که معرفی آن نیازمند وقت مفصلی است ابتدا حاشیه‌ای بر کتاب مامقانی نوشت؛ بعدها این حاشیه توسعه یافت و به کتاب مهمی تبدیل شد؛ علامه حاج شیخ از استوانه‌های علم، تقوا، عرفان و فقاقت بوده که دارای کرامت معنوی بی‌شماری بودند؛ مورد احترام قاطبه مردم خوزستان به عنوان شخصیتی زاهد و معنوی بودند که به نام ایشان قسم یاد می‌کنند؛ بسیاری از مردم خوزستان عکس حاج شیخ را به عنوان تیمن و تبرک در خانه خود نگهداری می‌کنند؛ طوایف، عشایر و مردم شوشتر نیز ارادتی خاص به این علامه بزرگوار دارند.

● درباره اساتید علامه و جایگاه علمی و دینی شوشتر به عنوان محل کسب علم حاج شوشتری مختصری بفرمایید.

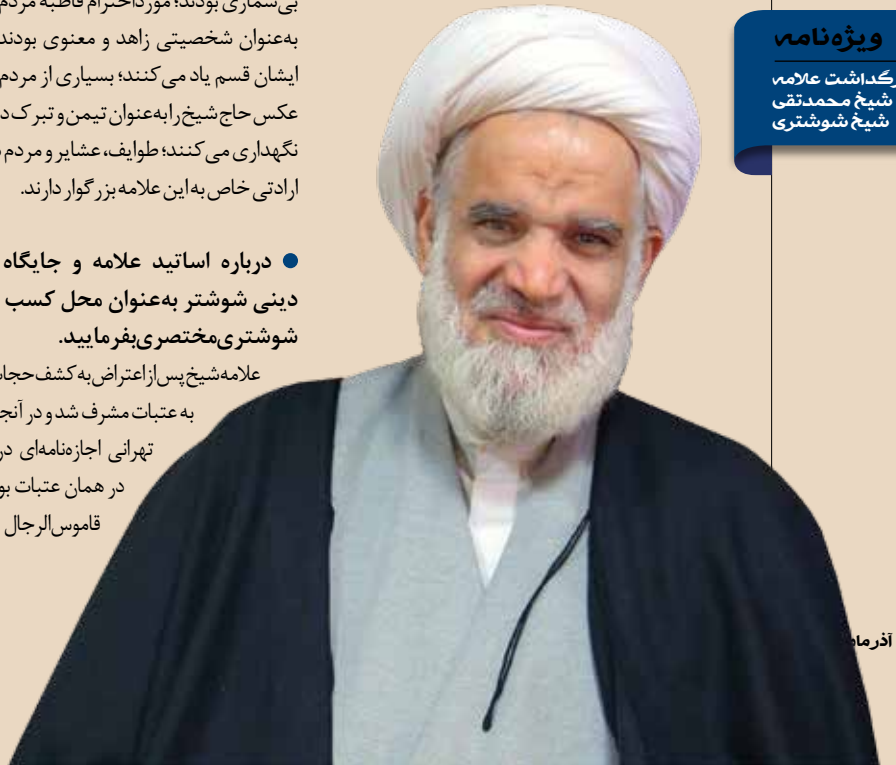
علامه شیخ پس از اعتراض به کشف حجاب رضاخانی به عتبات مشرف شد و در آنجا از آقا بزرگ تهرانی اجازه‌نامه‌ای دریافت کرد؛ در همان عتبات بود که کتاب قاموس الرجال را در نجف

● با توجه به اینکه علامه شیخ شوشتری از بزرگان علمی معاصر هستند، جایگاه تالیفات ایشان را چگونه ارزیابی می‌کنید.

علامه حاج شیخ محمدتقی شوشتری از بزرگان، مفاخر و نوادر حوزه‌های علمیه کشور در قرن حاضر است که به‌ویژه در زمینه علوم حدیث با کتاب ماندگار و بسیار مهم خود یعنی قاموس الرجال که در واقع

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمدتقی
شیخ شوشتری

علامه شیخ شوشتری، رساله مستقلی نداشتند و مقلدان خود را به پدرشان ارجاع می دادند، البته خود شیخ شوشتری رساله پدر را نیز حاشیه نویسی کرده اند.

فیض برده بودم و در تشییع جنازه ایشان شاهد بودم بسیاری از قبایل، عشایر و مردم خوزستان حضور داشتند و مراسم بی نظیری را برگزار کردند.

علامه همیشه در حال ذکر و توسل بودند؛ این مهم نشان از چه دارد.

توسل علامه شیخ شوشتری به ابا عبدالله الحسین (ع) زبانزد بود؛ معتقد بودند توسل به سیدالشهدا عاقبت به خیری افراد را به همراه دارد و یکی از راه های عاقبت به خیری از نگاه ایشان توسل به امام حسین (ع) است و همگان را به شرکت در روضه های ابا عبدالله سفارش می کردند؛ معتقد بودند خود پسندی و ریاکاری باعث حذف اعمال می شود؛ نسبت به بی عفتی حساس بودند و معتقد بودند اگر ما به معارف اهل بیت (ع) عمل کنیم یک نفر غیر شیعه نمی شد بلکه یک نفر غیر مسلمان هم نمی شد؛ معتقد بودند اگر کسی به خدا پناه نبرد در واقع هیچ چیزی ندارد و همه چیز را از دست می دهد؛ آن هایی که به توحید رسیده اند به همه چیز رسیده اند؛ به وحدت اسلامی نیز معتقد بود؛ سیره وحدت بخش امیرالمومنین علی (ع) را گوشزد می کرد.

علامه حسن خلق و تبسمی خاص داشتند که هیچ گاه قطع نمی شد؛ مهمان نوازی خاصی از خود نشان می دادند؛ استغفار را در نزول رحمت الهی موثر می دانستند و بیان می کردند مال حرام به مانند کلاف سردرگمی در دنیا و عذابی در آخرت برای فرد می شود.

علامه ساده زیست، عالمانه نوشت، همانا عاش سعیداً و مات سعیداً.

اشاره های به کتاب اخبار الدخيلة علامه شیخ داشته باشید.

کتاب دیگر علامه اخبار الدخيلة است که با محوریت احادیث جعلی تالیف شده است؛ باید گفت در شیعه سابقه نداشت عالمی درباره سلسله اخبار مجعوله کتابی بنویسد؛ این کتاب روش نوینی در شناخت احادیث جعلی است؛ در واقع ابداع فن ویژه ای در روایت شناسی است؛ پیش از این در اهل سنت نوشتن کتاب هایی تحت عنوان احادیث مجعوله وجود داشته است اما نزد شیعه چنین چیزی نبود است، که علامه شیخ شوشتری چهار جلد کتاب ارزشمند در این باره نوشته اند.

اشاره های به خصوصیات شخصی علامه بفرمایید؛ سلوک و منش ایشان چگونه بود.

ایشان نمازهای یومیه را به جماعت اقامه می کردند و در کهولت سن وقت خود را به قرائت قرآن اختصاص می دادند؛ تهجد های نیمه شب علامه تا آخر عمر هرگز ترک نشد؛ بنا بر روایاتی ایشان پس از اقامه نماز صبح در مسجد به دعا می پرداختند؛ مقبولیت عالی و کرامات خاصی داشتند و از مصادیق آیه شریفه «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ اللَّهُ ذُرِّيًّا» بوده است؛ علامه مردم دار بودند؛ علامه شیخ شوشتری با امکانات ناچیزی که در آن زمان داشتند خدمات بزرگی در حوزه های علمیه از خود به جای گذاشتند؛ امروزه اگر صدها محقق با میلیاردها تومان امکانات بخواهند کارهای علامه را انجام دهند امری بعید است و نمی توانند آن را انجام دهند؛ عالمی بی تکلف، پرکار و کم هزینه بودند که تشریفاتی نداشتند؛ بسیاری از مردم شوشتر از دواج های خود را به دست علامه و برای تبرک توسط ایشان انجام می دادند؛ منبر علامه در ۱۵ شب اول محرم و شب های ماه رمضان مشتاقان بسیاری داشت؛ مواظب ایشان نیز جمعیت بسیاری را شاهد بود؛ بنده از مجالست با علامه شیخ شوشتری

علم رجال بود، پایان بخشید. علامه شیخ شوشتری ۵۰ سال کار تحقیقی درباره علم رجال داشتند؛ مقام علمی بالایی داشتند که امام راحل عنایت خاصی به ایشان داشتند؛ به گونه ای که امام نسبت به اشخاصی که از علامه تاییدیه می گرفتند عنایت داشتند و آن تاییدیه را قبول داشتند. تحقیقات علمی علامه نیز واقعا ارزشمند بوده و این مهم در کتب تالیفی ایشان محرز است؛ اولین کتاب علامه یعنی قضاوت های امیرالمومنین کتاب ارزشمندی است که امروز می تواند در تدریس جرم شناسی، تحقیقات جنایی و شیوه های کشف جرم و حتی روان شناسی جنایی و امثال آن کاربرد داشته باشد.

کتاب دیگر علامه که باید درباره آن صحبت ها کرد کتاب بهج الصباغه فی شرح نهج البلاغه است؛ شرح موضوعی بر نهج البلاغه که از توحید شروع می شود و بر پایه اصول دین ادامه می یابد و به موضوعات پراکنده و متفاوتی می رسد و شامل نظامات زندگی و سبک زندگی می شود؛ علامه ابتدا معنای لغوی را مجتهدانه بررسی می کند؛ احوال بزرگان را به نقل از ابن ابی الحدید بیان کرده، سپس سخنان ارزشمندی را به همراه فضای روایت به خواننده منتقل می کند و همین گونه انتقال پیدا می کند تا اینکه به شرح کتاب برسد؛ کتاب بهج الصباغه افق های نوینی را در معارف علوی به روی همگان گشوده است؛

کتاب دیگری که باید به آن پرداخت گنجینه رویا است که در مورد فلسفه خواب دیدن است؛ تالیف ارزشمند دیگر تحقیق در مورد سندیت دعای ندبه است؛ ذکر یک نکته اینکه بسیاری از افراد قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در مورد سندیت دعای ندبه تشکیک کرده بودند که علامه پاسخ مفصلی در این باره دادند؛ بعد از این پاسخ مرحوم شریعتی که در مورد دعای ندبه تشکیک داشتند، تقدیری از علامه و از بزرگی حاج محمد تقی شیخ و مقام علمی ایشان داشتند.

کنگره بزرگداشت علامه

ارزش گذاری افراد برجسته علمی و فرهنگی کشور از مهمترین برنامه‌هایی است که در چند سال اخیر به منظور گرامیداشت افراد به صورت برپایی همایش در حال برگزاری است. این امر در حالی است که گرامیداشت افراد در زمان وفاتشان صورت می‌گیرد. اما برگزاری همایش و بزرگداشت در زمان حیات بزرگان علمی و مذهبی کشور، بدعتی نیکوست که در زمان حیات علامه شیخ محمد تقی شیخ شوشتری پایه‌ریزی شد.

اسفندماه سال ۷۳ شمسی بود که بزرگان و نخبگانی از علم و مذهب گرد هم آمدند تا پاس داشتی داشته باشند برای فرزند علم و مذهب توستر. گروه زیادی از اندیشمندان و صاحبان قلم به احترام عالمی ربانی که یک عمر وجود خود را فدای علم و حقیقت کرده بودند به این شهر آمدند. هر یک از آنها مقاله‌ای را در زمینه یکی از آثار این مرد بزرگ ارائه می‌داد. اما افسوس که این شخصیت آن چنان رنجور و ناتوان گشته بود که خود نیز از شرکت در این محفل علمی معذور بودند. در آن روزها شور و غوغایی در منزل مرحوم علامه برپا بود. ایشان را با آن بدن رنجور روی صندلی نشاندند و مهمانان هر کدام به پاس احترام خدمت می‌رسیدند و عرض ارادت می‌نمودند. مرحوم علامه (ره) حین ملاقات جمالتی را خود زمزمه می‌کرد: «تقی ای بنده ضعیف خدا حواست را جمع کن تو بنده ضعیف خدا هستی»

هدف از برگزاری کنگره علمی، بزرگداشت علامه محقق آیت‌الله حاج شیخ محمد تقی شیخ شوشتری و تجلیل و تقدیر از مقام شامخ رجال علمی و مفاخر فرهنگی بود.

گزارش کار

کنگره در تاریخ ۱۷ تا ۱۹ اسفندماه و در محل تالار اجتماعات شرکت کشت و صنعت کارون شوشتر برگزار شد. آیاتی از کلام‌الله مجید توسط شهیدزاده تلاوت شد.

حجت‌الاسلام والمسلمین فرحانی به حاضرین خیر مقدم گفت و پیام مصطفی میر سلیم وزیر وقت فرهنگ و ارشاد اسلامی را قرائت نمود. در این پیام آمده بود: علما و ائمه انبیا هستند، که تاریکی‌ها را می‌شکافند و مردم را به سوی نور هدایت می‌کنند.

وی در ادامه پیام خود از مقام و خدمات علمی علامه شیخ محمد تقی شوشتری و علمای خاندان شیخ تجلیل به عمل آورد. در ادامه احمد مسجد جامعی معاون وقت وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی ضمن خوش آمدگویی به حاضران در سخنانی اظهار داشت: برگزاری چنین همایشی حداقل کاری است که می‌توان نسبت به تلاش‌های علمی علامه شیخ شوشتری انجام داد.

مهندس محمد حسین مقیمی، استاندار وقت خوزستان نیز درباره علامه شیخ اظهار کرد: علامه محقق ما نیازی به معرفی ندارد، چرا که نام مکرّم ایشان در پهنای عالم اسلامی از درخششی ویژه برخوردار است. علامه شیخ چهره سرشناس فرهنگ و فقاقت، علی‌الخصوص در علم الرجال اند که می‌توان از ایشان به عنوان نادره نام‌آور دوران خود در خطه‌ی مؤمن پرور خوزستان یاد کرد. آزادی، تواضع، صراحت لهجه، تیزهوشی، پُرکاری، صداقت، انعطاف مؤمنانه و دقت در رعایت امور دینی، اجرای احکام و هدایت مؤمنین و مسلمانان از بارزترین خصوصیات ایشان

است. علامه شیخ ملتقای عشق الهی و دانش خاکی است. حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمد حسن آل غفور امام جمعه وقت شوشتر نیز با اشاره به سبقت علمی شوشتر اظهار داشت: شوشتر به عنوان شهرستان دارالمؤمنین از گذشته مهد علم بوده و شخصیت‌های بزرگی را پرورش داده است از جمله سید نعمت‌الله جزایری، قاضی نورالله شوشتری و... ایشان در ادامه از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، استانداری خوزستان، انجمن شوشتری‌ها، سازمان‌های مختلف، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی و شرکت کشت و صنعت کارون به دلیل برپایی کنگره تشکر کرد. استاد ابوالقاسم گرجی از اساتید نامی کشور در ادامه به سخنرانی پرداخت و ضمن تجلیل از شخصیت علمی و پژوهشی علامه شیخ به نقل نکاتی از نوشته‌های ایشان پرداخت که بیانگر تسلط بی‌چون و چرای علامه شیخ شوشتری در علوم مختلف به ویژه حدیث می‌باشد.

سپس آیت‌الله سید محمدعلی موسوی جزایری، نماینده ولی فقیه در خوزستان، در این باره گفت: شکر و سپاس به درگاه خداوند بزرگ به جهت این که این کنگره در حالی برگزار می‌شود که علامه بزرگوار شیخ شوشتری در قید حیات هستند. اسلام اهمیت خاصی به ارتباط میان مردم و علما داده تا آنجا که نظر بر (وجه عالم) را مانند نظر به کعبه یا قرآن با وجه مبارک امیرالمؤمنین علی (ع) عبادت دانسته است.

سپس حجت‌الاسلام والمسلمین شیخ بهاءالدین شریعت برادر شیخ شوشتری با نقل از آیاتی از قرآن مجید درباره ارزش علم و علما در اسلام از مقام شامخ علمی شیخ محمد تقی شوشتری تجلیل به عمل آورد.

روز سوم کنگره به دیدار میهمانان با علامه شیخ در بیت ایشان، افتتاح کتابخانه پنج هزار جلدی علامه شیخ شوشتری توسط مسجد جامعی وبا حضور بعضی شخصیت‌ها مانند حجت‌الاسلام والمسلمی علی دوانی، بازدید از نمایشگاه نقاشی و عکس اماکن متبرکه، بقاع آثار باستانی و جاذبه‌های جهان گردی شوشتر اختصاص یافت.

در این کنگره شخصیت‌های علمی، مسئولان و هنرمندان شرکت کننده بسیاری حضور یافتند. از جمله:

- ۱- آیت‌الله سید محمدعلی موسوی جزایری نماینده ولی فقیه در استان خوزستان.
- ۲- مقیمی استاندار وقت خوزستان
- ۳- احمد مسجد جامعی معاون وقت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۴- حجت‌الاسلام والمسلمین سید محمدحسن آل غفور امام جمعه شوشتر.
- ۵- آیت‌الله سید محمدحسن مرعشی.
- ۶- آیت‌الله جعفر سبحانی.
- ۷- حجت‌الاسلام والمسلمین علی دوانی.
- ۱- دکتر قیس آل قیس (استاد دانشگاه‌های تهران).
- ۹- مسئول دبیرخانه کنگره آقای ارومیه‌چی‌ها.

ویژه‌نامه

بزرگداشت علامه
شیخ محمد تقی
شیخ شوشتری

iqna

خبرگزاری بین‌المللی قرآن «ایکنا»

www.iqna.ir

سازمان تشویش‌ناپذیر
دانشگاهان کشور